

इति श्रीपार्थनाथचरित्रं समाप्तम् ।

इति श्रीपार्श्वनाथचरित्रं समाप्तम् ।

किं कुरुमः किमु जातीमः कस्येदं केतनं महत् । संदिभ्येऽयं किलैतस्मिन् विचारं कुरुते चरिषु ?
 इति विकल्प-कोपाभ्यां संश्लिष्टो नृपतिः स्वयम् । व्यग्रमद्द मांश्चिह्नं, कीरं पद्मरेऽय न्यथापयन्
 उदत्तारयदेनां च रासभाद् वनिता ततः । इति सर्वं विश्रुत्याऽथ नृपः पत्युः प्राप्तवान् ॥ ८९० ॥
 हरिश्चन्द्रोऽपि भुर्यास्ते चण्डालस्य नियोगतः । व्रजन्ऽपमानं दृश्यो भोः ! कीदृग द्रष्टव्योऽहम्
 दृश्याः कर्मकरीत्वेन स्थिताया विप्रसद्मनि । राक्षसीवचनं कीरो दैवदत्तं न्यवर्तयन् ॥ ९०१ ॥
 दैवमेव ततो मन्ये वलवन्नापरः पुनः । यत् तेन विहिता गापन् तेनेव हि निवर्त्यते ॥ ९०२ ॥
 तमस्यसृचीभ्येऽपि पवित्रनिर्भयो हरिः । दृश्यं भीषणाकारंऽपमानं तिमि भवतः ॥ ९०३ ॥
 क्वचित् फंरणहृत्कारं क्वचिद् राक्षसदम्बरम् । क्वचिद् विभीषिकोद्वयानं क्वचिन् कोशित्वाग्निवज्रम्
 क्वचिन् प्रेतपरित्रस्तजवसंसकारकृञ्जनम् । क्वचिच्च टाकिनीमुच्यमानोऽनिलक्रियारथम् ॥ ९०५ ॥
 क्वचिन् क्वापालिकगृह्यमाणस्तपुण्यमस्तनम् । सर्वतोऽपि च दुर्गन्ऽपूरुरिन्नामिकम् ॥ ९०६ ॥
 उपयुपरि पर्यस्तमुण्डतुण्डस्वल्दगमम् । इतस्ततः इमजानं स पश्यन् शुश्राव दृश्चन्मिम् ॥ ९०७ ॥
 अहो ! आर्त्तचिन्निः शेषा मृतपत्न्याः श्लियाः खलु । रुदन्ता वारयाम्येनामित्यगान् नत्तुन्तां नृपः
 उवाच च शुभे ! किं ते कारणं परिदेवने ? । साऽऽह पश्यग्रन्तां गन्वा न्यग्रोभे कारणं यप ।

मन्त्री प्राहाऽऽकृतावस्यां राक्षसी कर्म किं भवेत् ? । ततो विचार्य कर्तव्यं स्यामिना यत्रयोचितम् ॥८८४॥
 पृष्ठश्च श्वपचो राज्ञा प्राहाऽयं मम कर्मकृत् । इति निश्चित्य राजाऽयं रासभानयनेऽब्रवीत् ॥ ८८५ ॥
 तेनाऽप्युक्तो हरिश्चन्द्रस्तत्र रासभमानयत् । शक्तोऽपीष्टोऽपि किं कुर्यान्नरः परत्रशः खलु ? ॥ ८८६ ॥
 विचार्य कार्यमार्चयमिति मन्त्रि-शुकादिभिः । वार्यमाणोऽपि तां राजा खरमारोपयद् द्रुतम् ॥ ८८७ ॥
 अहो ! अक्षयमक्षत्रमित्याकन्दन् शुकोऽब्रवीत् । राजन् ! विज्ञापनमेकां शृणु नीत्यनुयायिनीम् ॥८८८॥
 राज्ञोचे ब्रूहि रे ! स्वैरं कीरः प्रोवाच यद्यसौ । सुतारा राक्षसी स्यात् तद् विशाम्यग्निं पुरस्त्व ॥८८९॥
 सदन्यं प्राह सर्वोऽपि सभालोकः शुकस्य गीः । अस्तु ममाणमामेति राज्ञाऽप्युचेऽनुंरंभतः ॥ ८९० ॥
 सोत्साहं प्राह कीरोऽपि मन्त्रिन् ! कारय तच्चिताम् । तथा तेन कृते कीरः स्नात्वाऽगच्छच्चितां प्रतिम् ॥८९१॥
 ततो दिग्नायकानाह यत्रेया राक्षसान्वया । भवेद् दृपसुता तन्मां पदहत्याशु हव्यवाद् ॥ ८९२ ॥
 इत्युक्त्वा पश्यतामेव तेषां गतभयः शुकः । ह्यमपमदाच्च विभ्यातोऽग्निश्चास्यादक्षतः शुकः ॥ ८९३ ॥
 आश्चर्यमिदमार्थमित्यूचाना जनाः स्फुटम् । सतीयं राक्षसी न स्यादित्यदुः शुद्धिनालिकाम् ॥८९४॥
 मन्त्र्युचे नाथ ! मन्येऽहं मानिकस्य विजृम्भितम् । तत् केनाऽप्यपदेशेन मानिकोऽयं विसृज्यताम् ॥८९५॥
 तथेमां रासभादाशु समुत्तारय सम्प्रति । इत्युक्तो मन्त्रिणा भूपः सविस्वामदोऽब्रवत् ॥ ८९६ ॥

दृष्ट्वा तां बालानपठ्यैरद्रुषितवपुन्तनाम् । भन्निर्णो पृथिवीनाथः रागवितर्कं न्यवेदयन् ॥८७२॥

चन्द्रकान्तं मुखं यस्याः सुवर्णं वपुर्वेव हि । पद्मरागो क्मरावेव किमस्या गण्डनान्तरः ? ॥८७३॥

उपलक्ष्य शुक्रोऽर्थनां ननाम नतमस्तनकः । उशीनरसुते ! देवि ! सुतार ! म्यास्मि नं सति ! ॥८७४॥

राज्ञोचे किं मुहुः कीर ! मल्पस्येवमुच्चकैः । क साऽशोभीतरगुता किं त्वं कीरंऽसि पथपः ? ॥८७५॥

सावपुम्भं शुकः प्राह हरिश्चन्द्रवृषो ह्ययम् । अस्य पत्नीयमित्थयोऽन्वया स्यात् मल्पंऽपि न ॥८७६॥

राज्ञा पृष्टो हरिर्ब्रूते हरिश्चन्द्रो नृपोऽसि न । किन्त्वहं श्वपचरायाऽस्य द्रव्यकीर्तिंऽसि कर्मकृन् ॥८७७॥

राज्ञा पृष्टाऽन्नना प्राह न सुताराऽसि राक्षसम् । किन्तु द्विजन्मनो वज्रहृदयात्कथमय दामिदम् ॥८७८॥

अरे ! विल्लावयस्यस्मानित्युक्तं भूभुजा शुकः । प्राह किं स्व हरिश्चन्द्रः प्रकाशयति नं पुरः ? ॥८७९॥

यतः—

सतो वाऽप्यसतो वाऽपि स्वान् स्वयं कीर्तयन् गुणान् । ब्रह्मापि हास्यनांयानि किं पुनः प्राकृतो जनः ? ॥८८०॥

हरिं प्रत्याह राजा भो मा भैषीः मत्स्यमुच्यताम् । ननु यद्यप्यहं वेभी जाताऽऽपदि तथाऽपि नं ॥८८१॥

हरिश्चन्द्रोऽब्रवीद् देव ! वचसा परिश्रपोऽस्य किम् । पुनरायस्यते स्वं, यद् दामोऽन्याऽस्मीत्स्यवानन ? ॥८८२॥

स्व-ल्लावण्य-धैर्यादिगुणविस्रितचेतसा । राजा पृष्टा पुनर्नारी तदेवोत्तरमात्थयन् ॥८८३॥

कलहंसोऽपि तत्रैव विमुच्य शुक्रपञ्जरम् । जगामाऽथ तृपोऽत्रादीद् मन्त्रिन् । किं न्वस्ति पञ्जरे ? ८५१ ॥
 मन्त्रिणोचे महाराज ! शुक्रराजोऽस्ति सर्ववित् । उपश्लोक्य राजानमित्युक्तश्च शुकोऽपठत् ॥ ८६० ॥
 सद्धर्म ! जय काशीन्द्र ! यस्याऽऽकृष्टा गुणैर्मुशम् । नयन्ति मार्गणा लक्ष्मीमेकेऽन्ये त्वानयन्ति ताम् ८६१
 राज्ञा किं पठितोऽसीति पृष्टोऽसाबाह्व्यदात्मनः । तर्क-लक्षण-साहित्य-गणित-स्मृतिकौशलम् ॥ ८६२ ॥
 मान्त्रिकः प्राह भो राजन् ! राक्षसी वोऽन्यचेतसाम् । प्रभविष्यति तत् कोऽयं विलम्बोऽस्या विनिग्रहे ? ८६३
 ततश्चागात् सचण्डालो हरिश्चन्द्रसमन्वितः । हरिश्चन्द्रं शुको दृष्ट्वाऽभूदुत्फुल्लाक्ष्मानसः ॥ ८६४ ॥
 प्राह च स्वस्ति ते नाथ ! भरतान्वयभूपते ! । हरिश्चन्द्र ! नमस्कृप्यौलिरत्नाङ्कितक्रम ! ॥ ८६५ ॥
 सरोपं प्राह राजाऽपि किमवदं प्रभाषसे ? । क्व साकेतपतिर्ह्यत्र कीर ! त्वं विद्वल्लोऽसि किम् ? ॥ ८६६ ॥
 अथाह श्वपचं मन्त्री कुर्वन्नाच्छादनामिगाम् । तेनाऽपि हरिरादिपुस्तां कृत्वाऽनवगुण्ठनाम् ॥ ८६७ ॥
 प्रत्यभ्यज्ञासीत् किं नाम सुतारा देव्यसौ हहा ! ? । किमेतेन हि दैवेन हन्तव्या वयमेव हा ! ? ॥ ८६८ ॥
 नास्मिन् कर्मणि देव्येषा करणं स्यात् कथञ्चन । किन्तु मे कोऽपि दुष्कर्मप्रेरितः कुरुते ह्यदः ॥ ८६९ ॥
 प्रविरुगाऽग्निं ततो देव्या दोषमुत्सारयाम्यहम् । अथवाऽरिसभायां मे नात्मा योग्यः प्रकाशितुम् ॥ ८७० ॥
 मुनिभ्यः पृथिवी दत्ता विक्रीता ससुता प्रिया । यत् करिष्यति दैवं तद् हरिश्चन्द्रः सदृष्यते ॥ ८७१ ॥

राजोचं मान्त्रिकं किं नः पुर्यां पारिविजृम्भितम् ? । सोऽप्याह चाटपन श्यानं राजर्षीत्यन्वितं गदः ८५५
 दृढवैश्याऽऽह साऽऽश्वासं पुत्रिका मम मान्त्रिकः ! । मृतायुनेव, स प्राह जीवयिष्यामि ना गच्छ ॥८५६॥
 सा वस्त्राञ्चलपादाय भ्रमयित्वा शिरस्यथान् । मद्राशिपः प्रभावेन चिरं नवं जीवि मान्त्रिकः ! ॥ ८५७॥
 ततो दार्पी समागत्य कुट्टिन्यै समर्चाक्रथन् । घातस्त्रं वधये द्विष्ट्या यतो जीयति मे न्यना ॥ ८५८ ॥
 ततः पत्ययतो राजा सादरं प्राह मान्त्रिकम् । आनेतुं प्रभवस्वेना राजर्षीपथ सोऽन्वयति ॥८५९॥
 किमेवं कथ्यते देव ! मन्त्रेणाऽऽकृष्य वासुकिम् । पातालाद्, वामवं स्वगाह, अन्वयेत् तामिदानीं ८५०
 यद्यस्ति कौतुकं तन् त्वं सामग्रीमुपदाकथ । माप-सर्प लरणाभ्युत्पन्नानष्ट पुरुषान् ॥ ८५१ ॥
 क्षणात् तदाकृतं राज्ञा मान्त्रिको मण्डलं व्यधात् । तदन्तरपरिविश्याथ किञ्चिद् अग्नपनाश्यत् ॥८५२॥
 दिक्पालाह्वानप्रचीनां मन्त्रातुच्चैरथोच्चरत् । मान्त्रिको राजर्षी मन्त्रैराचरुषं विहायसा ॥ ८५३ ॥
 आयान्ती साऽस्तुगान् प्राह र ! ग्रामः कचिद्रीश्वरानाम् । येनाऽसि मुचिराह वाहं क्षापतुमेतुमुत्रया ८५४
 मण्डले मन्त्रशक्त्याथ सनिर्घातं पपात सा । सर्वेऽप्यविभयुस्तस्या विडालया इव सृषिकाः ॥ ८५५ ॥
 सविस्मयं द्रुपः प्राह मन्त्रोत्कर्षावशिस्रयम् । य एनां राजर्षा मन्त्रैरानेषीत् पश्यता हि नः ॥ ८५६ ॥
 मान्त्रिकः प्राह कर्तव्यमस्माभिः कृतमेव हि । उचितं यन् कुरु नवं तत्रिग्रहं न्यर्षाम प्रभुः ॥८५७॥
 साक्षेपमादिशद् राजा मन्त्रिन ! श्वपचमाह्वय । कलहंमं तमाह्वानुमादित्थन मचिक्वन्ततः ॥ ८५८ ॥

मृत्योर्भीता जना रक्षां विदधत्यात्मनो यथा । तथा भेरितवन्मृत्युस्तान् गृह्णाति सहस्रशः ॥८३१॥
 श्रुत्वाऽथ दुःसहलोकाऽऽक्रन्दं मरणजं पुरे । आह्वत् सत्यवसुं भूपो मन्त्रिणं चन्द्रशेखरः ॥८३२॥
 राजादेशात् समायान्तं मन्त्रिणं कोऽपि पूरुषः । अन्तरा मिलितोऽनंसीत् कीरपञ्जरपाणिकः ॥८३३॥
 कलहंस ! त्वया कीरो लब्धोऽयं केति मन्त्रिणा । पुष्टे स प्राह चम्पया वने देवैनमाप्नुवम् ? ॥८३४॥
 चन्द्रशेखरभूषणाय सदापियविपश्चिते । सर्वशास्त्रनदीष्णत्वादिहाऽऽनैपं शुकोत्तमम् ॥८३५॥
 इति तद्वचनं श्रुण्वंस्तैनैव सह मन्त्रिराद् । यथावृषवृषं नत्वा यथास्थानमुपाविशत् ॥ ८३६ ॥
 सखेदं प्राह भूपालो मन्त्रिन् । परुष पुरीजनः । संकोचिनापुदैवेन याति वातेन दीपवत् ॥ ८३७ ॥
 न वयं दुर्नया नाऽपि श्लथधर्मः पुरीजनः । वृणामकालमृत्युश्च तदन्वेषय कारणम् ॥ ८३८ ॥
 ततश्च कुट्टिनी काचित् पुत्रीमरणविह्वला । उरस्ताडं समागत्य साक्षेपं वृषमवधीत् ॥ ८३९ ॥
 सदैवाऽन्यायकारी त्वं सदा पीडयसि मजाः । सदाऽपि पापनिष्ठोऽसि तेनाऽयं म्रियते जनः ॥ ८४० ॥
 महुत्री नामतोऽनङ्गसुन्दरी स्मरमञ्जरी । प्रकीड्य सुखशय्यायां सुप्ताऽक्रस्माद् मृताऽस्ति हा ! ॥८४१॥
 अहो ! कर्कशता ह्यस्या अहो ! निर्लज्जता गिराम् । इति ध्यायन्वृषेणोक्ते मन्त्री किं क्रियतामिति ? ॥८४२॥
 मन्त्र्याह स्यामिन्नत्रार्थे प्रगल्भन्ते हि मन्त्रिकाः । राजा प्राहाऽऽगतोऽस्तीहोऽज्जयिन्या मान्त्रिको महान् ८४३
 तत आकार्यतामेष इत्युक्तो मन्त्रिणा वृषः । आजूहवत् तदैवेन सोऽप्यागत्य समाविशत् ॥ ८४४ ॥

चण्डालस्याऽपि कर्माऽहं कृत्वा दृक्तरमप्यथ । दास्ये स्वर्णमिति क्षमापेक्तेऽभूद् रोमाञ्चिनो मुनिः ॥८१८॥
 ततः कौपीनत्रासोभृद्व्युपिह्नकचोच्चयः । दृढयष्टिकरो वृद्धो निपादः कोऽपि चाऽगमन् ॥ ८१९ ॥
 राजानं वीक्ष्य स प्रोचे रे ! त्वं कर्मकरोऽमि किम् ? कारिष्यसि च मे कर्म नन् श्रुत्वाऽनित्ययद् नृगः ॥८२०॥
 राविरस्तद्गतो लोकः कायको नास्ति नो मुनिः । क्षमने तन्निपादस्यापि कुर्वे कर्म नमनति ॥८२१॥
 कारिष्ये कर्म तेऽवश्यं राज्ञेत्युक्तेऽथ सोऽवदत् । किं किं कर्ताऽसि मे कर्म राजाऽह्नाऽऽदिगन्धि यत् ८२२
 रक्षितव्यं श्मशानं च लातव्यं मृतकाम्बरम् । अर्धदग्धानि काष्ठानि ग्राह्याणि च चिनित्रयात् ॥ ८२३ ॥
 यत् तत्रोत्पद्यते तस्यार्थं हि गृह्णाति भूपतिः । अन्यस्यावस्य भागां द्वां ममेकस्तु तु दास्यते ॥ ८२४ ॥
 राजाऽऽदिशति यत् किञ्चिन् तच्च कार्यं न्वया सदा । गद्गात्मन्नश्मशानेयः कालद्रण्डाभियोऽस्मभ्यहम् ८२५
 इति श्रुत्वा नृपः स्माह तं त्वदाज्ञाकृदस्म्यहम् । यदत्र मां प्रति स्यात् तद् दातव्यं मुनये बल ॥८२६॥
 अपवार्यं मुनिः प्रोचं नमस्ते सत्त्वशालिने । नमस्तु सत्यसन्धाय नमस्तु धैर्यसद्मने ॥ ८२७ ॥
 कालद्रण्डोऽपि तद्दाचं प्रपन्नः साक्षिणं मुनेम् । कृत्वा सह त्रुपेणार्गो श्मशानमगमद् निजम् ॥ ८२८ ॥
 इतश्च पुर्यामितस्यामकस्मादपि देहिनाम् । जीवितव्यं हरन मृत्युरुपतस्थे बन्धो यथा ॥ ८२९ ॥
 ततश्च परितः प्रोच्यदाक्रन्दन्ध्वनिभिर्जितः । नित्कीयाऽस्याऽदिव कापि नगरं मङ्गलध्वनिः ॥ ८३० ॥

राजा सासं ततो दध्यौ धिगापदमिमां मम । इन्द्रस्याऽप्यङ्कलत्पयोऽयं पदां विप्रेण हन्यते ॥ ८०५ ॥
 ततः प्रोचे नृपो विप ! न तिष्ठेद् मातरं विना । शिशुः किमपि ते कर्म कर्ता क्रीणीह्युं ततः ॥ ८०६ ॥
 नैतं मुधाऽपि गृह्णामीत्युचानं द्विजमब्रवीत् । सुताराऽस्य ! गृह्णानं विधाय मय्यनुग्रहम् ॥ ८०७ ॥
 विप्रोऽपि कृपया स्वर्णसहस्रं तस्य वेतेने । कृत्वा दत्त्वा च राज्ञे, तावादाय स्वगृहं ययौ ॥ ८०८ ॥
 राजा दध्यौ न लप्स्येऽहं पुरे वासं ततो मुनिः । यद्येति स्वर्णमेतस्मै दत्त्वा स्यामकुतोभयः ॥ ८०९ ॥
 ततः कुलपतिः कुर्वन्नाज्ञापिव समाययौ । कोपात् पराङ्मुखीभूय प्रोचे द्राग् देहि हेम मे ॥ ८१० ॥
 गृहाण क्रियदध्येतदित्युक्ते भूभुजा मुनिः । उवाच कृपितस्त्वैतद् ग्रहीष्येऽल्पं न काञ्चनम् ॥ ८११ ॥
 मासोपरि गताः पञ्च दिना यदि तदाऽपि हि । क्रियदेव द्वात्रिणस्त्वमदृश्यास्य ! न लज्जसे ॥ ८१२ ॥
 दध्यौ राजाऽधमर्णं धिगुत्तमर्णस्य दुर्गिरः । यः सहस्रापि भूयोऽपि तं प्रीणयति चाद्भिः ॥ ८१३ ॥
 ऊचे च भगवन्वैव काऽपि मे चित्तदुष्टता । विक्रीय दयिता-पुत्रौ यत् प्राप्तं तत् समर्पये ॥ ८१४ ॥
 ऊचेऽज्ञारमुखो सूर्ख ! राजानं प्रार्थय द्रुतम् । चन्द्रशेखरमब्रूल्यं किं विक्रीतो प्रिया-सुतो ? ॥ ८१५ ॥
 राजाऽऽख्यत् किमिदं ब्रूयेऽनुचितं सत्त्वशालिनाम् । शतशो हि पराभूतानाहं प्रत्यर्थिनोऽर्थये ॥ ८१६ ॥
 पतिज्ञया भ्रष्ट ! वाचाट ! पुरो नः स्वं विकत्थसे । इत्युक्ते मुनिना प्राह राजा मा स्म मुने ! कृपः ॥ ८१७ ॥

विसंवादेऽथ सर्वेषां स्वर्गवन्धो महात्मन् । यदस्माभिः कृतं कार्यं मन्त्रयेऽपि किमन्यथा ? ॥ ६०६ ॥
 यथादृत्तवराणां च लग्नमेकं महित्य तैः । संवाहः कर्तुं पारमे विवाहाय नविस्तरम् ॥ ६०७ ॥
 अथो लग्नादिने मासे चत्वारोऽपि वराः समम् । तत्राऽगाल्य वहिस्तस्युपेहायानपरिश्रमाः ॥ ६०८ ॥
 परिणेतुं च तां सर्वे सममाजमुत्कृताः । विवदमाना युद्धाय सन्नद्धाश्च रुपाऽभवन् ॥ ६०९ ॥
 सा तेषां युद्धसंरम्भं पुरुषसयकारणम् । पित्रादीनां विरोधं च वीक्ष्य नन्द्या व्यनितयत् ॥ ७०० ॥
 धिग् मां यस्याः कृतेऽपीषां महाजनयोऽयमुत्थितः । मृतायां पयि सर्वेषां श्रयो भवति नान्यथा ॥ ७०१ ॥
 निश्चिन्तयन् चित्तां वाञ्छे रचयित्वैकमानसा । सा वह्नि साध्यापाम मद्गुःखं वीक्षिता जनेः ॥ ७०२ ॥
 तेषामेको वरो वह्नि प्रविवेजं तया सह । द्वितीयस्तु विगणेषु दूरदंशान्तरं ययो ॥ ७०३ ॥
 तृतीयोऽपि तदज्ञानमादाय तीर्थं प्रतस्थवान् । तुर्यस्तु तस्याः शेषान्नोपरि स्थण्डिलकं व्ययान् ॥ ७०४ ॥
 याचित्वा च पुरे भिक्षां मुक्त्वा तत्राऽन्नापिण्डकम् । स्वयं भुङ्क्ते प्रियामाहान् तत्राभ्यं च द्वियानिजम् ॥ ७०५ ॥
 कियत्सपि गते काले देशान्तरगतो वरः । काऽपि संजीवनीं वियां प्राप्य तत्राऽप्ययो मुद्रा ॥ ७०६ ॥
 आकृष्य स्थण्डिलच्छेषाऽस्थीनि वियाऽस्तुभावतः । चक्रे पुनर्नवां कन्यां नद्यः सहस्रानोऽयमुत् ॥ ७०७ ॥
 तीर्थान्तरगतोऽप्यगामात् नटानां तत्र देवतः । कन्यार्थं विवदन्ते स्म चत्वारोऽपि तथैव ते ॥ ७०८ ॥

स्वस्वममार्गे हि धर्मस्य समताख्ये शिवोपरि । एक एव ततो मा गा विकल्पगहनं वनम् ॥ ६८४ ॥
 शर्म धर्मश्च तत् ते स्यान्निकल्पं मनो यदि । विकल्पो याति साम्येन तदभ्यासं ततः कुरु ॥ ६८५ ॥
 भवे पर्यटतो जन्तोः को निजः कोऽथवाऽपरः ? । ग्रामस्याऽर्वाक् प्रदेशो यः स एव ब्रजतः परः ॥ ६८६ ॥
 विकल्पैरविशकल्लोलावगाहनसमैः किमु ? । साम्यं फलकमादाय तीरं श्रय भवाम्बुधेः ॥ ६८७ ॥
 विद्यया तपसा तीर्थयात्रया वा न निर्दतिः । विना तद् मर्मसाम्येन साम्यात् सौस्थ्येऽपि सा भवेत् ॥ ६८८ ॥
 उक्तं च—

ह्यते न तप्यते न दीयते वा न किञ्चन । अहो ! अपूल्यक्रीतीयं साम्यमात्रेण निर्दतिः ॥ ६८९ ॥
 कन्या किल यथा विद्या-तीर्थ-कष्टकृतामपि । नासीदासीत् स्थितस्याऽपि तन्मर्माहारदायिनः ॥ ६९० ॥
 तथाहि—

श्रीपुरे चन्द्रनश्रेष्ठिपुत्री नन्दा गुणैकधुः । पदीपकलिकेवाऽसीत् बालाऽपि कुलमण्डनम् ॥ ६९१ ॥
 पाणिग्रहणयोऽयाया ग्रामान्तरगतैः समम् । तस्याः पित्रादिभिश्चक्रे संपदानं पृथक् पृथक् ॥ ६९२ ॥
 पितृकत्र पुरे दत्ता महेभ्यतनुजन्मने । पितृव्येण पुनर्भिन्नपुत्रस्याऽन्यत्र पत्तने ॥ ६९३ ॥
 स्वपितृनगरे मात्राऽभीष्टसख्याः सुतस्य तु । ददे भ्रात्रा पुरेऽन्यत्र महामुणवते तु सा ॥ ६९४ ॥
 सर्वेऽपि स्वपुरं प्राप्ताः कन्यादानं निजं निजम् । निर्मितं कथयामासुरन्याऽन्यं दर्पनिर्भराः ॥ ६९५ ॥

तृपस्तदर्थेनोद्धृतप्रभूतानन्दकन्दलः । ध्यानैकरत्नितरमानं भवत्या नत्वेदमत्रयीन ॥ ६७० ॥
 निस्तन्द्रां योगमुद्रां ते दृष्ट्वा मे मुदित मनः । ततस्तस्या विधि श्रोतुमिच्छामि शिवदं मुने ! ॥ ६७१ ॥
 अथ तस्योपरोधेन योग्यं ज्ञात्वा च तं मुनिः । पारयित्वा क्षणं ध्यानं मधुरन्वनिगमयत ॥ ६७२ ॥
 साधु पृष्टं महाभाग ! श्रूयतां किञ्चिदुच्यते । तृणां येन श्रुतेनाऽपि निष्पन्नं मनो भवेत् ॥ ६७३ ॥
 यमो नियमाऽऽसनं च प्राणायामश्चतुर्धरुः । मत्साहारो धारणा च ध्यानं समाधिरष्टमः ॥ ६७४ ॥
 अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्माऽकिञ्चनता यमाः । नियमाः शौच-सन्तोषा स्थाऽध्याय-नपत्नी अपि ॥ ६७५ ॥
 देवताराधनं चैव करण पुनरासनम् । प्राणायामो गान्धेन्द्रः आस-प्र-वासयोर्षतः ॥ ६७६ ॥
 मत्साहारस्त्रिधाणां विषयंभ्यः समाहृतिः । धारणा तु क्वचिद् ध्येयं चित्तस्य स्थिरचननम् ॥ ६७७ ॥
 ध्यानं च विषये तस्मिन्नेकमत्ययसन्नततिः । समाधिरस्तु तद्वैकमत्राऽभ्यसनरूपकः ॥ ६७८ ॥
 अपुनाद्गो योग इत्येवं तद्भङ्गैराख्यायि यः सदा । अपृकर्मबलं जेतुं जागतिं हृदि योगिनाम् ॥ ६७९ ॥
 पञ्च-वक्रासनादीनामभ्यासेनाऽऽसनं जयेत् । रेचकादिक्रमेषाऽथ करणियो मरुज्जयः ॥ ६८० ॥
 तज्जये स्याद् वपुःसौख्यं देहमौख्यं मनः स्थिरम् । मनःस्थैर्ये लगेद् ध्यानं ध्याने च तपनायुषम् ६८१ ॥
 तत् सौख्यमपि दुःखाय रागद्वेषाच्च यद् भवेत् । तद् भो विहाय तन्मध्यं समनाख्य समाश्रय ॥ ६८२ ॥
 रागः शीतसमो द्वेषो ग्रीष्मतुल्यस्नदन्तरि । स्थितश्चैत्र इवानन्दोत्सवं कस्य करोति न ? ॥ ६८३ ॥

स तुष्टो हृदये दध्यावहो ! मे सुकृतोदयः । काऽहं काऽयं मुनिः कैतहेयं कैते च दापकाः ? ॥ ६५६ ॥
 यदि वस्तु निजं न स्यात् तदित्थमपि यच्छतः । पात्राय स्यान्महालाभो नृत्य नृत्य ततो मनः ॥ ६५७ ॥
 इति हर्षोल्लासचित्तः सुन्दरो भाविसुन्दरः । अदत्त मुनये दानं निदानं मोक्षसंपदः ॥ ६५८ ॥
 द्विचत्वारिंशता दोषैरदुष्टं मुनिरप्यदः । प्रतिजग्राह भक्ताद्यं प्राणाधाराय धार्मिकः ॥ ६५९ ॥
 चतुर्धैरपि तैर्भोगफलं कर्माजितं ततः । सुन्दरेणाऽधिकं तत्तु परिणामविशेषतः ॥ ६६० ॥
 क्रमाज्जयपुरं प्राप्तं मिलिता बन्धवोऽखिलाः । चतुर्णामपि गेहेऽभून् महान् वर्धापनोत्सवः ॥ ६६१ ॥
 चिरमृद्धिसुखं भुक्त्वा पान्ते सुन्दरसंयुताः । जाता ज्योतिष्कुमारेषु ते चत्वारोऽपि देवताः ॥ ६६२ ॥
 चन्द्र-भानू ततश्च्युत्वा महेभ्यतनयाबुधौ । अभूतां विश्रुतौ नाम्ना श्रीवर्धन-मनोरमौ ॥ ६६३ ॥
 भीम-कुण्डौ पुनश्च्युत्वा पुत्रीत्वेन धनेशितुः । सुन्दरी रक्षिपणी नाम्ना बभूवतुरनुक्रमात् ॥ ६६४ ॥
 परिणीते च ते ताभ्यामुभाभ्यामपि कन्यके । मिश्रः प्राच्यभवाऽभ्यासात् प्रतिबन्धो महानभूत् ॥ ६६५ ॥
 च्युत्वा सुन्दरजीवस्तु जज्ञे विश्वपुरे वृषः । विश्वसेनाऽभिधः श्रीभिः स्वयमागत्य यो वृतः ॥ ६६६ ॥
 पुरे तत्रान्यदाऽऽयातौ श्रीवर्धन-मनोरमौ । वाणिज्यार्थमर्थो तत्र राजानमुपतस्थतुः ॥ ६६७ ॥
 तौ दृष्ट्वा मुदितो राजा दानमुक्तिमकारयत् । प्राच्यस्नेहाच्च तत्रैवाऽस्थापयत् सकुटुम्बकौ ॥ ६६८ ॥
 अन्यदा सहितस्ताभ्यां बहिरुद्यान्मगतम् । ययौ राजा मुनिं नन्दुं ध्यानस्थं च तमैक्षत ॥ ६६९ ॥

चन्द्रः पञ्चनमस्कारशुद्धपक्षानुभाधतः । वर्षमानरन्त्यो जज्ञे मुद्रतमलितः क्रमान् ॥ ६७३ ॥

अथा विधिराजान् तस्य त्रयोऽपि सुहृदोऽचिरात् । भातुर्भाषथ कृपाय तत्राऽऽजन्तुः पूनरपुनर ॥ ६७४ ॥
चन्द्रस्य पितृताः सर्वे स्वस्त्रोदन्तं न्यवेदयन् । चन्द्रोऽपि निजवृत्तान्तं पुरन्तेषां प्रगोषितवान् ॥ ६७५ ॥
नमस्कारस्य मातरम्यं श्रुत्वा ने तं जिजोषिरे । ततस्तेऽपि शनैर्जाता महद्भिर्भरमाणुगाः ॥ ६७६ ॥

चन्द्रभानु स्वभावंत माञ्जल्यां सर्ववत्सला । किञ्चिद् मायाविनां तनयो भद्रः साम्येऽपि दृश्यते ॥ ६७७ ॥
चत्वारोऽप्यन्यदेकत्र निविश्याल्लोचयन्त्यदः । ऋद्धिर्जाता बहुः किन्तु किं नया रराजनेविना ? ॥ ६७८ ॥
सैम लक्ष्मीः प्रशस्येन चमत्कारं करोति या । सज्जनेभुञ्ज्यतेऽप्याजामाजदां च मनन्तरी ॥ ६७९ ॥

धनः स्वं नगरं याम इति निश्चित्य ने ततः । क्षेमेणाऽस्म्यो विमुह्यन्त्य प्रस्त्रियताः पदवन्मता ॥ ६८० ॥
ऋद्धिसंभारसंपूर्णस्नेषां सार्यः पथि त्रजन् । एकत्राऽऽवासितां ग्रामं प्रारंभे योजनान्ध्रिनिम् ॥ ६८१ ॥
तदाऽन्योन्यस्तदक्त् साधुरको नेत्रप्रभामृतः । सिञ्चन्निव भुवं तत्राऽऽश्रयो पातोपग्रासिक्तः ॥ ६८२ ॥

स मुनिरतपसा शुक्लाद्गोऽपि चन्द्रनदास्त्वत् । उज्ज्वलः गीतलब्धानीनि कस्य नाऽऽदकतो जने ? ॥ ६८३ ॥
तेषां भद्रकभावत्वात् स दृष्टो विमले हृदि । मुनिः संजानतस्मिन्नांऽभुज्जानास्तं तेन नन्मयाः ॥ ६८४ ॥
स्वयं भोक्तुं निविष्टत्वात् तस्मै चन्द्रादिभिः समम् । आदिष्टो भक्तदानाय मुन्द्रां नाम कर्मकृत् ॥ ६८५ ॥

तथाहि-

केनाऽप्याराधितो यक्षो भक्तितो धनवाञ्छया । अनिर्विण्णतया तस्मै सुरस्तुष्टो ददौ वरम् ॥ ६३० ॥
अहो ! यो दृत्याति-स्वर्णमयूरः पुरतो मम । तस्यैकं गलितं पिच्छं त्वया ग्राहं दिने दिने ॥ ६३१ ॥
इति यक्षसमादिष्टं कुर्वन् दध्यौ नरोऽन्यदा । किमु कालत्रिलभ्वेनाऽखिलं गृह्णामि वहिणम् ॥ ६३२ ॥
इति ध्यात्वा गृहीत्वा च तं यावद् वीक्षते कुभीः । तावदन्यशिविप्रख्यं दृष्ट्वा सोऽप्याकुलोऽभवत् ॥ ६३३ ॥
प्रागात्तान्यपि गत्वाऽसौ गृहे सामान्यपिच्छवत् । पिच्छानि वीक्ष्य वक्षः स्वं ताडयन् बहुशोचत् ॥ ६३४ ॥
तथैकत्र वने पीत्या युष्मं वानरयोरभूत् । प्रपाताख्यं ययौ तीर्थमन्यदा तत् परिभ्रमत् ॥ ६३५ ॥
तच्च तीर्थतरौ तत्राऽऽरोहच्चापल्यतस्ततः । पपात सद्यो जज्ञे च मर्त्ययुष्मं मनोहरम् ॥ ६३६ ॥
तादृक् तीर्थस्य माहात्म्यं दृष्ट्वा तदतिविस्मितम् । सुखमास्तेऽतिलुभ्यत्वादयो स्त्रीं पुरुषोऽब्रुवत् ॥ ६३७ ॥
वानरत्वं प्रिये ! तावत् त्यक्त्वाऽवानरतां गतौ । पतावः पुनरप्यत्रारुह्य देवत्वहेतवे ॥ ६३८ ॥
अथो जगाद् सा दक्ष्मातिलोभो न शुभः प्रिय ! । वारितोऽपीत्यर्पेण दक्षमारुह्य सोऽपतत् ॥ ६३९ ॥
भूयोऽपि वानरः सोऽभूद् दुःखितश्चारुद् भुशम् । तत्रायातेन साऽपि स्त्री स्वंचरेण समं ययौ ॥ ६४० ॥
इति ज्ञात्वा सुसंतोषं हृदि धारय तं त्विना । आरुह्योच्चैरपीच्छा यत् तथैवाकाशवद् नृणाम् ॥ ६४१ ॥
अथाऽसौ तं मुनिं नत्वा पीतः पुष्यपुरं ययौ । वाणिज्यं किञ्चिदारभे तत्र जातो महाद्विक्कः ॥ ६४२ ॥

नीतश्च स मुनिर्देव्याः पार्थ साऽपि तमान्त्रयात् । वन्दिन्वा देवानां श्रुत्वा युधिर्म सप्राश्रयत ॥६१७॥
 गतपापा च सज्जा च सा जज्ञे मुनिदर्शनात् । मणि मन्त्र-महापठ्यो यथा तुर्यस्तथा मुनिः ॥ ६१८ ॥
 चिरं राज्यमुखं भुक्त्या वयःपरिणतातुर्धो । राजये निजाङ्गनं नपस्य पार्थं प्राव्रजतां सुरांः ॥६१९॥
 सरस्वती स्थिता साध्वी समीपे विजाद्व्रता । भानुस्तु विहरत्येकः स चाऽटं नान्विद्वान्तः ॥६२०॥
 अतो यदि तदा स्वस्याऽकरिष्यं हननं नतः । ऐहिका-ऽऽमुष्पिपकत्रेयांऽभविष्यदिति मे कृतः ? ॥६२१॥
 सत्यमेतद् वचो जज्ञे जीवन् भद्राणि पश्यति । तद् भद्र ! कुरु सद्धर्मं विरमाऽज्ञानमृन्युतः ॥६२२॥
 तन्निशमयाऽवदच्चन्द्रः सत्यमेतद् मुने । परम् । विच-मित्रवियोगात्प्रां यादमम्यनयस्त्विनः ॥ ६२३ ॥
 प्रसीद तन् तथा नाथ ! यथा स्यां स्यन्द्यमानसः । पद्माम्ना यवदादिष्टं यतिष्ये वषट्कर्षणि ॥ ६२४ ॥
 माह भानुमुनिस्तर्हि शिक्षयस्व तदेकधीः । परमेष्ठिनमस्कारं यः सद्यः सर्वकामदः ॥ ६२५ ॥
 लयिष्येऽपि यथा हन्ति द्रुतं पञ्चाननो गजान् । तथा पञ्चनमस्कारो ज्ञव्योऽपि दूरिनापहः ॥ ६२६ ॥
 माप्य पञ्चनमस्कारं चिन्तामणिसमं जडाः । उपलावज्ञया पश्यन्त्यनये ध्यायन्ति यद्व्रतः ॥ ६२७ ॥

तथाहि-

देवकालानुमानेन वर्तनं कालिवर्जनम् । यथालब्धे च सन्तोषो महामुखमिदं वृणाम् ॥ ६२८ ॥
 अतिलाल्यात् पुनर्लब्धमप्यर्थं हारयेत् कुरीः । मयूरग्राहको यद्वद् यथा च किल यानरः ॥ ६२९ ॥

पपच्छ लब्धचैतन्यां कन्यां किं पुत्रि ! तेऽभवत् ? । कथितं च तया मेऽसौ भर्ताऽऽसीत् पूर्वजन्मनि ॥ ६०३ ॥
 इत्यादिवहुभिस्तस्योः पत्युयैः सहितां गिरम् । श्रुत्वा तोषं गतो मन्त्री राज्ञा कन्यां विवाहितः ॥ ६०४ ॥
 लब्धाऽऽवासास्थितस्तत्र स भानुसाचियः सुखम् । भुञ्जानोऽगमयत् कालं नरेन्द्रसुतया सह ॥ ६०५ ॥
 साऽऽप्यहो ! मत्कुले सोढं कियद् दुःखं महात्मना । इति बुद्ध्या परं तत्र प्रतिबन्धपराऽभवत् ॥ ६०६ ॥
 अन्यदा नृपतिभ्यां राज्यं न्यस्य विरागतः । प्रव्रज्यां जगृहे भानू राजा पालयति मजाम् ॥ ६०७ ॥
 अथ दाहज्वरस्तीव्रो देव्या आकस्मिकोऽजनि । चिकित्सा विविधाऽऽरेभे परं व्यर्थाऽखिलाऽभवत् ॥ ६०८ ॥
 मुक्तबाणेषु वैद्येषु दृश्यौ विध्यातर्थाहृषः । यावन्नैषा विपद्येत तावत् प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ ६०९ ॥
 मा भूद् विडम्बना पाण्वदिति निश्चित्य सप्तमम् । प्रासादतलमारुह्य स्वमुल्लिखितुमुद्यतः ॥ ६१० ॥
 तदा व्योम्नि व्रजन् दृष्ट्वा तं चारणमुनिर्जगौ । किं करोषि महाभाग ! स्वयं बालिशोचितम् ? ॥ ६११ ॥
 मृतस्याऽविधिना दुःखं पुरोऽधिकतरं भवेत् । दुष्कर्माण्येव वध्यानि वया देहवधेन किम् ? ॥ ६१२ ॥
 ऊचे भानुनृपः स्वामिन् ! किं कर्तव्यं मयाऽद्युना ? । मुनिराह परं धर्मं सर्वदुःखापहं कुरु ॥ ६१३ ॥
 जिनं देवं प्रपद्यस्व महाव्रतधरं गुरुम् । सर्वज्ञाऽभिहितं तत्त्वं सम्यक्त्वमिदमाश्रय ॥ ६१४ ॥
 कल्पदृक्षस्तथा कर्मधेनुश्चिन्तामणिस्तथा । त्रिपदीयं समस्या हि पूर्णा स्याज्जिनधर्मतः ॥ ६१५ ॥
 विरम प्राणिघातादिपापादित्यादिदेशनाम् । निशम्य स्वीकृतो धर्मो धन्यमन्येन भानुना ॥ ६१६ ॥

नृपाऽर्वाचदहं किञ्चिद् याचितुं न्यामिहागमम् । मन्त्री प्राह क्रिमत्राऽर्थं कथ्यं यन् कृत्यपाटिद्य ॥५९५॥
 ततश्चरणयोर्भानोर्लिंगित्वा नृपतिर्नर्गा । वृत्तान्तनामुनाऽप्रात्य । विपत्ता मा तव प्रिया ॥ ५९६ ॥
 तदभ्यर्थनयाऽस्माकं न कार्याऽनुभूतिस्तत्रया । हा ! किमेतदिति श्रुत्वाचित्तनाऽर्थाणि पतिव्रता ॥५९७॥
 त्वदुक्तं सिद्धमंवेदं सत्त्वहीनस्य मे विभोः । दुःश्रव्यपप्यदः श्रुत्वा हृदयं न द्वियाऽभवत् ॥ ५९८ ॥
 किन्तु देवेन नो किञ्चिद् वाच्यं दारपरिश्रहे । अन्यच्च करत्रे तस्यास्तत्र गर्वाभवेददृक्म् ॥ ५९९ ॥
 इति मुक्तो नृपेणाऽसौ गत्वा स्वनगरं गृहे । स्यन्नैः संगृहीतानि प्रियास्थानि सदाचरिणि ॥ ६०० ॥
 स्मारं स्मारं गुणांस्तस्या रोदिति प्रत्यपत्यति । नृपवाक्यनिबद्धत्वाद् मुमुगुरपि जीवति ५९७
 अन्यदाऽचित्तयद् यावज्जीवन्नस्मि विधेर्वशात् । तावद् गत्वेनदङ्गानि काऽपि तीर्थे क्षिपाम्यदम् ॥५९८॥
 इत्यनारत्याय भूपस्य मन्त्री गङ्गातटं गतः । तत्र दत्त्वाऽर्थिनां दानाणि प्रत्यपति स्म नः ॥५९९॥
 प्रियास्थिभिरपीदानीं भाव्यहो ! विरहो मम । विराथिन इव स्तंभरूपि नो मुखरुद्द विधिः ॥६००॥
 अथ क्रीडागता वाराणसीभ्वरनृपङ्गजा । नाम्ना सरस्वती तत्र प्रत्यपन्नं तमाश्रुणोत् ॥६०१॥
 पृष्ट्व स तया दुःखकारणं सर्वमाख्यत । तत् श्रुत्वा प्राण्श्वं स्मृत्वा मूर्च्छिता माऽपतद् भुवि ॥६०२॥
 ततो भीताभिरारब्धाः सखीभिर्विचित्राः क्रियाः । ज्ञात्वा राजाऽपि संभ्रान्तन्नत्रागान् नपारिन्देदः ॥६०३॥

रथाङ्गयोरिव तयोस्वथा पीतिर्मिथोऽभवत् । यथा निष्कुत्रिमस्नेहविधौ जज्ञे निर्दर्शनम् ॥ ५७७ ॥
 पत्यङ्कादुत्थिताऽन्येभू रुदती भर्तुभानुना । पृष्ठा प्रिये ! किमेतत् साऽवदन्नाथ ! न किञ्चन ? ॥ ५७८ ॥
 आग्रहेण पुनः पृष्ठाऽऽस्वस्यौ स्वप्नेऽथ यद् मया । प्रिय ! दृष्टोऽसि संभाषं कुर्वाणोऽन्यस्त्रिया सह ॥ ५७९
 तत् श्रुत्वा सचिवो दध्यौ सपत्नीं वीक्ष्य याऽजानि । इत्थं स्वप्नेऽपि सा साक्षाद् दृष्टा कर्तव्यं भविष्यति ॥ ५८० ॥
 पत्नी तदियमकैव यावज्जीवं न मेऽपरा । तयोः स्नेहकपर्णोऽयं पश्चिद्धिमामत्तराम् ॥ ५८१ ॥
 अन्यदा सचिवे राज्यभारमारोप्य भूपतिः । दूरं कटकयात्रायां गतस्तत्राऽस्मिन् सुस्थितः ॥ ५८२ ॥
 दम्पतीवेषये वार्ता प्रस्तावे यावदेकदा । कोऽपि राज्ञः पुरोऽशंसत् स्वरूपं भानुमन्त्रिणः ॥ ५८३ ॥
 परीक्षार्थं ततो राज्ञा कार्यमुद्दिश्य मन्त्रिणम् । आकार्यं स्वान्तिके प्रैपीत्परं जयपुरे द्रुतम् ॥ ५८४ ॥
 तेन यत्र नृपादेशादलीका भानुमन्त्रिणः । विपत्तिविषया वार्ता सदुःखनेव निर्मिता ॥ ५८५ ॥
 वज्रयातसमं वाक्यं तन्निशम्य सरस्वती । सज्जातहृदयस्फोटो सहसा पञ्चतां गता ॥ ५८६ ॥
 तद् नरः कटके गत्वा नरेन्द्राय न्यवेदयत् । नृपोऽप्यत्याकुलत्रिचत्ते दध्यौ धिक् किं कृतं मया ? ॥ ५८७ ॥
 स्त्रीयातपातकादस्माद् मोक्ष्ये कथमहं हहा ! ? । हास्येनाऽपि न कर्तव्यमकार्यं हितमिच्छता ॥ ५८८ ॥
 अन्यच्च सचिवस्तस्या मृतिं यावत् शृणोति न । तत्प्रणान् रक्षितुं तावदुगायः कोऽपि चिन्त्यते ॥ ५८९ ॥
 इति राजा गतोऽमात्यपार्श्वेऽमात्योऽपि संभ्रमात् । उवाच किमयं देव ! श्रुत्यान्ते स्वयमाममः ॥ ५९० ॥

शिवमग्नस्य द्वागस्य मुक्ता इव दिशोदिशम् । ययुः सर्वेऽपि ने त्वांताः केऽपि तत्रैव संस्थिताः ॥५२५॥
 चन्द्रस्तु फल्कायारादासाय जलधंस्तदम् । चिन्तयापात हा ! कष्टे शिशः सर्वो जनां पथा । ५२६ ॥
 पितृस्य जनलोचनां तदा वागयता ददाम् । यदिद कार्यपारथे दृष्ट सपदि तन्फलम् ॥ ५२७ ॥
 स्फुरत्संतापपापिनाऽभुना मे जीवितेन किम् ? । ध्यांमति वत्सजानं वदाम्हा त्रिभुवनसरां ॥ ५२८ ॥
 अथ कोऽपि द्विजः पाशं शिल्वा श्रुिकयाऽब्रवीन् । आत्मदानम्भयाऽऽरथे किमद्रो ! भाग्यदणितः ? ॥
 सर्वल्यमेव किंवा चेत् नद्रागमगिराविद । काणुक विभने तीर्थे तत्र गन्तोऽय जीवितम् ॥ ५२९ ॥
 तत्र कुन्वा ततश्चन्द्रो यावदुल्लम्बनं गिरां । मा सादसामिति घोचं नावत कोऽपि स्फुटाक्षरम् ५३० ॥
 ततश्चन्द्रो दिशालोकं कुन्वाऽपद्रयत्र क्रिञ्चन । पुनरुद्राभितुं तत्रः पुरस्तरशृणादि वनः ॥ ५३१ ॥
 एव तृतीयवेलायां निषिद्धेन प्रयत्नतः । दृष्टो निर्गोषमाणेन पादपान्नरिनां मुनिः ॥ ५३२ ॥
 नत्वा पृष्टश्च किं नाथ ! मन्दभाग्यस्य मेऽभुना । नैव संपन्नं मृशुरपि साधुर्याऽत्रैर्यान ॥ ५३३ ॥
 अनीतिमुत्पुना तेन स्त्रीजनस्योचितेन किम् ? । जीवन्नेवक्षते भद्रं दृष्टान्तोऽत्रोदपेव भोः ! ॥ ५३४ ॥
 तथाहि-
 श्रीमद्भलपुरे राजश्वन्टमेनस्य नीतिविवत् । धातुनापाऽथवद् मन्त्री तद्रायां च मरस्यनी ॥५३५॥

१ लन ।

तद् धनोपार्जनोपायः कार्य एवायुना यतः । आयाऽभावे व्ययं कुर्वन् मेरुरण्यपचीयते ॥ ५५२ ॥
उक्तं च—

अनायः व्ययकर्ता च अनाथः कलहप्रियः । आतुरः सर्वभक्षी च नरः शीघ्रं विनश्यति ॥ ५५३ ॥
इत्यादि चिन्तयित्वाऽसौ संकल्पं सुहृदां निजम् । आचरन्त्या तच्च सर्वेषामभवत् सम्मतं वचः ॥ ५५४ ॥
निर्णीतं च यथाऽभोषियुता श्रीस्तेन वारिधेः । विना सेवामियं न स्यादतः सेव्यः स एव हि ॥ ५५५ ॥
इति तैः स्वस्वपितृणां कथितं पितृभिश्च ते । प्रक्तिषुद्धा यथा वत्साः ! न माति विभवो गृहे ॥ ५५६ ॥
यूयं मुग्धा जनो धूर्तः संदिग्धः कुशलगमः । विषमाः परदेशाश्चाऽब्धिवाणिज्यं विशेषतः ॥ ५५७ ॥
इत्यादियुक्तिभिर्बाह्वं वारिता अपि ते सुताः । सर्वे संबोद्धुमारब्धाः समुद्रगमनोत्सुकाः ॥ ५५८ ॥
श्रुतं प्रवहणं भाण्डैः प्रयाणदिनमागतम् । अथाऽपशकुनश्रेणी प्रावर्तिष्ठ समन्ततः ॥ ५५९ ॥
अदृष्टव्यानि पश्यन्ति शृण्वन्त्यपरवान् बहून् । उदण्डो मरुदुद्धृतश्छादितं रजसा नमः ॥ ५६० ॥
ततः समुदितीभूय स्वजनैर्वारितोऽखिलैः । चन्द्रस्तानाह किं यूयं कुरुतेत्यपथीरताम् ? ॥ ५६१ ॥
सक्राशाद् यस्य यद् येन प्राप्तव्यं जायते यदा । प्राप्यते खलु तत् तेन शकुनाऽशकुनः किमु ? ॥ ५६२ ॥
इत्येकाग्रमनाश्चन्द्रः समिन्ध्रः पस्त्रितोऽभ्युद्यौ । मार्गेऽस्य गच्छतोऽन्येभ्युरुत्पाताः सहसाऽभवन् ॥ ५६३ ॥
छादितं गगनं मेघैर्गर्जद्भिः सह वार्धिना । मिथश्चास्फाल्य दुर्वाताश्चतुर्गानानि खण्डशः ॥ ५६४ ॥

इयं मोक्षफलं दानं पात्राऽप्रायिविचारणा । दयादानं च सर्वत्रैः कुत्राऽपि न निषिध्यते ॥ ५४१ ॥

यतः-वर्षेण क्षाराणवेऽप्यब्दो मुक्तात्पमा काऽपि जायते । मनतं दत्तो दानुः पात्रयोगोऽपि संभवेत् ॥५४२॥
तत्र न्यायाजिनं क्षेत्र-काल-भावंरदपिनम् । देयं यर्थाथिना दानं विना कीर्त्यादिकारणम् ॥ ५४३ ॥
ग्रन्थान्तरेऽप्युक्तम्-

दानव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे । क्षेत्रे काले च भावं च तद्दानं गास्त्रिकं स्मृतम् ॥ ५४४ ॥
यत्तु मत्स्युपकाराय फलमुद्दिश्य वा पुनः । दीयते हि परिशिष्टं तद् दानं राजसं स्मृतम् ॥ ५४५ ॥

अद्देशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते । असत्कृतमवज्ञातं तद् दानं तामसं स्मृतम् ॥ ५४६ ॥
सुश्रवत्वेनाऽपि सिद्ध्यै स्याद् दानं दत्तं महात्मने । इत्यर्थे चन्द्रभान्वाद्याः सुन्दरश्च निदर्शनम् ॥५४७॥

तथाहि-

पुरे जगपुरादाने राड्ये जयनरोशितुः । महेश्वरतनयाः सन्ति चत्वारो मित्रतां गताः ॥ ५४८ ॥
आद्यश्चन्द्रस्तथा भासुर्भीमः कृष्णश्च ते मिथः । एकीभूता इव रतेहात् पूर्वद्वयो विलसन्स्यलम् ॥ ५४९॥

अन्यदाऽचिन्तयञ्चन्द्रो वयं न खलु सत्तमाः । बाल्ये हि युज्यते भोक्तुं मातुः स्तन्यं पितृर्धनम् ॥५५०॥
नीत्या यः स्वशुभोपात्तं वित्तं भुङ्क्ते दद्याति च । उदारः स हि विलयातोऽथमां मूलहरः पुनः ॥५५१॥

वसन्तकोऽपि विख्याता देव्या धर्मसुतत्वतः । राजप्रसादसंजातः समुद्धिभरमासुरः ॥ ५२९ ॥
विविधां च विचिन्त्यैवं सुख-दुःखविडम्बनाम् । सदाचाररतो नित्यं वासरानत्यवाहयत् ॥ ५३० ॥

(युग्मम्)

अन्यदा सुगुरोः पार्श्वे श्रुत्वा पूर्वभवे कृतम् । व्रतस्य ग्रहणं भङ्गं संधानं च तथात्मनि ॥ ५३१ ॥
जातशुद्धपरीणामो गृहिधर्मं यथाविधि । प्रपन्नाणुव्रतः सम्भक् पाळयित्वा दिवं ययौ ॥ ५३२ ॥
अत्रो-पाश्रय-भैषज्य-वस्त्र-पात्रादिदानतः । उपष्टुभ्योऽनेकधाऽत्र चाऽन्नदानं विशिष्यते ॥ ५३३ ॥
अन्नदातुरथस्तीर्थकरोऽपि कुरुते करम् । तच्च दानं भवेत् पात्रे दत्तं बहुफलं नृणाम् ॥ ५३४ ॥
पात्रं क्षेत्रं दीर्घसा धनं बीजं शमो जलम् । वाक्यं वातो यज्ञः पुण्यं फलं पुण्यं सुखं रसाः ॥ ५३५ ॥
खलोऽपि गवि दुग्धं स्याद् दुग्धमधुरगे विषम् । पात्राऽपात्रविशेषेण तत् पात्रे दानमुत्तमम् ॥ ५३६ ॥
पात्रं च विविधं तत्र समताश्रीविभूषिताः । ज्ञान-दर्शन-चारित्ररूपरत्नत्रयान्विताः ॥ ५३७ ॥
प्रशान्ततनु-वाक्-चित्ता भैक्ष्यमात्रोपजीविनः । रताः परहिते नित्यं यतयः पात्रशुचमम् ॥ ५३८ ॥
सम्भग् दर्शनवन्तस्तु देशचारित्रयोगिनः । यतिधर्मच्छवः पात्रं मध्यमं गृहपेधिनः ॥ ५३९ ॥
सम्भक्त्वमात्रसंतुष्टा व्रतशीलेषु निःस्पृहाः । तीर्थप्रभावनेष्टुकास्तृतीयं पात्रशुच्यते ॥ ५४० ॥

टिम्भकल्पं परीवारं तलारक्षसमान् भटान् । पञ्चशब्दानिनादं च विपमानरुदारुणम् ॥ ५१६ ॥
 अन्यायत्रोपणाकारितुल्यं वन्दिजनं पुनः । भ्रमयित्वा वधस्थाननयनाभमिटागतम् ॥ ५१७ ॥
 भविष्यन्मरणाशङ्काशङ्कुकीलितचेतसः । एकां मे ध्यायतः शूला तन् सर्वं तन्मयंयितम् ॥ ५१८ ॥
 अत्र देव ! पुनर्विषपावन्या मूर्तिगङ्गाया । धर्ममात्रा मम स्त्रीषु सुगृहीताभिधानया ॥ ५१९ ॥
 श्रीशीलमत्या दुर्देयं जीवितव्याऽभयं ददे । तेन सर्वं जगत् पूर्णं पश्याम्यधिवसाभि च ॥ ५२० ॥
 तन् श्रुत्वा भूभुजा चैक्षि तस्या वदनपद्मजम् । साऽप्युचे श्रीमुखेनाऽस्मै दीयतामभयं त्रिभो ! ॥ ५२१ ॥
 देवि ! प्रदत्तेमेवदं किमप्यन्यन्निवेद्यताम् । साऽवाचन् त्वन्प्रमादेन न्यूनं किमपि नो मम ॥ ५२२ ॥
 अहो ! गाम्भीर्यमेतस्या अहो ! निर्लोभतागुणः । अहो ! मत्याः परं दाक्ष्यमहो ! जीवदयालुता ॥ ५२३ ॥
 अहो ! वचनमाधुर्यमहो ! काऽपि प्रसन्नता । भ्रुवमस्याः प्रभावेन मम राज्यं प्रवर्धते ॥ ५२४ ॥
 इति तोषान्निवेश्यात्मवामाङ्गे तां त्रपालम्बाम् । पट्टराज्ञीपट्टे सद्यः स्थापयामास भृपतिः ॥ ५२५ ॥
 पश्चिमद्वारगामिन्यो नद्यः सर्वा नदीपतेः । प्रवेशं लभते पूर्वद्वारि गङ्गा शुचिः पुनः ॥ ५२६ ॥
 पत्युः प्रसादमासाद्य सच्चरित्रजलेन सा । कशालं क्षालयामास सपन्नीमनसामपि ॥ ५२७ ॥
 एवं विख्यातवृत्तान्ता विष्वस्याऽपि महार्घ्यताम् । गता मुगतिमोरुयं च जीवरक्षाप्रभावतः ॥ ५२८ ॥

साऽपि तं स्वगृहे नीत्वा संक्षेपात् स्नान-भोजनम् । कारयित्वाऽल्पवस्त्राणि परिधाप्याऽभयं ददौ ॥५०३॥
स तु त्रिभुवनैश्वर्यलाभादप्यधिकं तदा । जीवितव्याऽभयं प्राप्य न माति स्म मुदा हृदि ॥ ५०४ ॥
गते तस्मिन्नहोरान्ने मातः शीलमती स्वयम् । तं धर्मतनयं कृत्वा पुरो राजकुलं ययौ ॥ ५०५ ॥
सोऽपि तत्र पुरो राज्ञो मृगेन्द्रासनवर्तिनः । समग्रेऽपि सभालोके कौतुकोदञ्चितानने ॥ ५०६ ॥
एषा याचिष्यतेऽस्मत्तोऽप्यधिकं किमितीर्षया । यथास्थानं निविष्टासु राज्ञीषु निखिलस्त्रपि ॥५०७॥
वलगनोल्लसने द्रुतं सिंहनादमथोच्चकैः । हर्षेण कुर्वन् नो केषामाचिक्षेप मनो-दशः ? ॥ ५०८ ।
अन्यादृशमिवाऽथैनं वीक्ष्य राजाऽपि विस्मितः । पप्रच्छ वद रे ! सत्यं किं कारणमिदं यतः ॥ ५०९ ॥
एतावद्विवसान् यावद् मण्डितोऽपि महर्द्धिभिः । विषण्णवदनच्छायो मणीलिस इवाऽभवः ? ॥ ५१० ॥
अथ तु स्वल्पवेषोऽपि पादचार्यपि हर्षितः । कुर्वाणो विविधां चेष्टामुन्मत्त इवेक्ष्यसे ॥ ५११ ॥
सोऽप्याह श्रूयतां देव ! शूलारोपाक्षरैस्तव । कर्णपविष्टैर्विषवत् सर्वं शून्यं मयाऽभवत् ॥ ५१२ ॥
ततोऽहं भ्रान्तचित्तवान्मनेऽन्नं क्षात्रसंनिभम् । जलं च विषसंवादि सौधं यमगृहोपगम् ॥ ५१३ ॥
पत्यङ्कं शल्पसङ्काशं चन्दनं चूर्णसोदरम् । तुरङ्गं रासभाकारं श्रीर्करीं जीर्णसर्पवत् ॥ ५१४ ॥
भृङ्गलानिगदपायं पाणिपादविभूषणम् । हारं शरावमालायं मुकुटं विलवचनधनम् ॥ ५१५ ॥

प्रातस्त्वारिनोपाधिः कारितः प्रान्यवेपथुत् । इन्द्रकेशुरिव भ्रष्टो नीत्वा राज्ञः मर्षयितः ॥ ४९१ ॥
 तं दण्डपाशिकस्यास्य यावदप्यते नृपः । तावद् द्वितीयया गङ्गा नैवेद्याज्यं प्रयानिनः ॥ ४९२ ॥
 अन्याभिरपि राज्ञीभिरैकैकदिवसं क्रमात् । नृपं विज्ञप्य याचित्वा नं प्रभादं पद्याग्रगत ॥ ४९३ ॥
 सापत्न्यभावसंज्ञात्सपर्यायिधिष्णुसंमदात् । कृतभूरितरद्रव्यव्ययभावाजिविस्मिः ॥ ४९४ ॥
 द्यौमुद्गसुराभासं त्रिधाप्य विविश्रोत्सवैः । पूरितं कौतुकं स्वस्य मनमस्नस्य नो पुनः ॥ ४९५ ॥
 अथ तस्य नृपस्याऽस्ति राज्ञी पञ्चगताऽन्तिमा । पत्नी जीलिमनी नाम पालयन्ती कुलव्रतम् ॥ ४९६ ॥
 साऽह्यस्थितिपरीवारो निजावासं गता सदा । स्वस्यैव कर्मणो द्यौषं मन्यते न तु भृगवैः ॥ ४९७ ॥
 आस्तामन्यदल्कटा-वसनाद्यं प्रसादजम् । विज्ञातानन्तरं राज्ञा दृष्टा दृष्ट्याऽपि नैव मा ॥ ४९८ ॥
 न हि मे मन्दभाग्यायाः काऽपि स्वर्वाऽत्र विद्यते । अन्याभिः मह राज्ञीभिः किन्तु पदि क्रमागतम् ५०० ॥
 यद्येवदपि नाऽऽथास्ये न लक्ष्ये गणनामपि । इदमे संप्रदायैदं साजगि भूय व्यजिज्ञपन ॥ ५०० ॥
 (युरपम्)

देव ! नाऽऽजोवितः स्वामी कापि कार्ये पुरा मया । चौरस्य पुनरस्याज्यं कर्तव्यं कथयामि नन ॥५०१॥
 तदाकर्ण्यास्य तां स्मृत्वा तन् ज्ञात्वा गुणगौरवम् । उद्विन्नपुत्ररुः प्रीत्या मेने मयं भगवतः ॥५०२॥

शुक्रार्द्रफलभक्ष्याणि एकान्नं बहुवर्णकम् । शालि-स्र्पात्रमाधुर्यष्टनपूर्रादिकं क्रमान् ॥ ४७९ ॥
 दध्योदनं चेत्यखिलं परिवेष्य सगौरवम् । स्वयं पार्श्वस्थिता राज्ञी भोजनं तमकारयत् ॥ ४८० ॥
 स्वच्छशीतलसद्गन्धैराचमय मधुरैर्जलैः । पिष्टिका-हस्तचराराभ्यां रूक्षीकृत्य करद्वयम् ॥ ४८१ ॥
 पुष्पद्रवरसस्वच्छशीतपडेनोपालिभ्य च । कर्पूरमिश्रताम्बूलसमाननपुरसमम् ॥ ४८२ ॥
 निषण्णस्याऽस्य पत्यङ्के चेटीजनपरावृते । पुराश्वित्रकथाकाव्यविनोदान् देव्यचीकरत् ॥ ४८३ ॥
 (विशेषकम्)

अथाऽपराल्लसमये राह्यादेशेन किङ्करैः । वरं तुरङ्गमारोष्य स्वर्णपर्याणभूषणम् ॥ ४८४ ॥
 पद्ममूत्रमयीं वल्गां दधानः करपल्लवे । उपरिष्ठाद् धृतोष्ठासिमयूरातपवारणः ॥ ४८५ ॥
 विष्वक् परिवृतो यत्नात् शतसङ्ख्यामितैर्भेदैः । पुरः प्रारब्धसङ्गीतः कुतूहलकरैर्नरैः ॥ ४८६ ॥
 सपञ्चशब्दनिर्घोषः पठन्मङ्गलपाठकः । उत्फुल्लनयनैर्लोकैर्वाक्ष्यमाणः सकौतुकम् ॥ ४८७ ॥
 विपणिश्रेणिमार्गेण मन्दं मन्दं च सञ्चरन् । दक्षिंतानेकद्रष्टुषः स नीत्वा राजमन्दिनम् ॥ ४८८ ॥
 उच्चैर्वर्तितानस्थाय तृपाय विहितानतिः । 'आसन्नं वहिरावासमानिन्ये दिवसाल्यये ॥ ४८९ ॥
 (पद्मिभिः कुलकम्)
 तत्र मातङ्गगीतेन दास-दासीकुतूहलैः । निर्मापितबहुमीतिः शर्वरीं समवाहयत् ॥ ४९० ॥

आदिद्वय तलारक्षं जल्यारोपाय तस्य सः । यावच्च सदमा नेन चालिनस्त्वागदन्तरे ॥ ४६५ ॥
 वामपञ्चमनासिना पट्टराज्ञी प्रियङ्गरा । शरण्यरहितं वीक्ष्य तं दर्शनवचनाननम् ॥ ४६६ ॥
 हा ! निराशो वराकोऽस्त्वं मा गादिति दयाभवशात् । नृपं विज्ञपयामास देवाऽप्ययं ममाऽर्चनाम् ॥४६७॥
 येनाऽस्य तनयस्येव संसारमुत्सृज्यमानुक्त्वात् । दिवंकं दर्शयित्वाऽस्य पूर्यामि मनोरथम् ॥ ४६८ ॥
 अथाऽनुल्लङ्घयवाक्यत्वाद्भुजाना नृपेण सा । वन्धमुच्छ्रित्य न निनये निजावासं वसन्तकम् ॥ ४६९ ॥
 तदादिष्टाः परीवारजनाः स्नानादिहेतवे । तत्र तं ज्ञानपाकाद्यैस्त्वंलभ्यजय सादरम् ॥ ४७० ॥
 अन्नं सुगन्धवर्णनोद्गर्त्य लालित्यकोविदाः । स्नानपीठे च विनयस्य सुवर्णकल्यगोऽर्हितैः ॥ ४७१ ॥
 उत्प्लवः कटुष्यः पुष्पाङ्गिः स्वच्छेद्य सलिलैः क्रमान् । स्नपयामासुकटभूतशतनिघोषपूर्वकम् ॥ ४७२ ॥
 अन्नं कापायवस्त्रेण स्वधयित्वाऽच्छवाससी । कटलीगर्भदाज्ञां परिधाप्य सवर्णिके ॥ ४७३ ॥
 अस्मितागुरुभूमेन धूपयित्वा शिरोरुहान् । धूमिलं विदधुर्पाल्यो पुष्पमारभारथागुरम् ४७४
 सच्चन्दनरसेनाङ्गं विलिप्याभरणोत्करम् । दिव्यं निवेद्ययामासुर्भयान्भयानपनाकुलाः ॥ ४७५ ॥
 स्वर्णश्रुतकं मुक्तासरिकं पाणि पादयोः । वाहोः सवीरवन्धु कंयूरंशुल्लिपुर्षिकाः ॥ ४७६ ॥
 सद्गतकण्ठकं कण्ठे हारत्रिसरकादि च । कर्णयो कुण्डलं मूर्ध्नि मुकुटं चाऽऽलकं वर्द्धाम् ॥ ४७७ ॥
 इत्याद्यशेषं निर्माप्यापवेद्य विशदासेन । स्वर्णधारस्थमुस्थालकञ्चोत्थापयण्णयन् ॥ ४७८ ॥

भयभ्रान्तेक्षणः किञ्चित् किञ्चिदाश्वस्तमानसः । पदे पदे सखलद्वाक्यः स जगाद तदादितेः ॥ ४५१ ॥
 देव ! विन्ध्यपुरे विन्ध्यभूपतेः प्रीतिमन्ननः । श्रुष्टिनो वसुदत्तस्य वसन्ताख्योऽहमङ्गजः ॥ ४५२ ॥
 लालितः पालितोऽत्यन्तं पाठितः परिणायितः । तन्न यन्न सुखं प्रापमहं तातप्रसादतः ॥ ४५३ ॥
 दुर्दैववशतः किन्तु द्यूतव्यसनवानहम् । अभयं तेन दुःखवर्तपिटुभिः स्वजनैर्जनैः ॥ ४५४ ॥
 नितान्तं शिक्ष्यमाणोऽपि प्रत्यासन्नतयाऽऽपदः । न द्यूतममुचं नीरे मिमज्जिपुरिवोपलम् ॥ ४५५ ॥
 सर्वदोषनिवारो न सर्वाऽनर्थविधायिना । तेन सर्वविरोधेन व्यसनेन प्रणोदितः ॥ ४५६ ॥
 वञ्चयित्वा दशं गेहाद् वहिर्द्रव्यं शनैः शनैः । नेतुमारब्धवानस्मि प्रस्थानकामिवात्मनः ॥ ४५७ ॥
 ततो राजकुले गत्वा कृष्णाक्षरावधिक्रमात् । तत् तादृग् वल्लभोऽप्येष पित्रा निष्क्रान्तितो गृहात् ॥ ४५८ ॥
 तेजसेवाऽथ तेनाऽहं पित्रा मुक्तो गतश्रुतिः । निरङ्कुशतया स्वैरं भ्रमामि जगतीतले ॥ ४५९ ॥
 भिक्षां प्रतिगृहं याचे सून्यदेवकुले शये । पापकृत्याच्च नो शङ्के द्यूतेन च पुना रामे ॥ ४६० ॥
 एवं हतमतिर्यावन्नगरेऽत्र समागमम् । दृष्ट्वा च मुदितं लोकं ममापीच्छा सुखेऽभवत् ॥ ४६१ ॥
 तच्च द्रव्यं विना न स्यान्नष्टोपायान्तरो निधिः । तत् प्रवृत्तोऽत्र चौर्याय धृतश्च तव पूरुषैः ॥ ४६२ ॥
 इत्थमात्मीयवृत्तान्तो यथावत् कथितो मया त्वमेवाऽसः परं दैवं कुरु नाथ ! यथोचितम् ॥ ४६३ ॥
 इपद्दर्शमनस्कोऽपि तत्स्वरूपनिरूपणात् । परं चौरो न मोक्तव्य इत्यभिग्रहतां त्वपः ॥ ४६४ ॥

प्राप्तवानस्य माहान्भयमित्यं स्व-परयोद्धितम् । वर्णिनं रात्रभनं जीयाऽभयदानं प्रपञ्चयेत् ॥ ४३९ ॥
 सर्वं जीवितुमिच्छन्ति जीवास्तदभयं ततः । श्रुय त्रिशुवनैर्बर्षदानादप्यनिरिच्यते ॥ ४४० ॥
 ग्रन्थान्तरेऽप्युच्यते—

सर्गः

नानो भूयस्तरौ भर्षः पृथिव्यामस्मिन् कथ्वन । प्राणिनां भयभीतानामभय यत् मदीयते ॥ ४४१ ॥
 एकतः क्रतवः सर्वे समासवरदाक्षिणाः । एकनो भयभीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥ ४४२ ॥

जीवितव्याभयं प्राप्य हीनहीनोऽपि सन्मदात् । मन्यते स्वं त्रिलोक्येणं दृष्टान्तोऽत्र वसन्तकः ॥ ४४३ ॥
 तथाहि-श्रीवसन्तपुरे भूमिषण्डलाखण्डकः पुरा । द्रुमोऽभून्नृपतिस्त्वेवञ्जसपितभूमिपुत्र ॥ ४४४ ॥

तस्य प्रियङ्करा नाम राज्ञी पञ्चजताग्रणीः । दयिता निजरूपेण निजिनामरगुल्हरी ॥ ४४५ ॥
 तेन राज्ञा भुवं नीत्या रक्षता सुखितात्मनाम् । दिवो वार्ताऽपि त्र्यंकाना विसस्मान् कुतोऽरिचना ? ॥ ४४६ ॥

अन्यदा तत्र यामिन्यां कोऽपि चौरः सत्योत्पकः । दृष्टो वद्धरत्नारक्षित्तिन्ये च नृपतेः पुत्रः ॥ ४४७ ॥
 तं निरीक्ष्य सभासीनो नृपः क्रौर्यस्पृशा दशा । पुनः प्रसन्नया किञ्चित् तदङ्गे चामिषेक्षणान् ॥ ४४८ ॥
 विधाप्य शिशिकं बन्धं प्रोच्ये विस्मयमानसः । वद रे ! तव को देवः का जातिः स्मिन्नाम च ? ४४९ ॥
 वयस्येवविधे नव्ये वैपुराकारत्क्षणम् । विरुद्रामिदमारमे चौरकर्म च किं नवया ? ॥ ४५० ॥

१ चौर्यभनसदित । २ सरानाकृतिरत्नलक्षम् ।

तन्निशम्य महात्माऽसौ पश्चात्तापं परं दधत् । स ज्ञानोपग्रहे सर्वप्रयत्नेन प्रवृत्तवान् ॥ ४२५ ॥
 परिपूर्णमनुभ्यायुः स सौधमे सुरोऽभवत् । तच्च्युतः सुकुले जातो धनमिजाऽभिधो नरः ॥ ४२६ ॥
 तत्राऽपि सावशेषत्वाज् ज्ञानावरणकर्मणः । पठतोऽपि भुशं किञ्चिन्नैति तस्य कथञ्चन ॥ ४२७ ॥
 ईहापोहं स वैराभ्यात् कुर्वाणो जातिमस्मरत् । ततः प्रावत् श्रुतज्ञानोपगृन्मं कर्तुमुद्यतः ॥ ४२८ ॥
 दुःकृतं गहैतस्मस्य संवेगादतिदुस्तरम् । ज्ञानावरणमुच्छिन्नं प्रद्रज्यां च प्रपन्नवान् ॥ ४२९ ॥
 सान्नोपाङ्गे श्रुतेऽधीती स्मारं स्मारं पुरा कृतम् । ज्ञानदाने सदीष्टुक्तः केवलज्ञानमासदत् ॥ ४३० ॥
 तत्रासन्नसुरैश्चक्रे दुन्दुभिऽञ्चानपूर्वकम् । स्वर्णपद्मं तदाऽऽसनिः केवली धर्ममादिशत् ॥ ४३१ ॥
 इह सर्वैः सुखस्यार्थी सुखं सञ्चरणाद् भवेत् । सदाचारः पुनर्ज्ञानाज् ज्ञानं ज्ञानप्रदानतः ॥ ४३२ ॥
 ज्ञानदानं च सच्छास्त्रव्याख्या-ऽऽध्यापन वाचनैः । अर्थायानपु साहाय्यज् ज्ञानोपकरणार्पणैः ॥ ४३३ ॥
 तदत्र प्रयतैर्भाव्यं न कार्या ज्ञानहीलना । ज्ञानावज्ञानतो दुःखं मयाऽऽप्यासादितं पुरा ॥ ४३४ ॥
 तत् श्रुत्वा तं नपस्कर्तुमागतेर्देव-मानवैः । स पृष्टो निजवृत्तान्तमाचक्षे प्रमादजम् ॥ ४३५ ॥
 इत्थं तस्योपदेशेन बहवो भव्यजन्तवः । प्रबुद्धा ज्ञानमाराध्य क्रमादायुः परं पदम् ॥ ४३६ ॥
 इत्यसौ ज्ञानदानेन स्वमुद्दधे परानपि । पश्चादपि चिरस्थायि तज् ज्येष्ठं तेन कथ्यते ॥ ४३७ ॥
 ज्ञानं तु तदुपादेयं यत् स्यात् स्वस्य परस्य च । निर्व्याघातप्रकाशार्थमभ्रदीपालयोपमम् ॥ ४३८ ॥

स कालेनाऽप्रतिक्रान्तो मृत्वा सौधर्मपापदत् । ततश्चमृत्वा पद्मपुरे धनयोऽपिमुनेऽभवत् ११३ ॥
 धनशर्पाऽपि यः सोऽथाऽऽरभेऽध्यापयितुं क्षणे । किमपि प्रायकुतज्ञानावज्ञादोपेण भवेत् तु ॥ ११४ ॥
 एवं पञ्चशतीसहस्रोपाध्यायैर्वाक्षितः परम् । नैकमप्यक्षरं ह्यायातुं शक्येऽस्य वक्ष्यते ॥ ११५ ॥
 ततो बहुधनस्तस्य तदेकतमयः पिता । दध्यां विपादाद् दृा ! कष्टं किमु कार्यं मयाऽयुता ? ॥११६॥
 यत् उच्यते—

अजात-मृत-सुखैर्भ्यो मृता-ऽजातो मुक्तो वरम् । यत्तस्मात्स्यल्पदुःखाय यावज्जीवं जदो भवेत् ॥ ११७ ॥
 देवानां भापते पूजां करोति विविधोपयान् । मान्त्रिकानादमत्यानां निमित्तज्ञाथ पूज्यति ॥ ११८ ॥
 व्यर्थं भूतेषु सर्वेष्वप्युपायेषु धनोऽन्यदा । बहिः श्रुत्याऽऽगतं मातुं तत्र पुत्रयुतां ययो ॥ ११९ ॥
 नीचैर्नत्वा मुनेः पादा पमच्छ कथय प्रथो ! । प्राक् कर्म किं कृतं येन पत्नपुत्रः प्रस्तराऽजनि ॥१२०॥
 मुनिः पूर्वकृतज्ञानावज्ञाव्यतिकरं जगौ । तन्निशम्याऽभवज्जानिस्मरणं यत्नप्रपणः ॥ १२१ ॥
 मुनिं नत्वाऽवदच्चैवं प्रथो ! सत्यं तवोदितम् । भीतोऽहं संप्रति ज्ञानावरणं गच्छिना कथम् ? ॥ १२२ ॥
 मुनिराह महाभाग ! ज्ञानावरणकर्मणः । नाशः स्याज्ज्ञानदानं तत्र माधाह वदने न मे ॥१२३॥
 तज्ज्ञान-ज्ञानिनां वाह वदुमानं कुरुव भोः ! । श्रुतं च पठतां यत्क पुस्तकार्यरुप्रदम् ॥१२४॥

ततो यथा कनिष्ठाऽपि बधूर्नुर्वाहया कणान् । वृद्धिमारोप्य सर्वासु सुमहत्त्वं समार्जयत् ॥ ४०० ॥
 त्वयाऽपि हि महाभाग ! तथैव द्रतपञ्चकम् । सम्यग् नीत्वा परां वृद्धिमात्मा कार्यो महोदयः ॥ ४०१ ॥
 तथेति प्रतिपद्यैतद् विजयो गुरुणा समम् । विहरत्युद्यतो धर्मं श्रुताऽध्ययनतत्परः ॥ ४०२ ॥
 कालेन योग्यतां ज्ञात्वा न्यस्य तं स्वपदे गुरुः । वभाण वत्स ! शर्वेषु पदेष्वग्रमिदं पदम् ॥ ४०३ ॥
 तत् सदैवाऽप्रमत्तेन श्लिष्याणां वाचनादिना । ऋणमोक्षस्त्वया कार्यो वृद्धिश्च जिनशासने ॥ ४०४ ॥
 इति तं शिक्षयित्वाऽसौ चिन्ताभारच्युतो ह्रुत्म् । सम्मेतगिरिमास्त्रह निर्वाणमगमद् गुरुः ॥ ४०५ ॥
 विजयोऽप्यथ श्लिष्याणां वाचनाऽऽद्यापनादिना । उद्भुक्तो विहरन्नुच्चैर्महतीं महिमामगात् ॥ ४०६ ॥
 बहुकाले गते शास्त्रश्रमेण विविधोत्तरैः । परे च स तथा भग्नो यथा वक्तुमपि स्थितः ॥ ४०७ ॥
 चित्ते च चिन्तयत्येवं मुनयोऽपी वरं जडाः । ये परप्रश्नशास्त्रार्तिविमुखाः सुखमासते ॥ ४०८ ॥
 स्थविरैः प्रेरितो द्यूते कण्ठशोषेण किं नु भोः ! ? । तपस्येवादरः कार्यो यः क्रियायान् स पण्डितः ४०९
 विनैवाऽध्ययनं सिद्धिर्लभे माप-तुपादिभिः । द्रुवचित्वादिदृष्टान्तं स्थविरैः स उपेक्षितः ॥ ४१० ॥
 दृताविव च यो विद्या किं करोति निराकृतौ ? । नरो नाऽतिमृदुर्नाऽतितीक्ष्णाऽन्वामिव शस्यते ॥ ४११ ॥
 परवोवक्षमेणाऽपि केनाऽपि स्वं न बोध्यते । धनलीकृताविश्वोऽपि चन्द्रः स्वाङ्कं न शुभ्रयत् ॥ ४१२ ॥

अथ तत्त्वामुनास्तादृनिर्दृते विजयो जगो । मधो ! का रोटिणी नाम मुनत्प्यंमममरीच ? ॥ ३८८ ॥
 श्रुतिं दत्ताभिधयः स्वीयचतुष्टुत्रयधुः पुरा । गृहकर्मानियोगाय सधारंभे परासितुम् ॥ ३८९ ॥
 पितृवर्गं वधूनां स संमेल्य स्वजनानपि । कृत्वा भक्तादिसत्कारं यथाचित्त्य न्परीविद्यन् ॥ ३९० ॥
 तत्समसं सपाकार्यं ज्येष्ठानुक्रमतो वधुः । स व्रीहिपञ्चकं दत्त्वा मत्प्रेम्नापिदमादिभ्यन् ॥ ३९१ ॥
 तथाऽमी व्रीहयो धार्या यथा मे यच्छतः पुनः । हे ! वध्वोऽर्पयेन्पुनश्च वा तिससज्जाऽविवलं जनम् ॥ ३९२ ॥
 ज्येष्ठुया चिन्तितं वध्वा वृद्धोऽयं ग्रहितोऽभवत् । इत्थं द्रव्यव्ययं कृत्वा यश्चकार विदम्बनाम् ॥ ३९३ ॥
 ते तथेति वहिस्त्वक्ताः, शेषां मन्वा द्वितीयया । भक्षिताः, गोपितास्ते तु मयन्नेन तृतीयया ॥ ३९४ ॥
 चतुर्थ्या तु स्ववन्धूनां समर्प्य व्रीहिपञ्चकम् । पतिवर्षे बाधयित्वा निन्ये तत्र धिया तनिम् ॥ ३९५ ॥
 अयेभ्यः पञ्चमं वर्षे संमेल्य स्वजनान् पुनः । तानेव शपथं दत्त्वा वधुव्रीहिनयाचन ॥ ३९६ ॥
 वध्वोऽपि कथयामासुः कुलीनत्वाद् यथास्वितम् । इभ्येनाऽभ्याणि युष्मादी रोऽयं भोः ! स्वजनान हि ३९७ ॥
 नदेतासामभूदेवं बुद्धिः कर्मात्तुसारिणी । इत्युक्त्वा ता यथावेत्थं गृहकार्ये नियोजिताः ॥ ३९८ ॥
 टंजिका भस्म-पुञ्जादौ रसवत्यां च भक्षिका । भाण्डागारं रक्षिता तु गृहभ्यामप्ये च रोटिणी ॥ ३९९ ॥

घटी निरवधानस्य गणकस्यैव मज्जति । शुब्ज्यात् तेन मनो लक्ष्ये धन्वीवाऽभ्यासतः शरम् ॥३७५॥
 धीरः सचेतनो मौनी यो मार्गं यात्यसङ्गतः । बलिष्ठैरपि मोहाद्यैः स शिवं यात्यगर्जितः ॥ ३७६ ॥
 अज्ञानाज्जायते दुःखं सज्ञानाच्च सुखं पुनः । अभ्यस्यं तत् तथा तेन स्वात्मा ज्ञानमयो भवेत् ॥३७७॥
 अल्पज्ञानेन नो शान्तिं याति ह्यज्ञात्मनां मनः । स्तोत्रकष्ट्या यतस्तसभूमिर्लभायतेतराम् ॥ ३७८ ॥
 बह्वासङ्गेन जीवस्याऽत्यासन्ना अपि पापिनः । ज्ञातास्तेन स्वयं यान्ति दोषा ह्रीता इव ध्रुवम् ॥ ३७९ ॥
 विज्ञातभवतत्त्वस्य दुःखं शोकेऽपि नो भवेत् । तान्नं स्वर्णं विदित्वा यो गृह्णीते तस्य कः क्लमः ? ॥३८०॥
 पञ्चरूपं नृणां भाग्यं व्यवसायोऽन्धसन्निभः । यथा सिद्धिस्तयोर्योगे तथा ज्ञान-चरित्रयोः ॥ ३८१ ॥
 मैत्री-प्रमोद-कारुण्य-माध्यस्थ्यारत्या महागुणाः । युक्तस्त्वैर्लभते मुक्तिं जीवोऽनन्तचतुष्टयम् ॥ ३८२ ॥
 मैत्री परहिते चिन्ता परार्तिच्छेदधीः कृपा । मुदिता सद्गुणं तुष्टिर्माध्यस्यं पाप्युपेक्षणम् ॥ ३८३ ॥
 क्षिप्तोऽपि लघुकर्माधिः स्यादुच्चैस्तुम्भवज्जले । अश्रमवद् गुरुकृमा तु नीतोऽप्यूर्ध्वमर्थो व्रजेत् ॥३८४॥
 निर्माय स्वयम् चैत्यं आदिमध्यान्तसुन्दरम् । निर्वाहकलशं कोऽप्यारोप्य कीर्तिध्वजां नयेत् ॥ ३८५ ॥
 इति तत्त्वोपदेशारुह्यं मयाऽन्नं परिवेषितम् । तव दीक्षामये पात्रे तद् भुञ्ज्या त्वं सुखी भव ॥३८६॥
 किञ्चेतद् भवतो भद्र ! सन्महाव्रतपञ्चकम् । तथा तन्यं यथा तेने रोहिण्या व्रीहिपञ्चकम् ॥ ३८७ ॥

सापकः कायिको दांपः प्रायोऽत्यर्थस्तु वाचिकः । यतः पन्थादत्रस्थायि व्यापकं च यत्रो गते ॥३६२॥
 परार्थं व्यापयन जीवो रवं कान्दविभायने । न तु स्थुन्योपयोगोऽपि यस्य कः स्यात् ननोऽवधः ? ॥३६३॥
 तुच्छादेहस्य सोऽन्याद् रज्यन्ते मध्यमा गिराम् । चित्तस्य तूत्तमा जीये मुदुत्कं पुनस्तत्रयम् ॥ ३६३ ॥
 वह्निय चात्तान्नमंदधान् खेटितव्यं जनार्जने । रज्यंत् त्वन्तर्मुखीश्रुप ऋष्यं भित्तान्नपपार्थियः ॥ ३६४ ॥
 जामसवस्वमादाय जितो मोहमहारिणा । धत्ते यस्नज्जयेऽपर्षु स योग्यो मुक्तिममपदः ॥ ३६५ ॥
 यदि शशुजयं वाञ्छा तदात्मानं विनिर्जय । अयमान्मा यतो येन तेन गये द्विषो जितः ॥ ३६६ ॥
 वहिमुक्ताऽप्यमुक्ताऽन्नवर्द्धपक्षीव बलितः । निस्तुषोऽपि तित्स्नापकर्तोऽन्नःस्नेहधारणान् ॥३६७॥
 एकत्र यपतां यस्य वाक्-काय-पनसां भवेत् । परस्परं पृथगभावः कुतः तस्याऽऽत्मनः शिवम् ? ॥३६८॥
 एकान्तं मुखरोधेन नित्यमपदपतेः सतः । क्षणाद् मोहज्वरे क्षीणे भोगो भूतितरो भवेन ॥३६९॥
 यदाऽरिपुकुलादभ्यं स्वं विदित्वा तदुच्चानि । तदा व्यक्तशुणो जीवः श्लाघ्यः स्यात् पशुपुत्रत् ॥३७०॥
 मध्यच्छाद्यग्रहं चद्रभूमिकस्याऽतिभीरया । प्रदीपेन तथा लोक्ममध्यं सायोरारोप स्फुटम् ॥ ३७१ ॥
 सदापः पादथानीव ममादीवाऽन्नरक्षकः । धर्मोऽग्रस्यमुनिर्वाहं न ग्राह्यधनेन नं त्यजेत् ॥ ३७२ ॥
 यतित्वं यः समदाय विरुद्धं चेष्टेन कुर्याः । आपपात्रमिव न्याय-व्रस्तं रुस्तं न निन्दति ? ॥३७३॥
 पण्डितेन मनो लक्ष्ये शिक्षणीयं मुहुर्मुहुः । शैक्षवद् बञ्चयित्वेनं भवक्रीडारसं व्रजेत् ॥ ३७४ ॥

महतां दूषणोद्धारार्हदुपकारी खलः खलु । मुधा निदार्यकं सस्यक्षेत्रे को नाऽपिनन्दति ? ॥ ३४८ ॥
 अर्थमिच्छन्ति सन्नोऽपि किन्त्वनौपाधिकत्वतः । स्वगुणस्यापनान्मभ्याः नीचास्तु परदूषणात् ॥ ३४९ ॥
 आस्तां स्वात्ताऽऽतपत्राभं स्वगुणोच्चारणं स्वयम् । अन्येनाऽपि गुणे ह्यात्ते साधुर्नम्रो हिया भवेत् ॥ ३५० ॥
 दूषयित्वाऽन्यवस्तूनि गुणारोपं स्ववस्तुनः । वणिग्धर्मोऽपि शौचात्मा न कुर्यात् किं पुनर्यतिः ? ॥ ३५१ ॥
 उद्धर्तुं नैव शक्यन्ते सर्वतो भुवि कण्टकाः । स्वयं तु शक्यते मोक्तुं पादो निःकण्टकक्षितौ ॥ ३५२ ॥
 रक्ता देह-यशो-धर्मो पत्र-पुष्प-फलप्रभे । तदा त्वाचिरनित्यस्ये स्वल्पशी-मभ्यमो-त्तमाः ॥ ३५३ ॥
 चक्षुः-श्रवणवैकल्यात् पापानां मोहानिद्रया । दिवाऽपि रजनी, साऽपि धर्मिणां दिवसायते ॥ ३५४ ॥
 कालिकालकुवातेऽत्र वाति यस्य विनश्यति । न सस्यं, शस्यते लोके स एव पशुभाण्यभूः ॥ ३५५ ॥
 रजःक्रीडापरे लोके धूलिपर्वासमे कलौ । तद्वाक्यतिलकं मत्वा रक्षत्यात्मानमात्मवित् ॥ ३५६ ॥
 सुषमत्वात् सुखोत्तारास्तता अपि कृतादयः । दुस्तरौ विषमावर्तः स्वल्पोऽपि हि कलिः पुनः ॥ ३५७ ॥
 पुरुषार्थद्विषं ज्ञात्वा प्रकृतिं स्वार्थतत्पराम् । धूर्तमैत्र्या ततः स्वार्थं यः करोति स चेतनः ॥ ३५८ ॥
 अर्जाणिं तपसः क्रोधो ज्ञानार्जाणिमहंक्रतिः । परतापिः क्रियार्जाणिं जित्वा वीन निर्वृतो भव ॥ ३५९ ॥
 सद्यः प्रीतिकरं लोके वचो वाच्यं हितं मतम् । मूर्खः स्वमुखलालापिरेव लूतेव वध्यते ॥ ३६० ॥

दत्त्वा दीक्षां सुरैर्मांशोक्षामिवं मद्रत्तवान् । अहो ! विजयराजर्षे ! त्रिभैरुपनाः शृणु ॥ ३३४ ॥
 सर्वत्रोचित्ववतिस्त्वमुपेक्षा परद्रूपेण । परेणात्ते गुणे द्रोपे क्षमाया यममश्रुतः ॥ ३३५ ॥
 ओचित्याच्चश्रुपि न्यस्तं श्रिये कज्जलपयदो ! । अनोचित्येन पादभ्यं न कुण्डलपपीठ्यने ॥ ३३६ ॥
 विमृश्याय-व्ययं धर्मकार्यं कुर्यात् तथा बुधः । निश्चय-व्यवहारान्भ्यां यथा बहूगुणं भवेत् ॥ ३३७ ॥
 केवलं व्यवहारोऽन्नं नैति नत्रोद्योगापिबत् । सद्रोत्सर्गोऽप्यगच्छेन्नद् कञ्जुगार्पाय नो मतः ॥ ३३८ ॥
 यथेवाऽऽहिन्यता वृक्षं शूलते नस्य तत्र फलम् । व्यवहारमनुल्लङ्घ्य व्यातव्यो निश्चयस्त्वया ॥ ३३९ ॥
 निश्चयस्तत्रसरोऽपि व्यवहारेण निर्वहेत् । सकलस्याऽपि देवस्य रक्षा प्रादुर्भवेत् ॥ ३४० ॥
 निम्नोन्नतादिवैपम्यं विदित्वा सर्ववस्तुषु । मध्याह्नव्यवहारंण सूत्रधारः प्रवर्तते ॥ ३४१ ॥
 आत्मोत्कर्ष-परद्वेषरे प्रायः कलौ जने । प्राप्य तत्त्वामृतं धीरः कश्चि कृत्वा न हारयेत् ॥ ३४२ ॥
 जितेन निमृहीता ये रागद्वेषादयो ह्यत्रात् । तान् ये पूष्णन्त्यसौ तेषां कथं नाथः प्रसीदति ? ॥ ३४३ ॥
 अज्ञानाद् दृष्टिवन्धेन पदवन्धेन गेहिनः । रुध्यन्ते ते पुनः कोत्या ये रुद्धा वन्द्यनं विना ॥ ३४४ ॥
 दरेऽस्तु परद्रोपस्याऽऽज्ञानं स्वपरतापकम् । धत्ते तन्मपन्नमात्रेऽपि हृद् बाण् पातिभ्यमुल्बणम् ॥ ३४५ ॥
 सन्तो गुणप्रियास्तेन परणात्ते गुणं भुञ्जम् । हृष्टाः, नीचास्तु द्यन्ते येन ते द्रोपवन्तत्याः ॥ ३४६ ॥
 कृतप्रतिकृता वृद्धिः स्यात् सम्बन्ध-विरोधयोः । परोक्तं तेन ना धत्ते योगी त्यायनकोपमम् ॥ ३४७ ॥

इत्थं प्रज्ञापितो राज्ञा यदाऽस्मौ नोपशाम्यति । मन्त्रिभिर्भणितश्चन्द्रसेनः सामगिरा तदा ॥ २९७ ॥
 किं राजपुत्र ! दक्षोऽपि मन्यसे न पितुर्वचः ? । मैवं दुर्विनयीत्युक्तिपङ्क्तिं कुरु जीवितम् ॥ २९८ ॥
 इत्यादिब्रचुनैर्मागिं चन्द्रसेनः प्रपन्नवान् । विजयोऽप्यभिसेवालं प्रतस्थे सैन्यदुर्धरः ॥ २९९ ॥
 सीमामसिन्धिं स्वदेशस्य गत्वा तदेशवार्त्तिनः । स सामन्तान् समाहूय दूतात् सेवालमुक्तवान् ॥ ३०० ॥
 अथथावलमारम्भो निदानं क्षयसम्पदः । परिभाव्य तदात्मानं यद् युक्तं तत् कुरुष्व भोः ॥ ३०१ ॥
 सेवालोऽप्यवदद् युद्धभीरवो नीतिमाश्रिताः । मत्तेभकुम्भयन्तिर्भेदे हरेः को दर्शयेन्नयम् ? ॥ ३०२ ॥
 युद्धसज्जो भव क्षिप्रं यथा बलविनिर्णयम् । वक्ष्यतो मे भुजावेव किं वाचां फल्गुवल्गितैः ? ॥ ३०३ ॥
 इत्यमर्षवशात् सैन्यद्वयेऽपि मिलिते तयोः । सङ्ग्रामोऽजानि निःस्वान्भवानाहूतसुरासुरः ॥ ३०४ ॥
 भावितव्यवशाद् भयं कुमारस्याऽखिलं बलम् । कथञ्चिन्मन्त्रिभिर्पुद्गात् कुमारोऽपि निवर्तितः ॥ ३०५ ॥
 तत् श्रुत्वा विजयं राजाऽऽनाय्य गन्तुमनाः स्वयम् । विज्ञप्तश्चन्द्रसेनेन तात ! मां प्रेषयाऽयुना ॥ ३०६ ॥
 मन्त्रिभिः कथितं देव ! मागल्पेप महाहठात् । प्रतिषिद्धस्ततः सम्पत्यत्रादेशः खल्वचितः ॥ ३०७ ॥
 तत् प्रपद्य नृपेणाऽसौ स विशेषबलान्वितः । महितश्चन्द्रसेनोऽपि ययौ नित्यप्रयाणकैः ॥ ३०८ ॥
 स्थित्वा सेवालभूषणस्य सीमभूमिं कुमारराट् । सामाद्युपायैः संतेव्य युद्धं कृत्वा तमग्रहीत् ॥ ३०९ ॥
 सेवालं सह सप्तान्नाश्रियाऽऽदाय नृपङ्गजः । ययौ स्वनगरं, राज्ञा महर्क्ष्या च प्रवेक्षितः ॥ ३१० ॥

नृपपन्थेभ्युरास्थानस्थितं वंशी व्यजिज्ञपम् । उर्धो द्वारे नगं देव ! तिष्ठतो दर्शनोन्मुक्तौ ॥ २८३ ॥
 आदेगादेत्वं तौ तत्र लेखं मुमुचतुः पुरः । स्वयं राजा तमुद्देवेष्य वाचयामास तथया ॥ २८४ ॥
 स्यासिन् मागधभृमीन्द्रं श्रीजयन्तं मगानृपम् । गद्गोपान्तभुवः स्वाम्यं निपुक्तः सविदेभ्यजम् ॥ २८५ ॥
 कुरुदंशः सपञ्चानं नत्वा विज्ञपयत्यदः । देवपादाभ्युज्ज्वन्दं स्मृत्या नः कुशलं सदा ॥ २८६ ॥
 किन्तु सीमालभूपालः सेवात्पो देगविल्ववम् । करतल्युपहनग्रापः प्रमाणं देव णव तव ॥ २८७ ॥
 वाचयित्वांति भूपालः स्फुरत्सोपाखणक्षणाः । उवाच भद्रमापन्ताः ! सन्नदा भवत इतम् ॥ २८८ ॥
 अरे ! पश्यत सुप्तस्य शिरःकण्डयनं हरेः । सेवात्पो वाल्वद् मूढः कथं कर्तुमृषन्धितः ? ॥ २८९ ॥
 विजसोऽथ हुमाराभ्यां नृपो यदेव ! कीदृशः । संरभ्यो राजहंसस्य तव सेवात्प्रभावने ॥ २९० ॥
 आदेशं देहि तदर्पमनलपमपि तत्क्षणात् । यथा हन्मः प्रयागो हि सेवके सति कः प्रयोः ? ॥ २९१ ॥
 तन्निरास्य ह्यं राजाऽमत्तं चिक्षेप साऽवदत् । साधुर्कं राजपूत्राभ्यां कोऽन्यो वंशीनि जल्पितुम् ॥ २९२ ॥
 ततो ज्येष्ठमुत्रो राजाऽऽदिष्टः प्रत्यर्थिनिग्रहे । अपपाञ्चन्द्रमेनस्तु सभानो गन्तुमृशतः ॥ २९३ ॥
 सञ्जानेऽथ सभाशोभे नृपेण कथमप्यसौ । निवन्य भणितो वन्म ! किमं वं कुपितो भवान् ? ॥ २९४ ॥
 ज्येष्ठे सति कतिष्ठस्योत्थापनं नैव युज्यते । सन्मानमपि नन्दन्ति विगतक्रममुत्तमाः ॥ २९५ ॥
 किमदेतन् पितुस्तुल्यरूपे ज्येष्ठसदादरे । सति राडरपमीच्छन्ति तीव्रमानं न वंशजाः ॥ २९६ ॥

धर्मः शर्मलताकर्ता हर्ता भवनवाऽऽपदाम् । मनोरथसरोधर्ता धर्ताऽम्बुदवदङ्गिनाम् ॥ २७० ॥
 भोगीन्द्रस्थितिमूलाढ्यः साम्राज्यरक्तन्वचन्धुरः । देवाङ्घ्रिविदपो धत्ते धर्मदक्षः शिवं फलम् ॥ २७१ ॥
 अतो धर्मः सदा सेव्यो हेतुरूपः फलार्थिभिः । दान-शील-तपो-भावभेदात् त्वेष चतुर्विधः ॥ २७२ ॥
 तत्र तावत् त्रिधा तद्भेदैर्निधर्मः प्रकीर्तितः । ज्ञानदानाऽऽथ्यदान-धर्मोपष्टम्भदानतः ॥ २७३ ॥
 यथा लघ्वपि सच्चक्षुर्जने गौरवभाजनम् । तथाऽल्पमपि संज्ञानं तद्दानं श्रेष्ठेषु तत् ॥ २७४ ॥
 सम्यग् ज्ञानेन वेत्यात्मा पुण्य-पापे ततस्तयोः । प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कृत्वा मोक्षसुखं व्रजेत् ॥ २७५ ॥
 विनाशः शेषदानानां कृतोऽपि काऽपि दृश्यते । ज्ञानदानं पुनर्द्द्विसिन्धेयं स्वस्य परस्य च ॥ २७६ ॥
 दत्तानि विश्वसौख्यानि तस्मै तेनाऽखिलान्यपि । यो दत्ते दुर्लभं यस्मै ज्ञानं सर्वज्ञभाषितम् ॥ २७७ ॥
 याति रागगणो ज्ञानादकर्त्त तम इव ध्रुवम् । तेनाऽन्यो नोपकारोऽस्ति ज्ञानदानसमो भुवि ॥ २७८ ॥
 किं वाऽथ बहुना ज्ञानदानात् त्रैलोक्यपूजितः ? । सर्वज्ञो भवतीत्यत्र धनमित्रो निदर्शनम् ॥ २७९ ॥
 तथाहि—
 असत्यत्र मगधाऽभिलष्ये देशे राजपुरं पुरम् । तत्रासीत् त्रासराहितो जयन्तो नाम पार्थिवः ॥ २८० ॥
 तत्पुत्रो कमलावत्याः सत्याः कुक्षिभवाबुधौ । विजयश्चन्द्रसेनश्च कुपारगुणशालिनौ ॥ २८१ ॥
 किन्तु प्राक्कर्मदोषेण कृताऽसर्पा परस्परम् । असहिष्णू परं तेजस्तौ निर्गमयतो दिवान् ॥ २८२ ॥

अथ दन्तप्रभोऽनिपश्रस्वतन्कान्तिभिः प्रभुः । गङ्गा-यमुनयोश्च सङ्गमोऽत्रियमुद्रहन् ॥ २५८ ॥
गिरा योजनगामिन्या सर्वभाषागुणस्पृधा । त्रिलोक्याद्यादिधाभुषत्सुर्षां देवना व्ययान् ॥ २५९ ॥

(मुग्धासु)

६
गङ्गाः

अहो ! भव्याः ! श्रयित्वाऽन्तर्मुग्धीभावं मनोदद्या । निर्भीक्ष्याऽस्मरमुद्विग्नया कुलन्वं मातरप्रदम् ॥ २६० ॥
यतः—

क्रोधवाहवदृष्टीर्षं मानपर्वतदुर्गम । मायापपञ्चनक्रान्त्ये लोभावर्त्तभयङ्करं ॥ २६१ ॥

जनप-मुत्सु-जरा-रोग-शोक-दुःखजलैर्भुते । इन्द्रियेच्छामहावानोऽङ्गनिचिन्तोऽपि मङ्गले ॥ २६२ ॥

अस्मिन्नपारे संन्यारपारावारं शरीरिणाम् । महारत्नप्रियाऽनद्यं मानुष्यपनिदृक्तभम् ॥ २६३ ॥

तत्राऽपि विजयानां स्यात् शतं षष्ट्याऽधिकं तथा । भरतैरवतस्रैव्रदगक सर्वसञ्ज्वयया ॥ २६४ ॥

इत्थं कर्मक्षत्राणां स्यात् सप्तत्यधिकं शतम् । प्रतिक्षेत्रं च तत्राऽप्यनार्याणां खण्डपञ्चकम् ॥ २६५ ॥

षष्ठं खण्डं भवत्यार्यं प्रायो म्लेच्छाभ्याभियुते । तत्राऽप्यनार्याका देवा नर्षनामग्यभावतः ॥ २६६ ॥

तदेवं मुकुल्लेत्पचिर्दीर्घमायुरारोगिना । धर्मेच्छा मुगुरोर्योगः मापग्नीयं सुदुर्लभा ॥ २६७ ॥

प्रपादपञ्चक-स्नग्ध-मोह-शाकादिकारणैः । लब्ध्वाऽप्यथन्या मानुष्य न लगन्ने हिनं भुनक्तु ॥ २६८ ॥

हितं भुन्वाऽपि कस्याऽपि मतिर्धमं प्रजायते । नहि शुक्तिषु सर्वसिु मेयाग्नां सात्तिकीभवेत् ॥ २६९ ॥

हसत्यश्वरथसंवाहं कारयित्वाऽथ भूषतिः । देव्यादिसहितः पार्श्वं महच्छर्वा वन्दितुं ययौ ॥ २४५ ॥
 ज्ञानैकजलधौ नद्य इवाऽमरनरश्रियः । श्रीपार्श्वनाथे का नैयुः स्पर्धयेव मिथोऽभितः ? ॥ २४६ ॥
 दृपः पविरुय समवसरणं त्रिःप्रदक्षिणम् । कृत्वा नत्वा च विधिना प्रभुं भक्त्यैवमस्तवीत् ॥ २४७ ॥
 एकः पुरुषसिंहस्त्वं मोहमत्तेभानिग्रहात् । इतीव विदधे नाथ ! सिंहासनमिदं सुरैः ॥ २४८ ॥
 राग-द्वेषमहाशत्रुजयोत्थयशसी इव । चकास्तश्चामरे शुभ्रे पक्षयोरुभयोस्तव ॥ २४९ ॥
 ज्ञान-दर्शन-चारित्रराज्यं त्वद्येकतां गतम् । अतस्तेषामिवैषा ते मूर्ध्नि च्छत्रत्रयी स्थिता ॥ २५० ॥
 चतुर्धा दिशतो धर्मं चतुर्मुख ! तव ध्वनिः । दिव्यश्चतुर्दिशं याति कषायानिव धर्षितुम् ॥ २५१ ॥
 मन्दरादीनि पुण्याणि पञ्चधा देशनाश्रुवि । किरन्ति तव पञ्चाक्षजयतोषादिवामराः ॥ २५२ ॥
 शाखाशिखरमूलैः षट्द्विगतैः शंसतीव ते । षण्णां जीवतिकायानां रक्षां ह्किक्लिच्छसन् ॥ २५३ ॥
 दण्डसप्तभयैधस्त्वात् ससाच्चिःसमप्यदः । धत्ते भाण्डलं नाथ ! त्वत्सङ्गादिव शैल्यताम् ॥ २५४ ॥
 भूत्वा दुन्दुभिरभ्युच्चैर्ध्वनन्नष्टासु दिक्ष्वसौ । अष्टकर्मरिपुत्रातविजयं शंसतीव ते ॥ २५५ ॥
 प्रातिहार्याश्रियं मूर्तामन्तरङ्गां गुणश्रियम् । इत्थं दृष्ट्वा मनो नाथ ! कस्य न स्यात् त्वयि स्थिरम् ? ॥ २५६ ॥
 इति स्तुत्वा जगन्नाथं पार्श्वनाथमुदारधीः । अश्वसेनो यथास्थानं निविष्टः सपरिच्छदः ॥ २५७ ॥

धर्मचक्रं पुरां द्वारं चक्रुः स्वर्णाम्बुजस्थितम् । तत्राऽन्यदपि यत्नं कृत्व तत् सर्वं व्यनन्त रा व्यभुः ॥२३८॥
 दुरतश्चारितस्वर्णपद्मन्यस्तपदः क्रमात् । मभुः ममवतरणं सुरादोदीरुतो ययो ॥ २३३ ॥
 तत्र प्रविश्य चैत्यद्रोः मभुश्चक्रे प्रदक्षिणाम् । तर्धिं नन्वा प्रात्प्रुर्वोऽथ भिद्रामनपगिप्रियत्न ॥ २३४ ॥
 द्राक् प्रभोः मनिरूपाणि दिक्ष्वन्यासु तिसृष्वपि । व्यनन्तरास्नादगान्धर्वं चक्रुः स्वामिप्रभावनः ॥२३५॥
 पद्माद् भाषण्डलं रेजे पुरां रत्नमयञ्जनः । प्रभोजैर्नद्रगर्भरीरो द्विवि दःश्वानं दुन्दुभिः ॥ २३६ ॥
 साशु-वैमानिकी-साञ्च्यः स्युराग्नेय्यां विभोः क्रमात् । नैऋत्यां भुवनपति-उयोनि व्यनन्तयोऽपितः ॥२३७॥
 वायव्यां दिशि भवनं ज्योति व्यनन्तरनाकिनः । वैमानिका नरा नार्यः स्युरेद्यान्यामनुत्तमान ॥ २३८ ॥
 पपन्नयचतुष्कस्य द्वारैः प्राच्यादितिभिः क्रमात् । प्रवेशो नातपूर्वं च तत्र न्यानं यथाभिव्यति ॥ २३९ ॥
 वप्रस्यान्तद्वितीयस्य तिर्यञ्चस्त्यक्तविग्रहाः । वाहस्य वाहनान्येषा स्यात् समवस्यतिस्त्रियतिः ॥ २४० ॥
 तदादां तत्र साञ्चीनामभावादेवमेव हि । अस्थानं तन् स्थानकं द्रोयं सर्वमस्माद् यथाञ्चितम् ॥ २४१ ॥
 तिर्यग्-नरा-ऽपरा रीत्या स्वस्वस्थाननिवेशिनः । प्रभुप्रभावाद् मानिन् स्माऽज्जात्रायं तत्र क्रोदिशः ॥२४२॥
 वैभवं पार्श्वनाथस्य तत् श्रुत्वाश्रानपालकात् । सत्रोऽश्वमेनां रोमाञ्चैर्नैऽड्डैर्दितिनतीपवत् ॥ २४३ ॥
 शकुनायाऽर्थवत् तस्मै दत्त्वष्टुं पारितोषिकम् । वापादेव्यं निवेद्यन्त प्रभावल्यं च तोपनः ॥ २४४ ॥

६
नराः

चक्रेऽस्य शिरसि च्छत्रं धरणः सप्तभिः फणैः । अधस्तात् तिर्यगूर्ध्वं च स्वयशः स्थापयन्निव ॥१९३॥
 तदा च भगवानभ्यमाननालेऽभ्युजे स्थितः । समाधिसुखलीनात्मा राजहंस इवावधौ ॥ १९४ ॥
 वर्षान्तोद्भूतभोगिन्द्रशिरोरत्नाङ्कुरैः प्रभुः । दीपोत्सवमिवातन्वन् न कस्याऽऽसीत् शिवंकरः ? ॥१९५॥
 चक्रुर्धरणदेव्योऽथ सङ्गीतं भक्तिनिर्भराः । वेणु-वीणा-शूदृज्ञादिवाद्यपूर्वं पुरः प्रभोः ॥ १९६ ॥
 धरणो भक्तिमानेवं कमठश्चोपसर्गकृत् । द्वयोरपि तयोस्तुल्यमनोदितिरभूद् विशुः ॥ १९७ ॥
 येन व्यापियमाणेन सुखं दुःखं च वेद्यते । धर्मध्यानलये लीनं तन्मनो हि दृढं विभोः ॥ १९८ ॥
 एवं सत्यव्यमर्षेण वर्षन्तं मेघमालिनम् । निरीक्ष्य धरणः कोपात् साक्षेपमिदमब्रवीत् ॥ १९९ ॥
 अरे ! किमेतदारमे स्वस्याऽनर्थाय दुर्मते ! । सहिष्णोरपि भृत्योऽहं सहिष्येऽतः परं नहि ॥ २०० ॥
 काष्ठान्तर्द्रव्यमानाहिं प्रदर्श्य प्रभुणाऽसि चेत् । निषिद्धोऽनेन पापात् तत् कोऽपराधः कुतस्तव ? ॥२०१॥
 लवणार्योषरावन्यां मेघवारि यथा भवेत् । तथा सदुपदेशोऽपि वैरायाऽजायत त्वयि ॥ २०२ ॥
 निष्कारणारिस्त्वं नाथेऽस्मिन्निष्कारणवान्धवे । रे ! यदेवमपाकार्षीस्तदद्य न भविष्यसि ॥ २०३ ॥
 निमज्ज्यते जलैर्नाऽयं त्रिजगत्तारणक्षमः । त्वं त्वगाथे भवान्भोर्धौ पापाद् नूनं ब्रुडिष्यसि ॥ २०४ ॥
 निशम्येदं वचो मेघमाली दशमथो न्यधात् । तथास्थितमपश्यच्च पार्श्वं नागेन्द्रसेवितम् ॥ २०५ ॥
 दंभ्यौ चैवं स भीतः सन् मम शक्तिरियत्पि । वृथाऽत्राऽभूत् पिनष्ट्येष मुष्टिना हि गिरीनपि ॥२०६॥

तैरप्यक्षोपि न तिलतुषमात्रमपि मधुः । वहीभिरपि वालाभिः कथं चकन्ति मन्दरः ? ॥ १८० ॥
तथा—

काष्ठमङ्गारतां याति भस्मतां गोमयादिकम् । वह्नौ कीर्णं सुवर्णं तु सुवर्णोत्कर्षतां व्रजेत् ॥ १८१ ॥

जातामर्षस्ततो वाढं भवे स्वप्तिव तं प्रभुम् । नीरे मज्जयितुं पापो विचक्रे यनमम्बरं ॥ १८२ ॥

कालराजितिभः कलसतजितैरिव गजितैः । सोऽपूरयाद्विद्यः कालजिह्वाभा विद्युदद्युतत् ॥ १८३ ॥

निरुद्धचक्षुःप्रसरमसञ्चारं तपोमरैः । तदाऽभूदाकुलं विभ्रं गर्भवास इव स्थितम् ॥ १८४ ॥

शुशलाकारधाराभिः मृदत्ते वषितुं यने । रोदस्येकजला जज्ञे प्लावितता जन्तवो जलैः ॥ १८५ ॥

क्रन्दन्तीव दिशां गजिनार्दैर्धाराश्रुभिर्नभः । रोदित्तीव श्रुवोऽप्यारुपं नीरैर्वीरिवाट्टनम् ॥ १८६ ॥

केषां दुःखं न पार्श्वस्योपसर्गेऽभून्निशाऽपि यत् । चक्रेऽञ्चल्लज्जनक्षत्रव्याजान्त्रेन्ननिर्मोक्तनम् ॥ १८७ ॥

प्रभोजानुक्टीकण्डदहनं नीरं भवत् क्रमात् । नासाग्रमाययो नंत्रेऽस्याऽशाभेतां नटाऽञ्जनवत् ॥ १८८ ॥

नासाग्रन्पस्तदग्युग्मः सदाऽयं तत् तदेव हि । पश्यामीति त्रियेवाऽम्भः प्रयोर्नासाग्रमाययो ॥ १८९ ॥

तथाऽपि स निजान्नाथः स्थानाद् ध्यानाच्च नाऽचलन् । भवान्भोधिपतद्विन्वाचाररत्नमप इव स्थितः ॥ १९० ॥

अथो त्रिवेद धरणोरगेन्द्रोऽत्रधिना विभोः । कटोपनर्ग सशश्र स्वदेत्रीभिः सहाययो ॥ १९१ ॥

मधुं नत्वाऽथ सोऽम्भोजं न्यधात् तत्पादयोरथः । स्वभोगेन पुनः पृष्ठं पादत्रौ च पिटये त्रिभोः ॥ १९२ ॥

मर्गः

६

॥१४४॥

सुखे दुःखे भवे मोक्षे शत्रौ मित्रे च तत्समः । ज्ञान-दर्शन-चारित्र्यैः क्षान्त्यादिभिरनुत्तरः ॥ १६८ ॥
विहरन्नेकदा नाथो नगरासन्नवर्त्तिनम् । तापसाश्रममागाच्च ययौ चाऽऽस्समहर्षतिः ॥ १६९ ॥

(शुभम्)

मोहदस्योः पदमिव द्रष्टुं भूमिं विलोकयन् । प्रशुश्ररति तेनाऽर्कदीपाऽस्ते न पुरोऽचक्षत् ॥ १७० ॥
तत्रोपकूपं त्र्यग्रोधमूले प्रतिमया विभुः । तस्थिवाग्निशि निष्क्रम्यः कथेन मनसेव सः ॥ १७१ ॥
इतश्च मेघमाली प्राग्भवव्यतिकरं निजम् । विवेदाऽवधिना पार्श्वे पूर्वैवरं च सोऽस्मरत् ॥ १७२ ॥
ततः क्रुधा ज्वलन्नुच्चैर्दवेनेव महीधरः । श्रीवामेयमुपद्रोतुमुपागादसुराधमः ॥ १७३ ॥
स विचक्रे पुरो व्याघ्रान् दंष्ट्राककचभीषणान् । सुतीक्ष्णनखकुहालाननिनदीपिदृशो बहून् ॥ १७४ ॥
पाताल इव ते क्षेप्तुं पुच्छैराखेटयन् महीम् । चक्रुः पुत्कारशब्दं चाऽऽह्वातुं मृत्युमित्रोच्चक्रैः ॥ १७५ ॥
तथाऽपि प्रभुमक्षोभ्यं विदित्वा काऽपि ते ययुः । स्फुरज्ज्यानप्रदीपेन स्वाग्निना भीषिता इव ॥ १७६ ॥
गर्जनतोऽथ गजास्तेन विक्रुता विक्रुतात्मना । दूरादेत्य प्रभौ पेतुस्ते शैला इव जङ्गमाः ॥ १७७ ॥
भीष्मस्नैरपि नाऽक्षोभि प्रशुस्वत् तेऽप्यदृश्यताम् । वृथा स्थूलत्वमस्माकमिति ह्रीर्ता इवाऽगमन् ॥ १७८ ॥
तेनाऽथ विक्रुता नाथोपसर्गाय क्रमादिमे । भल्लकाश्चित्रका दृष्टिविषसर्पाश्च दृश्चिकाः ॥ १७९ ॥

ततोऽसौ शुद्धभावेन गृह्थिर्धर्मं पण्डितवान् । अचिताद्वार-पञ्चेष्टनमस्कारपरांऽभवत् ॥ १५५ ॥
 अन्यदाऽसौ गतश्चैत्ये जिनं नन्वा तथा मुनिम् । उपविष्टस्ततोऽगुच्छन् पुष्कलिश्रावको मुनिम् ॥ १५६ ॥
 स्वाभिनेवांश्वेध्याधिर्गणान्नस्य जिनांकसि । आगत्य युज्यते देववन्दनं किमु वा न हि ? ॥ १५७ ॥
 यत्पुं च वन्दने देवावग्रहाजातनोऽञ्जनात् । को दोषो यद् मलकिलबदेष्टाः स्मृपतयोऽपि हि ? ॥ १५८ ॥
 क गतावेष गन्तेति तनोक्तः स पुनर्नगौ । वद्धायुर्भाव्यसा राजपुरे तिर्यक्षु कुक्कुटः ॥ १५९ ॥
 स कुपी भावि दुःखं तत् श्रुत्वा स्वस्याऽरुदत्तराम् । संयोधितश्च मुनिना यद् मा खिद्यस्व कोविद ! ॥ १६० ॥
 मचण्डपवनोद्भूततरङ्गस्याऽम्बुधेरपि । मसरः शक्यते रोद्भुं न तु माक्कृतकर्मणः ॥ १६१ ॥
 बुद्ध्या दत्तोऽवदन्नाथ ! लभ्ये वोधि पुनः कदा ? । मुनिराख्यादितस्तावत् कुक्कुटस्त्वं यविष्यसि ॥ १६२ ॥
 ततो राजपुरे दृष्ट्वा मुतिं जातिस्मृतिं गतः । विहितानशानो मृत्वा नृपस्तत्रैव भाव्यसि ॥ १६३ ॥
 राजपाठ्यां गतस्तत्र दृष्ट्वा पार्श्वजिनं भवान् । लब्धा बोधिमिति श्रुत्वा दत्तः ममुदितोऽभवत् ॥ १६४ ॥
 स्मृत्वाऽसौ कुक्कुटो भूत्वा ततोऽभूदीश्वरो नृपः । स चैपोऽदं प्रभुं नन्वा मन्त्रिन् ! जातिस्मृतिं गतः ॥ १६५ ॥
 ततो नत्वा प्रभोः कार्यात्सगस्थाने विधाप्य राट् । चैन्यं तत्र विधेर्विभवमृतमवेन न्यवीचिजन ॥ १६६ ॥
 कुक्कुटेश्वर इत्याख्या तस्य चैत्यस्य विस्तृता । कुक्कुटेश्वरसंज्ञं तत्संनयान् पुरमप्यभूत् ॥ १६७ ॥

१ मुनिः ।

सोऽपि काले करी मृत्वा तीर्थे तत्रैव भक्तिमान् । महर्द्धिर्व्यन्तरो जातः प्रातिहार्यकरः परः ॥ १४१ ॥
 प्रभुः श्रीपार्श्वनाथोऽपि शिवापुर्यां ययौ क्रमात् । कौवाम्बाख्ये वने तत्र कार्यात्सर्गेण तस्थवान् ॥ १४२ ॥
 स्मृत्वा पूर्वोपकारं च तदागाद् धरणोरगः । महर्द्ध्या स्वाग्निं नत्वा पुरो नाड्यविधिं व्यधात् ॥ १४३ ॥
 हहाऽस्यार्ककरस्पर्शो मयि सत्यपि सेवके । श्यात्वेति स व्यहं भर्तुः शीषे छत्रमहिर्दधौ ॥ १४४ ॥
 ततोऽन्यत्र गते नाथे स्वस्थानं धरणोऽप्यगात् । तदारभ्य जने सा पूरहिच्छत्रेति कथ्यते ॥ १४५ ॥
 अथ राजपुरे स्वामी गत्वा प्रतिमया स्थितः । ईश्वराख्यो नृपस्तत्र राजपाड्यां विनिर्ययौ ॥ १४६ ॥
 व्रतस्थं देव ! पश्यैनमश्वसेननृपाङ्गजम् । इत्युक्तो वन्दिना हृष्टो नृपः पार्श्वान्तिकं ययौ ॥ १४७ ॥
 नृपो दृष्ट्वा विशुं कापि दृष्टोऽयमिति चिन्तयन् । मूर्च्छितो लब्धसंज्ञश्च जातजातिस्मृतिर्नगौ ॥ १४८ ॥
 अहो ! चित्रं यदस्मारि निजप्राच्यभवो मम । मन्व्यूचे स विभो ! कीदृग् नृपः प्राह निशम्यताम् ? ॥ १४९ ॥
 श्रीवसन्तपुरे जज्ञे दत्तनामा द्विजः पुरा । निमित्तोद्राहलगादिकथनाज्जनसम्मतः ॥ १५० ॥
 अथाऽभूत् कुष्ठरोगोऽस्य विनष्टवपुरित्यसौ । कुटुम्बेनाऽप्यवज्ञातो गङ्गायां मृत्यवे गतः ॥ १५१ ॥
 तज्जले निपतन्नेष दृष्टो विद्याधरर्षिणा । उदितश्च महाभाग ! ब्रुहस्पेवं जले कथम् ? ॥ १५२ ॥
 महारसायनं जैनं सर्वरोगहरं कुरु । शाखाच्छेदेन किं कर्ममूलं छिन्दि विपत्तरोः ? ॥ १५३ ॥
 किं तद् रसायनं तेनेति पृष्टो मुनिराख्यत ? । पञ्चवतीं ससम्यक्त्वां कषाया ऽक्षजयं तथा ॥ १५४ ॥

स दध्यां च यथा प्राच्यपथेऽहं हेमलाभिधः । वामनाग्रो जने हास्यभूरासं कुलपुत्रकः ॥ १२७ ॥
 पितुः परिभवेऽन्येऽप्युर्गुहानिर्गत्य वम्भ्रमत् । सुमनिष्ठारूपमिन्नेण नीतोऽहं गुरुसन्निभो ॥ १२८ ॥
 गुरुणा च यतिवस्त्रयाऽप्योग्यत्वात् श्रावकव्रतम् । ग्राहितोऽहं परं लोकैर्हास्यमानोऽतिथिवन्नवान् ॥ १२९ ॥
 तल्लघुं स्वामं तनुं निन्दन्नाभिनन्दन् महातनुम् । मृत्वाऽऽर्त्तध्यानतोऽभूत्रमेव शैल्यपमः करी ॥ १३० ॥
 तदिदानीं पशुः कुर्वे किं किं वाऽऽराधयाम्यहम् । अथवा किं वितर्केणाऽमुमेव प्रभुमर्चये ? ॥ १३१ ॥
 इति ध्यात्वा पविश्यान्तःसरः स्नान्वा च दनितराद् । आदाय चारु पञ्चानि पार्थ्वं पार्थ्वप्रभोर्पुत्रो ॥ १३२ ॥
 स त्रिःपदक्षिणीकृत्य प्रभुं पद्मैः पदद्वयम् । पूजयित्वा च नत्वा च यथास्थानं गतः करी ॥ १३३ ॥
 अथागत्य यथासन्ना देवाः सद्गान्धवस्तुभिः । पूजयित्वा विशुं नाड्यविधिं विदाधिरं मुदा ॥ १३४ ॥
 सर्वं गत्वा च चम्पयां तत्प्रदेशवनेचराः । करकण्डुनरेन्द्रस्य तत् स्वरूपं न्यवेदयन् ॥ १३५ ॥
 विस्मितश्च नरेन्द्रोऽसौ सद्यः सबलवाहनः । वन्दितुं प्रभुमभ्यागात् प्रभुस्त्वग्र्येऽन्यतो ययौ ॥ १३६ ॥
 तत्र च प्रतिमा भर्तुर्नवहस्ता विनिर्मिता । सुरैर्दिव्या, महाभक्त्या सा नरेन्द्रेण पूजिता ॥ १३७ ॥
 कारयित्वा च तत्रोरु चैत्यं तस्मिन्निवेशिता । साऽधिष्ठायकभावेन समभावाऽभवद् भुजम् ॥ १३८ ॥
 दूरदेशान्तरादागाज्जनस्तां मूर्त्तिमर्चितुम् । साऽपि दत्ते मनोऽभीष्टमनिष्टं हरने नृणाम् ॥ १३९ ॥
 कलेः कुण्डस्य चासन्नभावित्वादागमज्जने । कलिकुण्ड इति ख्यातं तत् तीर्थं विश्वपावनम् ॥ १४० ॥

तदा तत्रैव भगवाहुँस्त्वमामभुजद्दयः । कार्योत्सर्गेण कर्माऽर्भोभ्रंशनायेव तस्मिन्नाम् ॥ ११३ ॥
 द्वितीयेऽह्नि गतः कोपकटाख्ये सन्निवेशने । पारणायाऽविशन्नाथो धनस्य गृहिणो गृहे ॥ ११४ ॥
 तदा साथार्थिभिःषमन्यो धन्यो गेहाङ्गणस्थितम् । कल्पद्भूमिव तं वीक्ष्य सहसाऽभून्मदोत्सुकः ॥ ११५ ॥
 सद्यो जातविवेकश्च तं नत्वा पायसेन सः । शुद्धेन शुद्धधीर्नाथं कारयामास पारणम् ॥ ११६ ॥
 अहो ! दानमहो ! दानामित्युद्धोषपरैर्दिवि । ताडितो दुन्दुभिर्दवैः स्वर्णवृष्टिः कृता ततः ॥ ११७ ॥
 नानापुष्पैः प्रकीर्णा भूः सित्का गन्धाम्बुवृष्टिभिः । चेलोत्क्षेपश्च तैश्चक्रे धन्यस्याऽहो ! सुधन्यता ॥ ११८ ॥
 धन्यः पुण्येन गेहं च सुवर्णेन जनो मुदा । गगनं दुन्दुभिःध्वानैः पूर्णं नाथस्य पारणे ॥ ११९ ॥
 धन्यो बहुमतो राज्ञा लोकैरेत्याऽभिनन्दितः । स प्रभोः पारणस्थाने पादपीठं मुदा व्यधात् ॥ १२० ॥
 विवचार ततः स्वामी ग्रामाऽऽकर-पुरादिषु । मोहेनैव सर्वैरत्वाद् मौनी नैकत्र च स्थितः ॥ १२१ ॥
 सर्वसहो धरित्रीव शारदाऽर्भ इवामलः । वह्निवत् तेजसा दीपोऽप्रतिबद्धश्च बाधुवत् ॥ १२२ ॥
 आकाशवन्निरालम्बः पृथ्व्याच्चैरपि पञ्चभिः । दत्तात्मगुणसारत्वादिव सोऽभूज्जगन्मतः ॥ १२३ ॥
 मेदिनीं पावयन्नाथो द्विधाऽपि चरणक्रमात् । निर्लेपः पद्मवत् कस्य हृदि वासं न स व्यधात् ? ॥ १२४ ॥
 अटव्यामन्यदा कादम्बर्षा कलिगिरेरधः । कुण्डाल्यसरसस्तीरे स्थितः प्रतिमया विभुः ॥ १२५ ॥
 तस्मिन् महीधरो नाम नलपानाऽऽगतः कसी । ईहापन्नः प्रभुं दृष्ट्वा जातिस्मरणमासदत् ॥ १२६ ॥

काशिमध्येन सोत्कण्ठं वीक्ष्यमाणः पुरीजनैः । नम्यमानोऽञ्जलिप्रदं स्तूयमानः सहाशिषा ॥ १०१ ॥
तद्वक्ति श्रीवरः स्वामी प्रतीच्छन् सनराऽमरः । मुदाऽगादाश्रमपदमुद्बुद्धुं संयमश्रियम् ॥ १०२ ॥

(विशेषकम्)

सगः

यत्र स्वाम्यगमात् तुष्टा इवाऽशोका-ऽऽञ्ज-जम्बवः । एला-लवङ्ग-कक्कोल-पुगाद्या विन्यसन्त्यागाः ॥ १०३ ॥
कदली-लवली-द्राक्षा-नागवल्ली-प्रियङ्गवः । वासन्त्याद्या लताः कम्भंर्तृत्यन्तीवाऽग्रपट्टवैः ॥ १०४ ॥
मालती-युथिका-मल्ली-केतकी-शतपत्रिकाः । चम्पकाद्या हसन्तीव विकशिक्नुमुमच्छन्ताम् ॥ १०५ ॥
शिविकातः समुत्तीर्य तत्राऽशोकतर्रोस्रले । स्वाम्यमुञ्चत् क्षमभ्वर्य-स्वर्ण-रत्नपरिग्रहम् ॥ १०६ ॥
क्षमां सहिष्णुतामेव सुवर्णं समतां पुनः । ज्ञानादीन्मेव रत्नान्यन्नरत्नत्वेन साऽग्रहीत् ॥ १०७ ॥
त्रिशद्वर्षः प्रभुः स्वांगे दृष्यं शक्राहितं दधत् । पौपस्य कूर्णकादश्यां विजारावाये कृताष्टमः ॥ १०८ ॥
केशानुन्मूल्य सिद्धांश्च नत्वा चारित्रमग्रहीत् । द्राग् मनःपर्ययज्ञानं चापद् दीक्षासहाद्भवम् ॥ १०९ ॥

(युगम्)

पञ्चमुष्टयुद्धृतान् केशान् त्रिभोरिन्द्रः स्ववाससा । प्रतीप्य गत्वा चिक्षेपाक्षेपेण शीरसागरं ॥ ११० ॥
तदा च राजपुत्राणां प्रभोर्मेध्यमुपेयुगाम् । शतैस्त्रिभिरुपाटच संवेगातशियाद् व्रतम् ॥ १११ ॥
इति श्रीपार्श्वनाथस्य शुभभावकृतस्तवाः । स्वस्वस्थानं ययुः सर्वे सुगा-ऽमुर-नरन्वराः ॥ ११२ ॥

सरौऽल्पदं प्रथिदुर्गोऽपेयोऽभोधिनर्दीर्घरी । धनस्तु धनदस्तेन विश्वोपरि जिनस्तथा ॥ ८९ ॥
 तद्धानेनाऽर्थिनः पुष्टा रणद्धिः स्वर्णभूषणैः । कुर्वन्तीव गृहे दौर्स्थ्यनिर्वासपटहःश्वनिम् ॥ ९० ॥
 एका कोटी हिरण्यस्य लक्षाण्यष्टौ च स प्रभुः । ददौ पतिदिनं सूर्योदयादाभोजनक्षणम् ॥ ९१ ॥
 त्रीणि कोटिशतान्यष्टाशीतिश्च स्वर्णकोटयः । अष्टाशीतिश्च वर्षेण सर्वदाने विशोरभूत् ॥ ९२ ॥
 अथयुर्वासवाः सर्वे ज्ञातदीक्षाक्षणा विभोः । ते चाऽश्वसेनशेषाश्च पार्थिवा एकतोऽमिलन् ॥ ९३ ॥
 सर्वेऽनुज्ञाप्य ते दीक्षाभिषेकाय नता विशुम् । तीर्थारभःसंभृतैः कुरभैरुत्सवात् तपसिष्णपन् ॥ ९४ ॥
 हरिचन्दनकर्पूरलिप्ताङ्गो दिव्यचीरभूत् । पारिजातादिपुष्पांघस्फारधामिमलबन्धुरः ॥ ९५ ॥
 हार-कुण्डल-कौटीर-कङ्कणा-ऽङ्गदभूषणैः । शक्रेण भूषितो भक्त्या रजे कल्पद्रुवद् विशुः ॥ ९६ ॥

(गुणमम्)

अथाऽऽरोहन्नरा-ऽमर्त्यैरुद्राह्यां शकम्भ्रजिताम् । विशालां शिविकां स्वामी चित्तवृत्तिं सतामिव ॥ ९७ ॥
 तत्रासनमलंचक्रे स पूर्वाद्विमिवाऽर्यमा । अभातां चामरे तस्य पक्षयोर्यशसी इव ॥ ९८ ॥
 रजे तस्योपरि च्छत्रं सुवृत्तोऽज्ज्वलमुल्लसत् । स्वस्वरूपमिव ब्रह्मदारोपरि परिस्फुरत् ॥ ९९ ॥
 वाद्यमानेषु वाद्येषु पठत्सु पटु बन्दिषु । जयारवे प्रसृमरे सङ्गीते विविधे सति ॥ १०० ॥

१ कृपः । २. इत्थरी गमनशीला । ३ प्रसरणशीले ।

जगद्द्रोहकर्मोहस्य त्वमेव शपने क्षमः । तत् त्रैलोक्योपकाराय प्रभो ! नीर्यं प्रवर्तय ॥ ७६ ॥
आ गर्भवासत् त्रिज्ञानः स्वयं विश्वपते ! वयम् । इदं द्रुमोऽधिकानिन्वादिनमुक्त्वा ते यद्युदिश्यम् ॥ ७७ ॥
ततः सायं गतः साधं विसृज्य सुहृदः प्रभुः । प्लयद्दस्यां निशां निन्ये भावयतिनि भावनाम् ॥ ७८ ॥
किं न भुक्तं च भुक्तं च भवं सौख्यं शरीरिणाम् । तदपूर्वस्य कस्यार्थं भूयोऽप्यापामंत्वतां ॥ ७९ ॥
किं कस्यापि कुने किञ्चिद् भुवने वस्तु विद्यते ? । स्वेनवानपद्यते कालं स्वयमेव विपद्यते ॥ ८० ॥
तदेवं सति को मोहो देहिनां यदिदं मम । गते च तत्र कः खेटो यदिदं मे गतं भुवम् ? ॥ ८१ ॥
ममतामालया वद्धः कोऽस्वयद्दययीव न ? । करोति भवक्षयेऽस्मिन्नोदिरयादिसां क्रियाम् ॥ ८२ ॥
हा ! मुक्त्वा भुवमज्ञानाद्भुवंऽप्यलगज्जनः । तद्वान्मानं स्थिरज्ञानं कृत्वा त्वाकं प्रबोधये ॥ ८३ ॥
इत्यादि ध्यायता मोह इव पर्यगलनिजा । प्रबोध इव चादित्वां विश्वेद्व्योतायैगुहृतः ॥ ८४ ॥
कृत्वा प्रभातकृतानि गन्वा पित्रोश्च सन्निधौ । तासंबोध्य स्वदीक्षायै दानमारभत प्रभुः ॥ ८५ ॥
यथेच्छं गृहतामित्याद्योऽप्याऽऽवर्षं प्रयच्छतः । दानं विभोरभूदिन्द्रादिष्टुः श्रीदः संपूरकः ॥ ८६ ॥
स्वर्णविशुद्धुतं पार्श्वपथे विचाम्बु वर्षति । वृद्धा काल्यर्पिणा विभवक् पूर्णान्यायेभ्यः ॥ ८७ ॥
दारिद्र्यमयदावाभिः जशाम जगनोऽखिलः । परमानन्दकन्दोश्च सद्यः कन्दलित्ता भुवि ॥ ८८ ॥

१ एहि रे ! याहि रे । वरमा रिवायासा एहिरियादिरा, ताव । २ धनपूरक ।

महाद्धिर्भरणो नाम रेजे नागसुरेषु सः । जयी विश्वे नमस्कारः स्याद् मुतोऽध्यमरो यतः ॥ ६३ ॥
 अहो ! मूर्तिः कट ! ज्ञानं दया काऽध्यस्य साधुवाक् । स्तूयमानो जनैरेवं ययौ स्वभवनं विभुः ॥ ६४ ॥
 अथ कष्टतरं बालस्तपस्तेषु कठो हठात् । कष्टं हि सुकरं पुंसां विवेकोऽतिमुदुर्लभः ॥ ६५ ॥
 विवेको ज्ञानरूपसत् तत्प्रभावाच्छुभं कृतम् । तन्वापि प्राज्यपुण्याय तं विना नतु बह्वपि ॥ ६६ ॥
 लभतेऽल्पं धनं स्थूलशावोद्धारेऽपि कर्मकृत् । तद् बहु स्वल्पभारेणाऽप्यर्जयेद् रत्नकोविद् ॥ ६७ ॥
 मृत्वा मेघकुमारेषु कठो भवनवासिषु । असुरो मेघमालीति नामतः समजायत ॥ ६८ ॥
 श्रीपार्श्वो भोगसौख्यानि मुञ्जानोऽन्येऽसुरागते । मथौ जनोपरोधेन ययावुद्यानमीक्षितुम् ॥ ६९ ॥
 स तत्रोद्यानपालेन दूर्यमानलताद्भुमः । निर्धायन् पुण्यावचयजलक्रीडादिक्लृप्तम् ॥ ७० ॥
 क्रमेणोद्यानमध्यस्थं प्रासादं प्राविशद् विभुः । तद्भित्तौ नेमिचरितचित्रं चैक्षत नीलरुक् ॥ ७१ ॥
 राज्य-राजिमतीत्यागं विधायाश्रितसंयमम् । दृष्ट्वा नेमिं विरक्तोऽसौ सुतरामित्यचिन्तयत् ॥ ७२ ॥
 विवेकः कोऽप्यहो ! श्रीमन्नेमेरुपमः खलु । नवे वयासि निःसङ्गो य एवं व्रतमग्रहीत् ॥ ७३ ॥
 सर्वथा त्याज्य एवाऽयं संसार इति चिन्तयन् । वभूव भगवान् युक्तयोगकर्मा व्रतोन्मुखः ॥ ७४ ॥
 तदा च तं सपञ्चेव सुराः सारस्वतादयः । लोकान्तिका ब्रह्मलोकान्देत्य नन्वा व्यजिज्ञपन् ॥ ७५ ॥

प्रभुः क्रीडाचलेद्यानादिषु क्रीडंस्तयाऽन्नितः । जनानां जनयन् प्रीतिं वाग्नरानलत्रादयन् ॥ ५९ ॥
 सौधेऽन्यथा गवाक्षस्यः प्रभुः काशी विलोकयन् । सपूजां पस्करान् पौरानपश्यद् गच्छतां वदिः ॥ ५७ ॥
 जगाद् च निजान् कोऽयमथाहो ! वहिरुत्सवः । येनेत्येप जनो यानि पुरीतो दर्पसन्त्राम् ॥ ५६ ॥
 कोऽप्युचे देव ! पञ्चाश्रितपः कुर्वन् कटाहयः । आगतोऽस्ति तपस्व्यंको जनो यानि तमचिंतुषु ॥ ५५ ॥
 तं द्रष्टुं कौतुकात् तत्र सातुगः प्रभुरप्यगात् । अपश्यच्च कठं तीव्रे पञ्चाश्रितपामि स्थितम् ॥ ५३ ॥
 ज्ञानत्रयधरः स्वामी दलमानं महोरगम् । अपश्यद् वह्निकुण्डान्तः शिषकाष्टान्तरान्वितम् ॥ ५२ ॥
 तं दृष्ट्वा सहसाऽवेचत् कृपाम्भोधिदिदं विभुः । अहो ! अज्ञानमज्ञानां यद् तपस्यणि नो दया ॥ ५१ ॥
 दालगापालकादीनामप्येवं सर्वतः सदा । मसिद्धं यद् दयाहीनो धर्मो न स्यात् कथञ्चन ॥ ५० ॥
 यथा नाथं विना सैन्यं यथात्मानं विना वपुः । शेषकष्टक्रिया शून्या दयावर्षं विना तथा ॥ ४७ ॥
 स्वस्य चेत् कष्टमारिभे तदन्येषां करोषि किम् ? । जीवयातात् कथं पुण्यं न विषादमूर्ताङ्गवः ॥ ४८ ॥
 इति श्रुत्वा कठः प्रोचे हसत्यश्वाद्येव केवलम् । राजपुत्रा विजानन्ति धर्मं तु मुनिपुङ्गवः ॥ ५० ॥
 ततस्तप्तल्यथार्थं स्वैरैराक्रुप्य कुण्ठतः । तत् काण्ठं स्फोटयामास यत्नेन जगतां पतिः ॥ ६० ॥
 सहसा निरगात् तस्पादहिदाहाकुलः स्फुरन् । तस्य चाशु नमस्कारं नृभिः प्रभुरदापयन् ॥ ६१ ॥
 विभोर्हगद्वाक्यपीयूषैः सोऽस्ततापः समाधिनः । नमस्कारामृतं पीत्वा मुन्या नागाधिपोऽभवत् ॥ ६२ ॥

मुशलेनाऽलिके रपुष्टः कुतमन्थयुगक्रमः । पदाक्रान्तपुटश्लेष निन्ये मातृगृहे वरः ॥ ३६ ॥
 यत्रास्ते सितदुकूलप्रच्छादितमुखी वधूः । छत्रेन्दुः शरदश्रेण पौर्णमासीव शर्वरी ॥ ३७ ॥
 नीरङ्गीस्फेटनायाऽस्याः सखीभिः पार्थितो वरः । ददावाऽऽचारिकं स्मित्वा ताभिरुद्धाटितं मुखम् ॥ ३८ ॥
 हृष्टा चाऽनेन सा किञ्चिद्विकस्वरमुखाम्बुजा । सहर्षसाध्वसा चेतोशुभोऽपि स्थानतहारिणी ॥ ३९ ॥
 मङ्गलाचारपूर्वं च जहौ पाणिग्रहस्तयोः । बद्धाञ्चलौ च तौ तस्माद् गतौ चतुरिकाऽन्तरे ॥ ४० ॥
 तत्र मुक्तावचूलाढ्यं पवरस्तम्भतोरणे । सूर्यवत् सदिनश्रीकः कुमारः शुशुभंतराम् ॥ ४१ ॥
 अथोपचारः प्रारंभे स्वजनाजां समन्ततः । श्रीखण्डपुष्पताम्बूलैर्नेपथ्याध्वगाजादिभिः ॥ ४२ ॥
 ततस्तत्राज्यलाजाद्यैर्विप्रेणोदीपितेऽनले । अमितुं विधिनाऽऽरंभे मङ्गलानि वधूवरम् ॥ ४३ ॥
 प्रथमे मङ्गले राज्ञा स्वर्णभाराः सहस्रशः । दत्ताः, कुण्डल-हाराद्यं द्वितीये सारभूषणम् ॥ ४४ ॥
 तृतीये स्थाल-सिप्राद्यं चतुर्थे दिव्यचीवरम् । अन्यान्यपि हि कृत्यानि कृतानि निखिलान्यपि ॥ ४५ ॥
 बहिरङ्गाविवाहेनाऽप्येवं प्रीणितविष्टुपः । आजगाम कुमारेन्द्रः स्वगृहं मङ्गलोत्सवैः ॥ ४६ ॥
 अश्वसेननृपेणाऽपि बहु सत्कारितो जनः । अनदर्यमणिमुक्ताभिर्वध्वाश्वामरणं ददौ ॥ ४७ ॥
 जातोद्गाह इति स्वामी नीलरत्ननिभस्तया । गौराङ्ग्या शुशुभेऽन्यन्तं विद्युतेव नवाम्बुदः ॥ ४८ ॥

स्नपयित्वा स्वर्णशुभ्रैः फल्गुत्पपयोभुतैः । सुरदत्ताऽक्षतं मुर्धन्यथ तास्नामपण्डयन ॥ २५ ॥

तस्या देहानलि-पादेषु कृत्वाऽञ्जन-यावकाः । कस्तुरिका कर्णके च मन्थुतापुः परां श्रियम् ॥ २६ ॥

नूपुर पदयोर्मध्यं मेखलाङ्गुलिपूर्मिकाः । नरिका बाह्युभे च ताद्वारस्तु यक्षिणि ॥ २७ ॥

मुक्तानां कण्ठिकाः कण्ठे कर्णयो रत्नचक्रिके । भाले रत्नमयी चन्द्रकेवा मुञ्चिन् शिरामणिः ॥ २८ ॥

सुस्थानलाभसंतोषादिवोऽस्या दिव्यवाससः । लग्नानर्तिवृहत्सन्नि स्म भूषणानि तनां भुजम् ॥ २९ ॥

(विशेषकम्)

इत्थं श्रीपार्थिवोऽपि दक्षस्त्रीभिः प्रसन्नितः । राज्ञो मोहतिकैलमपत्यामत्तिनिवेदिता ॥ ३० ॥

ततो राजसमादिष्टुः परिवारभृतोऽपिनः । धवलद्विगराहः कुमारः कृतमङ्गलः ॥ ३१ ॥

सचामरगजारुद्वारगामोपशोषितः । वसन्तश्रीबराहक्षणीयुतः काम इवाङ्गवान् ॥ ३२ ॥

त्रिविजवाहनाह्वैर्वेष्टितोऽनेकपाथिधैः । तूर्धनादे स्वमुत्सर्पत्याख्यातुं त्रिदशानिव ॥ ३३ ॥

वीक्ष्यमाणः पुरस्त्रीभिः साभिलापं सकौतुकम् । सच्छायो लीलया गच्छन् मापदुद्राहमण्डपम् ॥ ३४ ॥

(चतुर्थिः कलापकम्)

तत्र चाऽऽच्चपनं दत्त्वाऽवतीर्णस्य करीश्वरात् । दत्तः श्वश्रुजनेनाऽर्वो दूर्वाक्षतादिभिः ॥ ३५ ॥

१ कदा । २ सुदिका । ३ भूपित ।

उन्मूलयितुमिच्छामि भवदृक्षस्य तस्य तत् । रौपयामि कथं मूलं स्त्रीपरिश्रहलक्षणम् ? ॥ १२ ॥
 यनवद् भारितो जीवो नीचैर्याति मलीमसः । यात्यूर्ध्वं प्रोञ्ज्वलः सोऽपि मुक्ततोयपरिश्रहः ॥ १३ ॥
 अध्वसेननृपोऽप्युचे वत्सेहमनसा त्वया । शीर्ण एव भवः किन्तु पूरयाऽस्मन्मनोरथम् ॥ १४ ॥
 भूत्वा कलत्रिणः प्राक् किं जिनाः सिद्धा न तद्भवे ? । उदूढस्तत् त्वमप्येवं समये स्वार्थमाचरेः ॥ १५ ॥
 मत्वा तातमनुल्लङ्घ्यं योगकर्मात्मनश्च तत् । वचो मेने विशुर्थन प्रभवो न जडग्रहाः ॥ १६ ॥
 द्वार्यामप्यथ भूपाभ्यां चक्रे वर्धापनं महत् । पूर्वापरपयोदाभ्यामिवागार्जिं जगन्मुदे ॥ १७ ॥
 दानं च योषणापूर्वं दापितं सर्वतोमुखम् । निर्णीतं गणकैर्जनं सर्वग्रहमनोहरम् ॥ १८ ॥
 लसच्चन्द्रोदयं मुक्तातारं स्तम्भोर्ध्वादिगजम् । स्वर्णरौप्यप्रभाविद्भुद् भूपभूम्याऽञ्जन्वरम् ॥ १९ ॥
 व्योमेव विपुलं हर्षाञ्जिजावासभुवोऽङ्गणे । विवाहमण्डपं सद्यः प्रसेनजिदकारयत् ॥ २० ॥ (युगम्)
 विवाहादिवसे प्राप्ते सुमुहूर्ते प्रभावती । रज्जावलीचतुष्कान्तरासन्यां दिव्यवासासि ॥ २१ ॥
 न्यवेशि पूर्वाभिमुखी मणिपट्टाहितक्रमा । कारितं नखकर्माऽस्याः प्रअक्षणपुरस्सरम् ॥ २२ ॥ (युगम्)
 रक्तांशुकपरीधाना विकस्वरमुखाम्बुजा । प्राची दिग्निव साऽराजदासत्कार्कसमागमा ॥ २३ ॥
 चन्दनाक्षतदूर्वाद्यहस्ताभिर्भङ्गलारवैः । विदधे तैत्कुलस्त्रीभिर्वर्णकोद्दर्पकक्रमः ॥ २४ ॥

अहम् ।

अथ षष्ठः सर्गः ।

६
सर्गः

अथाऽश्वसेनभूपालस्तेनोविजयशाालिनम् । पार्श्वं पार्श्वगितं दृष्ट्वा हर्षाद्दृच्छन्नतामगात् ॥ १ ॥
 स्वसौधं च गते पार्श्वे प्रभावत्या सहागतम् । पुरो नमन्तमुत्थाप्य प्रसेनजितमब्रवीन् ॥ २ ॥
 कच्चित् कुशस्थलायीश ! सर्वत्र कुशलं तव । हेतोश्चात्रागमः कस्मात् सोऽप्येवमवदन् तदा ? ॥ ३ ॥
 कुशलं मे सदा यस्य ज्ञाताऽसि गुरुविक्रमः । हेतुश्चागमने तावदर्शनेच्छा तत्राऽनय ! ॥ ४ ॥
 अन्यच्च मम पुत्रीयं भुञ्जं पार्श्वानुरागिणी । प्रसन्न तद् गृहाणंषां कुमारार्थे प्रभावतीम् ॥ ५ ॥
 अश्वसेनोऽवदद् भद्र ! साधूंचेऽस्माकमप्यसौ । मनोरथः सदैवाऽस्ति कुमारोदाहगोचरः ॥ ६ ॥
 विरक्तः किन्तु संसारादपि राज्यश्रियं चिरात् । मुमुक्षुरेषोऽत्रार्थे तन्न जाने किं करिष्यति ? ॥ ७ ॥
 परं त्वदुपरोधेनाऽयुना पार्श्वं बलादपि । उदाहं कारयिष्यामि तन्मा त्वमधुनि कृथाः ॥ ८ ॥
 इत्युत्तवा सह तेनैव ययौ पार्श्वान्तिके नृपः । इमां प्रसेनजितपुत्रीमुद्वेति जगाद च ॥ ९ ॥
 श्रीपार्श्वोऽप्यवदत् तातो मयीदं वाकि वत्सलात् । वस्तुनः किन्तु नित्यस्य ममेच्छा क्षणिकस्य न ॥ १० ॥
 परिग्रहेणान्येनाऽपि भवात्थिः खलु दुस्तरः । परिग्रहेण तु स्त्रीणापियं वार्ताऽपि दूरतः ॥ ११ ॥

॥१३७॥

अथ पार्थोऽवदद् राजंस्नातः। शो मे तत्राऽवने । न कन्योद्ग्रहने तस्मान्मा कार्षीराग्रहं वृथा ॥ २४६ ॥
 तच्च प्रभावती श्रुत्वा दध्या दीना विषादतः । अधुनाऽहं भविष्यामि मन्त्रभाष्या हहा ! कथम् ? ॥ २४७ ॥
 सर्वत्र सदयोऽप्येष कुतोऽभून्मयि निर्गुणः ? । मत्कृते पार्थना वपथा मत्तातस्याऽपि हाऽभवत् ॥ २४८ ॥
 दध्या प्रसेनजिच्चैवं स्वयं सर्वत्र निस्पृहः । अश्वसेनोपरोधात् तु कर्ताऽस्मौ मन्मनोरथम् ॥ २४९ ॥
 सुतापप्येवमाश्वस्य स जगाद् विशुं विभो ! । सहैष्यामि त्वया काशिं द्रष्टव्यो ह्यश्वसेनराद् ॥ २५० ॥
 एवमस्त्विति भाषित्वा स प्रसेनजिता सह । सौहार्दं कारयित्वा च वपसृजद् यवनं विशुः ॥ २५१ ॥
 स्वयं च कृतकार्यत्वात् स कुशस्थलभूभुजा । सकन्येनाऽन्वीयमानो ययौ वाराणसीं पुरीम् ॥ २५२ ॥
 काशीन्द्रस्तस्य पार्थस्य महर्ज्या नृसुराऽसुरैः । स्तूयमानस्य संतुष्टः प्रवेणोत्सवमातनोत् ॥ २५३ ॥
 गोहध्वान्तहृतिप्रदीपकालिकाऽऽविर्भावतुल्याः सुधाकुल्या धर्मतरोः शिवोत्सवभवने निःश्रेणिदण्डोपमाः ।
 श्रेयःकल्पलताङ्कुरा भवमहामभोरान्निसेतुश्रेयः श्रीपार्थस्य पद्द्वयानखमणिश्रेणिप्रभाः पान्तु वः ॥ २५४ ॥
 इति श्रीकालिकाचार्यसन्तानीय श्रीभावदेवसूरिविरचिते श्रीपार्थनाथचरिते महाकाव्येऽष्टसर्गे भावाङ्के श्रीपार्थनाथच्यवन-
 जन्म-जन्माभिषेक-कौमारविजययात्रादिवर्णने नाम पञ्चम सर्गः ॥ ५ ॥

यथा राजाऽपि नगरं दृष्ट्वा मुदितनागरम् । स्वस्थीभूतमनाः सर्वपात्रापयनि पूर्ववत् ॥ १७५ ॥
 अन्योऽन्यमथ जल्पन्ति हस्तिशृङ्गारकारकाः । अट्टो ! शून्य इव स्वामी देवान्नरगमादभूत् ॥ १७६ ॥
 इत्याकर्ण्य स दन्तीन्द्रोऽत्याकुलञ्चिन्तयत्यट्टो ! । किमिदं दा ! द्विजो राज्यं मन्मृत्या लब्धनि भुवम् ॥ १७६ ॥
 गुरुणा वारितेनाऽपि यद्विद्या दापिता मया । विप्रायमस्य तस्मैदं शीघ्रमासादितं फल्म् ॥ १७८ ॥
 अविभासमर्था नीतिमभ्यस्तां बालयत्तोऽस्मि यत् । त्रिस्मार्यं तस्य विश्वस्तस्तत् किञ्चिद् देवतं भुवम् १७९
 नीचोऽप्युच्चैर्भवेद् देवाद्बुद्धोऽपि हि लघुर्भवेत् । संव विद्या श्रियं तस्य विश्वस्तस्तत् किञ्चिद् देवतं भुवम् १७९
 कलभपरिवाराद्यं वस्तु कायानुगं भुवि । काये व्रजति तत्सर्वं परकीयं ममाऽभवत् ॥ १८० ॥
 यथेहाभ्यक्षतो दृष्टं तथाऽभुव्राऽपि देहिनः । कर्षेव सहगं तेन मुकृतं कुर्वते वृथाः ॥ १८१ ॥
 भवतु मासकालीनं कुर्वे तावत् पलायनम् । मा ममाऽस्तु तदारोहे पापस्योपरि च्युत्किंका ॥ १८३ ॥
 संपथार्थेदमुत्कर्णो व्याकुञ्चितकरः करी । वेगेन गन्तुमारब्धो जज्ञे कलकल्पो महान् ॥ १८४ ॥
 पादचारा-ऽश्वचारार्थैर्दावेऽनु सहस्रशः । अत्रिकाधिकगत्याऽस्य निर्विण्णस्तु न्यवर्तते ॥ १८५ ॥
 दूरारण्ये करी गत्वा श्रान्तो दःश्र्यो विषण्णधीः । क्व भ्रूसंज्ञाभवत्कार्यं राज्यं क्वेदं पलायनम् १८६ ॥
 किंवा स्तोकमिदं पुंसो दुर्बुद्धः खलसद्विनः । इति चिन्तादिभुव-तृष्णा-तापरात्रकर्म वृथः ॥ १८६ ॥
 संप्राप्य वटदृक्षस्य च्छायां विशुरवन्धुवत् । स्वस्थीभूतः क्षणं तत्र नरमेकं दृश्यं सः ॥ १८८ ॥

तेषां यथोचितालापप्रसादमभिवाञ्छताम् । नामकर्माद्यजानानो न करोति किमप्यसौ ॥ १६१ ॥
 सहर्षमागता देव्याः प्रियसख्योऽपि तादृशम् । लीलाविलासलालित्यरसं नासादयन्त्यतः ॥ १६२ ॥
 अमात्यः पालितप्राज्यराज्यः संभाषणं नहि । मानं प्रधानसामन्ता लभन्ते नापि नागराः ॥ १६३ ॥
 ते तादृशं नृपं दृष्ट्वा चिन्तयन्त्येष किं सुरः । दैत्यो वा राजरूपेण शून्यराज्यमधिष्ठितः ? ॥ १६४ ॥
 नैतच्च घटते पादौ येनास्य लगतः क्षितौ । निमेषश्च दशोस्तेन चित्तचालः कुतोऽप्यसौ ॥ १६५ ॥
 चित्तं विरहसंतप्तं कमलावचनामृतैः । निर्वाप्यं चेदित्यमात्यस्तं चेद्याऽऽनाययत् ततः ॥ १६६ ॥
 स कुञ्चिमनुषो दध्यावहो ! मे सुगता विधिः । येनानीत इमां भूमिं मनसोऽपि सुदुर्लभाम् ॥ १६७ ॥
 राज्ञी संश्रान्तमुत्थाय मण्डयत्यासनादिकम् । दृष्ट्वा च तं पुनर्भूय मूर्च्छितेव पतत्यधः ॥ १६८ ॥
 उक्ता चेटीभिरुत्थाप्य किमिदं देवि ! कथ्यताम् । नृपोऽप्याह कथं देवि ! मूर्च्छायतातो मदागमे ? ॥ १६९ ॥
 तद्वचःश्रवणाद् जातमहार्तिः साऽभ्यचिन्तयत् । एष प्रिय इवेक्ष्येत दाहं दत्ते तु वैरिवत् ॥ १७० ॥
 लब्धोपायाऽत्रदद् देवी देव ! यात्राक्षणे मया । शुभागमाय वश्रण्ड्या उपयाचितकं कृतम् ॥ १७१ ॥
 यथा देवि ! प्रपूज्य त्वां वीक्षे दृष्ट्याऽपि बल्लभम् । तदकृत्वेक्षमाणा त्वां चण्ड्याऽहं पातिता भुवि १७२
 तत्पूजासमयं देव ! कथयिष्याम्यहं स्वयम् । इति दत्तोत्तरो रात्र्या भवनद् निर्गयो नृपः ॥ १७३ ॥
 इतश्च तं गजं मन्त्री राजपाठ्यै व्यभूषयत् । सुचिरादागतं येन स्वामिनं वीक्षते जनः ॥ १७४ ॥

पूर्ववद् देवदम्बेषु सद्गीतोत्सवनाटकैः । सुरम्यव्यवहारार्थं सधर्माचारधर्मिकम् ॥१४८॥

शुत-स्खलित-शङ्कादौ चिरं जीवतु विक्रमः । इत्युचानं जनं हृष्टो वीक्षते सर्वतः पुरीष् ॥१४९॥

(युष्मत्)

तदा च नृपसौधान्तः पटकुञ्जरमृत्युना । तर्लोकमाकुलं दृष्ट्वा ययौ राजा द्विजान्तिके ॥१५०॥

जवाच पित्रं भो विद्याविलासरासिको गजे । प्रविश्य चरितं किञ्चिद् वीक्षे मासादमध्यगम् ॥१५१॥

एकान्ते मम कायस्य तत् त्वं प्राहरिको भव । ज्ञातस्वरूपमकटो भवित्यपि न्वया सह ॥१५२॥

इति स्वं तत्र मुत्तवाहं राजा गजकलेवरम् । प्रविशे श करीन्द्रोऽपि पूर्ववद् विलमत्यलम् ॥१५३॥

न केवलं गजो राज्ञा सर्जीवो विहितो निजः । राजवर्गाऽपि तन्मृत्युमृतः सर्वोऽपि जीवितः ॥१५४॥

प्रावर्तन्त गजेन्द्रस्य विविधा मङ्गलोत्सवाः । कायान्तरगतस्यापि राज्ञो योगप्रदो विधिः ॥१५५॥

इतश्च दुर्जनात्पाऽसौ तनुप्राहरिको नरः । विश्वासवातको भिन्नद्रोही लोभाद्गचिन्तयत् ॥१५६॥

महादारिद्र्यदग्धेन किमनेनाह्नकेन मे ? । प्रविश्य विक्रमस्याहं कुर्वे राज्यं निराकुलः ॥१५७॥

तथा कृत्वा स सौधान्तः प्रविष्टः कृत्रिमो नृपः । योग्यभूमिमजानान्धकितोऽगण्यजीवयत् ॥ १५८ ॥

ससंश्रमागतामात्यबाहुल्यः सदःस्थितम् । सिंहासनमलंचक्र प्रणतो राजपूरुषः ॥ १५९ ॥

करीन्द्रो जीवितो दिष्ट्या नरेन्द्रोऽपि सप्तागतः । दुःखेऽसौ शर्करापात इत्युचानोऽमिलज्जनः ॥ १६० ॥

वभाषे च प्रभो ! पूज्य ! सेवाहेवाकेनश्चिरात् । अस्य विद्यापदानेन प्रसादो मेऽस्तु तावर्कः ॥ १३६ ॥
 सविषादं गुरुः माह मा दुग्धं पाययोरगम् । अयोपयोऽयमपात्रे हि विद्याऽनर्थकरी भृशम् ॥ १३७ ॥
 यथा कोऽपि पुरा विद्यासिद्धः सिंहासिधदर्शनात् । सिंहाङ्गं सकलं कृत्वा सजीवं कर्तुमुद्यतः ॥ १३८ ॥
 वारितो बन्धुना किन्तु सजीवमकरोन्मदात् । हतोऽसौ तेन सिंहेन त्वमप्येवं विभावय ॥ १३९ ॥
 एवमुक्तोऽपि सिद्धस्य परार्थव्यसनी नृपः । लगित्वा पादयोर्वाढं तस्मै विद्यामदापयत् ॥ १४० ॥
 गुर्वादेशोपरोधेन जगृहे च स्वयं नृपः । विधिश्च साधने तस्याः सिद्धेन कथितः स्फुटम् ॥ १४१ ॥
 अविस्मृतोऽपि गुरुणा द्विजोऽभूद् गन्तुमुत्सुकः । न तु राजा विस्मृतोऽपि गुरुवात्सल्यभारितः ॥ १४२ ॥
 यतः—

कलाकलापसंपन्ना उपकर्तुः पराङ्मुखाः । न भवन्ति महात्मानः सरसः शिखिनो यथा ॥ १४३ ॥
 त्वं स्वकृत्यपरो भावी धर्मध्यानपरा वयम् । भनिच्छन्तमपीत्युक्त्वा विससर्ज नृपं गुरुः ॥ १४४ ॥
 स्वयं विधाय विप्राच्च विधाप्य विधिसाधनम् । सिद्धविद्यो नृपस्तेनानुगतः स्वपुरं ययौ ॥ १४५ ॥
 द्विजायात्मीयहृत्तान्तं सौहृदेन न्यवेदयत् । स्वच्छत्वेन गभीरोऽपि दर्शयत्युदधिर्मणीन् ॥ १४६ ॥
 गुप्तहृत्या दिनं स्थित्वा बहिर्भुक्त्या द्विजं निधि । निजराज्यस्थितिं द्रष्टुमेकाकी प्राविशत् पुरम् ॥ १४७ ॥

यतः-नीचाः शरीरसौख्यार्थमुद्विग्याणाय मध्यमाः । कर्मैचिदद्भुताथाय यतन्ने पुनरुत्तमाः ॥ १२३ ॥
 एवं च ब्रजतो नित्यं मानसोत्साहरश्मिभिः । आकृष्टं च यस्याऽऽशु श्रीगिरिनिन्दोऽथवन् ॥ १२४ ॥
 सिद्धेभ्वराभिधं विद्यासिद्धं तत्रैकदेशगम् । पसन्नास्यं तृपो दृष्ट्वा तुष्टो नत्वा ततोऽवदन् ॥ १२५ ॥
 त्वन्मूर्तिदर्शनं च कुतार्थोऽहं मुनीश्वर ! । अयच्छब्दवृषाणोऽपि जगदाह्लादयेच्छशी ॥ १२६ ॥
 अतस्तत्र पदान्मर्भोजद्वयं दुर्लभसद्गमम् । संसंविष्येऽनुजानीहीत्यतिपिद्धस्तथाऽकरोत् ॥ १२७ ॥
 तत्रैको ब्राह्मणोऽग्रेऽपि विद्यायै तिष्ठते चिरात् । तत्कृतो विनयोऽप्यस्य दुःखाय मुहुरयंनान् ॥ १२८ ॥
 वीजमुसं शुभक्षेत्रे स्वयमेव यथोदयेत् । यथाऽन्यदपि सत्कर्म दैन्यं क्लेशाय केवलम् ॥ १२९ ॥
 आसनन्यास-चरणक्षालनाद्यमर्तोऽनुगः । नृपस्य विनयोर्वाच्यारहितैर्मुमुदं गुरुः ॥ १३० ॥
 एकाम्रमनसा ध्याता देवाः शैलपया अपि । अचिरेणैव तुष्यन्ति किं पुनश्चेतनां जनः ? ॥ १३१ ॥
 अत्रवीच महाभाग ! सदाचारेण ते मया । ज्ञानं कोऽपि नरात्तमस्त्वं देजान्नरकौतुकी ॥ १३२ ॥
 विनयात् तव तुष्टोऽस्मि तत् त्वं विद्यां गृहाण मे । परकायपत्रेशाख्यां यद् भक्तैः स्यां यथाऽञ्जणः १३३ ॥
 तत् श्रुत्वा विक्रमः स्वार्थश्रियिलोऽग्रेतनं नरम् । चिरकाळागतं दीनं दृष्ट्वा दध्यौ लम्बद्वयः ॥ १३४ ॥
 अस्मिन् पुरास्थिते हन्त ! निराशं गुरुवान्धवे । लब्धविद्यः कथं यामि तदनापस्य दापये ॥ १३५ ॥

१ ध्यापो विस्तारः । २ मनोगतंरित्यापि ।

अहो ! ब्रूत कला-विद्या-वस्तुविज्ञानमद्भुतम् । तत् किमप्यस्ति कुत्रापि यन्मै राज्ये न विद्यते ? ॥११०॥
 ततः प्राह कलाविज्ञः कोऽपि देशान्तरी नरः । हर्षोत्फुल्लमुखान्भोजः प्राप्यावसरमुच्चकैः ॥ १११ ॥
 भ्रान्तोऽस्मि बहुरत्नायां पृथिव्यां सुचिरं परम् । त्वत्समो न मया दृष्टः श्रीविद्यावेषिसङ्गमः ॥ ११२ ॥
 पाताले वासुकिर्देव ! दिवि शक्र उभाविमौ । अदृष्टावपि मन्येते पृथिवीन्द्र ! तव श्रिया ॥ ११३ ॥
 महातामवाधिः स्वामिन् ! गगनं कथ्यते बुधैः । तत्राप्येकः कलार्थास्ते त्वद्राज्ये तु सहस्रशः ॥ ११४ ।
 अवस्त्वेव हि तद्रस्तु निष्कला सा कला विभो ! । अज्ञानं तच्च विज्ञानं यन्जिह्वीनं नहि त्वयि ॥११५॥
 यशःसंभारसुरभिर्विक्रमाक्रान्तभूतलः । उक्त्वा इव वर्णानां त्वं राज्ञां धुरि संप्रति ॥ ११६ ॥
 वाचस्पतिमतिर्मन्त्री तवाज्ञाजीविता जनाः । सहर्षपणताः सर्वे प्रधाना मण्डलेश्वराः ॥ ११७ ॥
 सहन्ते द्विषतां वीरा न गन्धं गन्धहस्तिवत् । अनङ्गभरभुग्राङ्गचक्रोऽयं कामिनीजनः ॥ ११८ ॥
 अस्ति कौतुकचित्रेन्द्रजालादन्यदपि प्रभो ! । परकायप्रवेशाख्या किन्तु विद्या न विद्यते ॥ ११९ ॥
 ससंभ्रमं नृपः प्राह कुत्रास्तेऽसौ वदाऽऽशु मे ? । सोऽप्याह श्रीगिरौ देव ! सिद्धेश्वरनरान्तिके ॥१२०॥
 विमुज्याथ सर्थां राजा राज्यकार्ये स्वमन्त्रिणम् । न्यारोप्य नगराद् विद्याकौतुकी निशि निर्ययौ १२१॥
 तादृगराज्यमुखं हित्वा दुःखान्यगणयन् गथि । नवार्थरसिकः सत्त्वसहायो यात्यसौ मुदा ॥ १२२ ॥

भूषणानि च भूषणै गुणा चायाकरा अपि । कथ्यते तत्फलं साक्षाच्छोकैऽपि तत्र सद्गते । १९, ॥

तथाहि—

विनयादेव सौभाग्यं भाग्यं विश्वार्थसंपदः । लोकद्वयमुखस्वस्वमाऽपि भाजनं विनयाद् नरः ॥ १०० ॥

शुभं नम्रतया लोकं गुरुत्वं लभते नरः । छन्दोवर्ण इव स्तब्धः पुनर्लघुरिति प्रथाम् ॥ १०१ ॥

यथा यथा मक्रुष्टानां पात्रं भवति संपदाम् । शारवीय फलभारण नम्रः साधुस्तथा तथा ॥ १०२ ॥

सुत्रंजसंभवः कोटिलाभयुक्तोऽपि कोविदः । कोटण्ड इव नम्रनादात्मन्यारोपयेद् गुणः ॥ १०३ ॥

श्रूयते विनये याऽथ विक्रमस्य कथा किल । लोकोग्रविनयस्वप्नाद्गमिति सैव निगद्यते ॥ १०४ ॥

तथाहि—

भरतेऽवन्तिदशेऽस्ति नानादेशान्तरागतैः । नरै रत्नैश्च रोचिष्णुरवन्ती नामतः पूर्णा ॥ १०५ ॥

अद्वैतविक्रमोऽप्युच्चैस्त्रिविक्रमकलां दधत् । तत्रोदारचारित्रोऽभूद् विक्रमो नाम भूषतिः ॥ १०६ ॥

विसृष्टार्थोऽपि यः श्रीमान् शक्तियुक्तोऽपि यः क्षमी । दधानोऽपि सद्रौत्रत्यं पूज्येषु विनतां भृगम् १०७ ॥

ओजः-प्रसाद-साधुर्य-सौकुमार्यादिसद्गुणा । सुकवेः कवितेवास्य प्रियाऽऽर्मात् कमलावती ॥ १०८ ॥

अन्यदाऽसा निजस्थानमिन्द्रस्थानसमं नृपः । हृष्ट्वा मसृदितोऽत्यन्तं पप्रच्छेदं सभासदः ॥ १०९ ॥

१ समते, इत्यपि । २ विष्णुसिक्किम ।

यच्च त्वयोदितं कष्टात् सौर्यं न स्यात्तदप्यसत् । कटुकादौषधादत्र किमारोभ्यं न जायते ? ॥ ८७ ॥
 किञ्च लोके स्फुरत्कीर्तिः सद्गतिन्यस्तचेतसः । धर्मोद्यतस्य जीवस्य स्वर्गादप्यधिकं सुखम् ॥ ८८ ॥
 तथा-येन चारु कुलं रूपं बलं ज्ञानं धनं यशः । आनिन्ये तस्य धर्मस्यानुपकुर्बन्नरोऽधमः ॥ ८९ ॥

उक्तं च—

नीयते येन धर्मेण लक्षसम्पत्तियोग्यताम् । नरः शर इवैतस्माद् विमुखाः पतन्ति क्षितौ ॥ ९० ॥
 अतो धर्मकुटुम्बस्य धर्मस्थानस्य चानिशम् । पौषणं कुर्वता भाव्यं कुतज्ञेन मनीषिणा ॥ ९१ ॥
 दया माताऽस्य सत्कर्मविनियोगः पुनः पिता । प्रिया श्रद्धा गुणाः पुत्रा धर्मस्येदं कुटुम्बकम् ॥ ९२ ॥
 सङ्घञ्जुर्विधो विभवं चैत्यं चाप्यागमोऽर्हताम् । सप्ताप्येतानि धर्मस्य स्थानकानि विदुर्बुधाः ॥ ९३ ॥
 धर्म एव हतो हन्ति धर्मो रक्षति रक्षितः । अतो धर्मो न मोक्तव्यः श्रयणीया गुणाः सताम् ॥ ९४ ॥

किञ्च—

सांदिध्येऽपि परे लोके त्याज्यमेवाशुभं बुधैः । यदि नास्ति ततः किं स्यादस्ति चेन्नास्तिको हतः ॥ ९५ ॥
 इत्थं संदेहपक्षेऽपि लौकिकैरपि कथ्यते । प्रमाणनिश्चिते त्वस्मिन् कथं धर्मो निषिध्यते ? ॥ ९६ ॥
 गुरुणां विनतैर्भाव्यं कर्तव्या साधुसङ्गतिः । सविवेकं मनो धार्यं न त्याज्यं सत्त्वमुत्तमम् ॥ ९७ ॥
 विनयश्च विवेकश्च सुसङ्गश्च सुसत्त्वता । लौकिका अप्यमी श्लाघ्या गुणा लोकोत्तरास्त्वलम् ॥ ९८ ॥

तस्मान्ज्ञानादिधर्मभ्यां भिन्नाभिन्नविवृत्तिमात् । यथोक्तकर्मणः कर्त्ता भोक्ता कर्मफलस्य च ॥ ७४ ॥
 चैतन्यलक्षणा जीवो मन्तव्यः सर्वथा बुधः । सति तस्मिन् गुणाधारे धर्मकर्मार्थसिन्धुन ॥ ७५ ॥
 गत्यादिचेष्टयाऽप्ये देही देहेऽनुमीयते । अन्वय-व्यतिरेकाभ्यां ध्वजाधोभेन वानयन् ॥ ७६ ॥
 यथा भूमिगतं वीजमङ्कुरादनुमीयते । सुख-दुःखात् तथा मान्यधर्माऽधर्मवितन्वयः ॥ ७७ ॥
 तथाहि-सच्चिन्नशालिकारम्ये विचित्रमणिकुट्टिमे । दिव्याल्लोचं वसन्त्येके सांये सद्गन्धवासिते ॥ ७८ ॥
 अन्ये विलरजःकीर्णे लताजालसमाकुले । दृश्यन्ते दुःस्थिताः संसत्कलिज्जगृहके सदा ॥ ७९ ॥
 एके मृष्टान्नपक्वान्नाक्षापानादियोजिनः । कर्पूरमिश्रताम्वृत्तमुखा भुञ्जन्त्यहो ! सुखम् ॥ ८० ॥
 अन्ये परमुखापेक्षा बुभुक्षाक्षामकुक्षयः । अकाले कष्टसंप्राप्तं कदम्बं कापि भुञ्जन्ते ॥ ८१ ॥
 एकेऽप्युदारशृङ्गाराः सारमालयविलेपनाः । दिव्ययानपरीवारारः क्रीडन्ति स्मरसूतयः ॥ ८२ ॥
 अन्ये तु दीनवदना धनस्वजनवाजिन्ताः । दुर्दशा मलदुर्गन्था भ्रमन्ति किल नारकाः ॥ ८३ ॥
 सुगीतस्तुलिकास्वके वीणानादमनोहरैः । लब्धनिद्रामुखाः प्रातः शब्दानाद्रेन जाग्रति ॥ ८४ ॥
 शृण्वन्तो जम्बुकोलकञ्चानिमन्ये खरावनौ । स्वपित्वा गतनिद्राः स्युः क्षुधात्तदिशुकस्वरैः ॥ ८५ ॥
 धर्माऽधर्मफलं वीक्ष्य साक्षादिति शुभाशुभम् । कष्टमाध्योऽपि कर्त्तव्यः मद्धर्माऽनन्तशर्मणे ॥ ८६ ॥

१ तल्लखं तल्लखमन्वय, तदभावे तदभावो व्यतिरेक । २ कलि.श. कट. ।

समस्तवस्तुविस्तारग्राहिभिश्चक्षुरादिभिः । यन्न संवेद्यते तन्न विद्यते विषयदब्जवत् ॥ ६२ ॥

चेतनाव्यवहारस्तु तथा देहादिसंस्थितिः । पृथ्व्यादिभूतसङ्घातपरिणामो हि केवलम् ॥ ६३ ॥

तस्माद्धर्मक्रिया व्यर्थमावाधाकारिणो गुणाः । न च तेषां फलं साक्षादीक्ष्यते ह्यत्र किंचन ॥ ६४ ॥

किञ्च कष्टात् तपस्यादेः कथङ्कारं सुखं भवेत् ? । कारणैः सदृशं कार्यं फलं बीजावुगं च यत् ॥ ६५ ॥

शान्तरामा मुनिरध्वूचे देवानांप्रिय ! यत्त्वया । उक्तं स्वोक्तिविरुद्धं तद् माता बन्ध्यादिवाक्यवत् ॥ ६६ ॥

यतो येन प्रमाणेन जीवाऽभावस्त्वयोन्यते । तदस्ति नास्ति वा तत्रास्ति तत्त्वं तावत्तत्राऽप्यटम् ॥ ६७ ॥

ज्ञानरूपप्रमाणं हि न स्यादिन्द्रियगोचरः । नास्तिपक्षे तु तदकिञ्चित्करं शशशृङ्गवत् ॥ ६८ ॥

किञ्च,

सान्ति रूपादयो भावा यथान्य-बाधिरादिभिः । अनुपलब्धा अत्येते तदन्यैरुपलम्भतः ॥ ६९ ॥

तथात्मा चर्मदृष्टीनामदृष्टोऽप्येष विद्यते । प्रत्यक्षत्वात् त्रिकालेऽपि परमज्ञानचक्षुषाम् ॥ ७० ॥

यत उक्तम्—

अनिन्द्रियगुणं जीवमश्राहं मांसचक्षुषाम् । सिद्धाः पश्यन्ति सर्वज्ञा ज्ञानसिद्धाश्च साधवः ॥ ७१ ॥

यच्च पृथ्व्यादिसङ्घाताच्चेतना गदिता त्वया । तेषां प्रत्येकचेतन्यात् समुदायेऽपि सा भवेत् ॥ ७२ ॥

बाह्यकामामसत् तैलं बाह्यकाषाणकेऽपि न । अत एकेन्द्रिया जीवाः सिद्धाः पृथ्व्यादयः स्फुटम् ॥ ७३ ॥

हिंसाद्यभिरतो मोक्ष-जिनपूजादिविद्वक्त्व । अर्जयत्सन्तरायाख्यं कर्माभीष्टार्थवानकम् ॥ ४९ ॥
 कौटाक्रोध्यः सागराणां मोहनियस्य समातिः । चतुर्णां ताः पुनस्त्रिंशद् विंशतिर्नाम गोत्रयोः ॥ ५० ॥
 आद्युपस्तु त्रयस्त्रिंशत् सागरा एव केवलाः । उक्तुष्टा स्थितिरित्येवमष्टानामपि कर्मणाम् ॥ ५१ ॥
 जयन्या सा तु वेद्यस्य मुहूर्ता द्वादश स्मृताः । नाम्नां गोत्रस्य चाष्टान्तमुहूर्तं शेषकर्मणाम् ॥ ५२ ॥
 यथापवृत्तिक्रमणात् कर्माण्यान्माऽखिलान्यपि । अस्वैककौटाक्रोध्यन्तः स्थितीनि कुरुते सदा ॥ ५३ ॥
 अपूवकरणात् तेषां तदा ग्रन्थिं भिनत्स्यसौ । प्राप्यानिष्टत्तिकरणं सम्यक्त्वं लभते ततः ॥ ५४ ॥
 तेन प्राप्यामूर्तेनैव सच्चैतन्यं मुखीभवेत् । लब्ध्वास्त्राद् इवाधत्तं जिनयमं मनः शनैः ॥ ५५ ॥
 गृहस्थ-यातिधर्मं च पटुक्ष्या प्राप्नुवन्नथ । धौतकर्मफलस्तेन लभते परमं पदम् ॥ ५६ ॥
 अतो धन्यः स सम्यक्तवरत्नं स्फुरति यद्बुद्धि । स तु धन्यतमो यस्तदुत्तरांत्तरातां नयेत् ॥ ५७ ॥
 स एव पुरुषः सार्थनामा शेषास्तु विभ्रति । स्वाख्यां दिग्ध-द्विविध्यादिशब्दा इव निरयिकाम् ॥ ५८ ॥
 श्रुत्वा कुबेरस्तद्वर्षात् स्फुरदोष्टपुटो जगौ । आचार्य ! सर्वमप्येतदसंबद्धं तत्रोदितम् ॥ ५९ ॥
 यत्रासौ धर्मकर्मादिगुणोपः स्याप्यते त्वया । तावत् स एव नास्त्यात्मा निराधारा इता गुणाः ६० ॥
 यतस्तदेव सदस्तु यः स्यादिन्द्रियगोचरः । न चायमिन्द्रियग्राह्यो जीवस्तस्मान्न विद्यते ॥ ६१ ॥
 तथा चोक्तम्—

कषायाः षोडशाभिदास्त्रिके मिथ्यात्व-वेदयोः । हास्यादिषट्कं मोहः स्यादऽष्टाविंशतिनिर्मितः ॥ ३५ ॥
 सुखे दुःखे द्विधा वेद्यमायुः कर्म चतुर्विधम् । तिर्यग्-नारक-गिर्वाण-मनुष्यगतिभेदतः ॥ ३६ ॥
 अप्यनेकविधं नाम शुभाशुभविभेदतः । द्विविधं गोत्रमप्युच्चैर्नीचैर्भेदाद् द्विधा भवेत् ॥ ३७ ॥
 दान-लाभयोर्वीर्यस्य तथा भोगो-पभोगयोः । प्रत्यूहकरणात् पञ्चविधं कर्मान्तरायकम् ॥ ३८ ॥
 प्रतिकूलतया द्वेषादन्तरायादपह्वात् । ज्ञान-दर्शनयोर्जीवो बध्नात्यावरणद्वयम् ॥ ३९ ॥
 अनुकम्पा-द्रतोद्योग-गुरुभक्ति क्षमादिभिः । सुखेद्यं बध्यते कर्म दुःखवेद्यं तथेतरैः ॥ ४० ॥
 सर्वज्ञ गुरुसङ्घादौ प्रत्यनीकतया भ्रशम् । दर्शनमोहनीयं स्यादन्तभवकारकम् ॥ ४१ ॥
 राग-द्वेष-महामोहयुतस्तीव्रकषायभृत् । देश-सर्वचारिञ्चाख्यमोहनीयस्य बन्धकः ॥ ४२ ॥
 मिथ्यादृष्टिः कुशीलश्च महारम्भपरिग्रहः । पापः कूर्पररीणामो नारकायुर्निबन्धकः ॥ ४३ ॥
 उन्मार्गदेशको मार्गनाशको बहुमायिकः । शठवृत्तिः सशल्यश्च तिर्यग्योन्यायुरर्जयेत् ॥ ४४ ॥
 प्रकृत्याऽल्पकषायो यः शील-संयमवर्जितः । दानशीलो मनुष्यायुर्गुणैर्बध्नाति मध्यमैः ॥ ४५ ॥
 अकामनिर्जरा-बालतपो-ऽणुव्रत-सुव्रतैः । जीवो बध्नाति देवायुः सम्यग्दृष्टिश्च यो भवेत् ॥ ४६ ॥
 मनो-वचन-कायेषु वक्रो गौरवलरूपटः । अशुभं नाम बध्नाति शुभं तदितरैः पुनः ॥ ४७ ॥
 गुणैषी निर्मदो भक्तो ह्यर्हदाद्यागमप्रियः । उच्चैर्गोत्रं निबध्नाति नीचैस्तु तद्विपर्ययात् ॥ ४८ ॥

अन्यदा स्वपितृद्विष्टस्य मातुलनन्दनः । तत्रागत्य कुत्रेगल्यः कुमारस्यान्तिके स्थितः ॥ २१ ॥
 नास्तिवादी स च प्रायः कुमारं धर्मसादरम् । वीक्ष्यावादीदृष्टं । मुभय ! किमेवा कष्टमल्यना ? ॥ २२ ॥
 केन त्वं विमलज्योसि यद् धर्मात् सुगतिर्भवेत् ? । तदेव हि सुखं दुःखं यत् साक्षाद्विद्वद्वयं ॥ २३ ॥
 मनो-वचन कायानां ततस्त्वं पूरयेत्सितम् । गुणधर्माऽत्राधयेत्यं लब्धं मा हारयः मुत्सम् ॥ २४ ॥
 इत्यादि राजसूः श्रुत्वा दध्यौ तूष्णीमिदंवाचरम् । मतिभ्रंशाय संवादः कथमिदं हि त्वं ॥ २५ ॥
 अस्याऽऽकल्याणपित्रत्वं मद्दन्धोरपि धिक् कथम् ? । तदेनं बोधयिष्यामि कुतोऽपि ज्ञानिनो मुनेः ॥ २६ ॥
 अन्यदा लोकचन्द्राख्यः सूरिर्भूरिसुनिश्चितः । बहिस्तत्राययौ ज्ञानतपःश्रीवोणिमद्गमः ॥ २७ ॥
 तमुद्यानिस्थितं श्रुत्वा कुमारः सपरिच्छदः । कुत्रेसाहितोऽगच्छदतुच्छान्माऽभिवल्लितुम् ॥ २८ ॥
 त्रिभिना शुद्धभावेन बबन्दे स मुनीश्वरम् । कुमारस्योपरोधेन कुत्रेरोऽपि ननाम तम् ॥ २९ ॥
 उपविष्टे यथास्थानं कुमारप्रमुखे जने । धर्मोद्यानसुधाकुल्यां प्रारभे देशानां मुनिः ॥ ३० ॥
 इह प्रकृत्या स्वच्छोऽपि जीवः कर्ममलाहतः । लभते विविधं दुःखं आरयन् गतिचतुष्टयं ॥ ३१ ॥
 तच्च कर्माऽपुथा ज्ञानदर्शनावरणं तथा । मोहनीयं वेद्यमायुर्नर्पिगोत्राऽन्तरायकम् ॥ ३२ ॥
 मति-श्रुताऽवधि-मनःपर्यायं केवलात्मकम् । ज्ञानं पञ्चविधं तस्यावरणं चापि पञ्चधा ॥ ३३ ॥
 अचक्षु-श्चक्षु-रवधि-केवलं दर्शनावृति । निद्रा पञ्चेति नवधा दर्शनावरणं भवेत् ॥ ३४ ॥

तस्य लक्ष्मीवती नाम प्रिया सौभाग्ययोगतः । समस्तयुवतीमध्ये या श्रीरिव धुरि स्थिता ॥ ७ ॥
 लजा-विनय-मायुर्यमसुखैर्विचिथैर्गुणैः । शुशुभे या सदाभोजैः सरसीवाऽमलाशया ॥ ८ ॥
 जीवः किरणवेणस्य च्युत्वा पूर्णायुरच्युतात् । देव्या अवातरत् तस्याः कुक्षितीरे मरालवत् ॥ ९ ॥
 साऽसूत समये पुत्रमुत्तमस्वभस्मचितम् । धरणीभूषणं विश्वहृक्चकोरसुधाकरम् ॥ १० ॥
 निवृत्ते सूतके जाते वर्धापनमहोत्सवे । वज्रनाथ इति स्पष्टं तस्य नाम प्रतिष्ठितम् ॥ ११ ॥
 आनन्देन समं पित्रोर्विधिषुः पुण्यपुद्गलैः । वर्त्तमानः स कौमार्ये ग्राहितः सकलाः कलाः ॥ १२ ॥
 कलाकलापसम्पन्नः शशीव स न केवलम् । कुलव्योमोज्ज्वलं चक्रे हर्षं कुवलयेऽप्यथात् ॥ १३ ॥
 स क्रमाद्बुदयत्रेवं प्रापत्तारुण्यमुज्ज्वलम् । पबलतरुणीनेत्रविश्रान्तिवहुलद्रुमम् ॥ १४ ॥
 तद्गशेन च विस्तीर्णा तस्य दृष्टया समं मतिः । विक्रमेण समं वक्षःस्थलं चोपचयं ययौ ॥ १५ ॥
 क्लृप्तत्वमुदरं प्राप क्रोधलोभादिभिः सह । सदाचारविचारेण प्रससार भुजाबलम् ॥ १६ ॥
 शस्त्र-शास्त्रविनोदेन कलाकाव्यरसेन च । अतुच्छस्वच्छशीः क्रीडन् स न कस्य हृदि स्थितः ? ॥ १७ ॥
 अन्यदा वङ्गदेशेन्द्रश्चन्द्रकान्तो निजाङ्गनाम् । प्रदातुं वज्रनाथाय वज्रवीर्यमुपास्रवत् ॥ १८ ॥
 तामथोदवहत् कन्यां कुमारो विजयाभिधाम् । रूपेण जितकामत्वाद् दिव्यास्त्रमिव मानमथम् ॥ १९ ॥
 सद्वितीयोऽप्यसावेवमद्वितीयोऽभवद् भुवम् । बुद्धौ धर्मविधौ दाने माने च विनये नये ॥ २० ॥

प्रत्यक्षश्च त्रिवैकपूर्णकलशश्चित्रं न्ययेऽप्यक्षयः श्रेयः पार्श्वजिनस्तनोतु भवतां भार्यकगमयो विभुः॥१०६५॥
इति श्रीकालिकाचार्यसन्तानीयश्रीभावदेवसूरिविरचिते श्रीपार्श्वनाथचरित्रे महाकाव्ये भाषा ६०६५सर्गे श्रीपार्श्वनाथवचनपूर्व-

पञ्चमभववर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।

अहम्

अथ तृतीयः सर्गः ।

इत्यथ जन्तुर्दीपेऽस्मिन् प्रत्यग्विदेहभूषणे । सुगन्धे विजयेऽस्त्युच्चैः पुरी नाम्ना शुभंकरा ॥ १ ॥
कल्पद्रुपसमर्दातुनर्या देवपन्दिरैः । अक्षरस्तुल्यनारीभिः सुमनोभिर्मनोरया ॥ २ ॥
अमृतैः स्खलपथुरर्मणिभिः स्फुरदंशुभिः । न्यासीकतामिव स्वस्याः पुरः सारं विट्टांजया ॥ ३ ॥
मणीमयगृहोऽसिप्रभाजालजलाशये । यस्यां निशि विराजन्ते कुमुदानां च तारकाः ॥ ४ ॥
तत्राद्भुतगुणो वज्रवीर्यनामा नृपाऽभवत् । रञ्जयामास यो विश्वं कीर्त्या धवल्यत्नपि ॥ ५ ॥
प्रतापदहनज्वालाकलापत्नपिता भृशम् । सौम्यतां त्रिरे यस्य वने वृक्षा इवाऽत्रपः ॥ ६ ॥

दग्धौ च स मुनिर्बाढमयं कर्मक्षयाय मे । सुदूषकारी तेनाहिर्नापिकारी मनागपि ॥ १०५३ ॥
 जीवित्वाऽपि चिरं कर्मक्षयः कार्यो मया खलु । सोऽद्यैव विहितोऽनेन कृतकृत्योऽस्मि सर्वथा ॥ १०५४ ॥
 ग्यात्वेत्यालोचनां कृत्वा क्षमायित्वाऽखिलं जगत् । नमस्कारं स्मरन् धर्मध्यानी सोऽनशनं व्यधात् ॥ १०५५ ॥
 मेरुवन्निष्कर्मोऽस्यात् कायेन मनसाऽपि च । अच्युतस्थितियोग्यानां शीलमच्युतमेव तत् ॥ १०५६ ॥
 मृत्वा स द्वादशे कल्पे द्वाविंशत्यर्णवस्थितिः । अभूज्जम्बूदुमावर्ते विमाने प्रवरः सुरः ॥ १०५७ ॥
 सुखमग्रस्तादा तत्र विलसन् विविधाङ्घ्रिभिः । सेव्यमानः सुरैरस्यात्स कालमतिबाहयन् ॥ १०५८ ॥
 हेमाद्रिकटके भ्राभयन् सोऽप्यहिर्दवबहिना । दग्धो धूमप्रथां प्राप समदशार्णवस्थितिः ॥ १०५९ ॥
 खण्ड्यन्ते तिलशो यत्र कुड्यन्ते वज्रमुद्गरैः । पच्यन्ते कुण्डकुम्भीषु छिद्यन्ते निशिताऽसिभिः ॥ १०६० ॥
 करपत्रौर्विदार्यन्ते भक्ष्यन्ते कोलकुर्कुरैः । महायन्त्रेषु पीड्यन्ते पाटयन्ते गालितं त्रपु ॥ १०६१ ॥
 अयोरथेषु योज्यन्ते आस्फालयन्ते शिलातले । क्षिभ्यन्ते वह्निकुण्डेषु स्थाप्यन्ते तप्तधूलिषु ॥ १०६२ ॥
 क्षेत्रस्थभावाजं नित्यमन्योऽन्याभ्यां कृतं च यत् । वेदयन्ते महादुःखं नारका गाढमत्सराः ॥ १०६३ ॥
 सार्धाद्विशतधनवान्गस्तीव्रा नारकवेदनाः । स तत्रानुभवंस्तस्यौ सुखांशेनाऽप्यच्युम्बितः ॥ १०६४ ॥
 बीजं मोक्षतरोस्तमःप्रशमने रत्नप्रदीपो जगन्नेत्राणाममुतप्रपाऽतिव्रिततश्च्योल्कतामण्डपः ।

निमित्तमात्रतां योऽपि धर्मं सर्वज्ञभाषिते । प्रतिपद्येन जीवस्य सोऽपि धर्मगुरुमेव ॥ १०६० ॥
 भवानिव विशेषेण हेतुद्राढरणैर्युतम् । क इदं तत्रमाख्याति तत् त्वं मे शरणं मुने ! ॥ १०६१ ॥
 इत्युक्त्वा भवने गत्वा कृत्यमाख्याय मन्त्रिणाम् । संयोध्य नन्दने राज्यभारपारोपयद् नृपः ॥ १०६२ ॥
 स्वयं सुरगुरोः पार्थ्वे परिव्रज्यामुपाददे । दुष्कर्मशस्त्रमुद्धर्तुमयस्कान्तमणिप्रथाम् ॥ १०६३ ॥
 ज्ञानात्मा विदितोत्सर्गाऽपवादाविधिरागमात् । गीतार्थश्च क्रमाज्ज्ञे श्रुतस्कन्धश्चाज्ञवान् ॥ १०६४ ॥
 गुरोरनुज्ञयैककिविहारं प्रतिपद्य सः । आकाशगमनेनागात् पुष्करद्वीपमन्यदा ॥ १०६५ ॥
 शाश्वतानहंतस्तत्र नत्वा वैताड्यसन्नियौ । मृदशे हिमशैलस्य स तस्यां प्रतिपाशरः ॥ १०६६ ॥
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं सदृमानः परीपहान् । साम्यप्रथमनाः कान्तं स तत्रागमयन्मुनिः ॥ १०६७ ॥
 सोऽपि जीवः कुर्कुटाहेरुद्वय नरकात् ततः । हेमद्विर्गहरे तस्य महाहिरण्यपञ्चन ॥ १०६८ ॥
 दौर्दण्ड इव कालस्य जन्तून् कवलयन् वहन् । आहारार्थं स चभ्राप वने तस्मिन्नहनिनम् ॥ १०६९ ॥
 अन्यदा पर्यटन् सोऽहिनिक्कुञ्जस्थमुद्वैक्षत । ध्यानैकतानं किरणवैगर्षिं स्तम्भवन् स्थितम् ॥ १०७० ॥
 सद्यः प्राग्जन्मवरेण सोऽतिकोपास्योक्षणः । भोगोनावष्टुयत् साधुं चन्दनद्विषिवाध तम् ॥ १०७१ ॥
 दंष्ट्राभिविषभीष्मापिदन्दशक्रो ददंश सः । मुनिं स्यान्नेषु भूयस्सु दंशेषु प्रक्षरन् विषम् ॥ १०७२ ॥

अभीभिः शीघ्रमासन्नमार्गदुर्लभैर्यतिर्द्वजेत् । सिद्धिं तत्र यथाशक्तिं यतितव्यं ततो बुधैः ॥ १०२९ ॥
 इति तस्य मुनेर्वाचोऽबुध्यन्त बहवो जनाः । नियमाभिग्रहं देशविरतिं च प्रपेदिरे ॥ १०३० ॥
 राजा किरणवेगस्तु विरक्तात्मा सुसात्त्विकः । देहार्थं विमुखाभूय परमार्थमना अभूत् ॥ १०३१ ॥
 अज्ञानपटले ध्वस्ते गुरुणा शास्त्रशस्त्रतः । निजं राज्यं प्रथानेन व्याप्तमात्मा प्रपश्यति ॥ १०३२ ॥
 तत्तद्धर्मकथाऽर्थाश्च हृदये स विभावयन् । क्षणमेकं महानन्दान्ज्जिवन्मुक्त इवाऽभवत् ॥ १०३३ ॥

(युगम्)

माया-शोक-भय-क्रोध-लोभ-मोह-मदाऽन्विताः । ये बाञ्छन्ति कथामर्थं तामसास्ते नराधमाः ॥ १०३४ ॥
 ये रागग्रस्तमनसो विवेकविकला नराः । कथामिच्छन्ति कामस्य राजसास्ते विमध्यमाः ॥ १०३५ ॥
 ये लोकद्वयसापेक्षाः किञ्चित्सत्त्वयुता नराः । कथामिच्छन्ति संकीर्णां ज्ञेयास्ते वरमध्यमाः ॥ १०३६ ॥
 मोक्षकामैकतानेन चेतसाऽभिलषन्ति ये । शुद्धां धर्मकथामेकां सात्त्विकास्ते नरोत्तमाः ॥ १०३७ ॥

तथा—

तमोवशादनैश्वर्याऽज्ञानाऽधर्मकलिक्लृधः । रजोवशादद्वैराण्यं सत्त्वाद्धर्मं मतिः स्थिरा ॥ १०३८ ॥
 उत्थाय प्राञ्जलिश्चैवमुवाच खचराधिपः । बाढं तत्त्वोपदेशेनाऽनुग्रहोऽहं त्वया मुने ! ॥ १०३९ ॥

फलं परिग्रहस्यैवं गृहे मोक्षे च वर्णिताम् । दोषरूपं गुणमयं तद् द्रव्यं इति धार्यताम् ॥ १०१५ ॥
 आस्तां वात्सगतोऽयं यत् क्लेशहेतुः परिग्रहः । अस्यातिलान्यतः प्रथानादप्यनर्थः प्रजायते ॥ १०१६ ॥
 यथा कार्पटिकः कोऽपि भिक्षासक्तुश्रुतं यद्गम् । विमुच्य निजपादान्ते क्लृप्तद्रव्यकुलस्त्वपीन् ॥ १०१७ ॥
 तत्र जाग्रादिदं द्रव्याविमान् विक्रीय सक्तुकान् । यन्मूल्येन ग्रहीष्येऽहमजां सापत्यया तथा ॥ १०१८ ॥
 धेतुं धेन्वा च महिषां तयाऽपि वरवाजिनीम् । तस्याः किशोरकंदिव्यवहृद् द्रव्यं भविष्यति ॥ १०१९ ॥
 तेनाऽथ कारयिष्यामि सौधमुच्चं मनोहरम् । सचित्रशालिकालिन्दमत्तवारणजालकम् ॥ १०२० ॥
 तत्र शय्यासनान्यं च संस्थाप्य सदुपस्कारम् । मेलयित्वा परीवारं निमग्न्य स्वजनं जनम् ॥ १०२१ ॥
 सुतामुत्तमविपस्य परिणेष्यामि सुन्दरीम् । सर्वलक्षणसंपूर्णस्तरयाथ भविता मुतः ॥ १०२२ ॥
 बहुद्रव्यागमे जाते कृते वर्धापनोत्सवे । मनोरथशतैः सार्धं वृद्धिं यारयति स नृमान् ॥ १०२३ ॥
 अन्यदा वहिरायातः सुतं दृष्ट्वा गृहहर्षणे । रुदन्तं कुपितो भार्यमाहनिष्येऽहमंदिणा ॥ १०२४ ॥
 इत्यावेशागतो दृष्ट्वा साक्षात्पादग्रहारतः । यदं भग्नं गतान सक्तून शुश्रोच स भृशं वदुः ॥ १०२५ ॥
 विवेकिभिरिति ज्ञात्वा परिग्रहनिघ्नणम् । कार्वां येन लघुर्जात्रस्तरत्येव भवोदाधिम् ॥ १०२६ ॥
 एवमुक्तानि पञ्चाऽप्यणुव्रतानि निदर्शनैः । राजमार्गसमान्येभिः शनैर्याति शिवं गृही ॥ १०२७ ॥
 स्थूलमूक्षमविभेदेन सर्वथा पालितानि तु । स्युरेतान्येव हि महाव्रतानि यतिनामिह ॥ १०२८ ॥

यद्यपि त्वं निरीहोऽसि तथाऽपि वचसां मम । मथुरां गच्छ तत्र त्वं प्राभवद्भ्रात्री महर्द्धिकः ॥ १००१ ॥
 इत्युत्तवा क्षमायित्वा च जगामाऽदर्शनं सुरः । प्रतिमां पारयित्वा च श्रेष्ठी चिन्तितवानिदम् ॥ १००२ ॥
 धनेन मम किं तेनाऽथवा भवतु येन तम् । दानतः स्वस्य कार्पण्यकलङ्कं मार्जयाम्यहम् १ ॥ १००३ ॥
 इति कृत्वा गतः पुर्यां मथुरायां निजं गृहम् । यावत्तत्र निधानेषु तत्सर्वं द्रव्यमीक्षते ॥ १००४ ॥
 देशान्तरं गतं चाऽपि प्रत्यायाति दिने दिने । जनेन भक्षितं यच्च तदप्यासादयेत् सुखात् ॥ १००५ ॥
 एवं च मिलितास्तस्य षट्षष्टिरपि कोटयः । सद्यः फलन्ति पुण्यानि शुभभावकृतानि यत् ॥ १००६ ॥
 नरं व्यात्तमुखं दृष्ट्वा लक्ष्मीर्भातिव नश्यति । तत्यागसुभगे तोषात् प्रौढस्त्रीवाऽतिरज्यते ॥ १००७ ॥
 तत्र तुङ्गं ततस्तेन कारितं जिनमन्दिरम् । यत्पताकाऽस्य कालुष्यं हत्वा गङ्गैव राजते ॥ १००८ ॥
 जर्णोद्धारे च दत्तानि विचानि बहुशो मुदा । साम्यं यज्जातगुण्यस्य नाम्भोग्धि-नभसोरिव ॥ १००९ ॥
 संघे वात्सल्यं यच्चक्रे सर्वधर्मोपमं स्मृतम् । दयादानं च दीनादौ सर्वत्रौचित्यशालिना ॥ १०१० ॥
 अन्याय-न्यायभेदेन चतुर्भङ्गी धने ततः । सतां सर्वोत्तमो भङ्गो न्यायार्जितस्य सञ्चयात् ॥ १०११ ॥
 इति संतोषतो दानात् कीर्ति-धर्मो समज्यै सः । स्थापयित्वा सुतं गेहे पर्यन्तेऽनशनं व्यधात् ॥ १०१२ ॥
 शुद्ध्या विपद्य सौधर्मं विमाने चाऽरुणप्रभे । चतुष्पत्योपमायुष्को बभूव सुरसत्तमः ॥ १०१३ ॥
 ततश्च्युत्वा विदेहाख्यक्षेत्रे सुकुलसम्पदम् । प्राप्य काले तपः कृत्वा मोक्षसौख्यं समेष्यति ॥ १०१४ ॥

राज्ञेति सत्कृतो वाढं सोचयित्वा च चाण्डालम् । कुवेरः स्वगृहे गत्वा धर्मकृत्यपरोऽभवत् ॥ ९८८ ॥
 शाल्वा साधारणस्याऽपि दानस्य महिमामिति । भाव्यं यथालपसंतुष्टः पात्रदानपरैरैः ॥ ९८९ ॥
 धनसार इति श्रुत्वा संविभनः स्माऽऽह सुप्रभो ! । यद्येवं तन्ममाऽप्येनपरिश्रद्धतियन्त्रणम् ॥ ९९० ॥
 वित्तं यददर्जायिष्येऽं चतुर्थं तस्य धारयन् । यावज्जीवपहं शेषं मदास्ये धर्मकर्माणि ॥ ९९१ ॥
 अनाभोगादिवर्जं च कथञ्चिज्जानता मया । अद्यप्रभृति न ग्राह्यो द्रोणः कस्याऽपि मन्त्रसन् ॥ ९९२ ॥
 प्रपन्नस्तेन चान्योऽपि गृह्थिषीं जिनोदितः । जन्मानतरापराधं च केवली क्षामितां भृशम् ॥ ९९३ ॥
 अन्यत्र विहृते तस्मिन् सोऽपि श्रेष्टी परिभ्रमन् । तामलित्यां गतः पुर्यां वाणिज्यं कुरुते कृती ॥ ९९४ ॥
 भाषितादधिकं धर्मं व्ययन् वित्तमुपाजितम् । जिनपूजादिना तत्र कञ्चिन्मालं निनाय सः ॥ ९९५ ॥
 अन्यदा गृहमस्येकं व्यनतरेणोद्दसीकृतम् । तत्र प्रतिमया तस्यै धनसारः कथञ्चन ॥ ९९६ ॥
 देवोऽथ कुपितो नानारूपैस्तस्याऽतिभीषणैः । उपसर्गं व्यधात् तावद् यावत् सूरः समुदतः ॥ ९९७ ॥
 विकाशिकमलच्छाय शमश्रीशोभितं मुखम् । मेरुधीरं मनश्चाऽस्य दृष्ट्वा हृष्टः सुरोऽवदत् ॥ ९९८ ॥
 धन्योऽसि त्वं महाभाग ! धन्या च जननी तव । चस्येवं गृहिणोऽप्यासीद् विकारोऽन्तर्वहिनं हि ॥ ९९९ ॥
 तुष्टोऽसि किञ्चिद्याचस्य पुनः पुनरितीरिते । स यावन्नोत्तरं दत्ते तावद् भूयः सुरो नर्गो ॥ १००० ॥

१ नापित्तम् ।

देवता ग्राह भो भद्र ! स्वेच्छया गमनं कुतः ? । पुण्यैः परवशाया मे तानि तु तत्रापि संप्रति ॥ १७५ ॥
 तेन त्वमेव मे स्थानं सोऽथ हृष्टोऽप्यवज्ञया । अब्रवीदिदमप्यस्तु किन्तु त्वं कथमेष्यसि ? ॥ १७६ ॥
 श्रीरवोचदुपायेन कोऽसौ भद्र ! निशम्यताम् ? । श्रीदेव्या भवनेऽत्रावधूतवेषेण यो भवेत् ॥ १७७ ॥
 निमन्त्र्य भोजयित्वाऽसौ मध्यापवरके त्वया । स्पृष्ट्वो लकुटेनाह्नौ भविता स्वर्णपूरुषः ॥ १७८ ॥

(युगम्)

सथैव विधिना तेन देव्यादेशे कृते सति । सुवर्णपुरुषो जातः खण्डितोऽप्यक्षयो हि यः ॥ १७९ ॥
 तदा तत्रागतः पादक्षालनायैकनापितः । चल्ददृष्टितया सर्वं वृत्तान्तं तमुदैक्षत ॥ १८० ॥
 अरेऽमीषां गृहे लक्ष्मीरित्थमेव प्रजायते । तत्करिष्येऽहमप्येतदिति धृत्वा हृदि स्थितः ॥ १८१ ॥
 सोऽन्यदा तादृशं वीक्ष्य नरं देवकुलस्थितम् । निमन्त्र्य भोजयित्वाह्नौ जघान लकुटेन तम् ॥ १८२ ॥
 प्रहारेण पतन्ननुचैः स चक्रन्द तथा नरः । यथा श्रुत्वा तलारक्षास्तत्राऽऽजगुर्ददायुधाः ॥ १८३ ॥
 तद् दृष्ट्वा नापितो बद्ध्वा तैः स राज्ञो निवेदितः । पृष्टो राज्ञा च वृत्तान्तं सर्वमारुत्यातवानसौ ॥ १८४ ॥
 कुबेरस्य गृहे देव ! यथा स्वर्णनरोऽजनि । मयाऽपि तादृशं चक्रे फलमन्यादृशं त्वभूत् ॥ १८५ ॥
 अथाऽऽकार्यं कुबेरस्तत् पृष्टो भूयेन कौतुकात् । सोऽपि सर्वमिदं मूलादाच्चक्षे विचक्षणः ॥ १८६ ॥
 ततो राजाऽवदत् तोषाद्धन्योऽहं यस्य मे पुरे । ईदृशाः सन्ति दातारः पुण्याढ्याः सत्यभाषिणः ॥ १८७ ॥

अहो ! जागर्षि शेषं वा तच्छृत्वात्थाय संभ्रमात् । देवि ! जागर्षिं काऽसि त्वपि नृका तेन मान्यदन् ? ॥
 श्रीरहं सप्त पर्यायान् यावच्च य गृहे स्थिता । इदानीं गन्तुकापा तु त्वापापष्टुमिदगता ॥ ९६२ ॥
 त्विशम्य महशोकसक्तः सोऽवदत् पुनः । कथं त्वजसि मां देवि ! त्वयैव मरुतं जगत् ? ॥ ९६३ ॥
 श्रीरवाच महाभाग ! ममावस्थानकारणम् । भाग्यमेकं क्षयं तच्च जगाप तव याम्यतः ॥ ९६४ ॥
 सहस्रात्पन्नयुद्धित्वादसौ ह्युऽभ्यधादथ । प्रसन्न तदि मे देवि ! तिष्ठ यत्रचतुष्टयम् ॥ ९६५ ॥
 आपेति प्रतिपन्नाऽस्यां प्रयातायां यथागतम् । कुत्रो हुनमुत्थाप्य समस्तगृहमानुषान् ॥ ९६६ ॥
 निखातं प्रकटं द्रव्यं स्वर्णं स्वयं तथाऽखिलम् । कांस्यदृष्यादि चाकृष्याऽचीकरत् सुप्रहोत्तरान् ॥ ९६७ ॥
 पातस्त्रोपाणपूर्वं सर्वेपापार्थिनां धनम् । अनाथ दुःस्य-दनिनां स्वजनानामपीच्छताम् ॥ ९६८ ॥
 सर्वज्ञभवनादा च धर्मकृत्ये तथाऽमुना । चतुर्भिर्दिवसैर्दत्तं भक्तशेषोऽभवद् यथा ॥ ९६९ ॥
 चतुर्थे हि मुदा जाग्रच्छयानं जीर्णमञ्चकं । निशि श्रीदेवताऽऽगत्य त्रिकक्षा तपभाषत ॥ ९७० ॥
 अहो ! जागर्षि शेषं वा यावन्नैवोत्तरं ददौ । तथा तावदुपाल्क्यः स संभ्रान्त इवोन्धितः ? ॥ ९७१ ॥
 क्षम्यतां देवि ! न ज्ञाता दिनानामियतां यतः । निश्चिन्तस्य धनाभावान्मुखातिद्राऽथ मेऽयम् ॥ ९७२ ॥
 किं करोमीति जल्पन्तं श्रीरुचे ननु संपति । किं कार्यं येन वद्धाऽहं गन्तव्यं त्वया दृढम् ? ॥ ९७३ ॥
 कुत्रोऽप्यन्नवीद् देवि ! कुत्रे कस्याऽपि वन्यनम् । नान्यस्याऽपि विशेषात् ते व्रजस्थानं यथेति नम् ॥ ९७४ ॥

श्रीः

यद् ददाति यदश्नाति तदेव धनिनो धनम् । शेषं को वेत्ति कुत्राऽपि कस्याऽप्युपकरिष्यति ? ॥ १४८ ॥
उक्तं च—

मृत्युः शरीरगोप्तारं रक्षितारं धनं धरा । दुश्चारिणीव हसति स्वपातिं पुत्रवत्सलम् ॥ १४९ ॥
इह लोको भवेद् भुक्ते दत्ते परभवः शुभः । अमुक्ताऽदत्ते वित्ते नु वद कोऽत्र गुणो नृणाम् ? ॥ १५० ॥
धर्माद्वाप्य ये लक्ष्मीं न धर्मस्योपकुर्वते । कृतज्ञानां परं तेषां गृह्णीते नाम को भुवि ? ॥ १५१ ॥
पुण्याणां निश्चिते नाशे यथा देवार्चनं फलम् । तथा ज्ञानधनादीनां परोपकृतिरेव हि ॥ १५२ ॥
लक्ष्मीश्चपलनारीव कस्यापि यदि वेश्मनि । भूयोवितरणाऽपत्यं बन्धनाद् भजति स्थितिम् ॥ १५३ ॥
नास्तीतिसतताभ्यासाद् भवेत् सर्वं सदप्यसत् । शून्येन गुणितो येन लक्षाङ्घोऽप्येति शून्यताम् ॥ १५४ ॥
बह्वारम्भोऽपि दानेन स्वाऽनुमानेन शुभ्यति । न्यायपूर्वं यथा तेन बहुधापि क्रयाणकम् ॥ १५५ ॥
पाचीनशुक्रतप्राससंभवायाः खलु श्रियः । गुणोऽयमेव यद्दानं पात्रायागण्यपुण्यकृत् ॥ १५६ ॥
आस्तां पात्रगतं दानमस्मात् साधारणादपि । तद्भवेऽप्यद्भुतं भाष्यं कुबेरस्यैव जायते ॥ १५७ ॥
कः कुबेरः कथं चासीत्तस्य भाष्यमिहाद्भुतम् ? । इति पृष्टो मुनिस्तेन कथयामासिवातिदम् ॥ १५८ ॥
श्रीविशालपुरे राजा गुणाढ्योऽथ विभूतिभिः । कुबेर इव तत्रासीत् कुबेराख्यो धनाधिपः ॥ १५९ ॥
श्रीदेवताऽन्यदा दिव्यरूपवेषविभूषणा । वासौकसि तमभ्येत्य निशि सुप्तमभाषत ॥ १६० ॥

उपेष्टस्य ददतोऽपि श्रीवर्धते पुण्यसेवनात् । इतरस्त्वददानोऽपि मुच्यते सुतरां तथा ॥ ९३५ ॥

अत उक्तम्—

दीयमानं हि नापैति भूय एवाऽभिषर्धते । कृपा-ऽऽराम-भावादीनां ददतामेव संपद्यः ॥ ९३६ ॥

सुस्थानन्यासहृष्टैव दातारं श्रीः पुनः श्रयेत् । निर्गता मुष्मिभीतेव कृपणं नैति सा पुनः ॥ ९३७ ॥

मात्सर्येणाऽथ सोऽलीक्यैशून्यं नृपतेः पुरः । प्रकाश्य ग्राहयामास सर्वस्वं उपेष्टवान्भवान् ॥ ९३८ ॥

क्षुद्रस्याहो ! गतिः कष्टा मरुक्कपादापि ध्रुवम् । अददानः स्वयं यत् स्वप्नितरानपि रक्षति ॥ ९३९ ॥

स वैराग्येण तेनाऽथ मुसाधुचरणान्तिके । परिव्रज्यां गृहीत्व्याऽभूत् सौधर्मो मन्त्रः पुरः ॥ ९४० ॥

लघुभ्राताऽपि लोकेन निन्ध्यमानो निरन्तरम् । कुत्वा बालतपो मुत्या चासुरंपृथपयत् ॥ ९४१ ॥

उदत्याऽसुरयोनिभ्यः स जातस्त्वमिहाऽशुना । च्युत्वा सौधर्मो उपेष्टस्तामलिभ्यामजायत ॥ ९४२ ॥

महेभ्यस्य सुतः काले प्रतिपन्नजिनव्रतः । उत्पन्नकैवलज्ञानो विहरत्यहमेव सः ॥ ९४३ ॥

दानमद्देपतस्तस्मादन्तरायं यदजितम् । कर्मणाऽस्य विपाकेन कृपणत्वं तवाऽभवत् ॥ ९४४ ॥

ऋद्धिः पेशूनयतो यत्तु उपेष्टस्य ग्राहिता त्वया । तद्विषाकादिदानीं ते नष्टुमेकपदं धनम् ॥ ९४५ ॥

गहित्वा दुष्कृतं भद्र ! तदद्यापि यथाजितम् । धनं पात्रेऽभियेक्तव्यं मूर्खमिव विमुच्य भंगः ! ॥ ९४६ ॥

मलपूर्णं यथा देहे मृतिः स्पष्टा न जायते । तथा द्रव्यमलस्याऽप्यावन्धतो न गतिर्भवेत् ॥ ९४७ ॥

ततो निर्यामके मुक्तधैर्यं भूरिभयाकुलः । शरण्यरहितो लोकः कथं कोऽपि तदाऽभवत् ॥ ९२१ ॥
 देवताः कोऽपि सस्मार कोऽपि स्वगृहमानुषान् । कोऽपि तस्यौ निपत्याऽथः कोऽपि शम्भामदाज्जले ९२२
 कोऽपि मां रक्ष रक्षति पूक्तुल्य चिरमूर्ध्वगः । श्वासेनाऽऽपूर्णहृदयो मुखं व्यादाय तस्थिवान् ॥९२३॥
 इत्याश्रितजनस्याऽऽर्तिकारणाञ् जातपातकः । स नूनं सहसा पातः शतखण्डमभज्यत ॥ ९२४ ॥
 धनसारस्तु लब्धैकफलको वार्धिवीचिभिः । बहिः क्षिप्तो गतोऽटव्यामिति दीनमचिन्तयत् ॥९२५॥
 अहो ! मम क तद्देहं क धनं क परिच्छदः । विधिना काहमानीतः पवनेनाऽर्कतूलवत् ? ॥ ९२६ ॥
 धिग् मां येन धनं मोहात् प्रभूतमपि संचितम् । न धर्मं व्ययितं नाङ्गे परस्योपकृतौ नवा ॥ ९२७ ॥
 इत्यादि भावयंस्तत्राऽपश्यदाश्रतरोस्तले । मुनिमेकं तदोत्पन्नकेवलज्ञानभासुरम् ॥ ९२८ ॥
 तन्महिम्नाऽऽगतैर्देवैर्निमिते स्वर्णपङ्कजे । तमासीनं मुदा नत्वा धनसारोऽधुपाविशत् ॥ ९२९ ॥
 श्रुत्वा धर्ममथो लब्धाऽवसरः पृच्छति स्म सः । कुपणोऽहं कथं नाथ ! नष्टश्च विभवः कथम् ? ॥९३०॥
 केवली प्राह भो भद्र ! धातकीखण्डभारते । धनाज्यगृहसंभूतावभूतां आतरावुभौ ॥ ९३१ ॥
 मृतेऽथ पितरि ज्येष्ठो गृहनेताऽभवत् स च । गम्भीरः सरलो दाता कनिष्ठः कुपणः पुनः ॥ ९३२ ॥
 ततो ज्येष्ठो यदा दानं दीनादिभ्यः प्रयच्छति । तदाऽतीव लघुस्तत्र प्रद्वेषं वहते हृदि ॥ ९३३ ॥
 वारयेच्च भृशं दानाञ् ज्येष्ठस्तु विरमेद् नहि । प्रद्विष्टः सुतरां तस्माद् विभिन्नो लघुकः स्थितः ॥९३४॥

तत्राऽपि मत्कोटका-ऽट्टि-ट्टाधिकानीनि वीक्ष्य सः । हृदयं ताटयित्वात्रैर्यावद्वान्नि मुदुःखिनः ॥ ०.००. ॥
 तावत्तस्याम्बुनायानभन्नादि कथितं नरैः । गले शोकाभ्युपग्रस्य शिलावन्य ज्याऽभवत् ॥ ०.१० ॥
 यतः—

शयः

अथः स्वं सारमाथाय तुच्छा इव वह्निःस्थिताः । समुत्प्रेषोन्मूलयन्ते ते वात्या वात्का इव ॥ ०.११ ॥
 जलस्थलगतं नष्टं वणिक्पुत्रैश्च भक्षितम् । धनं श्रुत्वा मुहुः स्फुत्वा सर्वशून्यो भ्रमन्तसो ॥ ०.१२ ॥
 अन्यदाऽचिन्तयन्नाधदद्याद्युत्पाणिको जने । न भवामि मुहोऽद्यापि भाण्डमूल्यपचाप्यनं ॥ ०.१३ ॥
 तावज्जलधिमार्गेण वणिज्यायै ब्रजाम्यतः । लाभश्चेत्सुन्दरं भावि देजान्तरगमोऽन्यथा ॥ ०.१४ ॥
 महाकृपण इत्याख्या पुराऽप्यासदिता मया । अधुना निर्धनस्त्वय भृशं यास्यामि दान्यताम् ॥ ०.१५ ॥
 ततोऽप्रेयपरिच्छेद्य-गण्य-भ्यायक्रयाणकम् । संश्लथ दशलक्षाणां पातपाक्य सन्वयम् ॥ ०.१६ ॥
 भुत्वा कण-कणिका-ऽऽज्य-भोज्यतीरेन्यनः क्षमः । सपं सांयाविकेल्किः मनस्ये मन्थमन्वुशं ॥ ०.१७ ॥

(युगम्)

क्रियद्वरं गतेऽकस्माद् वनेन रुद्धे नभः । यमास्तेनेव भीमेन कदाक्षसमविश्रुता ॥ ०.१८ ॥
 तत्र क्षेप्तुमिवोद्दण्डवाताल्लुतोमिवाहुभिः । प्रासापिण्डोमिवाऽभ्योधिस्नं पातमुदक्याक्यवत् ॥ ०.१९ ॥
 स्पथयेव मिथोऽस्तुशो गजतः सम वनाम्बुयी । दालितं स्म प्रवहणं तत्स्यलोकददा तपम् ॥ ०.२० ॥

॥७१॥

अतस्स्य तथाऽप्यस्य काऽपि नैवोपयुज्यते । विचलेशोऽपि दीनादौ विन्दुः क्षाराम्बुधेरिव ॥८९५॥
 दृष्टेऽर्थिनि दशो रोगः शिरोऽतिर्गुहमागते । याचमाने पुनर्दाहो हृदये तस्य जायते ॥ ८९६ ॥
 दृष्ट्वा तु स्तोत्रकमप्यस्मै ददानं गृहमानुषम् । निमील्य सहसा नेत्रे मूर्च्छितः पतति क्षितौ ॥ ८९७ ॥
 स मातिवेशिमकादीनामपि दानं न वीक्षते । वार्तयाऽपि हि दानस्य दूरादेव पलायते ॥ ८९८ ॥
 देवादिधर्मकार्येषु केनाऽपि भणितो भुशम् । स दन्तशकटं बध्वा निश्रेष्ठीभूय तिष्ठति ॥ ८९९ ॥
 किंवाऽथ बहुना गेहानिर्गते तत्र दीयते । अपि कर्मकृतां वृत्तिर्गुहमत्यार्थं भुञ्जते ॥ ९०० ॥
 महासूदो न वेत्तीदं मपार्थ्यैवोपकारकः । य एकगुणमादाय दत्तेऽमुत्र सहस्रशः ॥ ९०१ ॥
 प्रतिक्ल्लो विधिस्तावत्तेषां ये निर्धनीकृताः । प्रतिकूलमतस्त्वेषु सतोऽर्थान् ददते न ये ॥ ९०२ ॥
 विद्ययैव मदो येषां दारिद्र्यं विभवेऽप्यहो ! । तेषां दैवहतानां हि सखिलादग्निरुत्थितः ॥ ९०३ ॥
 धने हसति दारिद्र्यदोष एव हि केवलः । महान् कार्पण्यदोषस्तु सति यस्मिन्नयच्छतः ॥ ९०४ ॥
 दानशब्दाद्दारेण गृहीते प्रथमाक्षरे । कुण्ठैः स्पर्धयेवाऽस्य न इत्येवाऽक्षरं कृतम् ॥ ९०५ ॥
 कुण्ठत्वेन तस्यैवमपशब्दस्तथा जने । प्रससार यथा कोऽपि नामाऽप्युच्चरतेऽस्य न ॥ ९०६ ॥
 क्रियत्यपि गते काले खनित्वा भुवनेकदा । संभालयत्यसौ यावद् निधिमकं रहःस्थितः ॥९०७॥(शुभम्)
 अपश्यत्तावद्ज्ञारानेव तत्र न चाऽपरम् । शङ्कितोऽथ निधीनन्यानापि सर्वानलोकपत् ॥ ९०८ ॥

अन्येभ्युचिदित्यने ज्ञानिनं मुनिमागतम् । श्रुत्वा गत्वा च नत्वा च स्वं प्राच्यं कर्म पृष्टवान् ॥८८२॥
 मुनिज्ञानाद् विदित्वेवे चे महाभाग ! पुरा भवे । उभ्यो बभूव चम्पायां दान्तालयः श्रेय तन्निष्ठा ॥८८३॥
 तशुतः सततं चक्रे स चैत्येषु जिनाचनम् । तारुण्ये त्यागते देवाद्रमे चस्ता मतिर्भृगुम् ॥८८४॥
 विषयाऽथ तयोर्जीवावजायेतां युवां क्रमात् । तेनादौ राज्यमासाथ पथाज्जातो मुदुःखितो ॥८८५॥
 निजशुक्र्याऽपि यच्छीलं युवाभ्यां पालितं ततः । भूयोऽप्यासादितं राज्यं सांख्यमत्रैव नन्मनि ॥८८६॥
 ततः संवेगरङ्गेन तरङ्गितमना तृणः । धर्मकृत्यं पुनः श्रुत्वा गृहीत्वाऽणुव्रतानि च ॥८८७॥
 कारयामास सर्वज्ञभवानानि जिनैश्वरान् । स्थापयित्वाऽर्चयामास विधिना तत्र भक्तिनः ॥८८८॥

(भृगुमम्)

दयार्द्रचित्तः सत्यात्मा परचित्तपराङ्मुखः । शुद्धशीलः सुसंतोषः परोपकृतिचर्मटः ॥८८९॥
 पालयित्वा समं राज्या गृहिव्रतमखण्डितम् । अवसाने शुभंभ्यानं कृत्वा भव्यो दिवं ययौ ॥८९०॥
 ब्रह्मव्रतस्य माहात्म्यमित्थं ते वणिंतं मया । परिग्रहप्रमाणोत्थसंतोषस्य प्रकृत्यते ॥८९१॥
 अस्त्यत्र भरते विश्वविरहयाता मथुरा पुरी । सरसीव सदा योच्चैः राजहंसनिवासभुः ॥८९२॥
 तस्यां निवसति श्रेष्ठी धनसार इति श्रुतः । पद्षष्टिद्रव्यकोटीनामाधिपत्यं प्रपालयन् ॥८९३॥
 निखाते व्यवहारे च देशान्तवर्णिज्यया । सन्ति द्वाविंशतिस्तस्य प्रत्येक धनकोटयः ॥८९४॥

यद्यथा—

स्वास्तिश्रीश्रीपुराभिर्ये पुरे भाग्यैकवैश्वमनः । प्रतापक्रान्तविक्रान्तप्रत्यर्धिपृथिवीभुजः ॥ ८७१ ॥
दिक्न्याश्रवणोत्तंसीकृतकीर्तिसरोरुहः । महाराजाधिराजस्य श्रीसुन्दरमहाप्रभोः ॥ ८७२ ॥
चरणाम्भोरुहौ धारापुरादादेशकारकः । सुबुद्धिः सादरोत्कण्ठं नत्वा विह्वपयत्यदः ॥ ८७३ ॥

(विशेषकम्)

स्वामिपादद्वयीरेणुकरणेन मयकाऽपि यत् । यथादेशेन निर्व्यूढं प्रभावः प्राभवो हि सः ॥ ८७४ ॥
चकोर इव चन्द्रस्य रथाङ्ग इव भास्वतः । चातको जलदस्येव वसन्तस्येव कोकिलः ॥ ८७५ ॥
उत्कण्ठितः समस्तोऽपि जनो देवस्य दर्शनम् । वाञ्छत्यत्र प्रसद्येतः शीघ्रं पादोऽवधार्यताम् ॥ ८७६ ॥

(युगम्)

इत्याकर्ण्य स्वलोकस्य रक्तिं भक्तिं च मन्त्रिणः । चिरात् स्मृत्या नृपः प्रीतोऽकथयत्साधु साधु भोः ॥ ८७७ ॥
बुद्धिः सिद्धिः परा भक्तिर्येषामेषा गुणत्रयी । त एव सेवका राज्ञः, कलत्रमिदरे पुनः ॥ ८७८ ॥
अथ ज्येष्ठसुतं तत्र स्थापयित्वा निजे पदे ॥ राजवर्गं समादिश्य पौरानापृच्छ्य सादरम् ॥ ८७९ ॥
सकलत्रसुतो भूरिपरिवारसमन्वितः । प्रयाणैरनवच्छिन्नैर्यथौ धारापुरं नृपः ॥ ८८० ॥
प्रवेशाद्युत्सवं तत्र मन्त्रिसाक्षन्तनागराः । कृत्या निवेद्य सर्वस्वं मुदितास्तं सिषेविवरे ॥ ८८१ ॥

निपत्य पादयोः सोपदेशोऽप्यमन्थमानसः । क्षमयापाल तां भीतो गहयन् निजद्रुक्नुतम् ॥ ८५९ ॥
 यथाचे चाऽभयं देर्वा साऽप्यनल्पस्त्रभावनतः । तत्तस्मै द्रापयामास कुपितादपि भूपतः ॥ ८६० ॥
 अथ राजा विधाप्यनां चारुनेपथ्यभूषिताम् । पुरो न्यस्य करिस्करन्थास्तर्धमद्वारयैः ॥ ८६१ ॥
 राजाचिह्नान्चितो नव्यपरिणीत इवोच्चक्रः । वक्षिणमाणः पुरस्त्रीभिरगाढवलयमन्दिरम् ॥ ८६२ ॥

२
 गणः

(युगम्)

कीर्तिपाल-महीपालावप्याकार्षे सुतावुभौ । सस्नेहं दृढमान्द्रिय चकार विषयाविषां ॥ ८६३ ॥
 मिलितानां चिरत्तेषामेकत्र स्वस्थचेतसाम् । आत्मीयाऽऽत्मीयवृत्तान्तप्रदाख्यानविधायिनाम् ॥ ८६४ ॥
 अनुभूतमहादुःखादसंख्यं यदभूत् सुखम् । तत्र एव स्म जानन्ति केवली वा न चाऽपरः ॥ ८६५ ॥
 पार्श्वानदुष्कृतेनैव विद्युक्तमखिलं पुनः । शीलसत्त्वप्रभावेण मिलितं च कुट्टम्बकम् ॥ ८६६ ॥

इतश्च—

न्यस्य सिंहासने स्वामिपादुके तत्तद्गङ्गाया । मन्त्री धारापुरे राज्यं तथैव निरयाह्वयत् ॥ ८६७ ॥
 ज्ञात्वाऽथ नाथवृत्तान्तं सुबुद्धिः श्रीपुराभिधे । पुरे समर्प्य विज्ञप्तिं माहिणोद् निजपूरुषम् ॥ ८६८ ॥
 निर्विलम्बमसौ गत्वा तत्र वेत्तिनिवेदितः । नृपमानभ्य विज्ञप्तिं सुमोच पादयोः पुरः ॥ ८६९ ॥
 तामुद्दृष्ट्य नृपादेशाद् निदेशकरणोद्यतः । प्रकाशं वाचयामास सुविद्वानङ्गलेश्वरकः ॥ ८७० ॥

॥६९॥

तयोर्ज्येष्ठोऽवदद् देव ! राजावद्य मया लघोः । सोदरस्य पुरः ख्यातं स्वचरित्रकथानकम् ॥८४७॥
 तच्छ्रुत्वा काऽपि सार्थस्त्री द्रुतमागत्य सन्निधौ । युवां पुत्रौ ममेत्युत्तवाऽस्मत्कण्ठलगिताऽरुदत् ॥८४८॥
 सार्थश ! वद भोः ! सत्यं कैषा किंवा करोति ते ? । पुष्टे राज्ञेति सोऽवादीद् देव ! पृथ्वीपुरान्मया ८४९
 आनीता सत्यमेवैतद्गृहे कर्म करोति मे । कुलं तु विमलं तस्याः सतीत्वेनाऽनुमीयते ॥८५०॥

(युग्मम्)

ततः प्रैषीन्नरानेषा संवोध्यानायितामिह । बलात्कारस्तु नो कार्यः शिक्षयित्वेति भूषतिः ॥८५१॥
 तेऽपि गत्वा वालित्वा च शशंसुर्देव ! नैति सा । केवलं काऽपि नैष्यामीत्युदित्वाऽभूदयोमुखी ॥८५२॥
 अथ सद्यः स्वयं राजा राजपाटीमिषाद् बहिः । गत्वा व्यायुज्य सार्थान्तः सार्थेणावासमागतः ॥८५३॥
 भद्रासनोपविष्टस्य तस्य दृग्गोचरं गता । राज्ञी तत्रैकदेशस्था कुचेलाऽतीवदुर्बला ॥ ८५४ ॥
 असंस्कृतवपुर्दीना तद्दिने तु विशेषतः । अपास्ताऽशेषकर्तव्या पुत्रग्रहमहार्तितः ॥ ८५५ ॥

(युग्मम्)

चिरात् तत्तादृशावस्थां दृष्ट्वा मदनवल्लभाम् । लज्जया यदि नाक्रन्दं चकार धरणीधवः ॥ ८५६ ॥
 उवाच मदने ! देवि ! किं मां त्वं नोपलक्षसे । इत्युक्ता पत्याभिजाय स्वपतिं सहसैव सा ? ॥ ८५७ ॥
 हर्षो-त्सुक्य-त्रपा-जाज्य-वितर्कादिरसैर्भृशम् । संकीर्णमानसा तस्यौ पत्युः पादापितेक्षणा ॥ ८५८ ॥

अन्यथा देवभोगेन सोपदेवोऽपि सार्थपः । वणिज्यार्थं पुरं तस्मिन्नागन्थाऽऽगामिनो यतिः । ८३३ ॥
 गृहीत्वोपायनं श्रेष्ठं गत्वा च नृपमनिर्थां । यथाचं निजमार्थस्य रसाथं नित्ये यामिमान् ॥ ८३७ ॥
 राज्ञादिष्टस्तत्कारक्षः प्रेषयंस्तानयाऽन्यथा । तावुर्भा भ्रान्तरां प्रेषादिकस्या दिशि रक्षितुम् ॥ ८३८ ॥
 तयोस्तत्रस्थयां रात्रिविनाशाय कनीयमा । ज्येष्ठुः पृष्टुः कथां नेन स्वंप्रयाऽऽस्तथापि वृत्तरुम् ॥ ८३९ ॥
 तत्र कर्मकरी मध्यस्थिता सार्थं सहागता । प्रायेण ज्ञान्ती दूःखानि तत्तदासन्नभागतः ॥ ८४० ॥
 श्रुत्वा समूलपर्यन्तं राज्ञी मदनवल्लभा । उद्दिश्यस्तेनदशोकाभ्या विहर्त्याभूतमानता ॥ ८४१ ॥
 चिरान्ते मन्दभाग्याया द्वा ! वत्सो मिलितो युवाम् । इत्यागत्य तयोः कण्ठप्रदं कृत्वाऽऽनन्दतराम् । ८४२ ॥

(निर्वाषविशेषरुम्)

तत्र ज्ञात्वा कृपितः सार्थपनिश्चददृष्टेन ताम् । दूरमुत्सार्य तौ श्रुत्वा भूपतेः मानरापर्यन्तं ॥ ८४३ ॥
 सोपालम्भमवादीन्च देवाऽऽरक्षेण मुन्दरा । यामिको प्रतिनावस्मन्मत्स्यभूतनकाभिणां ॥ ८४४ ॥
 नृपोऽवोचत्तत्कारक्षं कानिमेमां सोऽप्यर्थाक्रथत् ? । देव ! जानामि नो सम्भवकृ क्रियन्कालादिदशगतो ८४५,
 निरीक्षमाणस्तौ सम्भयगुपलक्ष्य मुनौ नृपः । दुःखान्नातुमिवात्मानं रोमाञ्चक्रवच दर्शो ॥ ८४६ ॥
 तथाऽपि गुरुगाम्भीर्याद् विधायाकारगोपनम् । अत्रोचादिति साक्षेपं युवाभ्या क्रिमु रे ! कृतम् ? ॥८४७॥
 आपटुमिव तौ दुःखभयनाऽऽल्लिङ्गितौ ततः । सत्यमाभाणकं ज्ञातं यनो रक्षन्तौ भयम् ॥ ८४८ ॥

यतः, ये न स्वल्पान्ति ते दक्षाः कृष्णकेशतमोभरे । वार्धके तु सद्दोद्ब्र्योतः शिरःस्थपालितेन्दुना ॥ ८२२ ॥
 स्वजनस्वर्णशाकानामापत्तापच्छिदास्वपि । दधतामन्तरौज्ज्वल्य सकारो धुरि शोभते ॥ ८२३ ॥
 गच्छन् स्वल्पदिनैरेवं सुन्दरः श्रीपुराऽभिधम् । पुरं प्राप्य तदात्मनोपवनाम्रतरोरथः ॥ ८२४ ॥
 स्वजनस्येव तस्यैव कृताहारोऽमलैः फलैः । विशश्राम श्रमायातनिद्रालब्धमुखः क्षणम् ॥ ८२५ ॥
 तदा तत्र पुरे राज्ञि विपन्ने पुत्रवर्जिते । हसत्यश्वनामरच्छत्रकुम्भाल्यमधिवासितम् ॥ ८२६ ॥
 पञ्चशब्दनिनादेन राजलोकपुरस्कृतम् । अमत् तत्राययौ दिव्यपञ्चकं यत्र सुन्दरः ॥ ८२७ ॥ (युग्मम्)
 शीलेन सुन्दरं शीघ्रमुपविष्टं विलोक्य तम् । हचेन हेषितं हस्तिपतिना वृंहितं कृतम् ॥ ८२८ ॥
 दुरितक्षालनायेवाऽपतत् कुम्भाम्बु मस्तकं । उपरिष्ठात् स्थितं छत्रं लुलितं चामरद्वयम् ॥ ८२९ ॥
 स करीन्द्रमथाऽऽरुह्य दिव्यवेषधरो निशि । मन्त्र्यादिभिर्नतो नीत्या प्रविष्टः पुरमुत्सवैः ॥ ८३० ॥
 विधिना कुर्वतो राज्यं तस्य भाग्यप्रभावतः । ययुः सर्वेऽपि सामन्ता अनघ्रा अपि नम्रताम् ॥ ८३१ ॥
 निपत्य पादयोः किन्तु प्रधानैर्भूषितोऽप्यसौ । निजाप्रियतमादुःखाद् न मने दारसंग्रहम् ॥ ८३२ ॥
 वरं काराष्टहे क्षिप्तो वरं देशान्तरभ्रमी । वरं नरकसंचारी न द्विभार्यः पुनः पुमान् ॥ ८३३ ॥
 अर्भोजनो गृहाद् याति नाशोत्यम्बुच्छटामपि । अक्षालितपदः शोते भार्याद्वययुतो नरः ॥ ८३४ ॥
 अथाऽन्योन्यं वियुक्तौ तौ कुमारवत्यवस्थया । बहु आन्त्वा क्रमात्तत्राऽऽगत्याऽऽरक्षान्तिके स्थितौ ८३५

किञ्च,

अप्रायितानि दुःखानि यथैवापानि देहिनाम् । मुद्यान्यपि तथा मन्ये दैन्यमत्राऽनिश्चयने ॥ ८१० ॥
 स निर्व्यापितसन्ताप इति मुक्तयुथारसैः । स्वसंवेद्येन योगीव स्वं चकार ददं मनः ॥ ८११ ॥
 लब्ध्वा परपटो दीनो हीनत्वं नैव मुञ्चति । शिरश्छेदेषु धीमस्तु वीरत्वं नैव मुञ्चति ? ॥ ८१२ ॥
 तथा,

न तानि फलसंपत्तौ तुङ्गानि विगते फले । शिखराणि महादृणां मनांसि च मनस्विनाम् ॥ ८१३ ॥
 ततो गत्वा तदासन्नग्रासे कस्याऽपि वेद्यमिति । कौटुम्बिकस्य भिन्नार्थं पविष्टस्तेन वीक्षितः ॥ ८१४ ॥
 संभाषितश्च कल्प्यं भोः ! क्षत्रियोऽदृमिति श्रुत्वा । गृहकर्मकरत्वेऽसौ पृष्टा भूयः कौटुम्बिकता ? ॥ ८१५ ॥
 आपति कथयस्त्वत्र कर्मकृत्ये नियोजितः । मुन्दरां भक्तवस्त्रादिसाराकारणपूर्वकम् ॥ ८१६ ॥
 विनीतत्वेन तस्याऽथ धृतभक्तादित्थाभतः । वहुलपचयान् कान्तिः प्रत्याशुता तनो क्रमात् ॥ ८१७ ॥
 कौटुम्बिकमियाऽन्येद्युस्तं वीक्ष्य मदनानुरा । असतीजनयोग्यानि वचांसि बहुधाऽभ्ययान् ॥ ८१८ ॥
 तच्छ्रुत्वा चकितो राजाऽचिन्तयद् शुभमत्र मे । विधिः सुस्थानपानाद्यं गीलिभङ्गाय निर्षेधे ॥ ८१९ ॥
 अरे देव ! न्वदायत्तं कामं वित्तादि गच्छतु । ममायत्तं पुनर्दत्तं हर्तुं कस्याऽस्ति योग्यता ? ॥ ८२० ॥
 यत्किञ्चिदुत्तरं दत्त्वा ज्ञात्वा तस्या महाग्रहम् । विरुद्धा भूः पणित्यज्येति कृत्वा निर्ययो ततः ॥ ८२१ ॥

अगण्यमत्तमा^१तद्गसङ्गमा म्लेच्छभूरिव । वैरिधाटीव दुर्दृश्याऽनेकरत्नाक्षर्भाषिणा ॥ ७९९ ॥
किंवाऽथ बहुना वालाविधवन्नीव या सदा । विविधश्वापदावासस्तथा शबरसंभुता ॥ ८०० ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

कथञ्चित्तामपि क्रान्त्या यावदग्रे व्रजत्यसौ । आजगाम नदी तावद् दुरतराऽऽपदिवापरा ॥ ८०१ ॥
अस्यां न स्यात्समुत्तारः कथमेवं वितर्कयन् । लब्धोपायः सुतं स्कन्धे कृत्वोत्तार्य परे तटे ॥ ८०२ ॥
मुमोचैकं द्वितीयं त्वानेतुं भूयोऽविशद् नदीम् । अन्तराले गतस्तावदतिपूरेण पातितः ॥ ८०३ ॥
कुर्वन्नितस्ततो बाहू पासकाण्डुकरवण्डकः । पञ्चरात्रेण तत्तीरमासमाद विषादभाक् ॥ ८०४ ॥
दृश्यौ चेति हताशस्य ही विपाकः कथं विधेः । क्व तन्मं मुदितं राज्यं कैषाऽनर्थपरम्परा ? ॥ ८०५ ॥
राज्यभ्रंशेऽपि चेद्देव ! कृतं कान्तावियोजनम् । ततः किं जीवितं; किंवा ज्ञातं पुत्रार्तिमीक्षितम् ? ८०६
शुवं दुष्कृतिनां दैवो दत्ते दुःखाय जीवितम् । कुमिरागकृतां देशे मर्त्यानामिव पोषणम् ८०७ ॥
अथवा,

कस्य वक्तव्यता नास्ति सोपायं को न जीवति । व्यसन्नं केन न प्राप्तं कस्य सौख्यं निरन्तरम् ? ॥ ८०८ ॥
मृत्यावपि कृतेऽवश्यं निजपापं विशेषतः । भवान्तरेऽपि भोक्तव्यं तस्मादत्रैव मुज्यते ॥ ८०९ ॥

साक्षेपमिति कृत्वाऽस्मिन् निजं धाम गते नृपः । आगच्छन्तौ गुताथश्चमुष्यवैभन दःप्रितः ॥ ७८८ ॥
 न्यवारयच्च मा वरसौ ! स्तितं किं करोम्यहम् ? १ टोपः कस्याऽपि नान्यस्य रजसंवाऽपराभ्यति ७८९
 संवृत्य वहिराकारं, कृतं तनयवोधनम् । अन्तस्तु दुःखसंघट्टः कोऽप्यवन्तस्तदाभवत् ॥ ७९० ॥
 कस्याग्रे कथ्यते हन्त ! श्रेष्ठो तत्तादशाऽपि यत् । इत्यथेकपदेनेव पुत्रो मे निरकाग्रयत् ॥ ७९१ ॥
 प्रतिशूलं विभो किंवा मुधाऽपि हि विषायते । रज्जुः सर्पाभिवेदावुविलं पानात्कनां व्रजेन ॥ ७९२ ॥
 तर्पायते प्रकाशोऽपि गोऽपदं मागरायते । सस्यं कृदायते मित्रं शत्रुत्वेन निवर्तेन ॥ ७९३ ॥
 यद्वापि तद्भवत्येव विचिन्त्योऽचलत्ततः । पुरस्कृत्य सुतां कृत्यमुखाऽन्यनगरं प्रति ॥ ७९४ ॥

भागः

क्वापि कन्दफलाहारैः काऽपि भक्ष्यान्नभोजनैः । (कल्याणकम्)

(कल्याणकम्)

प्रायः स्वं बोचयन् मिश्रन् यथालक्षणेन नन्दनौ । भिक्षापप्यलभमानो निन्यमानश्च कुशचित् ॥ ७९५ ॥
 इति कष्टेन महता बहुमुष्टदृश्य सोऽवनीम् । प्रापदकामरण्यानी यमस्याऽपि भयङ्गनाम् ॥ ७९६ ॥
 स्वरिणीव बहुधर्वा मत्तैव मदनान्तिका । वर्णाऽसनादया सेनेव लङ्केव सपत्न्यांशका ॥ ७९७ ॥

१ तम इव आचरति । २ धवा वृक्षविदोषा, स्वामिनश्च । ३ मटना धर्तुरा कामश्च । ४ द्याणा-इत्यना चित्रम-गौरम-धर्मा,

धर्तुषि च । ५ पलाशका राक्षसा पलाशाश्च ।

एतदप्यस्तु रे दैव ! पूर्यन्तां ते मनोरथाः । इति दैवगुणालम्भ्य संबोधात्मानमात्मना ॥ ७७५ ॥
यावत् किंकृत्यतामूढो निविष्टोऽस्ति तृणः प्रगे । तावत्तत्र समायातः श्रीसारः श्रेष्ठिगुह्यवः ॥ ७७६ ॥

(विशेषकम्)

स्ववादकमनुध्याणां तपिं कुर्वस्तमैक्षत । ऊचे चाद्य कथं भद्र ! सचिन्त इव लक्ष्यसे ? ॥ ७७७ ॥
लज्जाशोकभराक्रान्तः स यावन्नोत्तरं ददौ । तावज् ज्ञात्वा यथावृत्तमाख्यायि प्रातिवेशिमकैः ॥ ७७८ ॥
श्रेष्ठ्युवाच महाभाग ! कर्तव्या नाऽधृतिस्त्वया । भोजनाच्छादनाद्यं ते करिष्येऽहमतः परम् ॥ ७७९ ॥
मयाऽत्र कारिते चैत्ये त्रिकालं देवमर्चय । पुत्रौ च वाटिकापुष्पाण्यचिंत्योपनेष्यतः ॥ ७८० ॥
प्रतिपद्य तथा कर्तुमारंभे समुत्तो तृणः । पटहं वादयेद् दैवो यथा नृत्येत् तथा कृती ॥ ७८१ ॥
अनाभिज्ञोऽप्यसौ दक्षस्तथाऽभूत्तत्र कर्मणि । श्रीसारस्य यथा वाढं रञ्जयामास मानसम् ॥ ७८२ ॥
यथा लक्ष्म्या विदग्धत्वं विश्रमं यौवनश्रिया । प्रेष्यभावं तथा जीवः शिक्ष्यते दुरवस्थया ॥ ७८३ ॥
अपरेश्चूर्गतः श्रेष्ठी यावद्वाटीं निरीक्षितुम् । तावत्तदेकदेशस्थौ बद्धलक्ष्यौ च पक्षिषु ॥ ७८४ ॥
धनुःशिकाराशरव्यग्रकरावाखेटचापलम् । कुर्वन्तौ सहसाऽद्राक्षीदुभावपि कुमारकौ ॥ ७८५ ॥ (शुभम्)
पापकर्मक्षणाज्जातकोपाटोपाखणेशः । तौ भृशं ताडयामास वभञ्ज च धनुःशरान् ॥ ७८६ ॥
बहिः कृत्वा च गत्वा च वभाषे तत्पितुः पुरः । क्षणमप्यत्र न स्थेयं त्वया यस्येदृशौ सुतौ ॥ ७८७ ॥

गतरागा सरांगेऽपि मलिनेऽप्यमलाऽभवत् । तस्य चित्ते स्थिताऽप्येषा सत्ताः शक्तिर्महाजुता ॥७६२॥
 अथ तस्याः स्वभावं तं विदित्वा सार्थनायकः । दृष्टोऽप्यन्तर्वहृष्टस्या धमयापाम नादरम् ॥ ७६५ ॥
 सार्थशक्यताम् तस्य स्त्रीभिविंशत्सिताऽधिकम् । तत्रायानि सदा राज्ञी कर्म कर्तुं यथान्ध्रानि ॥ ७६६ ॥
 अथ प्रयाणदिवसे मध्याह्नमये पुनः । विशेषकार्यमुद्दिश्य संकलितवयुजनैः ॥ ७६७ ॥
 आकार्याऽल्यैककल्पेन दिनशेष विलम्बितम् । तां प्रयुग स्वसाधेन प्रतस्ये स्वपुरांपरि ॥ ७६८ ॥

सगः

(युगम्)

गरुडता विविधोपायैः क्षोभ्यमाणाऽपि तेन सा । व्यायन्ती स्वर्पतिं चित्ते मीनमेव सपाश्रयम् ॥७६९॥
 दशैव कूरया तस्याः स पापाहितदुर्मतिः । न शशाक व्यर्त्तिकाय तत्रैवं यान्ति वामराः ॥७७०॥
 इत्यथ,

मद्यगातायामत्रापि क्रिमेषा मद्विरोधिनी ? । अत्र स्थितवती तीव्रमन्मगाद् वृषवल्गुभाम् ॥७७१॥
 निष्कारस्य दूरतः स्त्रैरं विजृम्भितमवस्थया । गृहे राज्ञो गृहं येनारण्यामं गृहिर्णां विना ॥७७२॥

(युगम्)

अवस्थासंगमद्वैकमन्यद् राज्ञीविनिर्गमात् । पुटपाकसमं दुःखं तद्वा जानं महीपतेः ॥७७३॥
 सहिष्ये सर्वमप्येतत्कटोरहृदयोऽस्म्यहम् । राज्ञी च मद्वियोगार्ता भविष्यति कथं दहा ? ॥ ७७४ ॥

॥६५॥

तत्र वपवहिर्भागे श्रीसारश्रोत्रिवाटके । श्रोत्रिना कुपया दत्ते स्थितिमात्रेऽवसद् नृपः ॥७५१॥
 अनभिज्ञः स्वयं कर्मकरणे लघुकौ सुतौ । राज्ञी तु स्त्रीस्वभावेन कुशला गृहकर्मणि ॥ ७५२ ॥
 प्रातिवेशिकगोहेषु गोमयोत्सारणादिकम् । कर्म निर्माणं सर्वेषां निर्वाहयति भोजनम् ॥ ७५३ ॥
 साधुत्वेन सुशीलेन तयोः सुवचनेन च । स्वल्पेऽपि विहिते कार्ये जनाः सुबहु कुर्वते ॥ ७५४ ॥
 स्थानभ्रंशाद् नीचसंगात् खण्डनाद् वर्षणादपि । अपरित्यक्तसौरभ्यं वन्द्यते चन्दनं जनैः ॥ ७५५ ॥
 चीवरं जीर्णमुत्तीर्णं भोजनं रक्षशीतलम् । गौरवेण जनादाप्तं वभूव प्रीतये तयोः ॥ ७५६ ॥
 यतः—

किं कृतं विधिना यावत् सतां शीलमखण्डितम् । गतं तत्तु यदा कालं संपद्यपि विपत्तयः ? ॥७५७॥
 दूरदेशान्तरायातस्तस्थानाद् नातिदूरतः । वाणिज्यकारिणां सार्थो महानावासितोऽन्यदा ॥ ७५८ ॥
 तस्मिन् द्यूत-कणिकादि सुलभं, दुर्लभाः पुनः । कर्मकाराः, ततः स्वीयपुत्रपुष्टिविधित्सया ॥ ७५९ ॥
 राज्ञी कर्मकरीभावं करोति विनयान्विता । प्राज्यभोज्यादिना चिन्तां तेऽपि तुष्टाः प्रकुर्वते ॥७६०॥
 अन्येद्युः सोमदेवाख्यसार्थेशस्य दशोः पथि । पतिताऽन्तर्विकाराय निर्विकाराऽप्यजायत ॥ ७६१ ॥
 रूपे शस्तेऽपि दौःस्थ्येन तस्या लावण्यमुज्ज्वलम् । स्पष्टं बकुलमालायाः शुष्काया अपि सौरभम् ॥७६२॥
 ततः सा तेन शैथिल्यं गाढं च निजमानसैः । स्वगृहस्वामिनीभावे भणिता कुपिता भृशम् ॥ ७६३ ॥

बलादेवात्मजत्वेन सकाशात् पितुरात्मनः । दृग्दर्माऽपि मुक्तमेव गृहीते भोगमायुगः ॥ ७३९ ॥
 हृद्भावेऽपि मे देवि ! दुर्दशा भाविनी यदि । अधुनेव तदेषाऽस्तु सज्जाऽसि न विलम्बयताम् ॥ ७४० ॥
 इत्युक्त्वा देवता स्थानं जगाम निजमुन्मनाः । नृपाऽपि सहसा सांख्यप्रतिबन्धप्रपाङ्गन ॥ ७४१ ॥
 आपत्ति-मृत्यु-शत्रूणामवश्यंभाविनां भद्रैः । संमुखैरेव गन्तव्यं नश्यतां हीनमन्वना ॥ ७४२ ॥
 सती प्रेमवती भार्या भक्ता मुग्धमुखो सुतो । कुटुम्बपिदमात्मैव तत्तेन सह याम्यष्टम् ॥ ७४३ ॥
 निश्चिन्नेदमपातयाय कथयामास, यत् त्वया । महत्तिर्मम नो कार्या राडयं बालं यथाविरि ॥ ७४४ ॥
 देशान्तरमिनो यास्ये क्रियत्कालमहं पुनः । ज्ञापितोऽन्नतया राडया सप्तं पुत्रद्वयेन च ॥ ७४५ ॥
 भाल्यवस्थोचिनं वेपथय कृत्वा नराधिपः । विहाय तृणवत् सर्वमेकाचिनो वित्तिश्रेयो ॥ ७४६ ॥
 शम्बलार्थं च संगोष्याऽऽशुलीयं यत् सहाऽऽह्नम् । हृतं तदपि चौरिण सुप्तम्याऽभ्य व्यपान् पयि ॥ ७४७ ॥
 स गच्छन् सततं मार्गे स्वयं गाढोऽपि पाल्पात् । कातरामवल्यान्वेन देवीं तु मतिपान्थयन् ॥ ७४८ ॥
 शुभा-तुल्यासमकान्तौ भक्त-नीराटिर्ढाकनत् । रुदन्तौ वारयन् पुत्रौ चोभयंश्च पट्टं पट्टं ॥ ७४९ ॥
 एकमेव दिशा सुर्वसुर्वसुल्लङ्घय स क्रमात् । दिनेः कतिपयैः प्राप पुत्रं पृथ्वीपुराभिषम् ॥ ७५० ॥
 (विमोषकम्)

एकरात्रमपि पायेणाऽजिह्वब्रह्मचारिणः । पुराणमतिभिः पुण्यमुच्यते विगर्तोपमम् ॥ ७२५ ॥
 ब्रह्मव्रतरता ये च विरता वाऽन्ययोषितः । महातेजस्विनस्ते स्युर्वन्या दिविषदामपि ॥ ७२६ ॥
 परित्यक्तान्यकान्तानां नराणामथ योषिताम् । विधिपथनुकूलाय दृष्टान्तोऽत्र निशम्यताम् ॥ ७२७ ॥
 अह्नदेशधराख्यातमास्ते धारापुरं पुरम् । तत्रासीत् सुन्दराह्वानराजा पकृतिमुन्दरः ॥ ७२८ ॥
 एकैव दयिता तस्य भाग्यसौभाग्यभूरभूत् । सतीजनशिरोर्ब्रं नाम्ना मदनवल्लभा ॥ ७२९ ॥
 तत्कुक्षिसरसीहंसौ वतंसौ स्वकुलश्रियः । कीर्तिपाल-महीपालाभिधौ जातावुभौ सुतौ ॥ ७३० ॥
 न्यायधर्मैकनिष्ठस्य राज्ञो हृदि विशेषतः । परनारीषु सोदर्यव्रतं दृढमवस्थितम् ॥ ७३१ ॥
 तच्च लोकं च सत्त्वैकनिधेः पालयतो भृशम् । सुस्वामिलाभर्मात्येव कीर्तिरुल्लिता दिवि ॥ ७३२ ॥
 अन्यदा वासवैरुमस्यं तमभ्येत्य निशाभरे । विषणवदना मन्दं जगाद कुलदेवता ॥ ७३३ ॥
 अहो ! राजन्नावस्था ते विषमा भविताऽधुना । तवाऽशक्यप्रतीकारो मयाऽपि, किमु मानवैः ? ॥ ७३४ ॥
 स्वप्रभाषेण किन्त्वस्यारस्त्वदीयवचनादहम् । तव नन्वं वयो यावत् कुर्वे कालविलम्बनम् ॥ ७३५ ॥
 तच्छ्रुत्वा तां तृपो नत्वा हृदि व्याकुलितः क्षणम् । स्वभावधीरतादत्तावष्टम्भ इदमब्रवीत् ॥ ७३६ ॥
 अर्जितं देवि ! जीवेन यत्पुरा कर्म दुष्कृतम् । तदेव भुञ्जतस्त्वस्य क्रियतेऽन्यैः किमन्तरा ? ॥ ७३७ ॥
 षट्बन्धकवज्जिवः कर्म बध्नात्यनेकधा । केवलं वायको दैवः शालापतिरिवातुगः ॥ ७३८ ॥

न स प्रकारः कोऽप्यस्ति येन सा भवितव्यता । छायेव निजकायस्य लब्धयेन हन्न । जन्तुभिः ७१२॥
 देहपुष्टि मनस्तुष्टिं परां वृद्धिं यशः-श्रियाः । कुर्वन्पि करोपि त्वं न तद् येन मुर्खा भयेः ॥ ७१३ ॥
 आस्तापितरदोषेव महालज्जा मनास्विनाम् । पुनर्जन्मपुनर्मुत्पुमालया यन्नियन्त्रणम् ॥ ७१४ ॥
 तस्मादातिवदयेदं रमयास्तमभनिभं मनः । अज्ञानपवनं जित्वा धृष्यमाणं निवारय ॥ ७१५ ॥
 अस्तु वस्त्वखिलं चित्तपतिवन्धस्तु दुःखदः । संवद्धेऽपि नत्वे मांसात्मने नो वेदना वृद्धा ॥ ७१६ ॥
 वृद्धिस्तु बीजाद् रागस्य परे तु सहकारिणः । मनसा नयनस्येव गते रागे मुखं भवेत् ॥ ७१७ ॥
 पञ्चदिनगाष्टुणकान् माणान् विज्ञाय तत्कृते । को रागः कश्च विद्वेषः को तिजो वाऽथ कः परः ? ॥ ७१८ ॥
 अरण्यरुदितमायदं वैपालम्भनैः किमु । विकल्पकल्पनैः किं वाग्भांयिगाहनसंनिभैः ? ॥ ७१९ ॥
 आत्मतत्त्वं निरीक्षस्व किं तीता-ऽऽगापिशोचनैः ? । करभारुद्वद दूरं पश्यतां जायते अमः ॥ ७२० ॥
 इत्यसौ गुरुणा भूपः संवाच्य पट्टवाचया । नीत्वा मध्यस्थपाशेण प्रापितः पटपट्ययम् ॥ ७२१ ॥
 इति श्रुत्वा विभाव्याऽथ महाबलकथानकम् । सदा भाव्यं परद्रव्यपरिहारपरायणैः ॥ ७२२ ॥
 उक्तं च—
 आत्मवत् परभूतानि परद्रव्याणि लोष्टवत् । मातृवत् परदारश्च यः पश्यति स पश्यति ॥ ७२३ ॥
 तुर्यं ब्रह्मव्रतं नाम परमब्रह्मकारणम् । शोचानां परमं शौचं तपसां च परं तपः ॥ ७२४ ॥

यतः—

यातः शुन इवाऽज्ञस्य विस्मरेत क्रमान्तरे । सिंहस्येव न वीरस्य कदाप्यभिभवोद्भवः ॥ ७०० ॥
अन्यदा नन्दनोद्याने मुनिद्वन्द्वं समागतम् । ज्ञात्वा बोधाय मन्त्रीशा नृपं निन्युस्तदतिके ॥ ७०१ ॥
ज्ञानादतीन्द्रियात् सोऽपि ज्ञात्वा भावं महीपतेः । उवाच चित्तकालुष्यगर्वसर्वकषं वचः ॥ ७०२ ॥
इह जीविः स्वभावेन संबद्धः कर्मणा समम् । शुभाशुभेन तेनाऽसौ सुखदुःखं समश्नुते ॥ ७०३ ॥
अतः सौख्यार्थिना कार्यश्चयश्च शुभकर्मणः । सर्वथा विगमस्त्वस्य शार्ध्वतं सुखमिच्छता ॥ ७०४ ॥
योगे स्वभावसिद्धेऽपि पार्थक्यं जीव-कर्मणोः । उपायेन भवत्येव स्वर्ण-पाषाणयोस्त्रि ॥ ७०५ ॥
स चात्मा चेतनारूपः स्वसंवेदनगोचरः । वियोज्यः कर्मणो नित्यं योज्यः क्लेशेषु नो बुधैः ॥ ७०६ ॥
पङ्कादिव कृती दुःखाल्लुठित्वा निस्सरेद् बहिः । अन्तस्तु प्रविशन् मूढः सुतरां तत्र मज्जति ॥ ७०७ ॥
अज्ञानामिष्टनाशे स्याद् मोहनिद्रा विशेषतः । जागरा तु सतामन्तः कर्मनिर्मूलने भुशम् ॥ ७०८ ॥
न बुद्धि-गुण-विद्याभिर्न श्री-बल-कुलकर्मैः । भक्त्या युक्त्या च न त्रातुं शक्यते मृत्युतो जनः ॥ ७०९ ॥
उक्तं च—
यदभावि न तद्भावि भावि चेन्न तदन्यथा । इति चिन्ताविषट्रोऽयमगदः किं न पीयते ? ॥ ७१० ॥
अनित्यताकृतमतिभलानिभात्यो न शोचति । नित्यताकृतबुद्धिश्च भजनभाण्डोऽपि शोचति ॥ ७११ ॥

शुभ्या नत्तादृशं तस्यावसानं कर्णश्लक्नुम् । व्याहृत्यागत्य तं हृत्वा विलम्बाय भुवं नृपः ॥ ६८६ ॥
 हा वत्स ! किमिदं जातं यदास्य इव सुषिप्तः ? । देवदावानलैर्नवपरमसाड्यैर्बालिनो भगवान् ॥ ६८७ ॥
 किं मया वद एवाऽयं मूलादुन्मुक्तितो न हि । तस्मैव नञ्जटिना ज्ञात्वा पूर्वमेवाऽथवा न सिम् ? ॥६८८॥
 कथयन्नपि किं वा न स्थापितोऽन्यपुरे भवान् ? । सर्वथा मम देवेन मतिभ्रमः कृतो भ्रमम् ॥ ६८९ ॥
 दीपिकेव मतिस्तावद् द्योतते हृदयार्द्रणं । नृणां यावन्न दुःकर्ममयी बाल्या विज्ञप्तिता ॥ ६९० ॥
 मयि सत्यपि रक्षार्थं नाये सवलवाहने । अनाथस्यैव कष्टं च दशा तेऽजानि कीदृशी ? ॥ ६९१ ॥
 किञ्चेदं मम नाथत्वं का वा रक्षा मया भवेत् । मृत्याः परवशे त्कोके कथं मिथ्याभिमानिता ? ॥६९२॥
 आपद् व्यापाद्विता नैव जरा नो जर्जरीकृता । न मृत्युनिहतो जीव ! गर्वं कुर्वन् न लज्जन्तं ? ॥६९३॥
 अहं कर्ता च हर्ताऽहं सगुणोऽहमहं धनी । कोऽहमीत्येव तावन् त्वं जीव ! नां वेन्मि तत्तन्नः । ६९४॥
 न केवलं कलत्रं मे पुत्रो वाऽयं त्वया हृतः । मानं मे मर्दयन्नैवं विभे ! नामाऽव्यपाहनम् ॥ ६९५ ॥
 विधिः को वाऽथ किं दैवं कः कृतान्तोऽथवा जने ? । जीवैर्नामान्तरणैर्दं निजं कर्मैव भुज्यते ॥६९६॥
 तस्मात्तदेव रं ! जीव ! शुभं कर्म समाचरः । इत्थं येनापमानस्ते कदापि न पुनर्भवेन् ॥६९७॥
 संबोधाऽभिमुखं नाथमित्थं ज्ञात्वाऽथ मन्त्रिणः । महाबलस्य संस्कारं श्रीव्यवहारकारयन् ॥ ६९८ ॥
 तद्दिनाच्च शुचा कृत्यचिन्तया चादितो नृपः । जातव्रीटः धतक्रीडस्तस्थौ सांथान्तरैव हि ॥ ६९९ ॥

इत्युदित्वा महीपालो ग्रासवासादिदानतः । स्वपुत्रमिव तं तुष्टः पुष्टं चक्रे महाबलम् ॥ ६७३ ॥

तर्जयामास दैवं हि रे हताश ! विधे ! तव । निधाय मस्तके पादं क्रीडत्येष महाबलः ॥ ६७४ ॥

दृष्ट्वाऽपि तथा सोऽथ हृदि श्लथायमानया । शाखयोद्भोजितोऽत्यन्तमिति राज्ञो व्यजिज्ञपत् ॥ ६७५ ॥

यादि तुष्टोऽसि मे देव ! दूरं देशं तदादिश । यत्र पश्यामि नो शाखाभिर्गां दृष्टिविषोरगीम् ॥ ६७६ ॥

त्वमेवं वत्स ! मा भौषीर्दिवोऽपि तव किङ्करः । मद्दुजापञ्जरस्थस्य शाखाऽसौ किं करिष्यति ? ॥ ६७७ ॥

निःशङ्कमानसो भोगान् भुङ्क्ष्व सर्वोत्तमानिति । धीरयामास तं राजा मन्त्रानो निर्जितं विधिम् ६७८

सोऽन्यदा कुतश्चकारः स्वर्णशृङ्खलकादिभिः । अश्वारूढः समं राज्ञा राजपाटिकया व्रजन् ॥ ६७९ ॥

प्रियया कार्यमुद्दिश्य व्याप्तुव्याऽऽकारितो गृहे । क्षणं स्थित्वाऽनु राजानं पचचाल पुनर्जवात् ॥ ६८० ॥

गतस्तस्य वटस्याधः शङ्कया वेगवत्तरम् । पियासुस्ताडयामास निर्दयं कश्यपा हयम् ॥ ६८१ ॥

सहसोह्लिते तस्मिन् महाबलगले स्थितम् । स्वर्णशृङ्खलकं पश्चाद्गतो गत्वा समुच्छलत् ॥ ६८२ ॥

तस्यैव वटदृक्षस्य शाखायास्तीक्ष्णकण्टके । स्थितं विलग्य वेगाच्चाऽथस्तादश्वो गतोऽग्रतः ॥ ६८३ ॥

(शुभम्)

महाबलो गतबलः स्मृत्वा श्लोकं तमादिमम् । यावत्पठत्यसौ तावद् मृतः कण्ठग्रहादितः ॥ ६८४ ॥

दुतं लोकैरथस्तस्योत्तारितस्य कुतोऽखिलः । पतीकारो वृथा जज्ञे उपदेशो यथा जडे ॥ ६८५ ॥

रक्ष्यते नैव भूपालिनं देवेन च दानयेः । नीयते वटशाखायां कर्मणाऽसौ महाबलः ॥ ६६० ॥
 अरे ! लपसि किन्त्वेवं गलाच्च इव वर्परः । इत्युक्तः स नलाशसः पापदोनि तदेव हि ॥ ६६१ ॥
 ततो नीत्याऽथ तै राज्ञः सोऽपि तो वस्तुना समम् । राजाऽपि संगयापन्नमानमस्त्वभापन ॥ ६६२ ॥
 अहो ! सोम्यं वपुर्वेषः प्रशरयो द्यगुज्जता । कूरं च चौर्यकर्मदं सर्वमीले नयाऽवदम् ॥ ६६३ ॥
 ऊच महाबलः स्वामिन्नवदं सर्वमावयोः । देवस्य तु विचित्रस्य न किञ्चिदिदं दृश्यम् ॥ ६६४ ॥
 रक्ष्यते तपसा नैव न देवेनैव दानयेः । नीयते वटशाखायां कर्मणाऽसौ महाबलः ॥ ६६५ ॥
 अहो ! कोऽसौ वटस्तस्य का शाखा को महाबलः ? । राज्ञेन्युक्तः स भूयोऽपि पटति स्म तदेव हि ६६६
 सगर्भं तद्वचो ज्ञात्वा महादक्षो नरेश्वरः । उन्मोच्य वन्धादभयं दत्त्वा पप्रच्छ तं पुनः ॥ ६६७ ॥
 उन्मीलज्जीवितव्याऽऽज्ञाः स भूपाय यथातथम् । खात्रपाता-सिद्धिंशाश्रं वृत्तान्तं सर्वपाल्यन ॥ ६६८ ॥
 तच्छ्रुत्वा सर्पदष्टात्मदीयितास्मृतिजनमना । रूपाऽरुणदशाऽऽकाले लक्ष्यं वदध्या त्रयोऽवदन् ॥ ६६९ ॥
 अरे रे देव ! निश्चिंश ! बालव्रीहिव्रथातक ! कृत्याऽकृत्यविशंपाऽन्न ! चारवन्निहद्रविक्षक ! ॥ ६७० ॥
 अजानतस्वदा मे चेदपजद्रे भिया त्वया । अनयेव तया शौर्पेयवृत्त्या मा गर्वमुद्वहः ॥ ६७१ ॥
 अस्मिन् महाबले वाक्यं निजं तद्रथुना यदि । सत्यापयिष्यमे तदिं ज्ञास्ये त्वां मुषदं वरम् ॥ ६७२ ॥

१ अषटमानम् ।

स द्वितीयदिने सूत्रधारस्य मरणं तथा । दृष्ट्वाऽभूद् भाविपञ्चत्वभयव्याकुलितो भृशम् ॥ ६४७ ॥
यत उक्तम्—

मस्तकस्थायिनं मृत्युं यदि पश्येदयं जनः । आहारोऽपि न रोचेत किमुताऽकृत्यकारिता ? ॥ ६४८ ॥
दूरं यास्याम्यतः शाखाभिर्षां पश्यामि नो यथा । करिष्ये च तपस्तीव्रं सर्वानर्थानिवारकम् ॥ ६४९ ॥
इति निश्चित्य स कापि श्रामे दूरतरे ययौ । तदासन्नवने दीक्षां जगृहे तापसान्तिके ॥ ६५० ॥
विपन्ने च गुरौ देवायतने देवपूजनम् । कुर्वन् मठस्थितस्तीव्रमज्ञानं कुरुते तपः ॥ ६५१ ॥
इतश्च श्रीपुरे राजभवनाद् रत्नपेटिकाम् । गृहीत्वा तस्करः कोऽपि राज्ञौ धृष्टः प्रनष्टवान् ॥ ६५२ ॥
स राजपुरुषैः पृष्ठे प्रेर्यमाणो भयद्रुतः । विवेशोपवने तत्र यत्राऽऽस्ते दरशुतापसः ॥ ६५३ ॥
सुत्वा तस्यान्तिके पेटां चौरौ दूरं पलायितः । तां वीक्ष्य तापसः प्रातर्जल्प्य मुदिताननः ॥ ६५४ ॥
अहो ! दैवेन मे तोषाद् दत्ता रत्नकरण्डिका । तपःप्रभावादथवा किं न संपद्यते तृणाम् ? ॥ ६५५ ॥
इति यावत् करणैतां विषकन्यामिव स्पृशेत् । तावत् स वेष्टितोऽत्युग्रैरभितो राजपुरुषैः ॥ ६५६ ॥
अरे ! तापसवेषेण मुषितं श्रीपुरं पुरा । सुमूर्खधुना मूर्ख ! द्वाकितो राजवस्तुनि ॥ ६५७ ॥
इत्युक्त्वा यष्टि-मुष्ट्याद्यैर्हत्वा बद्ध्वा च ते दृढम् । पुरः कृत्वा च तं तुष्टाः श्रीपुरं प्रत्यचालयन् ६५८ ॥
तद्दीक्ष्य तापसो दध्यौ यत्नेन कथितं तदा । तदेतदुपतस्थे मां व्यक्तमेवं पपाठ च ॥ ६५९ ॥

अहो ! मे भाग्यसंपत्तिर्षदयं सर्वकामदः । चिन्तामणिर्वैकान्ते चटिनो भूपतिः करे ॥ ६३३ ॥
 जिष्टुशुम्नत्करं यावदीक्षतेऽस्मावितस्वतः । तावत्कपाटच्छिद्रेण विगन्तं सर्षपन्नन ॥ ६३४ ॥
 अरेऽत्र किमयं कर्ता विस्मयादिति स क्षणम् । निर्लीय दीपन्त्रायाया नभ्या साहसि राप्रणीः ॥६३५॥
 सपंऽपि चासवेऽमान्तर्गतवा शय्यावह्निःस्थितम् । करं राज्याः प्रभुभानाः दृष्ट्वा व्यापृथ्य निर्षयं ॥६३६॥
 नं दृष्ट्वा कानुकाक्षेपविस्मृतात्पा स तस्करः । निःशब्दं द्वारमुद्ग्राह्य सहस्रैव नमन्तगान् ॥ ६३७ ॥
 साधादयः समुत्तीर्य समभूमिं गतः कर्णा । स स्वपं विभराचक्रे महाकायदृपस्य तु ॥ ६३८ ॥
 नदय्य स द्रया वृद्धं पतौर्लङ्घारयामिकम् । दण्डमुत्पाद्य थावन्तमभित्तय न्यपानयन् ॥ ६३९ ॥
 चौराऽद्य निविडं पुच्छे दृहीन्वा पुच्छति स्म तम् । कस्त्वं भोः ! किमिदहायातः किमिदानीं करिष्यसि ॥६४०॥
 मत्सयाचाऽद्य साऽत्रोचत् किं करोऽहं यमस्य भोः । राक्षीमाहुरिकां हन्तुं तस्यदिनादिहाऽऽजमम् ॥६४१॥
 भ्वस्तने तु दिने नव्वराजप्रासादभृन्नतः । मूत्रधारवरस्तुन्नान् पानिन्वा मुन्युमंयनि ॥ ६४२ ॥
 चौराऽप्याह स्म यथेत्त्वं तदा कथय संमति । भविष्यति कथं मुन्युः कुतो वा मम मुन्दर ! ? ॥६४३॥
 स उच्ये भद्र मा माक्षीः पथात्तापकरं वचः । निर्वन्धेन पुनः पृष्ट्वा दृषोऽत्रोचददहो ! शृणु ॥ ६४४ ॥
 पुरेऽत्र राजपार्श्वस्थो वददक्षोऽस्ति यां महान् । उदङ्गस्तस्य शारायां मुन्युमानादायिष्यसि ॥६४५ ॥
 तच्छ्रुत्वाऽत्यन्तभीतेन तेन मुक्तो व्रपः क्षणात् । निरोऽभूत् स पुनः कोऽपि नत्तत्कर्मनिनो मुनः ॥६४६॥

तावद्विशोपकैकस्याऽमेलतो ल्पेयके कलिम् । कुर्वन्तं दत्तमद्राक्षीत् तनयेन समं भुशम् ॥ ६२० ॥
 सुदक्षत्वाद्दसौ चौरो व्यचारयदिदं हृदि । स्तोकव्यतिकरे स्वार्थभ्रंशकं धिगिमं हहा ! ॥ ६२१ ॥
 प्रभूतार्जितवित्तेन विनीतेन सुतेन यः । एवं निशाभरे निद्राविमुखः कुरुते कलिम् ॥ ६२२ ॥
 तस्य वित्तं हरिष्ये चेद् विदीर्णहृदयस्तदा । सद्यो विपत्स्यते तस्माद्यास्याभ्यनयत्र कुत्रचित् ॥ ६२३ ॥
 गतश्च कामसेनाया वेश्याया भवनं ततः । दस्युर्ददर्श तां रूपनिर्जिताऽनङ्गवल्गुभाम् ॥ ६२४ ॥
 स्वयं स्नानाङ्गरागाद्यं कस्याऽप्यत्यन्तकुष्ठिनः । नानोपचारं परमं दैवतस्यैव कुर्वतीम् ॥ ६२५ ॥ (युष्मम्)
 अचिन्तयच्च नैतस्या अपि मे कल्पयते धनम् । वीक्षते धनलोभेन स्मरवत् कुष्ठिनोऽपि या ॥ ६२६ ॥
 परिभ्रमन् पुनर्विप्रगृहेऽथागाद् महाबलः । पर्यङ्के शयितं तं चाद्राक्षीत् स्वप्रिययाऽन्वितम् ॥ ६२७ ॥
 इतश्चोपरिसंस्थेन मूर्ञिते तल्करे शुना । स्वस्तीति कथयित्वाऽसौ स संभ्रान्तः समुत्थितः ॥ ६२८ ॥
 चौरैण चित्तितं लोभः स्वप्नेऽप्येतस्य विद्यते । एतावांस्तद् मया कार्यं चौर्यं नैवात्र निश्चितम् ॥ ६२९ ॥
 किमन्यैरपि न क्षुद्रैर्मुषितैः पामरैर्जनैः । सर्वार्थसाधकं राजसौधमेव प्रयाभ्यतः ॥ ६३० ॥
 इत्येकमानसो गत्वा तत्र स्वात्रं प्रपात्य च । वासवेश्वरप्रविष्टोऽसौ तत्र पार्थिवमैक्षत ॥ ६३१ ॥
 पत्यङ्गुल्यं समं राज्ञ्या शयानं सुवनिद्रया । तं दृष्ट्वा मुदितोऽत्यन्तं चौरिश्चिन्तितवानिदम् ॥ ६३२ ॥

धर्माऽस्तन्यं विशेषेण वज्रेनीयं विचक्षणैः । सामरुः कायजो द्रोणः सर्वगो चाचिरुः पुनः ॥ ६०७ ॥
 साधुनां महदान्यानां सतीनां सन्त्यादिनाम् । महिमानपिब द्रष्टुं रधिरायाति नित्यशः ॥ ६०८ ॥
 तूर्तीयाऽणुव्रतं त्रेथ चौर्यवर्जनलक्षणम् । पालितं श्रेयसे यत्नयाद्ब्राह्मणार्णो देहिनाम् ॥ ६०९ ॥
 यन्त्याऽयं निजदेहाऽपि मदाकष्टं नियोज्यते । क्षिप्यन्ते संगमे प्राणा जनेः प्रियतणा अपि ॥ ६१० ॥
 तत्परस्य धनं येन निखिजमतिना हृतम् । यतंरप्यधिका तस्य तेन जीवन्मृतिः कृता ॥ ६११ ॥
 आरता परभवंऽत्रापि चौर्योपप्लुतचेतसः । नित्यं छान्दक्षिणः कापि गाकिन्या द्रव नो नृतिः ॥ ६१२ ॥
 परस्मादत्तं नादत्ते सुधीस्तुणमपि क्वचित् । स्पृष्टोऽनुत्याऽपि मानद्गः किं न गालिन्यकारकः ? ॥ ६१३ ॥
 वर-वैभानर-व्याधि-वाद-व्यसनलक्षणाः । महानथाय जायन्ते वक्रागाः पञ्च यद्विताः ॥ ६१४ ॥
 तपस्यपि कृते प्रापः पापं चौर्यकृतं नृणाम् । अधुक्तं शीयते नैव दृष्टान्तोऽत्र महावन्तः ॥ ६१५ ॥
 नगरे श्रीपुराभिल्ये पापिवो मानमदनः । यथाथनापश्योऽभुन्लक्षणां मानमदनः ॥ ६१६ ॥
 वली महावली नाम तत्रैव कुलपुत्रकः । पितृभ्या पादितः किञ्चिदुन्लक्षन्सजनः क्रमात् ॥ ६१७ ॥
 निरङ्गतया स्वैरं भ्रमन् दुर्भ्रमद्रोपतः । दूनव्यसनसञ्जानचौर्यद्वितरतोऽभवत् ॥ ६१८ ॥
 सांऽन्यदा निशि चौर्याय दत्ताख्यधनिनो गृह । गतो जात्यान्तरेणाऽस्ता गृहपन्थपत्रोक्त ॥ ६१९ ॥

वसुर्वसुमतीनाथस्ततो वसुमतीतले । पपात सद्यो नरकपातं प्रस्तावयन्निव ॥ ५९४ ॥
 कूटसाक्ष्यपदातुस्ते श्वपचस्येव को मुखम् । पश्येदिति वसुं निन्दन् नारदः स्थास्यदं ययौ ? ॥ ५९५ ॥
 उच्चारुर्नैरैरात्मा रक्षणीयोऽतियत्नतः । दूरारोहपरिभ्रंशविनिपातः सुदुःसहः ॥ ५९६ ॥
 देवताभिरसत्योक्तिकुपिताभिर्निपातितः । जगाम नरकं घोरं नरनाथो वसुस्ततः ॥ ५९७ ॥
 यो यः सूनुरुपाविशद् राज्ये तस्याऽपराधिनः । प्रजहन्नुर्देवतास्तं तं यावदष्टौ निपातितः ॥ ५९८ ॥
 इति ज्ञात्वा महाघोरमसत्यवचसः फलम् । स्वप्नेऽप्युक्तस्य कूटस्य प्रायश्चित्तयति प्रधीः ॥ ५९९ ॥
 जलं गलनवस्त्रेण विवेकेन गुणव्रजः । सदानेन गृहारम्भो वचः सत्येन शुध्यति ॥ ६०० ॥
 आसित वाहेषु हेमाद्यमङ्गोपाङ्गेषु भूषणम् । नराणामन्तरङ्गाया जिह्वायाः सत्यमेव च ॥ ६०१ ॥
 सत्योपयाचितत्वेन पूज्यन्ते देवता अपि । देवतेव मनुष्योऽपि भुवं सत्येन वीक्ष्यते ॥ ६०२ ॥
 दूरेऽस्तु कूटसाक्ष्यादि सदभ्यपरघातकम् । फल्गु वाक्यं परीबादं सत्यवादी विवर्जयेत् ॥ ६०३ ॥
 तत्सत्यमपि नो सत्यं यत्परस्योपतापकम् । असत्यमपि तत्सत्यं यत्परस्योपकारकम् ॥ ६०४ ॥
 परस्यालीकमारोष्यं हास्येनाऽपि न पण्डितैः । हर्षेण भक्षितं किं न मारणाय विषं भवेत् ? ॥ ६०५ ॥
 दोषं खालमिवान्यस्य चालयंस्तेन लिप्यते । तज्ज्ञात्वा चतुरस्तेन मार्गो रूढ्मुखा व्रजेत् ॥ ६०६ ॥

अन्यदप्यभिधातव्यं नाऽमल्यं पापपीरुणा । गुरुवागन्यधाकारं कृत्साशये च का कथा ? ॥ ५८५ ॥
 बहू कुरु गुरोः पुत्रं यद्वा मल्यव्रताग्रहम् । तथा सरोपमित्युक्तमद्भ्रुवोऽपंस्त पार्थिवः ॥ ५८६ ॥
 ततः ममुद्रिता क्षीरकन्दमृद्विणी ययौ । आजगमतुश्च विद्वांसं तत्र नारद-पर्वतो ॥ ५८७ ॥
 सभायामभिलन सभ्या माभ्यस्त्यगुणजालिनः । वाहिनाः सदसदाददीरनीरमितन्त्रटाः ॥ ५८८ ॥
 आकाशस्फटिकजिहलावेदिसिंहासनं वसुः । सभापतिरलं चक्रे नभस्तलमिषोत्तुपः ॥ ५८९ ॥
 ततो निजनिजव्याख्यापसं नारद-पर्वतो । कथयामासतुं गतिं सत्यं दृष्टीनिं यापिणां ॥ ५९० ॥
 विमदुद्धैः स ऊचेऽयं विवाटस्त्वयि तिष्ठते । प्रमाणमनयोः साक्षी त्वं नादस्योन्विषायमा ॥ ५९१ ॥
 यदप्रभृतिदिव्यानि वर्तन्ते देव ! सत्यतः । सत्यादृष्टीति पञ्चनयः सत्यानुष्येन्नि देवताः ॥ ५९२ ॥
 देव ! त्वं सत्ययादीति विख्यातः भुवनत्रये । सत्यमेव स्थिरं लोकं सर्वमन्यद् विनयनम् ॥ ५९३ ॥
 त्वयैव सत्ये लोकोऽयं स्थाप्यते पृथिवीपते ! । त्वामिहाथे किमु द्रुमो द्यौहि सत्यव्रतेजिनम् ? ॥ ५९४ ॥
 अदृष्टाः सिद्धगन्धर्वा राज्याधिपुतातुदेवताः । लोकपालाश्च द्युवन्ति वद सत्यं नरंभ्र ! ॥ ५९५ ॥
 यदुदेति रविः पत्यङ् मंरुश्चापि प्रक्रमते । तथाऽप्यसत्यं भाषन्ते नैव सत्यवना नराः ॥ ५९६ ॥
 वचोऽश्रुत्वैव तत् सत्यमभिमुद्धि स्वां निरस्य च । अजान् प्रेषान् गुरुव्याख्यादिति साक्षयं वसुध्वयंभान ॥ ५९७ ॥
 असत्यवचसा तस्य कुद्धास्तत्रैव देवताः । दलयामासुराकाशस्फटिकासनयोदिकाम् ॥ ५९८ ॥

प्रमाणमुभयोरेत्र सहाभ्यामी वसुर्दुपः । नारदः प्रतिपेदे तत्र क्षीमः सत्यभाषिणाम् ॥ ५६७ ॥
 रहः पर्वतमूचेऽम्ना गृहकर्मरताऽप्यहम् । अजान्निवार्षिकं धान्यमित्यश्रौषं भवत्पितुः ॥ ५६८ ॥
 जिह्वाच्छेदं पणेऽकार्षीर्षिद् दर्पात् तदसंप्रतम् । अविमृश्य विधातारो भवान्ति विपदां पदम् ॥ ५६९ ॥
 अबदत् पर्वतोऽप्येवं कृतं तावदिदं मया । यथा तथाकृतस्याऽस्य करणं नहि विद्यते ॥ ५७० ॥
 जीवः कण्ठकमारूढः कृत्याऽकृत्यं न चेतयेत् । अतः प्रशस्तभावेऽसौ स्थापनीयः सदा बुधैः ॥ ५७१ ॥
 साऽथ पर्वतकाऽपायपीडया हृदि शलियंता । वसुराजमुपेयाय पुत्रार्थे क्रियते न किम् ? ॥ ५७२ ॥
 दृष्टुः क्षीरकदम्बोऽद्य यद्भव ! भर्वतीक्षिता । किं करोमि प्रयच्छामि किञ्चेत्यपिदधे वसुः ? ॥ ५७३ ॥
 साऽवादीद् दीयतां पुत्र ! भिक्षा मह्यं महीपते ! । यनथान्यैः किमन्यैषं विना पुत्रेण पुत्रक ! ॥ ५७४ ॥
 वसुराह स्म मे मातः ! पालयः पूज्यश्च पर्वतः । गुरुवद् गुरुपुत्रेऽपि वर्तितव्यमिति श्रुतेः ॥ ५७५ ॥
 कस्याद्य पत्रमुत्क्षिप्तं कालेनाऽकालरोषिणा । को जिघांसुर्भ्रातरं मे ब्रूहि मातः ! किमातुरा ? ॥ ५७६ ॥
 अजव्याख्यातदृत्तान्तं स्वपुत्रस्य पणं च तम् । त्वं प्रमाणीकृतश्चासीत्याख्यायाऽर्थयते स्म सा ॥ ५७७ ॥
 कुर्वाणो रक्षणं भ्रातुरजान् प्रेषानुदीरयेः । भाणैरप्युपकुर्वन्ति महान्तः किं पुत्रगिरा ? ॥ ५७८ ॥
 अत्रोचत वसुमार्तमिथ्या वच्मि वचः कथम् ? । भाणात्ययेऽपि संसन्ति नाऽसत्यं सत्यभाषिणः ॥ ५७९ ॥

रदो व्यनपयद् रात्रे गत्या तां मुगयुः जित्याम् । हृष्टो राजाऽपि जगत् ददौ चान्तिं पण्डनम् ॥ ५५१ ॥
 स तथा यद्यथापि लज्जनं स्वासनवेदिकाम् । तच्छिल्पिनोऽयानयन्नानामेयाः करयन्निदं तृणाः ॥५५२॥
 तरयां सिंहासनं वेदो नन्दस्वय निवेशितम् । सत्यप्रभावादानादाभियनपिन्यवु रज्जनः ॥ ५५३ ॥
 सत्याद्धि तुष्टाः साजिःश्वमस्य कुर्वन्ति देवताः । एवमुर्जास्त्रिती तस्य प्रसिद्धिर्वानमं दिशः ॥ ५५४ ॥
 तथा प्रसिद्ध्या राजानो भीतास्तस्य वशं ययुः । सत्या वा यदि वा मिथ्या प्रसिद्धिर्नियिती तृणाम् ५५५
 आगाच्च नारदोऽन्येषुस्तत्रैक्षिष्ट पर्वतम् । व्याख्यानयन्नमुषेदं शिष्याणां श्रेणुषीजुषाम् ॥ ५५६ ॥
 अर्जयष्टुभ्यमित्यास्मिन् मेपरित्युपदेशकम् । यथापे नारदो आतश्चिन्त्या किमिदमुच्यते ? ॥ ५६० ॥
 त्रियापिक्राणि धन्यानि न हि जायन्त इत्यजाः । व्याख्याता मुरुणाऽस्मान् व्यन्सार्थाः केन हेतुना ? ॥
 ततः पर्वतक्रांश्वादीदिदं तातेन नोदितम् । उदिताः किन्मजा मेपास्तथैवाक्ता नियण्टुषु ॥ ५६२ ॥
 जगाद नारदोऽप्येवं ब्रह्मनामथैकल्पना । मुक्त्या गौर्णा च तत्रेह गौर्णा मुररर्चाकृत ॥ ५६३ ॥
 गुरुर्यर्षापदेषु श्रुतिर्धर्मात्मिकैव च । द्वयमप्यन्यथा कुर्वन् मित्र ! मा पापमन्त्रे ॥ ५६४ ॥
 साक्षेपं पर्वतोऽजलपटजान् मेपान् गुरुर्जगौ । मुरुपदिदृशब्रह्मार्थोऽहं नाद् धर्ममर्भसि ? ॥ ५६५ ॥
 मिथ्याभिमानवाचो हि न स्पृदण्डयथाद् तृणाम् । स्वपक्षस्यापत्तेन निहाच्छन्दः पणोऽन्वु नः ॥५६६॥

तज्जलं यत् तृषां छिन्ध्यात्तदन्नं यत्क्षुधापहम् । बन्धुर्यो धीरयत्यातं स पुत्रो यत्र निर्वृतिः ॥ ५४० ॥
 तदधीतं श्रुतं येन नैवात्मा नरके पतत् । कलेशायामकरं शेषं सर्वमेव विडम्बना ॥ ५४१ ॥
 यदर्थमपमारम्भस्तयोरेवविधा गतिः । तदशुभकृते कृत्यं हारयामि ध्रुवं कथम् ? ॥ ५४२ ॥
 गुरूपदेशो हि यथापात्रं परिणमेदिह । स्थानभेदेन मेयाम्भो मुक्ता-लवणतां व्रजेत् ॥ ५४३ ॥
 प्रियः पर्वतकः पुत्रः पुत्रादप्यधिको वसुः । नरकं यास्यतस्तस्माद् गृहवासैः किं मम ? ॥ ५४४ ॥
 निर्वेदादित्युपाध्यायः प्रव्रज्यामग्रहीत्तदा । तत्पदं पर्वतोऽध्यास्त व्याख्याक्षणविचक्षणः ॥ ५४५ ॥
 गुरुपसादतो भूत्वा सर्वशाल्लविशारदः । नारदः शारदाभ्योदशुद्धयीः स्वां भुवं ययौ ॥ ५४६ ॥
 नृपचन्द्रोऽभिचन्द्रोऽपि जग्राह समयं व्रतम् । ततो वसुरभूद् राजा वासुदेवसमः श्रिया ॥ ५४७ ॥
 सत्यवादीति स प्राप प्रसिद्धिं पृथिवीतले । तां प्रसिद्धिमपि व्रातुं सत्यमेव जगाद् सः ॥ ५४८ ॥
 यः प्राप यादृशीं ख्यातिमशुभामथवा शुभाम् । तदाऽश्लिष्ट इव प्रायस्तल्लेशयः स भवेत् सदा ॥ ५४९ ॥
 अथैकदा मृगयुगा मृगाय मृगयाजुषा । चिक्षिपे विशिखो विन्ध्यनितम्बे सोऽन्तरास्त्वलत् ॥ ५५० ॥
 बाणस्त्वलनहेतुं स ज्ञातुं तत्र ययौ ततः । आकाशस्फटिकशिलामन्नासीत् पाणिना स्पृशन् ॥ ५५१ ॥
 स दध्याविति मन्येऽस्यां संक्रान्तः परतश्चरन् । भूमिच्छायेव शीतांशौ दृश्ये हरिणो मया ॥ ५५२ ॥
 पाणिस्पर्शं विना नैषा सर्वथाऽप्युपलक्ष्यते । अवश्यं तदियं योग्या वसोर्वसुमतीपतेः ॥ ५५३ ॥

असौ पश्यत्यहं पश्याम्यमी पश्यन्ति खेचराः । लोकपालाश्च पश्यन्ति शानिनोऽपि च ॥५३७॥
 नास्त्वेवं स्थानमपि तत्रत्र कोऽपि न पश्यति । तात्पर्यं तद्गुरुगिरां न वक्ष्यः सत्तु कुरुट्टः ॥५३८॥
 गुरुरादा दयावन्तः सदा हिसापाराद्गुरवाः । अस्मत्पत्न्यां परिज्जातुमेतद् नियमपादिभिर ॥ ५३९ ॥
 विमृश्यैवमहत्त्वं कुरुट्टं स समापयो । कुरुट्टाद्धनने हेतुं गुरोर्व्यग्नपयश्च तम् ॥ ३० ॥

सर्गः

अर्भीष्टः सुकृती युक्तं सतां धर्ममयं हि ते । संविभागमिवादातुं तस्य कुर्यान्नि गौरवम् ॥ ५३६ ॥
 महतां काऽपि नापेक्षा परकीये स्वकेऽपि वा । यत्रैव गुणर्षीक्षन्ते तत्त्वतस्तत्र ते रताः ॥ ५३३ ॥
 वसु-पर्वतको पश्चाद्गाल्यैवं ज्ञायांसतुः । निहतौ कुरुट्टौ तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५३४ ॥
 अपश्यतं युवामादावपश्यन् खेचरादयः । कथं हतौ कुरुट्टौ रे ! पापावित्यगपद् गुराः ? ॥ ५३५ ॥
 इत्थं च निर्णयं ज्ञात्वा महोद्वेगाकुलो हृदि । इति दृश्यावुपाध्यायो ज्ञातव्यं विणिदं मम ॥५३६ ॥
 आदशो दण्डितोऽन्वस्य मन्त्रितं वधिराश्रतः । अरण्ये रुदितं चक्रे रोषिनं क्रमलं स्थलं ॥ ५३७ ॥
 वापितं चोपरक्षेत्रे प्लावन्ति दिनानि यत् । अनयोः पाठनायासो मयाऽकारि निरर्थकः ॥ ५३८ ॥
 तच्छ्रुतं यातु पातालं तच्चातुर्यं विलीयताम् । ते विशन्तु गुणा वक्षां येषु सत्त्वप्यर्थो गतिः ॥ ५३९ ॥

॥५६॥

भास्यता स्वरौषेन यद्गुह्यादितेऽभुजै । नासिकाध्यायको गन्धः प्रसरत्येव सर्वतः ॥ ५१४ ॥
 तथा शास्त्रेण गुरुणा नृणामुद्धोधिते हृदि । परमानन्दजनकं तत्त्वमुन्मीलति स्वयम् ॥ ५१५ ॥
 बुद्ध्येति तानुपाध्यायोऽप्यध्यापयति सादरम् । गुरोर्मातृ-पितृभ्यां च कोऽन्योऽस्ति भुवने हितः ? ५१६
 रजन्यामन्यदा तेषां पठतां सौधयूर्धनि । जगत्त्रयेव गुरौ निद्रा क्षणं श्रमवशाद्भूत् ॥ ५१७ ॥
 तदा च गगने यान्तौ चारणश्रमणाबुभौ । तान् निलुप्य विदित्वैवं परस्परमवोचताम् ॥ ५१८ ॥
 एषामेकतमः स्वर्गं गमिष्यत्यपरौ पुनः । नरकं यास्यतस्तत्राऽश्रौषीत्क्षीरकदम्बकः ॥ ५१९ ॥
 तच्छ्रुत्वा सहसा जातविषादभ्रजानमानसः । अचिन्तयदुपाध्यायो दुःश्रवं धिगिदं वचः ॥ ५२० ॥
 मय्यप्यध्यापके शिष्यौ नरकं यास्यतो हहा ! । न चालीकमिदं येन केनापि ज्ञानिनोदितम् ॥ ५२१ ॥
 एभ्यः को यास्यति स्वर्गं नरकं कौ च यास्यतः ? । जिज्ञासुरित्यसौ शिष्यांस्त्रिनप्याऽऽकारयत्समम् ॥ ५२२ ॥
 यावत्तूर्णं समर्थेषामेकैकं पिष्टकुर्कुटम् । स उचेऽमी तत्र वध्या यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२३ ॥
 वसु-पर्वतकौ तत्र गत्वा शून्यप्रदेशयोः । शुभां गतिमिवात्म्यां जप्ततुः पिष्टकुर्कुटौ ॥ ५२४ ॥
 महात्मा नारदाख्यस्तु ब्रजित्वा नगराद् बहिः । स्थित्वा च विजने देशे दिशः प्रेक्ष्येत्स्ववर्णयत् ॥ ५२५ ॥
 गुरुपादैरिदं तावदादिष्टं वत्स ! यत्त्वया । वध्याऽयं कुर्कुटस्तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२६ ॥

आस्तां दचन-कायाभ्यां द्विसा जीवत्यथाकरी । चिन्तिता मनसाऽप्येवा नृणा नरनृजायिनी ॥ ५०० ॥
 यथा कंऽपि पुरा रश् उद्यानवनयात्रया । गते लोके पुरासत्त्वैवभारगिरिमन्त्रिणां ॥ ५०१ ॥
 भिक्षामलभमानः सन्निजदृक्कर्मद्रोपतः । हृदि चिन्तितवानेवमज्ञानाऽऽहिनदृग्भितिः ॥ ५०२ ॥
 अहां ! कंऽपि न मे भिक्षां भक्ष्यभोज्येषु सन्त्वपि । दद्याति, तद्विभं नरं दानिज्यामीनि कोपतः ॥ ५०३ ॥
 राद्रथ्यानवशं यातो ह्युनमाख्य पर्वतम् । परं महोपलं मूलाञ्जाल्यामास निर्दयम् ॥ ५०४ ॥
 तेनाथः पतता लोकाः समस्ताऽपि प्रनष्टवान । स पुनश्चूर्णितो मूल्या द्रपसां नरकं गतः ॥ ५०५ ॥
 आख्यातमिद्वहिसायां द्वितीयेऽपि व्रतेऽधुना । आख्यातं वसुराजस्य कथ्यमानं निगम्यताम् ॥ ५०६ ॥
 अस्ति शक्तिपती नाम नगरी नगरीषु वा । शक्तिमत्याख्यया नद्या मुक्तावलयैव राजते ॥ ५०७ ॥
 अभूत् तस्यां स्वतेजोभिश्चैस्त्वैरितमोभरः । चूद्रामणिममः श्रीमानपिचन्द्रो नरेभ्वरः ॥ ५०८ ॥
 अजायत सुतस्तस्य वसुनामा महामतिः । बालकालादपि प्रायो यस्य सत्त्वव्रते रतिः ॥ ५०९ ॥
 पुरुषेषु नयाद्वार्याविनयप्रभुत्वैर्गुणैः । वसुत्वं दधता येन चक्रे सार्था वसुन्धरा ॥ ५१० ॥
 तत्र क्षीरकन्दम्याख्यः सर्वशास्त्रविशारदः । उपाध्यायोऽस्ति तस्याऽपि सुतः पर्वतकाभिधरः ॥ ५११ ॥
 वसुः पर्वतकश्चैव तथान्यो नारदत्त्वयः । पार्थ्वं क्षीरकन्दम्वरय पठन्त्येते द्विवानिगम् ॥ ५१२ ॥
 मत्तद्विरदसंकाशो यौवनेऽनर्थकारिणि । पुरुषस्याधिष्ठदस्य न द्रात्रादन्यदभुजम् ॥ ५१३ ॥

नृपमुख्यैरथो पृष्ठं शिष्टं च मुनिनाऽखिलम् । तच्चरित्रं, ततः पर्वद् महासंवेगमागमत् ॥ ४८७ ॥
 देविन्य-रूणदेवौ तु जातजातिस्मृती मुनिम् । अयाचतामनशनं धर्मध्यानैकमानसौ ॥ ४८८ ॥
 मुनिराह महाभागाविदं वां युज्यतेऽयुना । ततो नृपादिसांमत्यात् ताभ्यामनशनं कृतम् ॥ ४८९ ॥
 विज्ञप्तं भूभुजा नाथ ! दुष्कृतादियतोऽपि चेत् । भवेद्वेवंविधावस्था माहशां का गतिस्ततः ? ॥ ४९० ॥
 मुनिरूचेऽमुना भूम्ना तिर्यग्-नरकसंभ्रमः । अतः शत्रु-विषाऽग्निभ्यः प्रमादो ह्यधिकः स्मृतः ॥ ४९१ ॥
 राजाह क उपायः स्याद् दुःखस्यास्य निवारणे ? । मुनिराह प्रमादस्य रोधनं संयमेन यत् ॥ ४९२ ॥
 राज्ञाऽग्नाणि किमेताभ्यां ह्यप्रमादो न सेवितः ? । पचुरेण प्रमादेन नियतं दुर्गतिर्भवेत् ॥ ४९३ ॥
 अप्रमादस्यातिशयात् सर्वदुःखक्षयो भुवम् । किञ्चाभ्यामप्रमादेन क्षपितं भूरि कर्म भोः ! ॥ ४९४ ॥
 शेषः कर्मावा एवाऽयं मुक्तो धन्याविमो ततः । इयानेवानयोः क्लेशः शुभधीः कथमन्यथा ? ॥ ४९५ ॥
 प्रतिबुद्धस्ततो राजा जशादित्येश्वरान्विततः । दीक्षां जग्राह चौरौऽपि तज्ज्ञात्वाऽनुतताप सः ॥ ४९६ ॥
 आगत्य च सनिर्वेदं निवेद्य निजदुष्कृतम् । अयाचत मुनेः पार्थात् संन्यासं मुनिरप्यदात् ॥ ४९७ ॥
 आत्तपञ्चनमस्कारो निन्दित्वात्मानमुच्चकैः । तस्करोऽरूणदेवश्च देविणी च दिवं ययुः ॥ ४९८ ॥
 तदेवं वचनस्याऽपि हिंस्रस्य फलमीदृशम् । विज्ञायाऽऽक्रोशदानाद्यं वर्जनीयं प्रयत्नतः ॥ ४९९ ॥

किं कथ्यतेऽधुना हन्त ! न्यवर्तत कथानकम् । असौ कुमारदेवस्य नामन्विमीतिथेः सुतः ॥ ४७४ ॥
 एतन्नगरवास्तव्यजसादित्यमुतापतिः । यानभद्रवशादित्यभद्रैवाऽत्र समागतः ॥ ४७५ ॥
 इत्याद्यशेषदत्तान्तं निवेद्यात्मानमीश्वरः । शिलया हन्तुमारुच्यो धृतश्च भैक्षर्जनैः ॥ ४७६ ॥
 इमं व्यतिकरं श्रुत्वा जसादित्यो निजाद्रजाष् । आद्राप देविणीमागादरणं तं तथैक्षत ॥ ४७७ ॥
 ततस्तं पत्यभिज्ञाय धिक्क पापं मामिति ह्रुवन् । मूर्च्छितः सह देविण्याऽऽश्वासितश्च स वन्धुभिः ॥४७८॥
 श्लिककान्तः समाकर्ण्योऽरुणदंवं स पूजनात् । काष्टान्ययाचत श्रुत्वा तद् नृपां ह्रुतपागतः ॥ ४७९ ॥
 अत्रवीच जसादित्य ! देवमत्रापरार्थयति । नाहं तु यन्मपाऽप्येवं सहसाकारिनाऽभवन् ॥ ४८० ॥
 तदाग्रद्विषमं मुञ्च हृदि कर्मस्थितिं स्मर । अन्यथा चिन्तितं कार्यं कर्मणा क्रियतेऽन्यथा ॥ ४८१ ॥
 अत्रान्तरे चतुर्जानी मुनिर्नाम्नाऽपरेश्वरः । ज्ञान्त्वा तत्राययो वांशेषकारं वहुदेहिनाम् ॥ ४८२ ॥
 तत्प्रभावाच्च सर्वेषां गलिताः शोकशङ्खः । शान्तो देवोऽर्च्य इत्यस्माज्जाता धर्मश्रुतो मतिः ॥४८३॥
 देवर्गन्याशुसंसिक्तभूयस्त्वस्वर्णपद्मे । उपविश्य महत्तमाऽसां धर्ममाख्यातुमुद्यतः ॥ ४८४ ॥
 मुञ्चताऽहो ! मोहनिद्रां जाग्रत ज्ञानजगणैः । त्यजत प्राणियाताथं त्यात क्षान्त्यादिकान गुणान ॥४८५॥
 प्रमादमुञ्जत द्विष्टं प्रमादादल्पतोऽपि यत् । वध्यते दारुणं कर्म देविन्य-रुणदेववन् ॥ ४८६ ॥

गतायाः क्रीडनोद्यानं देविण्याः कटकद्वयम् । गाढाविति करौ छिरवा दस्युना जगृहे रहः ॥ ४६० ॥
 कूजितं वनपालिन्या ततश्चौरानुसारतः । दृष्ट्वा पलायमानं तं धावित्ता दण्डपाशिकाः ॥ ४६१ ॥
 क्षीणशक्तिरथो पूर्वं दृष्टुं जर्णिपुरालयम् । प्रविष्टो यत्र सुप्तोऽस्त्वरुणदेवः सुनिर्भरम् ॥ ४६२ ॥
 अयमेवाधुनोप्राय इति ध्यात्वा स तस्करः । तत्पार्श्वे कटकौ मुत्तवा शस्त्रीं च शिखरेऽविव्रात् ॥ ४६३ ॥
 उत्थितोऽरुणदेवोऽथ निरीक्ष्य कटकद्वयम् । दत्तं देव्येति संतोषाद् गृहीत्वाऽगोपयत् कटौ ॥ ४६४ ॥
 हुरिकां पुनरादाय किमेतदिति चिन्तयन् । यावदस्त्वरुणस्त्वावदागता दण्डपाशिकाः ॥ ४६५ ॥
 संशुब्धः सन् स तैरुक्तो रेऽधुना कुत्र यास्यासि ? । इत्युक्त्वा ताडयत्स्वेषु पपात कटकद्वयी ॥ ४६६ ॥
 ततो बद्ध्वाऽर्पितो राज्ञो वृत्तान्तश्च निवेदितः । दृषादेशाच्च शूलायां भिन्नो नीत्वा बहिः स तैः ॥ ४६७ ॥
 अत्रान्तरे भोज्यपाणिस्तत्राणादीश्वरः पुरात् । अदृष्ट्वाऽरुणदेवं च पप्रच्छारामपालकान् ॥ ४६८ ॥
 अहो ! एवंविधः कोऽपि दृष्टो देवकुलादितः । गच्छन् कुत्रापि शुष्माभिस्तैरुचे कोऽपि नेक्षितः ? ॥ ४६९ ॥
 किन्त्वेकः कोऽपि चौरोऽत्र धृत्वा व्यापादितोऽधुना । गतश्चेत् कौतुकात् तत्र न जानीमस्तदा वयम् ॥ ४७० ॥
 ततो व्याकुलितो यावद् बध्यस्थानं गतो द्रुतम् । अरुणं दारुणावस्यं शूलायां तावदैक्षत ॥ ४७१ ॥
 हा ! श्रेष्ठिपुत्र ! हा ! मित्र ! किं तवासीदिति ब्रुवन् । आराटिं भीषणां मुत्तवा मूर्च्छितो न्यपतत् क्षितौ ॥ ४७२ ॥
 सकौतुकोदयं तत्राश्वास्य प्रेक्षार्थैर्जनैः । आर्य ! श्रेष्ठिसुतः कोऽयमिति पृष्ठः स्ववल्ग्वं जगौ ? ॥ ४७३ ॥

बेलयापामगतः सगो मुक्तं मुहुरेन नतः । अमस्य जननं शुतुर्पीडया कृपितो नृगम् ॥ ४४६ ॥
 जलमानीष चन्द्राऽपि व्यग्रत्वाद्दिभ्यमानुषैः । दीना न केनाप्यहनयारा ख्युष्टमागत ॥ ४४७ ॥
 त्वां हृष्या न्यं कथं पाषं ! अत्रायां तत्र रोषिना । स्थिता यदियत्तावेतां भगो इत्यह निष्कृमम् ? ॥ ४४८ ॥
 तन् शुन्या नाऽपि तापेन सहसावाच किं करों । छिन्नो ने भिन्नकादन्नमुत्तापं वृभुजे न यत ? ॥ ४४९ ॥
 इत्युक्तिमत्यं वरुमुभाभ्यां कथं दारुणम् । कात्रेन मुसुरोर्योगान् श्रावमन्यपयापि च ॥ ४५० ॥
 प्रयथमानसंवेगाद् यन्निव्रतसपि क्रमान् । गृहीत्वा त्रिविनाऽऽस्त्राभ्य सुरत्याकं गतावुभो ॥ ४५१ ॥
 तनङ्गयुत्वा समर्जावित्तामलित्यां यनेभितुः । ज्ञानः कुमारदेवस्याऽरुणदेवाभियः मुनः ॥ ४५२ ॥
 चन्द्राजीवः पुनङ्गयुत्वा समभृन् पाटलापुरे । जसादित्यमहंभ्यस्य देविर्णा नाम पुत्रिका ॥ ४५३ ॥
 सा दत्ताऽरुणदेवस्य निन्नवर्तपन्न पत्र सः । त्रिवाहंजाह् वणिज्यायं कदाहं जन्मवर्षना ॥ ४५४ ॥
 ततो वद्यावर्षमानस्य देवाद् यानमभवत् । महेश्वराख्यमित्रेण स तीर्त्वाऽदिप्रतदं गतः ॥ ४५५ ॥
 ततो गन्तवन् क्रमेणासौ पाटलापुरमगतः । ईश्वरंणोदितं मित्र ! भृशुरस्थानमत्र ने ॥ ४५६ ॥
 तत्र गम्यते, सोऽपि प्राह नैवंत्रिभ्यस्य मे । भृशुरान्तंऽहंनि गन्तुमीश्वरः पुनरत्रवीत ॥ ४५७ ॥
 तत्सिष्ट वहिरेव त्वं पुरान्तयाश्चदं पुनः । आनंतुं भोजनं तेनाऽनुज्ञानः स तथाऽकरान ॥ ४५८ ॥
 अरुणस्तु श्रमात्त्र त्रिधान्तो मिलितेऽश्विणी । तदा चारुणदेविषयोः कर्मोदोर्णं वचन्नुतम् ॥ ४५९ ॥

भर्गः

औचित्यमन्यलोकानामपि कृत्वा पितुर्गिरा । भीमो गर्जेन्द्रमारूढः पश्चादारोप्य मन्त्रिणम् ॥ ४३३ ॥
 समं पित्रा गतः सौधं मङ्गलैः स परश्शतैः । अशेषमङ्गलावाप्तो यतो धर्मः श्रितोऽमुना ॥ ४३४ ॥
 भोजनानन्तरं पृष्टो भीमस्य मतिसागरः । चरित्रं यद्यथाहत्तमाचख्यौ भूभुजः पुरः ॥ ४३५ ॥
 बह्वी राजसुताः पुत्राः स पित्रा परिणायितः । निजराज्येऽभिषिक्तश्च जिनदीक्षाऽऽददे स्वयम् ॥ ४३६ ॥
 ततो भीमनरेन्द्रोऽपि जिनधर्मप्रभावकः । प्रान्ते प्राप्तपरित्रज्यो जगाम परमं पदम् ॥ ४३७ ॥
 स्वयं प्राणिवधादेवं विनिवृत्तः परानपि । निवर्त्य परमां सिद्धिमाप लोकद्वयेऽपि सः ॥ ४३८ ॥
 वचोऽपि हिंसाविषयं महानर्थविधायकम् । अत्र मातृ-सुतौ चन्द्रा-सर्गाद्धानौ निदर्शनम् ॥ ४३९ ॥
 तथाहि—

अस्त्वत्र भरतक्षेत्रे वर्धनागपुरं पुरम् । सद्वदो नाम कोऽप्येकस्तत्रासीत् कुलपुत्रकः ॥ ४४० ॥
 तस्य चन्द्राभिधा पत्नी सुतः सर्गस्त्रयोऽप्यमी । अभाग्यवशातोऽभूवन् दारिशृङ्गकुलमन्दिरम् ॥ ४४१ ॥
 विपन्ने सद्वदे चन्द्रा तुन्दार्थं परवेत्तमसु । कुरुते कर्म, सर्गोऽपि वनादानयतीन्धनम् ॥ ४४२ ॥
 पूर्णश्रेष्ठियुहेऽन्येद्युर्जामातरि समागते । जलमानेतुमाहूता चन्द्रा पुत्रे वनं गते ॥ ४४३ ॥
 सोऽपि पुत्रार्थमारोप्य भोजनं शिष्यकेऽद्भुतम् । ययौ कटिकया द्वारं पिधायोभ्ययुहं मुदा ॥ ४४४ ॥
 चित्रं केऽपि प्रभुत्वेऽपि प्रतिबध्नन्ति नो मनः । परमेप्यत्वमप्याप्य बाहं हृष्यन्ति केचन ॥ ४४५ ॥

निरापयसि संसारमस्त्यत्यपयस्थितम् । हृष्टोऽव्याकस्मि कार्मादसोऽहम् । परमं वनम् ॥ ५२० ॥
 श्यातो येन जितंशम् । नमं विकामधिकमजाननम् । नस्य विभ्रान्तमानन्तमोन्त्यत्यर्मानिने । प्रयो । ॥५२१॥
 गुणैरेव त्वया देव । शरच्चन्द्रप्रभासिनैः । अन्तर्धरिगणो वीरधर्मपरिविदा मुदा ॥ ५२२ ॥
 नयद्वयमुजा पीनगात्रकाङ्गा जनैः गुणा । गोभ्यः । त्वदागपाख्याऽसौ निद्रोणिः निमिष्टि गार्धन ॥५२३॥
 गुप्तमभिहितं भव्य भावद्वन्द्वमुनिरतुल । । शीणकर्मकियं नाथ । देहि नमः । मं परम् ॥ ५२४ ॥
 इति चित्रगुणं चित्ररत्नोत्प्रेण जगतां पतिम् । स्तुत्या कुमारो देवंभ्यः समदहनमदरापयत् ॥ ५२५ ॥
 शेरि-भारतुक-दृक्काभिर्मुद्वन्द्व-पट्टगादिभिः । आतोश्रैर्याश्रमानैनित्रोप उन्मन्त्रितो भूवम् ॥ ५२६ ॥
 तपाकरणं निजाराधानं स्थितो गान् हवित्राहनः । पप्रच्छ मन्त्रिणः कोऽव्याकस्मि कोऽयं मशान्तरनिः ? ५२७ ॥
 तद् यावच्चिन्तयेद् मन्त्रिजनस्तावद् नराधिपम् । काननाधिकृतोऽभ्यंस्त्य नरो वरापयत्पदः ॥ ५२८ ॥
 देव । देववनाद्यानवने सुरपरिच्छदः । धीमिः समपागतस्तत्रारत्नत्रैत्यमरिन्मथः ॥ ५२९ ॥
 रुपस्तरयाङ्गसंलग्नं दत्त्वाऽऽभरणमुद्धमन । प्रतीक्षामं समादिश्य पुरगोषामपकारभन ॥ ५३० ॥
 मद्दृश्यां न स्वयं दृशादागतं नुनपभ्यगात् । उद्वमन वलितं कृष्णपशादिन्द्रधिवान्शुर्विः ॥ ५३१ ॥
 आगच्छन् भृशुजं दृष्ट्वा पयि र्षोषो विमानतः । अवर्तयि पितुर्मातुश्चरणो मणमजनः ॥ ५३२ ॥

ततो भ्रगिति सा सुतधा विमानं हसितानना । भीषं नत्वा निविश्याग्ने विज्ञा विज्ञापयत्यदः ॥ ४०६ ॥
 सम्यक्त्वं भद्र ! दत्त्वा मे विन्ध्याचलशुहासदाभ् । मुनीनां त्वं तदा पार्थ्वे स्थितोऽहं च गता मगे ४०७ ॥
 ततो युष्मत्प्रसादेन मया सपरिवारया । वन्दित्वा तान् मुनीन् भक्त्या स्रजन्म सफलीकृतम् ॥ ४०८ ॥
 तत्र यूयं तु नो दृष्टाः पृष्टाश्च मुनयो न तैः । उत्तरं दत्तामित्याह्या प्रयुक्तो मयकाऽर्वाधिः ॥ ४०९ ॥
 दृष्टा यूयमिह स्नानं कार्यमाणास्तदुत्सुकाः । चलिताऽस्मि परं किञ्चिद् बृहत्कार्याद् विलम्बिता ॥ ४१० ॥
 सुविमानं विक्लुञ्च्यार्थं यक्षेन्द्रो भीषमब्रवीत् । अस्मिन्नासह्यतां शीघ्रं गन्तव्यं यत् पितुः पुरे ॥ ४११ ॥
 अथोत्थाय नृपं हेमरथं संबोध्य राजस्रः । तं विमानं समासह्य प्रतस्थे मन्त्रिसंयुतः ॥ ४१२ ॥
 देवास्तस्य पुरो गीतं नृत्यं कुञ्जरगर्जितम् । हयहेषां च कुर्वन्तो वलगन्तश्च प्रतस्थिरे ॥ ४१३ ॥
 महता तूर्पनादेन पूर्यमाणे नर्भोऽङ्गणे । कुमारः प्राप कमलपुरस्यासन्नकाननम् ॥ ४१४ ॥
 तत्रस्थे जिनचैत्येऽसौ रक्षो-यक्षादिभिः सह । वन्दित्वा विधिना देवानथ स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ ४१५ ॥
 शुनीन्द्रहृद्यानन्दकन्दकन्दलनाम्बुद ! । विकल्पकल्पनापेतं वीतरागत्वमेव मे ॥ ४१६ ॥
 पुण्यभाजितयाऽऽत्मीये जिन ! ध्यायन्ति ये हृदि । ध्यातारोऽपि परं ध्येया भुवनस्यापि ते मताः ४१७
 तैस्तैर्भुवनविख्यातैश्चरितैरिन्दुसुन्दरैः । जिन ! ध्वस्ततपस्त्वोम ! त्वमेव परमं पदम् ॥ ४१८ ॥
 सत्पथप्रतिपत्तिश्चित्वान्धवधीर्देव ! यः पुरा । ज्ञानैकसम्पदे रूपातीत ! तस्मै नमोऽस्तु ते ॥ ४१९ ॥

शीपार्थं संभ्रान्तनुष लोकाणां पश्यन्धिष्व च क्षणान् । ना विद्यन्तिभुजा प्राप्ता कार्त्वी कापाशिराश्विना ॥३१॥

॥५१॥ मनाः

कुमारमभिवन्थासाधुषुविष्टा नदन्तिहं । उवाच नृप-लोकानां नन्दना भग । न्नामधु ॥ ३०३ ॥

अहो ! शीप ! तदा तेऽत्राऽऽर्त्तानिपमानस्य हस्तिना । मधेन्यवधिना ज्ञानं कुमारं भद्रमां हितः ॥ ३०४ ॥

अथ तत्र तथेवाऽऽस्थापहं स्थानंऽधुना पुनः । तत्र माता पिता पंशत्योऽथात्तवदुःखितः ॥ ३०५ ॥

रुदन् निरन्तरं सौम्य ! स्मारं रमार गुणांस्तत्र । मिश्रित्वाथेवगात्तत्र मनया वाश्विना मया ॥ ३०६ ॥

विहिता च पुरस्तेषां प्रतिज्ञा यद्विदुः श्रुयम् । भीमां द्विनद्वयस्यान्तरानंतयो मया ननु ॥ ३०७ ॥

कथितं च यथा भीमकुमारंण वहन्नतः । धर्मस्थापि, तथा भूयान भार्यमाणोऽपि रक्षितः ॥ ३०८ ॥

अस्मि हेमपुरं नार्थ मतितागरमन्त्रिणा । कुमारः कुशली तन्मा हर्षम्याने विषयनाम् ॥ ३०९ ॥

इति श्रुत्वोत्सुकीभूय भीमां यावन् प्रतिष्ठते । भेरी-पट्ट-भ्रमणाना तावदुत्कलितो रयः ॥ ३१० ॥

ततोऽनेकविप्रानाना विमाने पथ्यगं स्थिता । तारहारोच्चितोरस्मा कुण्डलोच्चोन्नतानना ॥ ३११ ॥

गगने देवता दृष्टा तेजःप्रभर वायुना । ततः क्रिमिद्रोषित्वास्वयन राक्षसः नरुतोन्धितः ॥ ३१२ ॥

यक्षोऽपि गार्जितं कुर्यन् करे धुन्यास्सुदरम् । उत्तस्था, कालिजाऽकर्म कनान्ता कर्त्तव्य करे ॥ ३१३ ॥

असंभ्रान्तं कुमारस्तु यावत्तिष्ठति संपुनः । जय नन्देति जलदन्तरनायक देवाः गणाप्रयुः ॥ ३१४ ॥

आन्वयान्ति च कुमारस्य पुनः नरभगा इव । यक्षिण्याः कर्मन्तान्वायाः नमाममनमुत्तरः ॥ ३१५ ॥

॥५१॥

नरेन्द्रादिभिरप्येवं प्रार्थिते मुनिपुंगवः । यक्ष-रक्षो-नुपादीनां सम्यक्तवं विधिना व्यधात् ॥ ३७९ ॥
 भीमेन तु कुपाखण्डिसंसर्गात् शुद्धिरर्थात् । तस्य सा मुनिना दत्ता तुष्टाः सर्वेऽपि तेऽभवन् ॥ ३८० ॥
 अथ मोहंरिपुं नत्वा राक्षसेन्द्रादिभिः सह । कुमारो नृपतेर्हेमरथस्य भवनं ययौ ॥ ३८१ ॥
 श्रीमान् हेमरथोऽप्येनं सामन्ता-ऽमात्यसंयुतः । प्रणिपत्य कुमारेन्द्रं कृतज्ञात्मा व्यजिज्ञपत् ॥ ३८२ ॥
 देव ! यज्जीव्यते यच्च भुज्यन्ते राज्यसंपदः । यदेष पुरलोकश्चाऽशनपानमनोहरः ॥ ३८३ ॥
 यच्च दुर्लभसम्पच्च रत्नलाभोऽयमद्भुतः । कुमार ! जगतीसार ! माहात्म्यं तत्तत्राऽखिलम् ॥ ३८४ ॥
 तदेष भवदादेशकारी नित्यं जनस्त्वया । प्रेर्यो यथोचिते कार्येऽनुग्रहीतो यथा भवेत् ॥ ३८५ ॥
 कुमारः प्राह भो राजन् ! कस्य केन कृतं भवेत् ? । जन्म मृत्युः सुखं दुःखं सर्वं स्यात् स्वस्वकर्मतः ३८६
 व्यापारस्त्वेष शुष्माकं सर्वेषां कुलजन्मनाम् । प्रमादो नैव कर्तव्या जिनधर्मे सुदुर्लभे ॥ ३८७ ॥
 साधर्मिकेषु वात्सल्यं जिनधर्मप्रभावना । तथा निरपराधानां जीवानां बध्ववर्जनम् ॥ ३८८ ॥
 अन्येष्वपि यथाशक्यं निवृत्तिः पापकर्मसु । इदं कार्यं सदा येन नैव दुःखं पुनर्भवेत् ॥ ३८९ ॥
 तैरभाणि कुमारेन्द्र ! दिनानीह कियन्त्यपि । स्थीयतां जिनधर्मे स्याद् यथाऽस्माकं प्रवीणता ॥ ३९० ॥
 इति श्रुत्वा पुनर्दत्ते कुमारो यावदुत्तरम् । तावदुज्जामरो व्योम्नि जातो ह्यमरकध्वनिः ॥ ३९१ ॥

य एव सावित्री विद्वान् य नपस्वी जितेन्द्रियः । येनाणु धानिस्वप्नेन तोनयञ्जिनिमानिनः ॥३८३॥
 रशो न्द्रणतुल्यो न न विज्ञानमपः सुहृन् । नपतुल्यो निरिगोष्ठिन न कोर्यदशो विपुः ॥ ३८७ ॥
 क्रोधयर्षाभिभूतस्य कंतापि मह संदतिः । मुन्यायेन न जीवस्य नज्जयोऽसौ पलायनः ॥ ३८८ ॥
 इत्यादिमृनिवारयेन बुद्धः नयैगित्येन्द्रवदन् । अकृत्याचरणान्नाथ ! निरुत्तान्धस्य प्रभृत्यन्म ॥ ३८९ ॥
 कुपारम्यातुर्भावैत कापः पुरजने मया । निजिनस्वप्नभारिणाऽभुना हेपरयं पुनः ॥३९०॥
 मुनिराहोदित, तांययिषाकस्त्वन्कृतं मया । अन्यथा मोहभेदेषु पिश्यात्वमनिर्वापणम् ॥ ३९१ ॥
 पयंवाचि मुनो गजस्तत्रायातो मदागजः । क्षुभिता परिपन् तस्य दशै नहन्ताऽभवत् ॥ ३९२ ॥
 भीमा धीरायेतु तां तु मान्द्ययापाम तं गजम् । भोऽपि गान्तमनाः सायुं वचन्दे त्रिभद्राक्षिणम् ॥३९३॥
 संस्र हस्तिरूप च मत्स्रशो यन्न एव मः । चक्रकुण्डलभूपाङ्ग्यो वभूव कृतवित्तयः ॥ ३९४ ॥
 साऽभाणि मुनिना किं भोः ! दाते पुत्रं निजं भवान् । अनुमत्यागतो हेमनयं भृत्या कर्त्तृभयः ॥३९५॥
 अयं पूर्वमिदानीतः स्वर्षात्र राक्षितु त्वया । भीमः साम्प्रतमेतं तु स्वं पुरं नेतुमिच्छामि ॥ ३९६ ॥
 यक्षेण भणितं नाथ ! सत्यमेवं वक्तो मम । एष हेमरथो नसा वभूवान् मान्द्यजनमानि ॥ ३९७ ॥
 किञ्च,
 मयाऽकीकृत्य सभ्यत्वं कुसंसर्गेण दूषितम् । तेनाहं व्यन्तरो जानस्तदाऽऽर्गोपय मे पुनः ॥ ३९८ ॥

तथा तवानुवृत्त्यैष लोकः प्रकटितो मया । भीमेनालोकितं यावत् तावद् दृष्टोऽखिलो जनः ॥ ३५५ ॥
 अत्रान्तरे कुमारेण स्तूयमानः सुरा-ऽसुरैः । आगच्छन् दृढशो व्योम्ना श्रीचारणमुनीश्वरः ॥ ३५६ ॥
 स्थितः पद्मासने देवनिमित्ते स पुरो वहिः । भीम उचे राक्षसेन्द्र ! मयायं गुरुरागतः ॥ ३५७ ॥
 अस्य पादाभ्युजं दृष्ट्वा करिण्ये सफलं भवम् । स्वस्येति भणितो रक्षोराजः प्रियममन्यत ॥ ३५८ ॥
 यत उच्यते—

देवताप्रणिधानेन गुरूणां वन्दनेन च । न तिष्ठति चिरं पापं छिद्रहस्ते यथोदकम् ॥ ३५९ ॥
 ततः कुमारो मन्त्री च रक्षो हेमरथरतथा । ययुः सर्वेऽपि कल्याणीभक्तयो मुनिसन्निधौ ॥ ३६० ॥
 मुनिसत्तैः प्रणतस्तोषाद् भूतलन्यस्तमस्तकैः । सुधासिक्तैरिवागत्य सर्वपौरजनैरपि ॥ ३६१ ॥
 मुनिनाऽथ समारब्धा देवना यदहो ! जनाः ! । कपाया इह चत्वारश्चतुर्गतिनिबन्धनम् ॥ ३६२ ॥
 तेषु क्रोधां विशेषेण दास्यो यः कृशानुवत् । सर्वं दहति जीवानामगणंश्च निजेतरम् ॥ ३६३ ॥
 अहो ! जडत्वं जनतूनामन्यस्थानस्थितोऽपि यः । संतापं कुरुते क्रोधाङ्गारः, स हिदि धार्यते ॥ ३६४ ॥
 परं प्रति विधाताय साहाय्यमिव दंहिनः । कुर्वस्तमेव हन्त्युच्चैरहो ! कोपस्य कैववम् ॥ ३६५ ॥
 अत उच्यते—

धर्षण स्नानगामन्यामागतयां नयन्तन्वान् । अथापि नानुश्रीभिर्गन्धनं पितृता रियो ! ॥ ३७८ ॥
 भीषः पाप वयस्योऽस्ति वनिने पतितगमः । आकारयन् त, ताभिः सोऽप्यार्त्तात्तः अभादपि ॥ ३७९ ॥
 नमित्रः कारितो भीषः स्नानं दिव्यं च भोगतमम् । न्यापितो वरपत्न्ये यादशरिन् न निश्चिन्तः ॥ ३८० ॥
 तावदेव कुतोऽप्यन्य स्फुरन्मान्तिः सुरः सुरः । धोचं भीष ! चं इहि तुष्टोऽसि तत्र गात्तवान् ॥ ३८१ ॥
 भीषः मोवाच तुष्ट्येन ततः कथय को भवान । किमिदं पत्त किञ्च अन्य देवस्नानोऽप्यरीन् ॥ ३८२ ॥
 इदं देवपुरं नाम पुरं देवयो तृणः । पुरोधरनस्य चण्डालव्या द्विष्टः सवज्जने पुनः ॥ ३८३ ॥
 एषोऽपि वृषतिः कुरः मकृत्वा कर्णद्वन्द्वः । भक्त्याऽप्यपरमथस्य कृन्ने दण्डगुल्बणम् ॥ ३८४ ॥
 अन्य केनापि चण्डरय देवतरादसहिष्णुना । अतिक कश्चिन् राज्ञो चन्मानन्त्येप निःकुतः ॥ ३८५ ॥
 याचन्नापि भद्रादिदंमपिचाम्बेव भूयुजा । वेष्टयित्वा सर्षथण्डो ज्वालितस्तंलभेऽस्मिन् ॥ ३८६ ॥
 सोऽकामनिर्नराभावाद् मुन्या सन्नयित्वाभिधः । गजसोऽन्व, न चाहं तु स्फुरता वेत्रमिद्रागमः ॥ ३८७ ॥
 निरौदितः समग्रोऽपि पुरल्लोको मया तया । भिदस्त्वं विकुन्धेप स मुर्धना नरेन्धरः ॥ ३८८ ॥
 कल्पा-पूतप-भत्रापकपर्वादिभिना त्वया । इमं मोचयता चक्रे चपत्तनरो मज्जन मप ॥ ३८९ ॥
 अट्टयेन ततः सर्वोऽप्युपचारः कृतो मया । भक्त्या च दिव्यभक्त्या च भवतो मज्जनदिकः ॥ ३९० ॥

४ अतिनरातादिना मुष्टिरवर्त्तन दिव्यम् । २ मरुत्तना, पृथ्वती ।

सिंहोऽप्याख्यादिदं सत्यं किन्तु प्राच्यभवे मम । तथाऽनेन कृतं दुःखं यथा वक्तुं न पार्यते ॥ ३२९ ॥
 अतो भवन्नतेऽप्येनं द्रतः कोपो न याति मे । कृताश्च विविधाः पीडा मारयिष्यामि संप्रति ॥ ३३० ॥
 कुमारः ग्राह चेत् कोपोऽपकारिणि तदा कथम् । कोपे एव न ते कोपः सुखसर्वस्वहारिणि ? ॥ ३३१ ॥
 अतो दीनमिमं सुश्च कुरु धर्मं दयामयम् । येन पापं विनिर्भूय मोक्षमन्यभवे व्रजेः ॥ ३३२ ॥
 इत्यादिभुक्तिभिर्वाहं बाधितोऽपि यदा हरिः । न मुञ्चति नरं तावच्चिन्तयामास राजसूः ॥ ३३३ ॥
 कोपाविष्टस्य दुष्टस्य कोऽपि स्वान्त्वेन नो गुणः । उच्चरितस्य जलेनेव केवलं ताडनोचितता ॥ ३३४ ॥
 ततः प्रेर्य बलात् सिंहं नरमादाय स स्वके । पृष्टे चिक्षेप सिंहोऽपि मुखं व्यादाय धावितः ॥ ३३५ ॥
 भीमेन स खुरे धृत्वोपरि भ्रमयितुं यदा । स्वस्यारभे तदा सूक्ष्मीभूयाऽप्येयाय तत्करात् ॥ ३३६ ॥
 अहरयोऽसौ स्थितस्तत्र कुमारगुणरञ्जितः । करे नरस्य भीमोऽपि लणनो राजकुलेऽविक्रत् ॥ ३३७ ॥
 मन्दुरा-हस्तिशालान्तःपुराणि करणानि च । शून्यानि परितः परगन् विस्मयस्फारितेक्षणः ॥ ३३८ ॥
 विचित्ररूपकोष्ठोचे चित्रभित्तिधिराजिते । आरुरोह शनैर्भीमस्तैले सौधस्य सप्तमे ॥ ३३९ ॥ (सुभमम्)
 भीमस्य स्वागतं तत्र स्तरभस्थाः शालभञ्जिकाः । योजयित्वा करावुच्चारयामासुर्मुटुस्वरम् ॥ ३४० ॥
 अबलीयोर्ध्वतश्चैताः सुवर्णमयमासनम् । ददुः सगौरवं भीमो निविष्टस्तत्र विस्मितः ॥ ३४१ ॥

१ अपेत. । २ स्थानानि । ३ मूले, इत्यपि ।

गुप्तानां विस्मितांश्चादीदृशो ! मित्राश्च भूतलं । किमीदृश दृश्यते हर्मिनस्यं किं चन सपुत्र्यतेन ? ॥३०७॥
 मन्त्री सवस्रवचनभावितात्पा नतोऽत्रवीथ । संविधानं कुपारंष्ट्र ! तद्य यद्य भवे भवं ॥ ३०८ ॥
 किन्तु कोऽपि भवत्पुण्यपंतिनांऽयं सुरः रफुष्टम् । तद् यातु तत्र यत्रापि नरैतः गुह्यं हि नः ॥३०९॥
 क्षणेन स करी व्योम्नोऽवर्तयैकत्र पत्तने । उद्धये गांपुनद्वारं तौ विमुन्य गतः एजिन ॥ ३१० ॥
 कुपारां मन्त्रिणं मुक्त्वा बहिरंगाय कौतुकात् । पकारो नगरस्यान्तः प्रथियेरा मुत्तियेयः । ॥ ३११ ॥
 ऋद्धिपूर्णाथ शन्याथ पश्यन् दृष्टयुहानसं । नत्रैकं भिन्नप्रशासीद् मुत्तयाननरपुंगवम् ॥ ३१२ ॥
 तद् दृष्ट्वा सकृपो नूनं दैवतं किञ्चिद्वित्सरो । ध्यात्वा यवितयं प्राह सिद्धं मुञ्च पूजयाम् ॥ ३१३ ॥
 उन्मील्य चक्षुषी भीम दृष्ट्वा सिद्धोऽपि तं नरम् । निजपादान्तरे वित्तया जालयद् द्रवाक्षीत् ॥३१४॥
 अहो ! सन्पुरुषोत्तम ! मया भक्षयामिदं चिरान् । आमादितं श्रुयानेन मुञ्चापि नद्विद कथम् ? ॥३१५॥
 कुमारः प्राह नन्वेतद् वैक्रियं रूपमुद्बहन् । सुरस्त्वं कोऽपि, देवाथ क्वल्लाद्धारिणां न हि ॥ ३१६ ॥
 मिञ्च,
 विदुषस्यापि तं हिसामवुषस्येव कुर्वतः । यदि नाम न गद्वाऽभूत् तदा लज्जापि किं नदि ? ॥३१७॥
 अथवा ते यदि स्वेच्छा मातुषामिपभक्षणे । तदाहं स्वाह्मनां पागान्पपये नानि भक्षय ॥ ३१८ ॥

नीतः पात्राण्डिना स्वस्वर्गोत्तरसाधककैतवात् । शिरो ग्रहीतुं पुत्रस्ते यक्षिणी तं ततोऽनयत् ॥ ३०४ ॥
 इत्यादि कथयित्वाऽन्ते सुतः कतिपयैर्दिनैः । तवैष्यति महर्द्ध्यति नृपस्याऽऽख्याय सा गता ॥ ३०५ ॥
 इदं च वचनं तस्याः संवादयितुमुत्सुकः । अन्वेषुं शकुनान् प्रातः पुराद् बहिरहं गतः ॥ ३०६ ॥
 तित्तिरीतोरणे तावत् सहसा चक्रतुः स्वरम् । वामे गत्वा शुनः शीर्षमप्राक्षीद् दक्षिणाऽंह्रिणा ॥ ३०७ ॥
 दक्षिणाद् वाममायातो वायसो मधुरं रसम् । चाषेण दर्शनं दत्तं मयूरेणाऽप्यनृत्यत ॥ ३०८ ॥
 दुर्गाऽपि पार्थिवं कृत्वा वामे चिलिचिलिस्वरम् । ताराभक्ष्यमुखी भेजे क्षीरदक्षं प्रियान्विता ॥ ३०९ ॥
 इत्यादिशकुनान् भावस्थानचेष्टागतिसर्वैः । प्रशान्तान् वीक्ष्य संतुष्टो यावच्चलितुमुद्यतः ॥ ३१० ॥
 तावदेत्याऽम्बरदैष उरिष्य मामिहाऽऽनयत् । दृष्टश्च पुण्ययोगेन मया त्वमधुना विभो ! ॥ ३११ ॥
 तस्यादित्यपकार्येण तत्संप्रत्यनुग्रहताम् । धर्मोपदेशदानेन ततः कापालिकोऽब्रवीत् ॥ ३१२ ॥
 कालिकां प्रत्यहो ! मन्त्रिन ! स्वधर्मं दिशताऽऽमुना । मर्मोपदिष्ट एवाऽयं शरणं तत् स मेऽधुना ॥ ३१३ ॥
 किञ्च,
 भिन्न ! त्वच्चरितं वन्देऽपकारेऽभ्युपकारिणः । गुणमणिवयरत्नाद्रेः कुमारस्य तु किं स्तुवे ? ॥ ३१४ ॥
 यावदेवं प्रजल्पन्ति ते तावदुदिते रवौ । महानेकः करी तत्राऽऽगात् ससाङ्गप्रतिष्ठितः ॥ ३१५ ॥
 कुमारं स करे कृत्वा निजपुष्टे समन्त्रिणम् । संस्थाप्य कालिकाचैत्यादुत्पपात् नभस्तलम् ॥ ३१६ ॥

धर्मस्य च दया वीर्यं युज्यते नक्षत्राभ्यसौ । तपःशीलविहीनायाः कोऽन्यधर्मं भवेत्तर ? ॥ २९८ ॥
 ये कार्येणापि निद्रान्ति जीवानां तेऽपि पापिनः । ये तु कार्यं विना न्येवं नेपां पापं हि मन्यन्ते ॥ २९९ ॥
 किं ते कावलिक्कादारविकल्पाया महामिषः । वीभक्तमस्तिज्जिनादिष्टं तयाभयं सदा श्रम ? ॥ ३०० ॥

मगः

शुद्धधर्मं च लीनानां सांनिध्यं कुरु सर्वदा । सुनरत्वं मुदेवत्वं प्राप्य येनाऽऽद्यु निभयति ॥ २९३ ॥
 ततस्तद्वापयसंबुद्धा दृश्यो देवी मुत्तज्जिता । अस्याहो ! मानुपत्वंऽपि मनिः कीदृग महामर्तः ॥ २९४ ॥
 अद्यप्रभृति सर्वोऽपि जीवरानिः स्मजीववत् । राक्षितव्यो मयेत्युक्त्वा कालिकाऽभ्युद्वर्गना ॥ २९५ ॥
 अथ लक्ष्यक्षणा भीषं ननाम मत्तिसागरः । सोऽप्यश्रुजन्त्यपूर्णाक्षो मित्रपालिह्वय पुष्टवान् ॥ २९६ ॥
 अनेन पापिना तत्त्वं जानन्नपि कथं भवान् । पापिना दारुणावरथापिमा मज्जनशस्त्रर ! ॥ २९७ ॥
 मन्त्री माह मयो ! रात्रिप्रथमपदरे तव । वासंकासि प्रिया याना तावत्त्या नत्र नैवत ॥ २९८ ॥
 ततः संभ्रान्तया पृष्टा यामिकास्तेऽपि सर्वतः । निरीक्ष्य स्वापपश्यन्तो गत्वा राक्षे न्यवेदयन् ॥ २९९ ॥
 केनाऽप्यपहतो वत्सो निःसंशयमिति ह्रुवन् । नृपः सिंहासनात् सद्यः पयान गनचेतनः ॥ ३०० ॥
 सुसुद्धं मातृवर्गोऽपि मात्ततीप्रभुत्वोऽखिलः । श्रीवण्डहरससंसिक्तः कथमप्याऽऽद्य चेननाम् ॥ ३०१ ॥
 ततो विल्लपितुं क्रमा राजा राहयश्च मान्त्रिणः । एका मध्यवयास्तावन्नायिका महमाऽऽपयो ॥ ३०२ ॥
 तयाऽऽदिष्टं वृषंतिष्ठ मम पूजां कुरु द्रुनम् । आगता नव पुत्रास्त्या येनहं कुलदेवता ॥ ३०३ ॥

अथ नंष्ट्वा गतः कापि मत्करात् तदिहाधुना । त्वमानतोऽसि, तत्रेन निःसत्त्वेन स्मृतेन किम् ? ॥२७७॥
 किञ्च रे ! स तव स्वामी देव्या मे कथितः पुरः । विन्ध्याचलमुहासन्नश्वेतिभिक्ष्वन्तिके स्थितः ॥२७८॥
 तस्य सलक्षणत्वेन खड्गोऽप्येष मया हतः । ततः कथमिहागत्य स हि त्वां मूर्ख ! रक्षिता ? ॥२७९॥
 भीमः श्रुत्वा तदालापं दुःखा-ऽमर्षातिपूरितः । दध्यौ मे मन्त्रिणं पापो विडम्बयति हा कथम् ? ॥२८०॥
 हक्त्वा चाह रे ! पाप ! सोऽहं सर्वेषु जन्तुषु । सौम्योऽपि भीम एवाऽद्य त्वयि संहारकारणात् ॥२८१॥
 ततोऽसौ मन्त्रिणं मुक्त्वा वलितो भीमसम्मुखम् । भीमेनापि लुलित्वाऽऽशु पद्भ्यां धृत्वा स पातितः२८२
 धृत्वा केशेषु दत्त्वाऽंहिं हृदि कृत्वा करे त्वसिम् । भीमो भीमोऽभवद् यावत् तावद् देव्याऽऽकुलाऽवदत् ॥
 मा भो मा मारयस्वैनं कुमार ! मम वत्सलम् । दशार्धकमलैर्नित्यं यः करोति मदीप्सितम् ॥ २८४ ॥
 अनेन शिरसा यावददृष्टोत्तराशिरःशते । पूर्णोऽस्य किल सेत्स्यामि प्रत्यक्षीभूय सम्प्रति ॥ २८५ ॥
 तावत् त्वमागतो वत्स ! पौरुषेण तवाऽशुना । तुष्टाऽसि यद्भीष्टं ते प्रार्थयस्व तदद्य माम् ॥ २८६ ॥
 यतः—

अस्थिवर्थाः सुखं मांसे त्वचि भागोः स्त्रियोऽक्षिषु । गतौ यानं स्वरे चाज्ञा सर्वं सत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥२८७॥
 ततो भीमोऽवदद् देवि ! यदि तुष्टाऽसि मे प्रियम् । दत्से तच्चित्-वाक्-कार्यैर्जाबहिंसां परित्यज ॥२८८॥
 सिद्धिः कष्टमयी सर्वा राद्रहोमादिकर्मभिः । सदा सुखमयी सिद्धिः पुनर्धर्मेण, नान्यथा ॥ २८९ ॥

तस्य मध्ये न भीमं न मुष्टमाल्मयारिणी । कुरावी महिपास्ता कालिकाभूर्तिरोक्षिता ॥ २६५ ॥
 पुरस्नस्याथ पाखण्डी न पयं ददमं गढः । वामदस्तेन क्रोधेषु त्रिभ्राणः मुन्द्रं नमम् ॥ २६६ ॥
 आस्तन्व्यागतो यस्यां भुजाया नृपनन्दनः । कापालिकस्य तस्यैव मापि वामंनरा भुजा ॥ २६७ ॥
 करात्तपुल्पस्यायं पापान्मा किं कारिष्यति ? । मन्त्रज्ञोभूय तद्विधे पद्यात् कुर्वे यथोचिनम् ॥ २६८ ॥
 इति संचिन्त्य तस्यासां भुजादृतीर्य सन्वरम् । तस्यैव पृष्टद्वेषोऽस्याद् निभूर्नाभूय राजभूः ॥ २६९ ॥

(भूमम्)

भीमस्य खड्गपाटाय भुजा यावत् समागता । ततः कापालिको वामकरात् नरमन्वरीन् ॥ २७० ॥
 रे ! वराक ! ममराऽर्भोपुट्टेवतामशु यत्तव । शिरोऽनेनासिना छित्त्वा पूजायेष्यामि देवताम् ॥ २७१ ॥
 स माह त्रिजगज्जीववान्धवो जिनपुंगवः । सर्वावस्थास्वपि ध्येयः शरणं मेऽस्तु सम्पति ॥ २७२ ॥
 तथा यस्तत्पदान्भोजयुक्तः स्वामी क्रमागः । परार्थव्यसनी यश्च यस्याहं जीवितार्थिकः ॥ २७३ ॥
 कापालिकस्य विश्वस्तो यश्च वारयतोऽपि मे । गतस्तेन समं कापि यो ममास्ति सदा हृदि ॥ २७४ ॥
 स एव सुगृहीताहो हरिवाहननन्दनः । भीमनामा कुमारेन्द्रः स्मृतः कुरु यथेप्सितम् ॥ २७५ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

पाखण्डी माह रे ! पूर्वमयं लक्षणवानिति । देवीपूजार्थमारब्धा मया तस्य शिरश्छिन्ना ॥ २७६ ॥

धन्या धर्मधनैश्वर्यगजितोजितवृत्तयः । इमे यैर्दृष्टुष्येक्षा धनिर्नो नावलोकिताः ॥ २५३ ॥

यतः—

भक्ते द्वेषो जडे गीतिः प्रवृत्तिर्गुह्यलङ्घने । मुखे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ २५४ ॥
भीमोऽजुषोदनामेवं कुर्वन् गत्वान्तिके गुरुम् । अवनदत् महाभक्त्या शेषसाधून्पि क्रमात् ॥ २५५ ॥
लब्धाशीर्यावदस्त्येष शृण्वन् धर्मं तदन्तिके । गगनात् तावदायान्तीं ददर्शैकां महाशुजाम् ॥ २५६ ॥
कालदण्ड इवाकस्मात् कोऽयमित्याकुलं जनैः ? । वीक्षिता सा कुमारस्य सन्निधौ सहसाऽप्यतत् ॥ २५७ ॥
किं करिष्यत्यसावेवं ध्यायन् भीमोऽपि धीरधीः । प्रेक्षते तावदेतस्य स्वङ्गमादाय साऽवलत् ॥ २५८ ॥
दीर्घा कृष्णा च कस्येयं शुजा याति क चेति सः ? । कुमारः कौतुकं द्रष्टुं द्रागुत्खृत्यासरोह ताम् २५९
उत्पत्य गगनं तस्यां व्रजन्त्यां स दृषात्मजः । रराज कालियव्यालपृष्ठारूढ इवाच्युतः ॥ २६० ॥
तथा पोतपतिभिन्नपोतः फलकमाश्रितः । दुस्तरं गगनाम्भोधिं तितीर्षुरिव सोऽश्चत् ॥ २६१ ॥
गच्छंश्च नभसाऽन्नेकनदी-कानन-पर्वतान् । प्रेक्षमाणो भुवि प्राप कालिकाभवनं क्रमात् ॥ २६२ ॥
नानाऽस्त्रिमयभित्तिस्थन्मुण्डकपिशीर्षकम् । कङ्कालकल्पितद्वारं दनितदन्तोखतोरणम् ॥ २६३ ॥
केशपाशपताकाढ्यं लम्बिताऽसितचामरम् । व्याप्तकृत्तिकृतोद्घोचं खधिरारुणभूतलम् ॥ २६४ ॥

(आदि विशेषकम्)

मोहान्धानां सुखायन्ते विषया दुःखदा अपि । लोटं पक्षिरिणानां टि कथं न कनकायनं ? ॥ २३८ ॥
 तद्विभाष्येति कन्दर्पदर्पसर्पविषापहम् । महागारुडमन्त्राभं जिनमेव तद्वि स्मर ॥ २४० ॥
 तुष्टाऽथ यक्षिणी माह चित्रं मन्त्राक्षरादिव । त्वद्वाङ्मयाद् मम तत्तादृग् गनं मोहविषं भणान् ॥ २४१ ॥
 ममेव क्रिमिदं भाग्यं किन्वा ते सिद्धिरीदृशी ? । भाल-पिण्ड-वर्चा-हस्तासिद्धयः स्युर्यतः वनाम् ॥ २४२ ॥
 तन्मम त्वत्प्रसादनान्यभवेऽपि न दुर्लभः । सर्वदुःखक्षयो मोक्षो विषयाऽपास्तन्नेतयः ॥ २४३ ॥
 इत्थं तत्त्वापदेशेन पूज्यस्तावत्वमत्र मे । यस्तु पूज्यस्तवाप्येव जिनां मे धरणं मद्रा ॥ २४४ ॥
 संलापं यावद्वित्सेवं कमलाक्षा करोति सा । भीमेन शुश्रुवे तावत् कुतोऽपि मयुरध्वनिः ॥ २४५ ॥
 पृष्ठं च सुन्दरि ! ध्वानः श्रूयते कस्य साऽन्नर्थात् ? । सन्त्यत्र मुनयो विन्ध्ये चतुर्षामिमुर्षापिताः ॥ २४६ ॥
 तेऽधुना कुर्वते धन्या स्याऽप्यायं कृत्यतत्पराः । तनो भीमोऽवदत् साऽप्यमनभ्रा दृष्टिरथ मे ॥ २४७ ॥
 यदेवंविधसाधूनामचिन्त्योऽत्र समागमः । रात्रिशेषं तवस्तत्र गन्त्वा निर्गमयाम्यहम् ॥ २४८ ॥
 इत्युदित्वा स यक्षिण्या दशिताध्वा ततोऽगमत् । कृतनानागमप्रभ्यासा यत्र सन्ति तपोधनाः ॥ २४९ ॥
 पुनः सपरिवाराऽहं मुनीनेष्यामि वन्दितुम् । इत्युक्त्वा साऽप्यगाद्धाम स्मरन्ती भीमश्रासनम् ॥ २५० ॥
 भीमसेनकुमारोऽपि धर्मध्यानसमाहितान् । मुनींस्त्रि गुरं चाऽपि दृष्ट्वा हृष्टानचिन्तयत् ॥ २५१ ॥
 अहो ! भूपालसत्कार-भोगाभावेऽप्यवन्यतत् । साधूनां सिन्धुराणां च वनवासं महागुह्यम् ॥ २५२ ॥

तं गजेन्द्रमिवास्तु नखतीक्ष्णः कुशोदरः । करनालललज्जिह्वो भीमः सिंह इवाऽशुभत् ॥ २२५ ॥
 दध्यौ च मारयाभयेनं किंत्वेष च्छन्ननापि मे । सेवां चक्रे तथा जीवन् यदि धर्मेऽपि रज्यति ॥२२६॥
 ध्यायन्निति कुमारेन्द्रः कथाञ्चिदपि लाघवात् धृत्वा चरणयोः कापालिकेनोच्छालितोऽम्बरे ॥२२७॥
 स पतन् यक्षिणीदेव्या दैवयोगादवाप्यत । करयोः संपुटीकृत्य नीतश्च निजमन्दिरे ॥ २२८ ॥
 उत्तुङ्गचङ्गविस्तीर्णे पुण्यराशाविवोऽज्वले । तत्र भीमः स्वभौक्षिष्ट दिव्यसिंहासनस्थितम् ॥ २२९ ॥
 सार्धत्रिभङ्गघटितामिव रूपं दधत्यथ । प्राञ्जलिः पुरतो भूत्वा यक्षिणी वदति स्म सा ॥ २३० ॥
 अयं विन्ध्याचलो भद्र ! ममेदं वैक्रियं गृहम् । क्रीडार्थं निवसाम्यत्र कमलाक्षाऽस्मि यक्षिणी ॥२३१॥
 निजदेवपरिवारवृता स्वैरभिहानिशम् । तिष्ठाम्यद्य पुनः शैलमष्टापदमहं गता ॥ २३२ ॥
 ततो वलन्त्या दृष्टोऽसि प्रक्षिप्तस्त्वं नभोऽङ्गणे । कापालिकेन तस्माच्च पतन् यत्नाद्धृतो मया ॥ २३३ ॥
 अधुना मारदुर्वारशरघातनिपीडिता । शरणं त्वां प्रयन्नास्मि रक्ष मां पुरुषोत्तम ! ॥ २३४ ॥
 परिवारो मदीयोऽयं सर्वोऽपि तव किङ्करः । भविता तद्विधायोऽत्र प्रसादं, संप्रहाण माम् ॥ २३५ ॥
 यक्षिण्यास्तद्वचः श्रुत्वा हसित्वेषद् नृपाङ्गजः । वभाण यदहो ! काचित् परा काष्ठा मनोभुवः ॥ २३६ ॥
 दूरेऽस्तु मादृशस्तावद्बुधो भूमिगोचरः ? । इत्थं विबुधलोकोऽपि मद्दनेन विडम्ब्यते ॥ २३७ ॥
 अनेनाभिद्भुता जीवाः कृत्याकृत्यं हिताहितम् । न जानन्ति न शृण्वन्ति नैक्षन्तेऽप्यशोमपीम् ॥ २३८ ॥

पुनर्मन्त्रिगुनः प्राह दृष्टान्तोऽयं न किञ्चन । यज्जीवो भगुरु द्रव्यं मणिः पुनरभगुरुषु ॥२६२॥
 तन्नानिधाणिनोऽयं भीमो नामुञ्चदाग्रम् । क्रमेण च ममायाता संव कृष्णचतुर्धर्मा ॥ २६३ ॥
 तस्या कपालिना सार्धं वीरयेपथरो निधि । सत्तद्भालिनो भीमः इमजानं मनि निर्पथः ॥ २६४ ॥
 आश्रित्य मण्डलं तत्राऽचिन्त्या कामपि देवताम् । कुमारस्य शिवावननं पात्सर्ष्या कर्तुमुद्यतः ॥ २६५ ॥
 तावन्भीमा जगो भद्र ! मा दाडिष्टा यतो मम । मत्समेव शिवावननः मरुतं क्रियता न्यया ॥ २६६ ॥
 आदृष्टामिप्ललज्जिष्टार्भीमो भीमस्तदन्तिकं । पञ्चानन देवात्पुग्नः माहमेकरथः श्रियतः ॥ २६७ ॥
 शिवावनन्पच्छलं त्वयं जानमस्य ततः शिरः । पराक्रमेण मे श्रापिमिति निर्धित्य चंनमि ॥ २६८ ॥
 कर्तनीभुत्करो रूपं कृत्वा व्योमसमं निजम् । हृषाकारश्रवण्डिन्द्रो विरुदं गजेति स्म तः ॥ २६९ ॥
 ततश्च मलयाम्भोदगाजिताडिव दारुणः । विश्वसोयः क्षण जने संभ्रान्तगुरदानवः ॥ २७० ॥
 भीमस्त्रंष्टिनं दृष्ट्वा यमजिहानिमं करे । कृपाणं कम्पयामास निष्करुणः क्रुध दधन ॥ २७१ ॥
 प्राह कापालिको रे ! रे ! बाल ! मृक्षमि ने शिरः । स्वयं चंद्रपथस्येनत र्भ्रास्त्रदन्त्यपरे गुर्वी ॥२७२॥
 भीमेनाऽभाणि चण्डाल ! रे ! कुपावण्ड ! मायिक ! । हत्वा मुत्पुमिवाथ न्यां करोमि मुत्तिनं जलम् ॥२७३॥
 शर्वीयानस्ततस्तेन मुक्तस्त्वं नृपनन्दनः । स्वल्पिनवाऽमिनानिच्छुत्य नन्मरन्यमोत्सदवान ॥ २७४ ॥

अन्यदा निजधामस्थं कुमारं मित्रसंयुतम् । एकः कापालिकोऽभ्यागात् पतीहारनिवेदितः ॥ १९९ ॥
 आशीर्वादवचःपूर्वमुपविश्य नृपाङ्गजम् । याचित्वैकान्तमित्याह पाखण्डी प्रणयान्वितम् ॥ २०० ॥
 श्रुवनक्षोभिनी नाम वरविद्यास्ति भीम ! मे । तस्या द्वादश वर्षाणि पूर्वसेवा कृता मया ॥ २०१ ॥
 अधुनोत्तरसेवां तु गत्वा प्रेतवनान्तरे । एष्यत्कुण्णचतुर्दश्यां चिकीर्षुरहमस्मि भोः ! ॥ २०२ ॥
 अतस्त्वं चेद् महासत्त्व ! भवस्युत्तरसाधकः । तदा सिध्यति मे विद्या तत् श्रुत्वाच राजसूः ॥ २०३ ॥
 असारेण शरीरेण यद्यनेन विनाशिता । गुणः कस्यापि कोऽपि स्यात्तन्नु किं नाजितं मया ? ॥ २०४ ॥
 प्रतिपद्येति भीमेन विस्मष्टः सोऽब्रवीदिदम् । कुमार ! दशभिर्घसैरायास्याति चतुर्दशी ॥ २०५ ॥
 तावन्त्यहानि ते पार्श्वे स्थारयेऽथ नृपजन्मना । अनुज्ञातः, स्थितस्तत्र स कुर्वन् भोजनं सह ॥ २०६ ॥
 ततो मन्त्रिसुतोऽवादीत् पाखण्डी किमिह प्रभो ! ? । कुमारः प्राह कार्येण पुनर्मन्त्रिसुतोऽब्रवीत् ॥ २०७ ॥
 कार्यं किममुनाऽऽख्यापोऽप्यनेन सह नोचितः । कुसंसर्गेण माऽऽत्मीये सत्सभ्यकत्वे मलं कुरु ॥ २०८ ॥
 किंच दुर्जनसंसर्गो मयुरोऽपि सुखे सखे ! । निर्वाहे मारयत्येव कालकूट इव शुवम् ॥ २०९ ॥
 कुमारः प्राह सत्यं भोः ! किन्तु दाक्षिण्यतो मया । प्रतिपन्नमिदं तेन श्रेयान् निर्वाह एव मे ॥ २१० ॥
 अथवा—
 किं करोति कुसंसर्गो निजधर्मदृढात्मनः ? । सर्पशीर्षोषितः किं न हरतेऽहिविषं मणिः ? ॥ २११ ॥

तदेवं यस्य यथैस्य योग्यताऽस्ति मम प्रथो ! । आदयो दीयतां तत्र तत्रो मुनिपनिर्गो ॥ ६८६ ॥
 अहंन देवो गुरुः सायुः ब्रह्मानं च जिनागमं । रागादिदोषनिर्मुक्तं नश्यतमपिनि पाञ्च ॥ ६८७ ॥
 नतोऽसो पान्त्रिणा सायं तत्पथ्य पुनर्मुनिम् । पप्रच्छ भगवत ! कोऽयं भूगो मं दूयतामथ ॥ ६८८ ॥
 मुनिराख्यदयं मान्यथये विप्रोऽथवन् तत्र । मित्रमज्ञानतपसा भूत्या यन्न उवाऽजनि ॥ ६८९ ॥
 प्राप्सो भद्रकभावं च नित्यमास्त्राकटयनात् । तत्त्वा पूर्वभवशीत्या भूगो भूतैरत्यवो रथन् ॥ ६९० ॥
 मत्वशीभूय यशोऽपि महत्प्रयत्नित्वभापन । मयापि तवं पाटानने प्रथो ! नश्यतः प्रपाऽनम ॥ ६९१ ॥
 शिक्षापन्थामपि प्राप्य मुनीन्द्राद् अर्पणोचराम् । नत्या यशो निजस्थानं ययो नलनृपांऽपि हि ॥ ६९२ ॥
 अथ राजा विधाप्याहृदिम्बं तस्याचन सदा । कुर्वेन प्रयावना अर्पे स पश्यात्रावतोऽजनि ॥ ६९३ ॥
 मानपथ परित्रय्यां माने चानशनक्रमात् । सर्वार्थमपन तर्पाद्वैद्यागत्य वेन्मयनि ॥ ६९४ ॥
 इति श्रुत्वा नलाह्व्यानं भीममेन ! त्वया स्वयम् । मनिपन्नवने भादयं दृढेनान्योऽपि योऽथनाम् ॥ ६९५ ॥
 भीमोऽप्याह तवादेशः प्रमाणं मे मुनीन्वर ! । अन्याऽह यस्य मे पूज्यैर्विनिष्टोऽनुग्रहः कृतः ॥ ६९६ ॥
 क्रोधव्याघ्रे मानशैले मायावंशान्त्रिसकुले । लोभगतं भवानथये यथैकः सायपां नुतः ॥ ६९७ ॥
 अथ नत्वा मुनिं पपद् निजस्थानं गताऽखित्वा । भीमोऽपि कुरुते यमं देवपूजादिना मुखा ॥ ६९८ ॥

१ स्वल्पदोषान्ते, पयमपि ।

- इन्द्रजालमिदं देव ! पुरस्ते दर्शितं मया । ततस्तोषाद्बहु द्रव्यं दत्त्वा राज्ञा व्यसर्जि सः ॥ १७३ ॥
 राज्ञीं मन्त्रिजनानेवं विरक्तो नृपतिर्जगौ । इन्द्रजालमहो ! दृष्टुं, तैरुचे त्वत्प्रसादतः ॥ १७४ ॥
 नृपोऽवोचदिदं यादृगिन्द्रजालविजृम्भितम् । तादृशं रूपतारुण्यस्नेहायुर्विभवातिकम् ॥ १७५ ॥
 तथाहि—

येऽनङ्गतुल्यरूपेण कामिनीनयनोत्सवाः । कुष्ठरोगदवलुष्टाः शक्यन्ते ते न वीक्षितुम् ॥ १७६ ॥
 कृतास्तारुण्यचैत्रेण ये स्फुरन्नवपल्लवाः । शटत्पत्राद्गुमायन्ते जरसा फाल्युनेन ते ॥ १७७ ॥

नखमांससमा पीतिर्जाता येषां परस्परम् । तेऽप्येकज्ञानवस्थाना दृष्टा दीपान्धकारवत् ॥ १७८ ॥
 आयुः सान्छिद्रकुम्भस्थजलवद् गलनात्मकम् । श्रीसुतु वातस्फुरद्दीपकालिकेव चलाचला ॥ १७९ ॥
 इत्यनित्ये जगद्भवते नात्मा मे रज्यतेऽयुना । मोक्षाय पूर्वजाचीर्णिं चरिष्यामि यतिव्रतम् ॥ १८० ॥
 इत्युत्तमा स्वपदे न्यस्य कुमारं हरिविक्रमम् । दत्त्वा धर्मं धनं जातः श्रमणः सोऽहमेव तु ॥ १८१ ॥
 स्ववृत्तं यद्यपि स्वेन कथ्यमानं लघुत्वकृत् । तथापि नृपते ! युष्मादृशां स्याद् गुणकारणम् ॥ १८२ ॥
 इति श्रुत्वा बहून्पीलनमना नलनृपोऽज्जवीत् । महासत्त्व ! श्रुदन्त्येवं बन्धनानि भवाद्दशाम् ॥ १८३ ॥
 मादृशां तु महामोहशृङ्खलाबद्धचेतसाम् । कषायारातिरुद्धानां मोक्षवार्ताऽपि दुर्लभा ॥ १८४ ॥
 मन्ये प्राच्यभवे पुण्यं पापं चाऽलं मयाऽर्जितम् । यत्ते पादयुगं हृष्टं यन्न शक्योमि सेवितुम् ॥ १८५ ॥

नृपप्रभुनित्यं काना पश्यता र्गतिविभिन्नम् । यतो मुमन्त्रयामि रोगं चापितुं नतः ॥ १५५ ॥
 क्षणं न त पयःपुरं प्रावनायो ग्रते भुवः । पुरः क्षोभोऽजति, स्थापः प्रत्ययं नमपन्थन ॥ १६० ॥
 अथाऽऽगाद् नीरमान्धानं नतः सप्तप्रभुनन्त्रं । आन्तोऽह नृपः सार्धं मन्त्रिणा यदुत्तारिष च ॥ १६१ ॥
 तत्र पौरजनान्मन्द शृण्वानां विविधं नृपः । यावदस्मिन्न जलं प्राप्तं तावत् सप्तप्रभुर्भिराम ॥ १६२ ॥
 तद् वैश्वं नृपतिः प्राह पश्य मन्त्रीभिः । कीदृशम् । आगात्कृत्यर्षाणां परमात्मानि पश्य ॥ १६३ ॥
 न कृतं मुकुतं शीणमायुर्वाङ्मयायुनाऽऽपद्यम् । तुङ्गशृङ्गपतन्निव दृश्यं मम वेषतं ॥ १६४ ॥
 यावत् कुलमाप्यापि त्रिपत्यासक्तचंचलता । जिनैन्द्रयमो नो चक्रे हारिणं जन्म हा ! मया ॥ १६५ ॥
 स्तुतीश्रंषण कल्पदृशोऽपि चिन्तामणिः पुनः । वैश्यं काचवण्डेन मया मुदेन हारिणम् ॥ १६६ ॥
 किं कुर्वे कं स्मराम्येवं सद्गुटे पतिनोऽयुना । इत्थं पत्यपतो नीरं राज्ञो निरुद्वेगगतम् ॥ १६७ ॥
 ततो ह्यदि नमस्कारं यावच्चिन्तयते नृपः । तावत् संमुखमायान्तं पातमेकं प्रपठयति ॥ १६८ ॥
 सप्तमे भुनन्ते त्रयं तं दृष्ट्वा मन्त्रिणाञ्जयीत । नायेह स्वानां कोऽपि गुरभन् दारुणयत्नम् ॥ १६९ ॥
 तत्रारोहुं नृपः संधाद् यावदुत्त्रिपति क्रमम् । तावन्नो वारि नो भवो न पातो न च गतिराम् ॥ १७० ॥
 स्तन्मन्त्रावस्थं तथैव स्वं पठयति स्वपुरे नृपः । सर्वं च मुद्रितं त्येकं गीतमूल्येन वार्त्तितः ॥ १७१ ॥
 अहां ! किमिदमाश्चर्यं देवत ! वद भूभुजा ? । इति पृष्टं वदुः प्राह देवता न मयाम्यदम् ॥ १७२ ॥

गीतसूरसमाप्तौ च स राज्ञा भाषितो यथा । कुशलं भो निमित्तज्ञ ! बहुर्दीनमथाब्रवीत् ॥ १४७ ॥
 कुशलं तादृशं देव ! यादृग् वक्तुं न शक्यते । शुभितेनोदितं राज्ञा किमश्रं भोः ! पतित्यति ? ॥ १४८ ॥
 स प्राह सत्यमेवेदं यत् त्वया गदितं विभो ! । निमित्तेन मया ज्ञातं मा कोपं कुरु भूपते ! ॥ १४९ ॥
 सशङ्केन ततो राज्ञा भणितं पुनरादरात् । निःशङ्कं ब्रूहि यज् ज्ञातं त्वया ज्ञानेन सुन्दर ! ॥ १५० ॥
 सोऽप्याह देव ! किं तेनाऽशिवेन कथितेन यत् । निरोद्धुं शक्यते नैव तथापि तव कथ्यते ॥ १५१ ॥
 मुहूर्तानन्तरं धाराधरोऽद्य धारिणीतले । मुसलाकारधारारिर्बर्षिष्यति तथा, कथम् ? ॥ १५२ ॥
 यथा ह्यकलितस्थूलस्थलप्रासादमन्दिरम् । सर्वमेकर्णवाकारं पुरमेतद् भविष्यति ॥ १५३ ॥

(युग्मम्)

ह्युवाणस्यैव तस्यैवं आन्त्वाऽभूदुत्तरोऽनिलः । कच्चोर्लमुखमात्रं च मेघखण्डं समुन्नतम् ॥ १५४ ॥
 बटुः पटुरथ ब्रूते प्रेक्ष्यतामश्रकं जनाः ! । उत्तरस्यामिदं व्योम सर्वं पच्छादयिष्यति ॥ १५५ ॥
 व्योम गन्तुमिवाऽऽस्थानलोकः सर्वोऽप्युदैक्षत । अश्रखण्डं तु तं रोद्धुमिव प्रसृतमम्बरे ॥ १५६ ॥
 तस्य स्तनितनादेन भीतेव कुरुते मही । पतिशब्दमिषाद् बुम्बारवं गिरिशुहामुखैः ॥ १५७ ॥
 जृहण्डाश्च तडिदण्डाः स्फुरन्ति स्म घनान्तरे । जिह्वा कालमुखस्येव चञ्चला ग्रासितुं महीम् ॥ १५८ ॥

निविष्टो नत्र तौ पावन् नावन् संन्यसपि क्षणात् । अन्यगाद् मुनिरस्याऽप्यद् भवान्ने वर्षदेवनाम् १३३
 मृत्या वचःपरिमन्तेनापि चम्पकपुष्पवन् । तस्मान्निशापिना भुषो विशिनः पृष्ट्यानिरम् ॥ १३४ ॥
 सत्रोत्तपं कुलं नाथ ! ज्ञानं मूल्यं ते मया । ईदृशयसि वैराग्यकारणं किन्तु कथयताम् ॥ १३५ ॥
 मुनिरुचं महाभाग ! चातुर्गितकदुःखदः । कारणं भव पत्राव विशेषस्तु निगम्यताम् ॥ १३६ ॥
 अस्ति पिङ्गपुरं नाम नगरं नत्र पार्थिवः । भुवनसार इत्याऽप्यस्त्वस्यापात्यो महापतिः १३७ ॥
 अन्यदा दाक्षिणात्यानां चक्रमंगीतकारिणाम् । आपयो समुद्रायोऽत्रान् त नस्यावमरं नृपः ॥ १३८ ॥
 समनालमुदङ्गाद्यानाद्यनादमनहरम् । तालच्छन्दातुगाःअथनकीर्तुल्यवन्धुरम् ॥ १३९ ॥
 समश्रुतिगतैः शुद्धस्वरैरालापयुन्दरैः । गीतञ्चानिसुधासारैः पुरितश्रुतिकोटरम् ॥ १४० ॥
 आरट्यं प्रेक्षणीयं तैर्वारिनारीभिराहतः । आस्थानस्यो नृपो द्रष्टुं लयललितः मष्टनवान् ॥ १४१ ॥
 अथां वयन्नपयद् वेगी भभोऽष्टाङ्गनिपितिवित् । वट्टरस्त्यागतो देव दिदृशुमुत्पन्ना न वा ॥ १४२ ॥
 नृपतिः प्राह मा मुञ्च को हस्यावसरोऽभुना ? । सति प्रेक्षाक्षणोऽत्रं देवानामपि दुर्त्ये ॥ १४३ ॥
 मन्त्र्युचं भवपात्रक्ष्व यत् प्रेक्षाकौतुकं विभो ! । सुलभं दुर्त्येभोऽष्टाङ्गनिपिततः पुनः पुमान् ॥ १४४ ॥
 ततो राज्ञः समादेशाद् मुक्तोऽसौ वेदिणा वट्टः । आगतः पुरिनकाहसनः श्वेतवत्सः नटाङ्गनिः ॥ १४५ ॥
 मन्त्रोच्चारणपूर्वं च नरेन्द्राय सिताऽक्षतान् । अर्पयित्वाऽप्यमत्यासौ वधारथानमुपाविशत् ॥ १४६ ॥

मनः

पुनानिरपराधानां पशूनां तृणमश्रताम् । प्रहरन्ति गतास्त्राणां ये तेषां क्षत्रता कुतः ? ॥ १२२ ॥
 वैरिणोऽपि हि मुच्यन्ते प्राणान्ते तृणभक्षणात् । तृणाहाराः सदैवैते हन्यन्ते पशवः कथम् ? ॥१२३॥
 च्चुक्रिर्तस्त्वव किं कोशेऽन्तःपुरे नगरेऽपि वा ? । दीनानशरणानेवं यदस्मान् हंसि भूपते ! ॥ १२४ ॥
 अत उच्यते—

मीन-रङ्कु-सतां नीर-तृण-सन्तोषवर्तिनाम् । धीवरा लुब्धकाः क्षुद्रा हा ! निष्कारणवैरिणः ॥ १२५ ॥
 इति श्रुत्वा दृषोऽप्यात्यमुवाच महदद्भुतम् । मर्त्यवाचा प्रजल्पन्ति निर्भयाः पशवोऽपि यत् ॥ १२६ ॥
 मन्त्रिणा भणितं देव ! देवोऽयं दानवोऽथवा । केनापि हेतुना कल्पमृगवेषोऽवतीर्णवान् ॥ १२७ ॥
 तद् गच्छ त्वरितं मुञ्च वाञ्छिनं मुक्तक करात् । प्रेक्षस्व किं करोत्येष ततो भूपस्तथाऽकरोत् ॥ १२८ ॥
 उच्चोच्चमपया याति मृगो राजाऽपि पृष्ठतः । तावद् दूरे वनस्थान्तः प्रेक्षते मुनिपुङ्गवम् ॥ १२९ ॥
 प्रलम्बभ्रुजमुत्तमस्पर्णवर्णं सुदर्शनम् । द्विधापि जितकन्दर्पं देहेन मनसापि च ॥ १३० ॥
 निरुद्धवचनं सुक्तचेष्टमेकाग्रमानसम् । नासाग्रन्यस्तदष्टिं च ध्यायन्तं ब्रह्म किञ्चन ॥ १३१ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

ततोऽवोचद् मृगो भो भोः ! नमतेमं महासुनिम् । अवनदेतां च तं बाहादुतीर्य नृप-मन्त्रिणौ ॥१३२॥

सर्वं हन्तव्यमेवात्र द्विपदं वा चतुष्पदम् । अन्यः प्राह मनुष्याणां वयोऽस्तु पशुभिः तिम्र ? ॥१६८॥
 तुरीयः प्राह हन्तव्या नरा एव न हि स्त्रियः । तुर्येणाऽर्थाणि हन्यन्ता पुरुषेभ्योपि सागृयाः ॥ १६९ ॥
 पञ्चमाऽप्याह ये ज्ञानि ते वध्याः सायुधेष्वपि । पशुस्त्वाह विना मर्त्येणतः कायो न धन्यचित्त ॥१७०॥
 इति भिन्नं मनस्तेषामभ्युद्वेज्याविशेषतः । ताः कृष्ण-नील-कापांन-नेत्रः-पद्म-मिनोभिः साः ॥१७१॥
 तदेवं तारतम्येन विशुद्धपरिणामतः । येन सर्वं रिपुभ्योऽन्ये नक्षिन्ताः सांऽपि भक्षमाः ॥१७२॥
 किञ्च, उत्तमा लघुवर्माणः स्नाकादप्युपदेवतः । कुमृतेनितेनं नलभ्यमां यथा नृपः ॥ १७३ ॥
 काऽयं कथमयं बुद्धो नलभ्यमनृपः मयो ! ? । इति पुष्टे कुमारेण युतः प्राह निगम्यताम् ॥ १७४ ॥
 विजयात्त्वं पुरे पूर्ये नलभ्यमांभियोऽभवत् । राजा राजेव यः पूर्णरत्नया सिषयाऽन्वितः ॥१७५॥
 तस्याऽऽसीत् तिलको मन्त्री मन्त्रिणां तिलसोपमः । बुद्ध्या लोकेभ्य नालभ्य नद्रूपामाभ यो भनः ॥१७६॥
 अन्यदा मुगायार्थं सांऽचारुदः मस्वितो नृपः । गतोऽरण्यं क्रमान् तत्र मग्नं मरेनो बल्म् ॥१७७॥
 स्वयं तु मन्त्रिणां सार्धं यावदग्रतरं व्रजेत् । नावटंकें मुगं दीर्यदृष्टगुहं दृष्टो सः ॥ १७८ ॥
 चापमारोप्य बाणेन तं जियांसुं मुगाऽव्रवीत् । क्षत्रस्य युज्यते किं न यन्मां बाणेन चिन्त्यन्ति ? ॥१७९॥
 नो क्षत्रवन्दस्याऽयं त्वं जानासि यदहो ! क्षतान् ? । प्रायन्ते सकलं लोकं कथ्यन्ते अत्रिवात्तनः ॥१८०॥
 शुलदयाविशुद्धा ये क्षत्रियाः सत्त्वगालिनः । नैव तंऽपगताऽस्त्रस्य मदरन्ति रिपोरपि ॥ १८१ ॥

शुजाँ रामदमौ पृष्ठं पश्चात्तारो गलं क्षमा । साम्यसौम्येऽक्षिणी नासा संन्तोषो विनयो मुखम् ॥१७॥
 प्रिय-सत्ये श्रुती भालं सम्यक्त्वं वासना शिरः । तदाज्ञा चारुधम्मिलः प्रबोधः क्रमशु सुन्दरम् ॥ १८ ॥
 इत्यङ्गैस्त्रिषु लोकेषु धर्मनामा प्रतिष्ठितः । यौऽयं राजास्ति तस्यान्तरात्मा जीवदयाभिधः ॥ १९ ॥

(कलापकम्)

कुमार ! तदियं कार्या विशेषेण त्वयाऽशुना । ततो हृष्टः समिन्नोऽपि भीमः सम्यक्त्वमाश्रयत् ॥१७०॥
 तथा निरपराधानां जीवानां वधकर्मणि । यावज्जीवं निवृत्तिं च भुगयादौ तु सर्वथा ॥ १०१ ॥
 ततो हृष्टेन गुरुणा भीमो नववयस्त्वतः । प्रतिपन्नव्रतस्यैर्यं कर्तुं प्रत्नुपहंहितः ॥ १०२ ॥
 अहो ! धन्यतमः कोऽन्यः कुमार ! भवता समः । नवे वयसि यस्यैवं पुराणवयसो मतिः ॥ १०३ ॥
 यत उच्यते—

पूर्वं मनः ततः कायं सतामालिङ्गते जरा । असतां च पुनः कायं कालेनापि न मानसम् ॥ १०४ ॥
 रम्यो द्राक्षेव कोऽप्यनतरिन्द्रवारणवत् परः । बहिः संपूर्णभाष्यस्तु द्विधापि सहकारवत् ॥ १०५ ॥
 गतापराधजीवानामपि हिंसानिषेधतः । कथ्यते हुत्तमा लेख्या तत्रोदाहरणं शृणु ॥ १०६ ॥
 तथाहि—
 वैरिग्रामविघाताय केऽपि षट् पुरुषाः पुरा । चलिताः समुदायेन तेष्वेक इदमब्रवीत् ॥ १०७ ॥

चानेनेव पुनस्तत्राप्यक्रानं नीलित्पुमिने । तर्पयेन्तर्हरापोऽभुद् मनुष्यन्वं नयाङ्गिनः ॥ ८५ ॥
 प्राप्येन हि मयदाद् यद्भुत्तरगुभरापि । तद्विदं प्राप्य भानुष्यं यतिनच्यं शिवाऽञ्जनि ॥ ८६ ॥
 स च द्वेषास्ति तत्रैक ऋजुभक्तोऽपरः पुनः । ऋजुपार्शो यनेर्षेः नेनाशु शिवपापयेन ॥ ८६ ॥
 रागेदृषाभिर्वा तत्र सिंहव्याघ्रो तु तिष्ठतः । क्रोधानामा मदादावो भानो विषपपर्वतः ॥ ८७ ॥
 मायाशुषित्त्रयंशाली त्योभो गतोऽजनेवैस्त्वतः । विषया विषष्टशब्ध भूतोः पान्यच्छितादयः ॥ ८८ ॥
 वेतालाश्च पुन्योरा द्वाविंशतिपरीपताः । सावधानरविश्रान्तैर्गन्तव्यं तत्र मयदा ॥ ८९ ॥
 ततो यश्चस्ति ते भक्तिरैवाङ्गुतुं तदाश्रय । ऋजुपार्शो यतः श्रेष्ठं यतिशर्मन् परं न हि ॥ ९० ॥
 न्नयथा वक्रमागोऽस्ति दृष्टिशर्मापराभिधः । चिरात् तेनाप्यते स्मिद्धिः किन्त्येष न हि दुर्गमः ॥ ९१ ॥
 ततो भाल्तलन्यस्तस्तरपद्भुजकुञ्जलः । नत्वा विज्ञपयामास गुरुं गुरमुदा नृपः ॥ ९२ ॥
 नाद्यापि यतिषेमेऽहं सपथः सुप्रभो ! ततः । प्रसथ दृष्टिशर्मा मे दीयतां यदि योग्यता ॥ ९३ ॥
 गुरुणा दृष्टिशर्माऽथ भूभुजेऽणुव्रतादिकः । दत्तः सम्पत्तवमृत्स्वं नृपः सम्पत् प्रपन्नवान ॥ ९४ ॥
 जातश्रद्धः कुमारोऽपि न प्रापित्शुविशेषतः । प्रसादितः स योग्यत्वाद् गुरुर्षोऽय हिनेपिणा ॥ ९५ ॥
 मष्टर्याख्य-निष्टर्याख्यनियमो यस्य सुकर्मो । सन्सद्गः कटिरास्तिमयमुदरं हृदिवेचनम् ॥ ९६ ॥

१-वर्षादिवश्यात्, इत्यपि ।

तस्य क्रमेण वधिष्णोः सुतो बुद्धिलमन्त्रिणः । अभूत् तुल्यवया मित्रं मन्त्री च मतिसागरः ॥ ७२ ॥
 अन्यदा स्नेहतो भीमः प्रातर्यातो नृपान्तिकम् । प्रणमन् भूभुजालिङ्ग्य निजोत्सङ्गे निवेक्षितः ॥ ७३ ॥
 अथोचित्तासनासीनः स्याङ्गे पादयुगं पितुः । कृत्वा संवाहयंस्सस्य शासनं यावदिच्छति ॥ ७४ ॥
 तावदारामिकेणैत्य विज्ञप्तं देव ! दिव्यवाक् । अभिनन्दमुनीन्द्रोऽय चम्पकोद्यानमागतः ॥ ७५ ॥
 तत् श्रुत्वा हर्षरोमाञ्चैरसंमादिव भूषणम् । स्याङ्गादुत्ताय मुकुटवर्जं तस्मै ददौ नृपः ॥ ७६ ॥
 कुमार-मन्त्रि-सामन्तसहितो वन्दितुं नृपः । गतो गुर्वन्तिके पञ्चविधाभिगमपूर्वकम् ॥ ७७ ॥
 सच्चित्ताचित्तयोस्त्यागात्यागौ तद्दर्शनेऽञ्जलिः । चित्तैक्यमुत्तरासङ्गोऽभिगमः पञ्चधा गुरोः ॥ ७८ ॥
 तत्रार्कवत् तपस्तेजोदीप्तं तापहरं पुनः । सोमवच्छीतलं किन्तु वक्रतामलवर्जितम् ॥ ७९ ॥
 ज्ञानादिगुणरत्नाढ्यं गम्भीरं च समुद्रवत् । न तु क्षारत्वदोषेण जडत्वेन च दूषितम् ॥ ८० ॥
 गुरुं दृष्ट्वा भृशं तुष्यन्नवन्दत् नरेश्वरः । धर्मलाभाधिषं सोऽपि ददौ दुरितहारिणीम् ॥ ८१ ॥
 (विशेषकम्)
 नासन्ने नातिदूरे च निविष्टो नृपतिः पुरः । स्मरिणापि समारेमे विशुद्धा धर्मदेशना ॥ ८२ ॥
 अहो ! कोऽपि यथा कूर्पो वसन्निर्गर्धपल्वले । वातोत्सारितशेवालावकाशेनेन्दुमक्षत ॥ ८३ ॥

भासंती गो-रूपं दृढ-शैल-प्रासाद-हस्तिपु । गोदनागम्यगमने स्वप्ने मृन्मृश ग्रन्थने ॥ ५८ ॥
 वरा-ऽन्ना-फल-वाम्बुल-पुष्प-द्वीप दधि-ञ्चजाः । सद्रत्न-चापर-च्छन्न-मन्त्रा लब्धा धनप्रदाः ॥ ५९ ॥
 आमन ग्रथनं यानं धरति वाहनं गृहम् । यो ज्वलद्दीप्त्य जागति तस्य लक्ष्मीः सपन्नतः ॥६०॥
 चन्द्रशासंऽम्बुधेः पाने निजान्नैवापुनं पुरे । राज्यलाभः सर्गो-नयोस्नरणं च शुभोदयः ॥६१॥
 देवस्य दर्शनं धन्यमर्चनं च विशेषतः । आज्यलाभः पयःपानं श्रिये चार्कैन्दुदर्शनम् ॥ ६२ ॥
 तलकुटुम्बलिप्तं स्वं गीतवृत्त्यपरं तथा । हसन्तं वीक्ष्य दुःखाय श्वापतोपद्रवो भियं ॥ ६३ ॥
 शर्या-द्वारा-गोलाभङ्गे भार्याया जायते मृतिः । अङ्गच्छेद् पुनर्दृष्टं पित्रुमातृमुत्तलययः ॥ ६४ ॥
 रक्तकृष्णाम्बरभृता खिया श्लिष्टस्य स्वग् मृतिः । शुक्लमालयांशुकभृता पुनः श्रीः सर्वतोमुखी ॥ ६५ ॥
 निगडे पाशवन्धे च प्रतिष्ठा स्यात् सुतोऽथवा । गुरुदेवपितृस्मापरराटिष्टं यत् तथैव तत् ॥ ६६ ॥
 शस्तं शुक्रं शुभं सर्वं निन्धं कृष्णं त्वयोभनम् । इत्यादि बहुधा देव ! स्वप्नशास्त्रे निगद्यते ॥ ६७ ॥
 पुनः पपच्छ भूपालो राज्या स्वप्नेऽथ वीक्षितः । प्रशान्तः सिंह उत्सङ्गे किं फलं तस्य भो द्विज !? ॥६८॥
 सोऽवदद् देव ! सत्पुत्रलाभाय स्त्रीभिराक्षिताः । स्वप्ने कलश-सुर्ये-न्दु-गज-सिंह-पटावृषाः ॥ ६९ ॥
 ततो भूपाऽतिसंतुष्टः संमान्य व्यसृजद् द्विजम् । आशांसाऽपि सुपुत्रस्य कस्य नोद्दामयेद् मनः? ॥७०॥
 अथ स्वसमये राह्याः प्राज्यतेजाः सुतोऽजनि । पूर्वक्रमगतं भीम इति नामाऽस्य निमेषं ॥ ७१ ॥

तत्र—अहिंसा नाम यद्भोके स्वस्वभावप्रवर्तिनाम् । जीवितव्यैकसारणां प्राणिनां प्राणरक्षणम् ॥ ४७ ॥
जीवितव्यं ददानेन दत्तं त्रिभुवनं ततः । हरता तत् तु सर्वस्वं हृतं शून्यीकृतं जगत् ॥ ४८ ॥

ग्रन्थातरेऽप्युक्तम्—

सर्वे वेदा न तत् कुर्युः सर्वे यज्ञाश्च भारत ! । सर्वतीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥४९॥
कुमिकीटपतङ्गेषु तृणवृक्षादिकेष्वपि । दयां सर्वत्र कुर्वीत यथात्मनि तथा परे ॥ ५० ॥
स्वयं रक्षति यो जीवान् रक्षयत्यपरानपि । इहापि सोऽद्भुतामृद्धिमति भीमकुमारवत् ॥ ५१ ॥

तथाहि—

पुरमस्त्वत्र कमलपुरं यद् भूमिपलवले । श्रिया नित्यकृतावासं विकशि कमलायते ॥ ५२ ॥
तत्र प्रजापतिर्न्यायस्रष्टाऽऽसीद् हरिवाहनः । तत्प्रिया मालती नाम मालतीव गुणोज्ज्वला ॥५३॥
साऽन्यदा सिंहमङ्कस्थं स्वप्ने दृष्ट्वा न्यवेदयत् । राज्ञः, राजापि सानन्दं निशम्याऽभिवनन्द तम् ॥५४॥
अथ प्रभातकृत्यानि कृत्वाऽऽस्थानगतो तृणः । द्विजमाकारयामास स्वप्नशास्त्रविशारदम् ॥ ५५ ॥
तत्र दत्तासनासीनं तं पप्रच्छ तृपो ननु । पूर्वं कथय मे नावत् कस्य स्वप्नस्य किं फलम् ? ॥५६॥
द्विजः प्राह शृणु स्वामिन् ! दृष्टचिन्तितवर्जितः । स्वच्छदेहैश्च यो दृष्टुः स स्वप्नः फलदोऽखिलः ॥५७॥

१ सर्वदालानि चैव हि, एवमपि । २ भूमिसरसि ।

नरकान्तं तदा राज्यं यदि राजा न धार्मिकः । धार्मिके तु परं तस्मिन् मौल्यपत्र परम न ॥ ३३ ॥
 अनुसिद्धिं विधायेवं क्षणित्याऽपिन्नं जनम् । श्रुतसागरयुर्वनेऽर्गाहृद् विद्युर्नान्नम् ॥ ३४ ॥
 राजापि निरणवेगः पैत्रिर्नां राज्यमभ्यदम् । अगृध्नुः पात्रयापात्र नीतिगारागुमानः ॥ ३५ ॥
 अनासक्तमनाः सौख्यं सिपेवे विषयोऽन्नम् । इत्यथकापां तस्याऽऽस्नां धर्मायेव महान्मनः ॥ ३६ ॥
 पद्मप्रवर्तकुक्षिभयः तस्यापि तनयोऽभवत् । नामतः किरणतंजास्तेजनामैकमास्पदम् ॥ ३७ ॥
 तपाम्च कवचहरः सिद्धविद्ययः सोऽभवत् । मूर्तिः किरणवेगस्य द्वितीयेव महामनाः ॥ ३८ ॥
 अन्यदा वहिरद्याने तत्रत्य समवासरत् । मुनिः सुरगुरुनाम नाञ्चैव ध्वस्तकल्पपः ॥ ३९ ॥
 गन्वा किरणवेगस्तं नमश्चक्रेऽतिभक्तितः । पुरीत्यैकत्र सर्वोऽपि मुनिं वन्दिन्तुमाणम् ॥ ४० ॥
 ततो राजो जनस्याऽपि यथास्थानं निषेदुषः । अनुग्रहाय विदये स साधुधर्मैदशनाम् ॥ ४१ ॥
 आसाद्यते भवान्मोर्धो भ्रमद्भिः यत् कथञ्चन । मूढः तत् प्राप्य मानुष्यं हा ! रत्रपिव हायने ॥ ४२ ॥
 नराणां कीटकानां च दैवदत्ताऽशनामुपात् । आर्तध्यानकृतोऽभेदो यदि धर्मः सर्वज्ञभाषितः ॥ ४३ ॥
 नरके पातनायेव विषयाः सेवितान्धिरम् । सेव्यो मोक्षफलस्तस्माद् धर्मः सर्वज्ञभाषितः ॥ ४४ ॥
 स च द्वेषा भवेदत्र गृहस्थ-न्यतिभेदतः । अणुव्रतानि मुख्यानि गृहिणां पञ्च तद् यथा ॥ ४५ ॥
 अहिसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्याऽपरिग्रहो । धर्मस्त्वात्प्राये सर्वज्ञैरप पञ्चव्रततत्परः ॥ ४६ ॥

सोः

॥३७॥

कार्यो ज्ञानवयोहृदयविदग्धैः सह सङ्गमः । श्रुतादिव्यसनं वार्यं कृत्यः षट्शत्रुनिग्रहः ॥ २० ॥
 आराम इव लोकोऽयं पालनीयः प्रयत्नतः । येनाप्तोषि यशःपुण्यं सौख्यपुण्यमयं फलम् ॥ २१ ॥
 तथा-गुणैश्चनादरं वत्स ! भूरिश्रीरपि मा कृथाः । संपूर्णोऽपि षट्ः कूपे गुणच्छेदात् पतत्यधः ॥ २२ ॥
 स्वाम्यमात्यश्च राष्ट्रं च दुर्गः कोशो बलं सुहृत् । राज्यं ससाङ्गमप्येतत् सहुणैरेव धार्यते ॥ २३ ॥
 मा जात ! संपदामग्रमारूढोऽस्मीति विश्वसीः । दूरारोहपरिश्रंशविनिपातः सुदुःसहः ॥ २४ ॥
 किञ्च-कुंलजस्यापि ते वत्स ! भूयो भूयः प्रचक्ष्यते । येनेदं यौवनं नव्यं दावपावकसंनिभम् ॥ २५ ॥
 दण्डवा गुणवनं तच्च विस्मैसातः प्रशाभ्यति । धन्यास्ते तु शमामभ्योभिः प्रागेव शमयन्ति ये ॥ २६ ॥
 निःस्वानामपि तारुण्यं विकाराय भवत्यलम् । विद्यारूपबलैश्वर्योद्धतानां किं नु कश्यते ? ॥ २७ ॥
 यौवनस्यावतारे हि बाल्येनैव सह व्रजेत् । स्नेहो गुरुजने, वाञ्छा वक्षसा सह वर्धते ॥ २८ ॥
 वयसेव सहारोहत्यहो ! पीतिर्नवा नवा । बलेनैव सह स्फूर्तिं मदी याति दिने दिने ॥ २९ ॥
 दीर्घेन सह स्थूलभावमापद्यते मतिः । मध्येनैव सहात्यन्तकृशतां भजति श्रुतम् ॥ ३० ॥
 हृदयं च सहैरुभ्यां दुर्नयैरुपचीयते । मोहो मालिन्यहेतुश्चोच्चृम्भते इमश्रुणा सह ॥ ३१ ॥
 आकारमनुवर्तन्ते विकारा अपि पुत्रक ! । तदिदं यौवनारण्यं कोऽपि क्षेमेण लङ्घयेत् ॥ ३२ ॥

नम्रस्वचरकोटीरिगाणि रयमरुरी मद्रा । वन्म पादतयश्रेणिप्रयाजालजन्तुःऽगमन ॥ ६ ॥
 निजाचारण लोमानां मानमानि हरत्रोपि । न्यायनिष्ठ र्भन रव्यानिप्रयाप स्वन्तुः ॥ ७ ॥
 रूपत्यावण्यसोपायः तिलकन्वेन योपिनाम् । अभुन मायाऽभिधा नरय श्रियता निरुलाभ्यो ॥ ८ ॥
 भुज्जानस्य तथा सान्य तन्म्य वेपथिकं मुखम् । क्रियानपि यथा कालो भिगुर्मानिर्धर्षणः ॥ ९ ॥
 इतश्च सोऽष्टपात् कल्पाद् गजजीविः परिन्पुतः । देव्याः श्रीनित्यहात्रत्या उदरे समतानरन ॥ १० ॥
 सा काले सुपुत्रे सनुपनूतनरत्नक्षणात् । पित्रा च निरणत्रेग इति नापात्स्य निर्धये ॥ ११ ॥
 शीभिर्कलियमानः सन व्यवधिष्ट क्रमण मः । विद्याकल्पनिर्मा रथाभुद्राकरोद च योरनम ॥ १२ ॥
 सर्वलक्षणसंपूर्णं दयानोऽप्यहमुज्ज्वलम् । यत्रासां हरिणाश्रीभिस्तद् दन दशभं ॥ १३ ॥
 विशुद्धतिरयो णं महासापन्नवंशजाम् । पद्मावर्णा राजपुत्र्या महश्या पर्यणाययन ॥ १४ ॥
 परवहितसद्धर्मक्रियावसरमात्मनः । ज्ञान्या दत्त्वा च पुत्रस्य राज्य राजेन्त्यनापन ॥ १५ ॥
 भोः ! प्रयानाः ! यतः स्वामी चक्षुश्च भवतामयम् । अर्पितः किरणयथां द्रष्टव्योऽर्हसिपानिनाय ॥ १६ ॥
 स्वप्नेऽप्याज्ञा न लडुयात्स्य मतिरुत्कृक्तोऽपि हि । विकारः कुलन्ध्रंन दानार्थो न ज्ञातुर्निन ॥ १७ ॥
 न्वयाप्येष महानाज ! नाजयोको मयेव भोः ! । अनुवर्त्याऽपनावेर्षि मात्स्यं वागधरं हि ॥ १८ ॥
 ददयान्तः पुनः पितृशिशुन्यायेन सुन्दरम् । चिन्तनीयं, न मयादा लडुनीया सपुष्टरन ॥ १९ ॥

दानादिर्दानं निखिलजन्तुगुरुः प्रधानध्यानद्वयीदशनवानुरुकीर्त्तिशुण्डः ।

पार्थः करी शमवनेकविहारभावो गीर्दानतः शमयताज्जगतीरजांसि ॥ ८८५ ॥

इति श्रीकालिकाचार्यसंतानीयश्रीभावदेवसूरिविरचिते श्रीपार्थनाथचरित्रे महाकाव्येऽष्टसर्गे भावाङ्के श्रीपार्थनाथप्रथम-
द्वितीय-तृतीयभववर्णने नाम प्रथमः सर्गः ।

अर्हम्

अथ द्वितीयः सर्गः ।

अथ पूर्वविदेहेषु सुकच्छे विजये गिरौ । वैताड्येऽस्ति धनैराड्या तिलका नामतः पुरी ॥ १ ॥
उत्तुङ्गचङ्गवलयप्रासादच्छन्ननाऽनिशम् । पुरीप्रभृतया यस्या यशोरशिरिचोच्छ्रितः ॥ २ ॥
सर्वदाऽनेकविद्याभिर्यत्र विद्याधरा नराः । आश्लिष्टा अपि मुच्यन्ते नैव क्षणमपि श्रिया ॥ ३ ॥
सुरैश्चन्द्रमसं, नेत्रैः कमलं, कोकिलं स्वरैः । गमनै राजहंसं च जिभ्युर्थ्याऽबला अपि ॥ ४ ॥
तत्र विहृद्गतिर्नाम राजा विद्याधरेश्वरः । बभूव स्वयशोदुग्धक्षालिताशेषदिग्मुखः ॥ ५ ॥

देवादेवय यत्र कल्पं क्लिप्ता यत्रमास्त्रं । इयं च श्रीस्तवायता यद्विर्गानि वृत्तव नन ॥ ८७० ॥
 तनः स विदितस्मानः कल्पपुस्तकयाननः । निद्रालयस्यमतिषाः स्तुत्यां स्यान्नामिभिश्चन ॥ ८७१ ॥
 देवदेवार्णोरयं विदितं मङ्गलक्रमं । संगीताऽपुनपशान्ता दिव्यभोगाननुक्त मः ॥ ८७२ ॥
 यत्तथा क्रमिणी साऽपि तपस्तेषु मुदुस्तपम् । तथा यथा विषयाभुष्ट देवो कल्पं द्विर्नायते ॥ ८७५ ॥
 स कोऽपि देवो नेयाभुष्टीगानं यन्मनस्तया । न गृह्यति मनोहारित्पत्न्यावण्यमपदा ॥ ८७६ ॥
 देवे क्वापि मनश्चक्रे न मनोगापि सा पुनः । गजेन्द्रजीवदेवस्य संगमन्याननन्तरा ॥ ८७७ ॥
 गजेन्द्रजीवदेवोऽपि यस्यापत्यतुरागतान । रक्ता नां चावयंजान्या नदस्तीरमुपानयन ॥ ८७८ ॥
 चक्रे स देवो देवो तामन्तःपुराशिरासपिम् । पूर्वजन्मापिसंवत्स्रः स्नेहो हि चलरचरः ॥ ८७९ ॥
 नन्दोभ्वरं गाभ्वनादित्यनिमानां महाचर्नः । संगीतेन पुरस्तासां मृतीनां पर्युपासनः ॥ ८८० ॥
 कद्राचिन्नन्दनोभानदीपिकोजलकालिभिः । कद्राचिद् गीतवाटित्रनित्येन्मवमहारमैः ॥ ८८१ ॥
 स्वच्छन्दक्रीटया तत्र मुखं वेषयिकं परम् । भुञ्जानांऽगपयन्त्रालं न गजेन्द्रमुरां द्विवि ॥ ८८२ ॥
 कालेन क्रियता मोऽपि कुकुटादिविपन्नवान । नारकोऽभ्युन नमदगणैवायुः पञ्चपावर्त्ता ॥ ८८३ ॥
 पञ्चमार्यानिर्वायाश्च वेदना विविधाः सदा । सोऽन्वभुव कपटर्जवो विश्रान्ति नाप जालुचिन ॥ ८८४ ॥

विशेषेणार्त्थ्यानस्थो मृत्वाऽभूत् कुर्कुटोरगः । अटव्यां दर्शनेनाऽपि सर्वसत्त्वभयंकरः ॥ ८५९ ॥
 दंष्ट्रया पक्षविक्षेपैर्नखैश्चञ्चुगुटेन च । जातपक्षो यम इव संहरन् प्राणिनोऽखिलान् ॥ ८६० ॥
 सरस्युष्णांशुसंतप्तं स पिवन् प्रासुकं पयः । ददशे मरुभृतीभस्तेन वमन्ममताऽन्यदा ॥ ८६१ ॥
 पङ्के मग्नस्तदा दैवात् तपःक्षामतनुत्वतः । निर्गन्तुमक्षमः कुम्भे स दष्टः कुर्कुटाहिना ॥ ८६२ ॥
 तद्विषमसरैर्ज्ञात्वाऽवसानं स मत्तङ्गजः । चक्रे चतुर्विधाहारप्रत्याख्यानं समाहितः ॥ ८६३ ॥
 तत्क्षणोच्छासिवीर्यश्च विमृश्यन् मुनिभाषितम् । सस्मारैकमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्कृतिम् ॥ ८६४ ॥
 व्यभावयच्च रे ! जीव ! मरणे ध्रुवभावानि । धर्मध्यानक्षणः सांऽयं महाभाष्येन लभ्यते ॥ ८६५ ॥
 परो निमित्तमात्रं स्यात् स्वकर्मैवाऽपराध्यति । पद्वेधं मा स्म तत् कार्षीरस्मिन् कुर्कुटपन्नगे ॥ ८६६ ॥
 इत्थं शमसुधातप्तो धर्मध्यानी विषद्य सः । सहस्रारे सप्तदशसागरायुः सुरोऽभवत् ॥ ८६७ ॥
 विमानेऽन्तर्मुहूर्त्तनोत्थाय दूष्ययुगान्तरात् । आसीनं तरुणनराकारं सर्वार्ङ्गभूषितम् ॥ ८६८ ॥
 रत्नकुण्डलकोटीरतारहारदिभूषणाः । सहसा सुरसुन्दर्यः सहर्षामिदमूचिरे ॥ ८६९ ॥

(युगम्)

जय, नन्द, चिरं भद्र ! पीणय स्वदशाऽनुगान् । अद्यास्माकमनाथानां नाथत्वं यत् त्वमासदः ॥ ८७० ॥
 अद्य पुण्याहमद्यैव मङ्गलं पीतिरद्य च । अद्यैव वसः तिस्रिर्गो नाथ ! यत् त्वमिहागमः ॥ ८७१ ॥

वरुणा करिणीभूना सापि नद्वैव नभ्युर्षी । तद्वैव जानिन्पराणमुपलभे गजेन्द्रवत् ॥ ८५३ ॥
 भूयोऽप्याख्याजिनभर्ष नभ्यर्षिः स्वयंदेवते । ययो च श्रावर्षाभूय मुनि नभः । ग तुजः ॥ ८५४ ॥
 पित्रितः सर्वलोकोऽपि पुनस्तद्वयोयविष्मिनः । कोऽपि दासागुपदत्तं कोऽप्यभुत् श्रावकननः ॥ ८५५ ॥
 तदा सागरदत्तोऽपि जिनभर्षे दृढाजयः । त्रिणिष्टश्रावको जसं सुंरभ्यधिकरिपतः ॥ ८५६ ॥
 अप्रापदद्रौ गत्वा च सोऽस्विन्दमदामुनिः । अवन्दताऽहनः नवान विदरंशान्यतो ययो ॥ ८५७ ॥
 कुञ्जरश्रावकः सोऽपि भूत्वा भावयतिः स्वयम् । द्योतिनिरतोऽन्तरीनि कुर्वन् पष्टादिकं नपः ॥ ८५८ ॥
 सुयत्तसामभसः पाता शुक्लपत्रादिपारणः । स करी करिणीकैत्रिषुखोऽभ्याद् विरक्तयोः ॥ ८५९ ॥
 इति दध्यौ च धन्यास्ते मत्स्यत्वे मन्नजनित ये । पात्रदानपित्राऽर्थस्य मत्स्यस्य फलं व्रतम् ॥ ८६० ॥
 द्रविणं तद्धनेनेव मस्यत्वं धिग् मया तदा । अहार्यनातदीक्षेण किं करोम्यभुना पशुः ? ॥ ८६१ ॥
 तिर्यक्तेऽपि शरीरस्य गुरुत्वंनास्य पापिना । अभवं बह्वुजीवानां क्षयकारी भयदरः ॥ ८६२ ॥
 येन तेन वनाहारणेप कुक्षिः प्रपूर्यते । तज्जीव ! ममतां देहे त्यक्त्या धर्मपरां भव ॥ ८६३ ॥
 भावयन् भावनापेवं सुव्राज्ञासिरमानसः । स काल गमयन्नस्याव सुस्थितः सुप्त दुःखयोः ॥ ८६४ ॥
 इत्यथ कपटो ज्ञानो मत्स्यतिवशादपि । अभाष्यमाणो गुरुणा गर्भमाणोऽन्यतापमैः ॥ ८६५ ॥

१ दृष्यतेनेव ।

दूरतो धां वितः क्रोधादिभः पार्श्वगतोऽस्य तु । प्रशान्तमत्सरो जज्ञे तत्तपःश्रीप्रभावतः ॥ ८३३ ॥
 सद्यश्च जातसंबेगाऽनुकम्पः स्थिरदेहभृत् । तस्थौ मुनेः पुरस्तस्य स शैश इव नूतनः ॥ ८३४ ॥
 मुनिस्तस्योपकाराय कायोत्सर्गमपारयत् । शान्तगर्भारया वाचा तं बोधयितुमब्रवीत् ॥ ८३५ ॥
 भो भोः ! स्मरसि किं न त्वं मरुभूतिभवं निजम् । किं न प्रत्याभिजानासि मामरावेन्दभूपतिम् ? ॥ ८३६ ॥
 तद्भवे प्रतिपन्नं किं व्यस्मार्षीधर्ममार्हतम् ? । स्मर सर्वं विमुञ्चेमं मोहं श्वापदजातिजम् ॥ ८३७ ॥
 गिरं पीयूषदेशियां मुनेस्तस्य मतङ्गजः । पणौ निश्चलविस्तारिकर्णपर्णपुटेन सः ॥ ८३८ ॥
 अथोहापोहतो जातिस्मरणं प्राप्य तत्क्षणात् । अत्यन्तोह्यासिहर्षाश्रुसालिललुतलोचनः ॥ ८३९ ॥
 भूत्वाऽञ्जनतकायाग्रः करेण चरणौ स्पृशन् । शिरसा तं नमश्चक्रे संविभ्रात्मा मुनिं गजः ॥ ८४० ॥
 भूयोऽपि तं मुनिः स्माह भवेऽस्मिन्नाटकपेमे । प्राणी नट इवाप्नोति रूपान्यत्वं क्षणे क्षणे ॥ ८४१ ॥
 तथाहि क तदा धीर्मांस्तत्त्वज्ञः श्रावको द्विजः । जातिस्वभावमूढात्मा केदानीं त्वमसि द्विपः ? ॥ ८४२ ॥
 किंवाऽथ बहुनांकेन कार्यसारा भव द्रुतम् । कषायविषयासङ्गं विमुच्य कारिपुंगव ! ॥ ८४३ ॥
 नाऽसि सर्वविरत्यर्हस्तद् द्वादशव्रतात्मकः । भूयः श्रावकधर्माऽस्तु प्राग्जन्माङ्गीकृतस्तव ॥ ८४४ ॥
 इत्यादि गदितं धर्मरहस्यं मुनिनाऽखिलम् । श्रद्धानसहितः सोऽजुमेने हस्ताग्रसंज्ञया ॥ ८४५ ॥

न्यर्त्तन्निश्चयतया नियंत्तुपार कणिजापिपात् । न्यर्थनापहृतिर्गोत्सा मुक्तदर्याश्रुर्हरिव ॥ ८२१ ॥
 मिलिनांजलविरस्तीर्णः पुष्पपत्रफल्कान्निवर्तः । विविचित्रशैः परिभः पर्यंतं च्यन्ननैरिव ॥ ८२२ ॥
 पनागोरिव कापूरमुक्तानामिषव चूर्णिभिः । द्रव्यैरिव दिग्भानोना सुयांगोरिव रदिषभिः ॥ ८२३ ॥
 मुनीनामिषव चेतोभिर्नामिषं मन्वतं जनेः । यदल्लज्जन्ध्रालेन तत्राल्लेहं मद्यामरः ॥ ८२४ ॥

(सप्तभिः कुल कम्)

तस्मान्ते मुञ्जनस्येव विश्वस्तः सार्धं आचमत् । जनः मयवृते नीरेन्धनान्नपचनान्द्रिषु ॥ ८२५ ॥
 तदा च परभूर्गोभिः करिणीभिः सपाटनः । एत्य तत्र सरस्यभ्यः पर्वा भेद्य दवाऽणवं ॥ ८२६ ॥
 पयःपूर्णकरान्शेषं करिणीभिः समं चिरम् । तत्र रत्या स नियतः पालिपत्यन्तरोह च ॥ ८२७ ॥
 दिग्गोऽवल्काकयंस्तत्रापश्यत् तं सार्धमापितम् । कृतान्त इव चायावत् कोपात् तान्भ्रमुरेक्षणः ॥ ८२८ ॥
 कुण्डन्तीकृतशुण्टाको निष्कम्पश्रवणद्वयः । पुरिताशः स गर्जाभिर्नाजयापास नाधिज्ञान ॥ ८२९ ॥
 नरनार्या वाहनानि करभाटीनि चाऽभितः । पलायांचक्रिरे जीवश्राहं सर्वो जिजीविषुः ॥ ८३० ॥
 पर्यस्त्रल्लसदं बुद्ध्यन्पटगोहं रटज्जनम् । आरटत्करभं तत्र तद्वर्मादनिर्भीषणम् ॥ ८३१ ॥

ज्ञान्वाऽववेर्वाधिकालं करिणः तस्य संसुखम् । भगवानरविन्दोऽपि कार्यान्तरा ददौ स्थिरः ॥ ८३२ ॥

१ सुपय । २ सत्वा दिमानाम् । ३ बांधित स्थितम् ।

प्रवर्धमानतत्पुण्यविवाताशङ्कया मुनिः । यावद् न विरतस्तावद् दातुरेवं मनस्यभूत् ॥ ८०८ ॥
 अहो ! किमियतैकाकी धृतेनैष करिष्यति ? । यन्नाथापि विरमतीत्यपतत् परिणामतः ॥ ८०९ ॥
 ततो येन क्रमेणैष देवलोकानुपाऽर्जयत् । तेनैव निपतंस्तेन ज्ञानिना मुनिनोदितः ॥ ८१० ॥
 इयदूर्ध्वमहो ! गत्वा मा पत मुग्ध ! मा पत । स ऊचे नन्विहास्म्येष किमसंबद्धमुच्यते ? ॥ ८११ ॥
 अर्थिः कथयामास श्रद्धादानस्य सत्फलम् । महाद्भुतकरं सद्यो विकल्पस्य च दूषणम् ॥ ८१२ ॥
 निर्बिकल्पमतो दानं देयं सात्त्विकमुत्तमैः । लोकेऽपि शकुनः स्वप्नो विकल्पादुच्यतेऽफलः ॥ ८१३ ॥
 अनेन भूषणेनात्मा सुभगंभावुको भवन् । स्पृहणीयतमः सिद्धिबन्धा अपि भवेद् भुवम् ॥ ८१४ ॥
 इत्यादिविविधां यर्षशिक्षां शृण्वन् निरन्तरम् । अरविन्दस्य राजर्षेर्वदनात् सार्थनायकः ॥ ८१५ ॥
 मन्वानो गुरुसंयोगं कल्पद्रुपामिसंनिभम् । मिथ्यात्वं सर्वथा त्यक्त्वा श्रावकत्वं प्रपन्नवान् ॥ ८१६ ॥
 नित्यं सागरदत्तोऽथ गच्छन् मार्गे क्रमेण ताम् । अटवीं प्राप यत्रास्ते मरुभूतिः करीश्वरः ॥ ८१७ ॥
 कदलीगर्भसंकाशमृदुकळोलवाहुभिः । सुप्रसन्नतया गन्तूनालिङ्गितुमिबोच्यतम् ॥ ८१८ ॥
 वातनम्रैर्ध्रमद्भृजाऽऽरावहृद्यामबुजाननैः । आकारयदिवानमय पान्थानातिथ्यहेतवे ॥ ८१९ ॥
 हंस-सारस-हारीत-चक्र-कादम्बकादिभिः । शब्दायमानैर्नानैव गीयमानगुणोत्करम् ॥ ८२० ॥

उत्थाय पाञ्चलिधैवमुवाच खचराधिपः । वाढं तत्रोपदेशेनाऽनुयुगेऽहं नया मुने । ॥ १०३९ ॥
 निमित्तमात्रतां योऽपि धर्मे सर्वज्ञयापिते । प्रतिपद्येत जीवस्य सोऽपि धर्मशुक्रमतः ॥ १०४० ॥
 भवानिव विशेषेण हेतुद्राहर्णयुतम् । क इदं तत्रपाठ्याति तन् नवं मे कारणं मुने । ? ॥ १०४१ ॥
 इत्युक्त्वा भवने गत्वा कृत्यपाठ्याय मन्त्रिणाम् । संवोध्य नन्दनं राज्यभारमारोपयद् त्रयः ॥ १०४२ ॥
 स्वयं सुरगुरोः पार्श्वे परित्रज्यामूपाढदे । दुष्कर्मशस्त्रमुद्धर्तुमयस्कान्तमणिप्रथाम् ॥ १०४३ ॥
 ज्ञानान्मा विदितोत्सर्गाऽपवादाविधिरागमात् । गीतार्थश्च क्रमाज्ज्ञेन श्रुतस्मन्द्य उवाचवान् ॥ १०४४ ॥
 गुरोरनुज्ञयकाकिविहारं प्रतिपद्य सः । अक्राशागमनेनागात् पुष्करद्वीपमन्यदा ॥ १०४५ ॥
 शाश्वतानहंतस्त्वन्न नत्वा वैताड्यसन्निधौ । प्रदेशे हिमशैलस्य स तस्यां प्रतिपाधरः ॥ १०४६ ॥
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषदान् । साम्यमग्रमनाः कालं स तत्रागमयन्मुनिः ॥ १०४७ ॥
 सोऽपि जीवः कुर्कुटाहेरुद्वल्य नरकात् ततः । हेमाद्रिगह्वरे तस्य मटाहिकरुपयान् ॥ १०४८ ॥
 दादण्ड इव कालस्य जन्तुन् कवल्यगन् वहून् । आहारार्थं स वभ्राप वने तस्मिन्नहनिंगम् ॥ १०४९ ॥
 अन्यदा पर्यटन् सोऽद्वितिकुञ्जस्थमुदक्षत । ध्यानैकतानं किरणवैगर्षिं स्तम्भवत् स्थितम् ॥ १०५० ॥
 सद्यः प्रागजन्मवरेण सोऽतिकोपाखणः । योगेनावेष्टयत् साधुं चन्दनद्रुमिवाय तम् ॥ १०५१ ॥
 दंष्ट्राभिविषभीष्माभिर्दन्दशक्रो ददंश सः । मुनिं स्थानेषु भूयस्सु दंशेषु प्रसन्नन् विपम् ॥ १०५२ ॥

एवमुक्तानि पञ्चाऽप्यणुव्रतानि निदर्शनैः । राजमार्गसमान्येभिः शनैर्याति शिवं गृही ॥ १०२७ ॥
 स्थूलसूक्ष्मविभेदेन सर्वथा पालितानि तु । स्युरेतान्येव हि महाव्रतानि यतिनामिह ॥ १०२८ ॥
 अभीभिः शीघ्रमासन्नमार्गतुल्यैर्यातिव्रजेत् । सिद्धिं तत्र यथाशक्ति यतितव्यं ततो बुधैः ॥ १०२९ ॥
 इति तस्य मुनेर्वाचोऽबुध्यन्त बहवो जनाः । नियमाभिग्रहं देशविरतिं च प्रपेदिरे ॥ १०३० ॥
 राजा किरणवेगस्तु विरक्तता सुसात्त्विकः । देहार्थं विमुखीभूय परमार्थमना अभूत् ॥ १०३१ ॥
 अज्ञानपटले ध्वस्ते गुरुणा शास्त्रशस्त्रतः । निजं राज्यं प्रधानेन व्याप्तमात्मा प्रपश्यति ॥ १०३२ ॥
 तत्तद्धर्मकथाऽर्थाश्च हृदये स विभावयन् । क्षणमेकं महानन्दान्जीवनमुक्त इवाऽभवत् ॥ १०३३ ॥

(युगम्)

माया-शोक-भय-क्रोध-लोभ-मोह-मदाऽन्विताः । ये वाञ्छन्ति कथामर्थे तामसास्ते नराधमाः ॥ १०३४ ॥
 ये रागग्रस्तमनसो विवेकविकला नराः । कथामिच्छन्ति कामस्य राजसास्ते विमध्यमाः ॥ १०३५ ॥
 ये लोकद्वयसापेक्षाः किञ्चित्सत्त्वयुता नराः । कथामिच्छन्ति संकीर्णां ज्ञेयास्ते वरमध्यमाः ॥ १०३६ ॥
 मोक्षकाङ्क्षकतानेन चेतसाऽभिलषन्ति ये । शुद्धां धर्मकथामेकां सात्त्विकास्ते नरोत्तमाः ॥ १०३७ ॥
 तथा—
 तमोवशादनैश्वर्याऽज्ञानाऽधर्मकलिक्रुधः । रजोवशादवैराग्यं सत्त्वाद्धर्मं मतिः स्थिरा ॥ १०३८ ॥

ततश्च्युत्वा विदेहाख्यक्षेत्रे मुकुलसम्पदम् । प्राप्य काले नयः कृत्वा मांक्षसांस्वयं सम्पद्यति ॥१०१॥
 फलं परिग्रहस्यैवं ग्रहे मोक्षे च वर्णितम् । द्रोपरूपं गुणमयं तद् द्रव्यं हृदि धार्यताम् ॥ १०१५ ॥
 आस्तां नाशगतोऽयं यत् केशहेतुः परिग्रहः । अस्यात्तल्लाल्यताभ्यानादप्यनर्थः प्रजायते ॥ १०१६ ॥
 यथा कार्पाटिकः कौंडरिपि भिक्षासक्तुभृतं यदम् । विमुच्य निजपादान्ते शून्यदेवकुलेऽन्वयीन ॥ १०१७ ॥
 तत्र जाग्रादिदं दग्धाविमान् विक्रीय सक्तुकान् । यन्मूल्येन प्रदीप्येऽहमजां सापत्यया नया ॥ १०१८ ॥
 धेनुं धन्वा च महिर्षा तयाऽपि वरवाजिनीम् । तस्याः किशोरकण्ठिद्वयैवैह द्रव्यं भविष्यति ॥ १०१९ ॥
 तेनाऽथ कारयेद्यामि सांप्रभुञ्चं मनोहरम् । सांचेन्नशालिकालिन्दमत्तवारणजालकम् ॥ १०२० ॥
 तत्र शय्यासनाद्यं च संस्थाप्य सदुपस्करम् । मेलयित्वा परीवारं निषन्ध्य स्वजनं जनम् ॥ १०२१ ॥
 सुतामुत्तमद्विप्रस्य परिणेष्यामि सुन्दरीम् । सर्वलक्षणसंपूर्णस्तस्याश्च भविता सुतः ॥ १०२२ ॥
 बहुद्रव्यागमं जाते कृते वर्धापनोत्सवे । मनोरथगतैः सार्धं हृदि यास्यति स क्रमात् ॥ १०२३ ॥
 अन्यदा वहिरायातः सुतं दृष्ट्वा गृहद्वारे । रुद्रन्तं कुपितो भार्यामाहनिष्येऽहमंदिगा ॥ १०२४ ॥
 इत्यावेशगतो दृष्ट्वा साक्षात्पादप्रहारतः । यदं भनं गतान् सक्तुन् शुभोच स भृशं वदुः ॥ १०२५ ॥
 विवेकिभिरिति ज्ञान्वा परिग्रहनिषन्धणम् । कार्यं येन लघुर्नोवस्तरस्येव भवेदपिम् ॥ १०२६ ॥

यद्यपि त्वं निरीहोऽसि तथाऽपि वचसा मम । मशुरां गच्छ तत्र त्वं प्राणवद्भावी महर्षिकः ॥ १००१ ॥
 इत्युक्तवा क्षमयित्वा च जगामाऽदर्शनं सुरः । प्रतिमां पारयित्वा च श्रेष्ठो चिन्तितवानिदम् ॥ १००२ ॥
 धनेन मम किं तेनाऽथवा भवतु येन तम् ? । दानतः स्वस्य कार्पण्यकलङ्कं मार्जयाम्यहम् ॥ १००३ ॥
 इति कृत्वा गतः पुर्यां मशुरायां निजं गृहम् । यावत्तत्र निधानेषु तत्सर्वं द्रव्यमीक्षते ॥ १००४ ॥
 देशान्तरं गतं चाऽपि प्रत्यायाति दिने दिने । जनेन भक्षितं यच्च तद्भ्यासादयेत् सुखात् ॥ १००५ ॥
 एवं च मिलितारतस्य षट्षष्टिरपि कोटयः । सद्यः फलन्ति पुण्यानि शुभभावकृतानि यत् ॥ १००६ ॥
 नरं व्यात्तमुखं दृष्ट्वा लक्ष्मीर्भीतेव नश्यति । तत्र्यागसुभगे तोषात् प्रौढस्त्रीवाऽतिरज्यते ॥ १००७ ॥
 तत्र तुङ्गं ततस्तेन कारितं जिनमन्दिनम् । यत्पताकाऽस्य कालुष्यं हत्वा गङ्गेव राजतं ॥ १००८ ॥
 जीर्णोद्धारे च दत्तानि वित्तानि बहुशो मुदा । साम्यं यज्जातपुण्यस्य नाम्भोधि-न्तमसोरिव ॥ १००९ ॥
 संघे वात्सल्यं यच्चक्रे सर्वधर्मोपमं स्मृतम् । दयादानं च दीनादौ सर्वत्रौचित्यशालिना ॥ १०१० ॥
 अन्याय-न्यायभेदेन चतुर्भङ्गी धने ततः । सतां सर्वोत्तमो भङ्गो न्यायाजितस्य सञ्चयात् ॥ १०११ ॥
 इति संतोषतो दानात् कीर्ति-धर्मो समर्प्य सः । स्थापयित्वा सुतं गेहे पर्यन्तेऽनशनं व्यधात् ॥ १०१२ ॥
 शुद्ध्या विपद्य सौधमं विमाने चाऽरुणप्रभे । चतुष्पत्योपमायुष्को बभूव सुरसत्तमः ॥ १०१३ ॥

राज्ञेति सत्कृतो वाढं मोचयित्वा च र्चण्डिलम् । कुवेरः स्वगुहं गन्त्वा धर्मकल्पपरोऽभवन् ॥ ९८८ ॥
 ज्ञात्वा साधारणस्याऽपि दानस्य महिमामिति । भाल्यं यथाल्पतंतुषुः पात्रदानपरंररैः ॥ ९८९ ॥
 धनसार इति श्रुत्वा संविनः स्माऽऽह सुप्रभो ! । यद्यत्र तन्ममाऽऽयंनत्परिश्रान्निभन्वणम् ॥ ९९० ॥
 वित्तं यद्वर्जयिष्येऽशं चतुर्थं तस्य धारयन् । यात्रज्जीवमहं शेषं प्रदास्ते धर्मकर्मणि ॥ ९९१ ॥
 अनाभोगादिवर्जं च कथञ्चिज्ज्ञानता मया । अद्यप्रभृति न ग्राहो दोषः कस्याऽपि सन्नमन ॥ ९९२ ॥
 प्रपन्नस्तेन चान्यांऽपि गृहिधर्मो जिनादितः । जन्मान्नरापरार्थं च केवली क्षामितो भृशम् ॥ ९९३ ॥
 अन्यत्र विहृते तस्मिन् सोऽपि श्रेष्ठी परिभ्रमन् । नामलिप्यां गतः पुर्यां चाण्डियं कुरुते कृती ॥ ९९४ ॥
 भाषितादधिकं धर्मं व्ययन् वित्तमुपाजितम् । जिनपूजादिना तत्र कञ्चित्कालं निनाय सः ॥ ९९५ ॥
 अन्यदा गृहमस्त्वेकं त्व्यन्तरेणाहसीकृतम् । तत्र मतिमया तस्यो धनमारः कथञ्चन ॥ ९९६ ॥
 देवोऽथ कृषितो नानारूपस्तस्याऽतिभीषणैः । उपसर्गं व्यथत् तावद् यावन् मरः समुद्रतः ॥ ९९७ ॥
 त्रिकालिकमलच्छायं शमश्रीशोभितं मुखम् । मेरुशीरं मनथाऽस्य दृष्ट्वा हृष्टः सुरांऽवदत् ॥ ९९८ ॥
 धन्योऽसि त्वं महाभाग ! धन्या च जननी तव । यस्मैवं गृहिणोऽप्यासीद् विकारांऽन्नवह्निं हि ॥ ९९९ ॥
 तुष्टांऽस्मि किञ्चिद्याचस्व पुनः पुनरितीरिते । स यात्रनोचरं दत्ते तावद् भृशः सुरो जर्गा ॥ १००० ॥

१ नापितम् ।

देवता प्राह भो भद्र ! स्वेच्छया गमनं कुतः ? । पुण्यैः परवशाया मे तानि तु त्वयि संप्रति ॥ ९७५ ॥
 तेन त्वमेव मे स्थानं सोऽथ हृष्टोऽप्यवज्ञया । अब्रवीदिदमप्यस्तु किन्तु त्वं कथमेव्यसि ? ॥ ९७६ ॥
 श्रीरवोचदुपायेन कोऽसौ भद्र ! निशम्यताम् ? । श्रीदेव्या भवनेऽत्रावधूतवेषेण यो भवेत् ॥ ९७७ ॥
 निमन्त्र्य भोजयित्वाऽसौ मध्यापवरके त्वया । स्पृष्ट्वो लकुटेनाज्ञौ भविता स्वर्णपूरुषः ॥ ९७८ ॥

(युगम्)

तथैव विधिना तेन देव्यादेशे कृते सति । मुवर्णपूरुषो जातः खण्डितोऽप्यक्षयो हि यः ॥ ९७९ ॥
 तदा तत्रागतः पादक्षालनायैकनापितः । चलद्दृष्टितया सर्वं वृत्तान्तं तमुदैक्षत ॥ ९८० ॥
 अरेऽमीषां गृहे लक्ष्मीरित्यमेव प्रजायते । तत्करिष्येऽहमप्येतदिति धृत्वा हृदि स्थितः ॥ ९८१ ॥
 सोऽन्यदा तादृशं वीक्ष्य नरं देवकुलस्थितम् । निमन्त्र्य भोजयित्वाऽज्ञौ जयान लकुटेन तम् ॥ ९८२ ॥
 प्रहारेण पतन्नुच्चैः स चक्रन्द तथा नरः । यथा श्रुत्वा तलारक्षारसत्राऽऽजभ्रुदायुधाः ॥ ९८३ ॥
 तद् दृष्ट्वा नापितो बद्ध्वा तैः स राज्ञो निवेदितः । पृष्टो राज्ञा च वृत्तान्तं सर्वमाख्यातवानसौ ॥ ९८४ ॥
 कुबेरस्य गृहे देव ! यथा स्वर्णनरोऽजनि । मयाऽपि तादृशं चक्रे फलमन्यादृशं त्वभूत् ॥ ९८५ ॥
 अथाऽऽकार्यं कुबेरस्तत् पृष्टो भूपेन कौतुकात् । सोऽपि सर्वाभिदं मूलादाचक्षे विचक्षणः ॥ ९८६ ॥
 ततो राजाऽवदत् तोषाद्धन्योऽहं यस्य मे पुरे । ईदृशाः सन्ति दातारः पुण्याज्याः सत्यभाषिणः ॥ ९८७ ॥

अहो ! जागर्षिं शोषे वा तच्छत्रोत्थाय संश्रमात् । देवि ! जागर्षिं काऽसि त्वमिन्धुक्ता तेन साऽवदन् ॥ ९६१ ॥
 श्रीरहं सप्त पर्यायान् यावत्तत्र गृहे स्थिता । इदानीं गन्तुकामा तु त्रामापद्भिर्हितागता ॥ ९६२ ॥
 तन्नियम्य महाशोकसङ्कुलः सोऽवदत् पुनः । कथं त्वजसि मां देवि ! त्वयैव सकलं जगत् ॥ ९६३ ॥
 श्रीरवाच भद्राभाग ! ममावस्थानकारणम् । भाग्यमकं क्षयं तत्र जगाम तत्र याम्यतः ॥ ९६४ ॥
 सहसोत्पन्नबुद्धित्वादसौ ह्युोऽभ्यधादथ । प्रसद्य तर्हि मे देवि ! निष्ठ वन्नचतुष्टयम् ॥ ९६५ ॥
 अमेति प्रतिपद्याऽस्यां मयातायां यथागतम् । कुर्वरो द्रुतपुत्थाप्य समस्तपुटमालुपान ॥ ९६६ ॥
 निखानं प्रकटं द्रव्यं स्वर्णं रूप्यं तथाऽखिलम् । कांस्यद्रव्यादि चाकृप्याऽर्चाकरन मुमहंत्नमान ॥ ९६७ ॥
 प्रातरुद्रोपणापूर्वं सर्वेषामर्षिनां धनम् । अनाथ-दुःस्थ-दीनानां स्वजनानामपीन्द्रनाम् ॥ ९६८ ॥
 सर्वज्ञभवनादौ च धर्मकृत्ये तथाऽपुना । चतुर्भिर्दिवसदैतं भक्तशेषोऽपवद् यथा ॥ ९६९ ॥
 चतुर्थे हे मुदा जाग्रच्छयानं जीर्णमञ्चके । निशि श्रद्धैवताऽऽगत्य विलम्बा तमथापत ॥ ९७० ॥
 अहो ! जागर्षिं शोषे वा यावन्नैवोत्तरं ददौ ? । तथा तावदुपाल्बधः स संश्रान्त इवोन्धिनः ॥ ९७१ ॥
 क्षम्यतां देवि ! न ज्ञाता दिनानामपियतां यतः । निश्चिन्तस्य धनाभावान्मुखनिद्राज्य मेऽभवत् ॥ ९७२ ॥
 किं करोमीति जल्पन्तं श्रीरुचे ननु संप्रति । किं कार्यं येन वद्धाऽहं गत्वयैपि न्वया दृष्टम् ? ॥ ९७३ ॥
 कुर्वरोऽप्यववीद् देवि ! कुर्वे कस्याऽपि बन्धनम् । नान्यस्याऽपि विशेषात् ते व्रज स्थानं यन्नेसितम् ॥ ९७४ ॥

यद् ददाति यदश्नाति तदेव धनिनो धनम् । शेषं को वेत्ति कुत्राऽपि कस्याऽभ्युपकारिष्यति ? ॥१४८॥
 लृप्तं च—

मृत्युः शरीरगोप्तारं रक्षितारं धनं धरा । दुश्चारिणीव हसति स्वपतिं पुत्रवत्सलम् ॥ १४९ ॥

इह लोको भवेद् भुक्ते दत्ते परभवः शुभः । अभुक्ताऽदत्ते विचे नु वद कोऽत्र गुणो नृणाम् ? ॥१५०॥
 धर्माद्वाप्य ये लक्ष्मीं न धर्मस्योपकुर्वते । कुतज्ञानां परं तेषां भृहति नाम को भुवि ? ॥ १५१ ॥
 पुण्याणां निश्चिते नाशे यथा देवार्चनं फलम् । तथा ज्ञानधनादीनां परोपकृतिरेव हि ॥ १५२ ॥

लक्ष्मीश्वपलनारीव कस्यापि यदि वेदमति । भूयोवितरणाऽपत्यवन्धनाद् भजति स्थितिम् ॥ १५३ ॥
 नास्तीतिसतताभ्यासात् भवेत् सर्वं सदभ्यसत् । शून्येन गुणितो येन लक्षाङ्कोऽप्येति शून्यताम् ॥१५४॥
 बह्वारम्भोऽपि दानेन स्वाऽनुमानेन शुभ्यति । न्यायपूर्वं यथा तेन बहुधापि क्रयाणकम् ॥ १५५ ॥
 प्राचीनसुकृतशाससंभवायाः खलु श्रियः । गुणोऽप्यमेव यद्दानं पात्रायाऽगण्यपुण्यकृत् ॥ १५६ ॥

आस्तां पात्रगतं दानमस्मात् साधारणादपि । तद्भवेऽप्यद्भुतं भाग्यं कुबेरस्येव जायते ॥ १५७ ॥
 कः कुबेरः कथं चासीत्तस्य भाग्यमिहाद्भुतम् ? । इति पृष्ठो मुनिस्त्वेन कथयामासिवानिदम् ॥ १५८ ॥
 श्रीविशालपुरे राजा गुणाढ्योऽथ विभूतिभिः । कुबेर इव तत्रासीत् कुबेराढ्यो धनाधिपः ॥ १५९ ॥
 श्रीदेवताऽन्यदा दिव्यरूपवेषविभूषणा । वासौकसि तमभ्येत्य निशि सुप्तमभाषत ॥ १६० ॥

उद्येपुस्य ददतोऽपि श्रीर्वर्धते शुण्यसेवनात् । इतरस्त्वददानोऽपि मुच्यते मुनरां नया ॥ ९३५ ॥

अत्र उक्तम्—

दीयमानं हि नापति भूय एवाऽभिवर्धते । कृपा-ऽऽराम-गावादीनां ददतामेव संगदः ॥ ९३६ ॥

सुस्थानन्यासहेषुव दातारं श्रीः पुनः श्रयेत् । निर्गता मुप्तिर्भातेव कृपणं नैति सा पुनः ॥ ९३७ ॥

मत्सरेणाऽथ सोऽल्पीकृपञ्जन्यं नृपतेः पुरः । प्रकाश्य ग्राहयामास सर्वसं उद्येपुनान्धयात् ॥ ९३८ ॥

क्षुद्रस्याहो ! गतिः कष्टा मरुकृपादपि भुवम् । अददानः स्वयं यत् स्वामिनरानपि न क्षति ॥ ९३९ ॥

स वैराग्येण तेनाऽथ सुसाधुचरणान्तिके । परिव्रज्यां गृहीत्वाऽभूत् सौधमे प्रवरः मुनः ॥ ९४० ॥

लघुभ्राताऽपि लोकेन निन्धमानो निरन्तरम् । कृत्वा यातवपां भुत्वा चासुरं पृदपन्न ॥ ९४१ ॥

उद्वत्साऽसुरयांनिभ्यः स जातस्त्वमिहाऽशुना । च्युत्वा सौधमेतो उद्येपुस्तामलिः प्रजायत ॥ ९४२ ॥

महेभ्यस्य सुतः काले प्रतिपत्ताजिनव्रतः । उत्पन्नकेवलज्ञानो विहरत्यहमेव सः ॥ ९४३ ॥

दानमद्देपवस्तस्मादन्तरायं यदजितम् । कर्मणोऽस्य विपाकेन कृपणत्वं तवाऽभवत् ॥ ९४४ ॥

ऋद्धिः पेशून्यतो यत्तु उद्येपुस्य ग्राहिता त्वया । तद्विपाकादिदानीं ते नष्टप्रकपदे भनम् ॥ ९४५ ॥

गहिंत्वा दुष्कृतं भद्र ! तदद्यापि यथाजितम् । धनं पात्रेऽभियोक्तव्यं मूर्धाभव निमुन्य साः ! ॥ ९४६ ॥

मलपूर्णे यथा देहे मृतिः स्पष्टा न जायते । तथा द्रव्यमलस्याऽप्यावन्धतो न गतिर्भवेत् ॥ ९४७ ॥

ततो निर्यामके मुक्तधैर्यं भूरिभयाकुलः । शरण्यरहितो लोकः कथं कोऽपि तदाऽभवत् ? ॥१२१॥
 देवताः कोऽपि सस्मार कोऽपि स्वगृहमानुषान् । कोऽपि तस्यौ निपत्याऽथः कोऽपि झग्गामदाज्जले १२२
 कोऽपि मां रक्ष रक्षेति पूक्तुत्य चिरमूर्ध्वगः । श्वासेनाऽऽपूर्णहृदयो मुखं व्यादाय तस्मिन्वान् ॥१२३॥
 इत्याश्रितजनस्यातिकारणाज् जातपातकः । स नूनं सहसा पोतः शतखण्डमभज्यत ॥ १२४ ॥
 धनसारस्तु लब्धैकफलको वाधिर्नीचिभिः । वहिः क्षिप्तो गतोऽद्वयामिति दीनमचिन्तयत् ॥ १२५ ॥
 अहो ! मम क तद्देहं क धनं क परिच्छदः । विधिना काहमानातिः पवनेनाऽर्कतूलवत् ? ॥ १२६ ॥
 धिङ् मां येन धनं मोहात् पथूतमपि संचितम् । न धर्मं व्ययितं नाङ्गे परस्योपकृतौ नवा ॥ १२७ ॥
 इत्यादि भावयंस्त्राऽपश्यदाभ्रतरोस्तले । मुनिमेकं तदोत्पन्नकेवलज्ञानभासुरम् ॥ १२८ ॥
 तन्महिम्नाऽऽगतैर्देवैर्निर्मिते स्वर्णपङ्कजे । तमासीनं मुदा नत्वा धनसारोऽप्युपाविशत् । १२९ ॥
 श्रुत्वा धर्ममथो लब्धाऽवसरः पृच्छति स्म सः । कुणोऽहं कथं नाथ ! नष्टश्च विभवः कथम् ? ॥१३०॥
 केवली प्राह भो भद्र ! धातकीखण्डभारते । धनाल्यगृहसंभूतावभूतां भ्रातराबुभौ ॥ १३१ ॥
 श्रुतेऽथ पितरि ज्येष्ठो गृहनेताऽभवत् स च । गम्भीरः सरलो दाता कनिष्ठः कुपणः पुनः ॥ १३२ ॥
 ततो ज्येष्ठो यदा दानं दीनादिभ्यः प्रयच्छति । तदाऽतीव लघुस्तत्र पद्वेषं वहते हृदि ॥ १३३ ॥
 वारथेष्व भृशं दानाज्ज्येष्ठस्तु विरमेद् नहि । प्रद्विष्टः सुतरां तस्माद् विभिन्नो लघुकः स्थितः ॥ १३४ ॥

तत्राऽपि मत्कांद्रका-ऽद्वि-शुश्रुकादीनि वीक्ष्य सः । इदयं तादृशित्वोच्चैर्यावदस्ति शुदुःखितः ॥९०॥
 तावत्तस्याभ्युनायानभङ्गादि कथितं नरैः । गले शोकाभ्युपग्रस्य शिलावन्य दशाऽभवत् ॥ ९१० ॥
 यतः—

अथः स्वं सारमाधाय तुच्छा इव वहिःस्थिताः । समूलमेवांन्मूल्यन्ते ते दाला वालका इव ॥ ९११ ॥
 जलस्थलगनं नष्टं वणिक्पुत्रं च भक्षितम् । धनं शून्या मुहुः स्फुत्वा सर्वशून्या अपत्यतां ॥ ९१२ ॥
 अन्यदाऽचिन्तयथावदद्यात्पुत्रपाणिकां जने । न भवामि मुहुऽद्यापि शाण्डमूल्यमवाप्यते ॥ ९१३ ॥
 तावज्जलधिपार्शेण वणिज्यायै व्रजाम्यतः । लाभार्थेत्सुन्दरं भावि देशान्तरगमोऽन्यथा ॥ ९१४ ॥
 महाकुपण इत्याख्या पुराऽप्यासादित्वा मया । अयुना निर्धनस्त्वत्र भुशं यास्यापि दास्यताम् ॥९१५॥
 ततोऽप्यपरिच्छेद्य-गण्य-भार्यकयाणकम् । संशुष्य दशलक्षणां पीतमारुह्य सन्तरम् ॥ ९१६ ॥
 भुत्वा कण-कणिका-ऽऽज्य-भोज्य-नीरिन्धनैः क्षमः । समं सांयाविकैर्लोकैः प्रतस्ये मध्यमभ्युचैः ॥९१७॥

(युगम्)

क्रियद् दूरं गतेऽक्रस्माद् यनेन स्त्रये नभः । यमास्येनेव भीमेन कटाक्षमपात्रियुना ॥ ९१८ ॥
 तत्र क्षेप्तुमिवांद्दण्डवतांद्भुतोमिवाह्वमिः । ग्रामपिण्डमिवांऽभ्योधिस्नं पीतमुदाल्ययत् ॥ ९१९ ॥
 स्पन्दयेव मिथोऽत्पुश्रौ गजतः स्म यनाभ्युची । दाल्यते स्म प्रवहणं तन्मथ्योक्त्वादा समम् ॥ ९२० ॥

अतुप्तस्य तथाऽप्यस्यं काऽपि नैवोपयुज्यते । विचलेशोऽपि दीनादौ विन्दुः क्षाराम्बुधेरिव ॥ ८९५ ॥
 दृष्टेऽर्थिनि दशो रोगः शिरोऽर्तिर्गृहमागते । याचमाने पुनर्दाहो हृदये तस्य जायते ॥ ८९६ ॥
 दृष्ट्वा तु स्तोत्रमप्यस्मै ददानं गृहमानुषम् । निर्माल्य सहसा नेत्रे मूर्च्छितः पतति क्षितौ ॥ ८९७ ॥
 स मातिवैश्रिक्रादीनामपि दानं न वीक्षते । वार्तयाऽपि हि दानस्य दूरादेव पलायते ॥ ८९८ ॥
 देवादिधर्मकार्येषु केनाऽपि भणितो भृशम् । स दन्तशकटं बध्वा निश्रेष्ठीभूय तिष्ठति ॥ ८९९ ॥
 किंवाऽथ बहुना गेहानिर्गते तत्र दीयते । अपि कर्मकृतां वृत्तिर्गृहमर्त्याश्च भुञ्जते ॥ ९०० ॥
 महामूढो न वेत्तीदं ममायुर्वोपकारकः । य एकगुणमादाय दत्तेऽशुभ सहस्रशः ॥ ९०१ ॥
 प्रतिकूलो विधिस्तावत्तेषां ये निर्धनीकृताः । प्रतिकूलमतस्त्वेषु स्रतोऽर्थान् ददते न ये ॥ ९०२ ॥
 विद्ययैव मदी येषां दारिद्र्यं विभवेऽप्यहो ! । तेषां दैवहतानां हि सलिलादग्निरुत्थितः ॥ ९०३ ॥
 धने ह्यसति दारिद्र्यदोष एव हि केवलः । महान् कार्पण्यदोषस्तु सति यास्मिन्नयच्छतः ॥ ९०४ ॥
 दानशब्दादुदारेण गृहीते प्रथमाक्षरे । कृपणैः स्पर्धयेवाऽस्य न इत्येवाऽश्वरं कृतम् ॥ ९०५ ॥
 कृपणत्वेन तस्यैवमपशब्दस्तथा जने । प्रससार यथा कोऽपि नामाऽप्युच्चरतेऽस्य न ॥ ९०६ ॥
 क्रियत्यापि गते काले खनित्वा भुवमेकदा । संभालयत्यसौ यावद् निधिमेकं रहः स्थितः ॥ ९०७ ॥
 अपश्यत्तावदज्ञारानेव तत्र न चाऽपरम् । शङ्कितोऽथ निर्धानन्यानपि सर्वानलोकयत् ॥ ९०८ ॥ (शुभम्)

अन्येभुर्वैदित्स्थाने ज्ञानिनं मुनिमाणनम् । श्रुत्वा गन्त्वा च नत्वा च स्वं मानवं कर्म पृष्टवान् ॥८८२॥
 मुनिज्ञानाद् विदित्त्वोचे महाभाग ! पुरा भवं । इभ्यो बभूव चमयाया शहात्यः श्रीथ नमिषया ॥८८३॥
 तद्युतः सनतं चक्रे स चैत्येणु जिनाचनम् । तास्येयं त्वगतं देवाद्धर्मं ध्वस्ता मतिर्भुशम् ॥ ८८४ ॥
 विपथ्याऽथ तयोर्जीवावजायेनां युवां क्रमात् । तेनादौ राज्यपमाथ पथाज्जानो मुद्गुःखिनो ॥ ८८५ ॥
 निजमुद्गुथाऽपि यच्छीलं युवाभ्यां पालिनं ततः । भूयोऽप्यामादितं राज्य सौख्यपत्रं नन्पानि ॥८८६॥
 ततः संवगरहेन तरङ्गितमना नृपः । धर्मकृत्यं पुनः श्रुत्वा गृहीत्वाऽणुव्रतानि च ॥ ८८७ ॥
 कारयामास सर्वज्ञभवनानि जिनेश्वरान् । स्थापयित्वाऽर्चयामास विधिना नव भक्तिः ॥ ८८८ ॥

(पृथमम्)

दयाद्रैचिचः सत्यात्मा परवितपरराड्मुखः । शुद्धशीलः सुसंतोषः परोपकृतिकर्मटः ॥ ८८९ ॥
 पालयित्वा समं रात्रया गृहिनमखाण्डनम् । अवसानं शुभभ्यानं कृत्वा भव्यो दिवं ययौ ॥ ८९० ॥
 द्रक्ष्यन्नस्य महात्स्यमित्यं ते वणिंलं मया । परिग्रहमपाणोत्थमंतोपस्य प्रस्तभ्यते ॥ ८९१ ॥
 अस्त्यन्न भरणे विश्ववित्स्थाना मथुरा पुरी । सरसीव सदा योच्चैः राजहंसनिवासभूः ॥ ८९२ ॥
 तस्यां निवसति श्रेष्ठी धनसार इति श्रुतः । पद्मपुटिद्रव्यकंटीनापाविपत्यं प्रपालयन् ॥ ८९३ ॥
 निखाते व्यवहारे च देशान्तर्वाणिज्यया । सन्ति द्वाविंशतिस्तस्य प्रत्येकं धनकंठयः ॥ ८९४ ॥

तद्यथा—

स्वस्तिश्रीश्रीपुराभिख्ये पुरे भाग्यैकैकैरुपमनः । प्रतापाऽऽकान्तविक्रान्तपत्यर्थिपुथिवीभुजः ॥ ८७१ ॥
दिकन्पाश्रवणोत्तंसीकृतकीर्तिमरोरुहः । महाराजाधिराजस्य श्रीसुन्दरमहाप्रभोः ॥ ८७२ ॥

चरणाम्भोरुहौ धारापुरादादेशकारकः । सुबुद्धिः सादरैकण्ठं नत्वा विज्ञपयत्यदः ॥ ८७३ ॥

(विशेषकम्)

स्वामिपादद्वयीरेणुकणेन मयकाऽपि यत् । यथादेशेन निर्व्यूढं प्रभावः प्राभवो हि सः ॥ ८७४ ॥
चकोर इव चन्द्रस्य रथाङ्ग इव भास्यतः । चातको जलदस्यैव वसन्तस्येव कोकिलः ॥ ८७५ ॥

उत्कण्ठितः समस्तोऽपि जनो देवस्य दर्शनम् । वाञ्छत्यत्र प्रसद्येतः शीघ्रं पादोऽत्रधार्यताम् ॥ ८७६ ॥

(युग्मम्)

इत्याकर्ष्य स्वलोकस्य रक्तिं भक्तिं च मन्त्रिणः । चिरात् स्मृत्वा नृपः प्रीतोऽकथयत्साधु साधु भोः ! ८७७
बुद्धिः सिद्धिः परा भक्तिर्येषामेषा गुणत्रयी । त एव सेवका राज्ञः, कलत्रमितरे पुनः ॥ ८७८ ॥
अथ ज्येष्ठमुतं तत्र स्थापयित्वा निजे पदे । राजवर्गं समादिश्य पौरानापुच्छ्य सादरम् ॥ ८७९ ॥

सकलत्रस्तुतो भूरिपरिवारसमन्वितः । प्रयाणैरनवच्छिन्नैर्ययौ धारापुरं नृपः ॥ ८८० ॥

प्रवेशाद्युत्सवं तत्र मन्त्रिसामन्तनागराः । कृत्वा निवेद्य सर्वस्वं मुदितास्तं सिषेविरे ॥ ८८१ ॥

निपत्य पादर्योः सोमदेवोऽप्यमलमानसः । क्षमयापास नां भीतो गर्हयन् निन्नदृक्त्तम् ॥ ८५९ ॥
ययाचे चाऽभयं देवी साऽप्यनल्पस्वभावतः । तत्सर्पं टापयामास कुपिनादपि भुपतेः ॥ ८६० ॥
अथ राजा विधाप्यनां चारुनेपथ्यभूषिताम् । पुरो न्यस्य कारिस्मन्यात्तद्वस्तुर्गमदारवः ॥ ८६१ ॥
राजचिह्नान्धितो नल्पपरिणीत इयोच्चक्रैः । वीक्ष्यमाणः पुरस्त्रीभिरगाढ्यत्पन्दित्रम् ॥ ८६२ ॥

भयोः

(युग्मम् ।

कीर्तिपाल-महीपालावप्याकार्य सुतायुधौ । सस्नेहं दृढमालिद्रय चकार त्रिपयाधिपौ ॥ ८६३ ॥
मिलितानां चिरान्तेषामेकत्र स्वस्थचेतसाम् । आत्मीयाऽऽशीयदृत्तान्तप्रशान्त्यानविश्राऽग्निनाम् ॥ ८६४ ॥
अनुभूतमहादुःखादसंख्यं यदभूत् सुखम् । तत्त एव स्म जानन्ति केवली वा न चाऽपरः ॥ ८६५ ॥
भाचीनदुष्कृतनव विशुक्तमखिलं पुनः । शीलसत्त्वप्रभावेण मिलितं च कुटुम्बकम् ॥ ८६६ ॥
इत्यथ—

न्यस्य सिंहासने स्वामिपादुके तत्तटाजया । मन्त्री धारापुरे राज्यं तथैव निरवाहयन् ॥ ८६७ ॥
ज्ञात्वाऽथ नाथदत्तान्तं सुवुद्धिः श्रीपुरामिधे । पुरं सपर्यं त्रिज्ञप्तिं प्राहिणोद् निन्नपूरुपम् ॥ ८६८ ॥
निर्विलम्बमसां गत्वा तत्र वेन्नितिवेदितः । नृपमानम्य विज्ञप्तिं मुषोच पादर्योः पुरः ॥ ८६९ ॥
तामुद्वृष्य नृपादेशाद् निदेशकरणाद्यतः । प्रकाशं वाचयामास सुविद्वानद्रत्येवकः ॥ ८७० ॥

तयोर्ज्येष्ठोऽवदद् देव ! रात्रावद्य मया लघोः । सोदरस्य पुरः ख्यातं स्वन्नरित्रकथानकम् ॥८४७॥
तच्छ्रुत्वा काऽपि सार्थस्त्री द्रुतमागत्य सन्निधौ । युवां पुत्रौ ममेत्युत्तवाऽस्मत्कण्ठलगिताऽरुदत् ॥८४८॥
सार्थेश ! वद भोः ! सत्यं केषा किं वा करोति ते ? । पृष्टे राज्ञेति सोऽयादीद् देव ! पृथ्वीपुरान्मया ८४९
आनीता सत्यमेवैतद् गृहे कर्म करोति मे । कुलं तु विमलं तस्याः सतीत्वेनाऽनुमीयते ॥ ८५० ॥

(युग्मम्)

ततः प्रैषीन्नरानेषा संबोध्याऽऽनीयतामिह । बलात्कारस्तु नो कार्यः शिक्षयित्वेति भूपतिः ॥८५१॥
तेऽपि गत्वा बलिन्वा च शशंसुर्देव ! नैति सा । केवलं काऽपि नैऋतामीत्युदित्वाऽभूद्भोमुखी ॥८५२॥
अथ सद्यः स्वयं राजा राजपाटीमिषाद् बहिः । गत्वा व्याघ्रुख्य सार्थान्तः सार्थशावासमागतः ॥८५३॥
भद्रासनोपविष्टस्य तस्य दृग्गोचरं गता । राज्ञी तत्रैकदेशस्था कुचेलाऽतीवदुर्बला ॥ ८५४ ॥
असंस्कृतवपुर्दीना तद्दिने तु विशेषतः । अपास्ताऽशेषकर्तव्या पुत्रग्रहमहातिंतः ॥८५५॥

(युग्मम्)

निरात् तत्तादृशावस्थां दृष्ट्वा मदनबल्लभाम् । लज्जया यदि नाऽऽक्रन्दं चकार धरणीध्रुवः ॥ ८५६ ॥
उवाच मदने ! देवि ! किं मां त्वं नोपलक्षसे ? । इत्युक्ता प्रत्यभिज्ञाय स्वपतिं सहसैव सा ॥ ८५७ ॥
हर्षो-त्युक्थ-त्रपा-जाड्य-वितर्कादिरसैर्मुंशम् । संकीर्णमानसा तस्यौ पत्युः पादापितेक्षणा ॥ ८५८ ॥

अन्यदा देवभोगेन सोमदेवोऽपि सार्थपः । वणिज्यार्थं पुरे तस्मिन्नागत्याऽऽत्राभितो वलिः ॥८३६॥
 शरीत्रोपायनं श्रेष्ठं गत्वा च नृपसन्निधौ । यथाचे निजगार्थस्य रत्नार्थं निधिं यागिजान ॥८३७॥
 राज्ञादिष्टस्तथारक्षः प्रेषयंस्तानथाऽन्यदा । तावुर्भौ भ्रातरौ प्रेषिद्रेकस्यां द्विधिं नक्षितुम् ॥ ८३८ ॥
 तयोस्तत्रस्थयो राजिविनाद्राय कनीयसा । ज्येष्ठः पृष्टः कथां तेन स्वभवेऽऽन्त्याधि शृत्तुम् ॥८३९॥
 तत्र कर्मकरी मन्थस्थिता सार्थे सहागता । प्रायेण जाग्रती दुःखात् तत्तद्गामनवागतः ॥ ८४० ॥
 श्रुत्वा समूलपर्यन्तं राज्ञी मदनवदुषा । उद्विच्यन्तंनद्रोगाभ्यां विजुर्लीभुनमानसा ॥ ८४१ ॥
 चिरान्मे मन्दभाषया दा ! वत्सो भिलितो मुद्याम् । इत्यागत्य तयांः कण्ठग्रहं कृत्वाऽऽनन्दनराम् ८४२

(त्रिभिर्विजेषकम्)

तज्ज ज्ञान्वा कुपिनः सार्थपतिव्येद्वैद्वेन नाम् । दूरमुत्तार्य तो धृत्वा भूपतेः प्रातरार्षयन् ॥ ८४३ ॥
 सोपालम्भमत्रादीच्च देवाऽऽरत्नेण सुन्दरौ । यामिको महिनावस्मन्भन्य दृत्तन्वराशिषो ॥ ८४४ ॥
 नृपोऽत्रोचत्तत्तारक्षं कविर्मा सोऽप्यचीकथन् ? । देव ! जानामि नो सम्यग् किन्त्वन्तान् ॥८४५॥
 निरीक्षमाणस्तां सम्यगुपलक्ष्य सुतौ नृपः । दुःखात्त्रातुमिवात्मानं रोगाञ्चक्रवचं दधौ ॥ ८४५ ॥
 तथाऽपि गुरुगान्धीर्याद् विधायाकारगापनम् । अर्वाचदिति साक्षेयं युवाभ्यां किमु ? ॥८४६॥
 आपट्टमिव तौ दुःखभयेनाऽऽल्लिङ्गितौ ततः । सत्यमाभाणकं जानं यतो रक्षस्वतो नयम् ॥ ८४८ ॥

यतः, ये न स्वल्पन्ति ते दक्षाः कृष्णकेशवर्माभरे । वार्धके तु सदाद्द्वौतः शिरःस्थपलितेन्दुना ॥ ८२२ ॥
स्वजनस्वर्णशकानामापत्तापच्छिदास्वपि । दधनामन्तरौज्ज्वलयं सफारो धुरि शोभते ॥ ८२३ ॥
गच्छन् स्वल्पदिनेरेवं सुन्दरः श्रीपुराऽभिधम् । पुरं प्राप्य तदासन्नोपवनाम्रतरोरथः ॥ ८२४ ॥
स्वजनस्येव तस्यैव कृताहारोऽमलैः फलैः । विशश्राम श्रमायातनिद्रालब्धयुखः क्षणम् ॥ ८२५ ॥
तदा तत्र पुरे राज्ञि विपन्ने पुत्रवर्जिते । हसत्यश्रवापरच्छेत्रकुम्भारूपमधिवासितम् ॥ ८२६ ॥
पञ्चशब्दानिनादेन राजलोकपुरस्कृतम् । भ्रमत् तत्राययौ दिव्यपञ्चकं यत्र सुन्दरः ॥ ८२७ ॥ (मुग्धम्)
शालेन सुन्दरं शीघ्रमुपविष्टं विक्रोक्य तम् । हयेन हेषितं हस्तिपतिना द्वंहितं कृतम् ॥ ८२८ ॥
दुरितक्षालनायेवाऽपतत् कुम्भाम्बु मस्तके । उपरिष्टात् स्थितं छत्रं लुलितं चामरद्वयम् ॥ ८२९ ॥
स करीन्द्रमथाऽऽरुह्य दिव्यवेषधरो निशि । मन्थ्यादिभिर्नतो नीत्या प्रविष्टः पुरस्तुत्सवैः ॥ ८३० ॥
विधिना कुर्वतो राज्यं तस्य भाग्यप्रभावतः । ययुः सर्वेऽपि सामन्ता अनज्रा अपि नञ्जताम् ॥ ८३१ ॥
निपत्य पादयोः किन्तु प्रधानैर्भिणितोऽप्यसौ । निजप्रियतमादुःखाद् न मेने दारसंग्रहम् ॥ ८३२ ॥
वरं कारापृहे क्षिप्तो वरं देशान्तरभ्रमी । वरं नरकसंचारी न द्विभार्यः पुनः पुमान् ॥ ८३३ ॥
अभोजनो गृहाद् याति नाश्रोतयन्बुच्छटामपि । अक्षालितपदः शोते भार्याद्वययुतो नरः ॥ ८३४ ॥
अथाऽन्योन्यं विद्युक्तौ तौ कुमारवत्यवस्थया । बहु भ्रान्तवा क्रमात्तत्राऽऽगत्याऽऽरक्षान्तिके स्थितौ ॥

किञ्च,

अपार्थिनानि दुःखानि यथैनापानि दंहिनाम् । सुवान्यपि तथा मन्ये दैन्यमत्राजिनित्यने ॥८१०॥
 स निर्वापितमन्त्राप इति भुक्तभूधारसः । स्वसंवेदन योगीव स्वं चकार दृढ मनः ॥ ८११ ॥
 लब्ध्वा परपदो दीनो हीनत्वं नैव मुञ्चति । शिरश्छेदंश्चि धीरस्तु यीरत्र नैव मुञ्चति ॥ ८१२ ॥
 तथा,

न तानि फलसंपत्तौ तुहानि विगते फले । शिरस्राणि महादृणां मनाति च मनस्विनाम् ॥ ८१३ ॥
 तनो गत्वा तदासन्नग्रामे कस्याऽपि वेदमनि । काटुभिन्नकम्प भिक्षार्थं मयिष्ठस्तेन योश्चितः ॥ ८१४ ॥
 संभाषितश्च क्लृप्तं भोः ! क्षत्रियोऽहमिति ह्यन्नम् । गृहकर्मन्तरत्वेऽसौ पृष्टो भूयः कटुचिन्ता ? ॥८१५॥
 आमेति कथयंस्तत्र कर्मकृत्ये नियोजितः । सुन्दरो भक्तवत्सादिसागराजराणपूर्वकम् ॥ ८१६ ॥
 विनीतत्वेन तस्याऽथ घृणभक्तादिलाभतः । बहुलोपचयान् कानिः मत्पाठिता तनो क्रमान् ॥८१७॥
 काटुभिन्नकप्रियाऽन्येद्युस्तं वीक्ष्य मदनानुरा । असतीजनयोग्यानि वचांसि चद्रयाऽऽभ्यगान् ॥ ८१८ ॥
 तन्मूल्या चाकितो राजाऽचिन्तयद् भुवमत्र मे । विधिः सुस्थानमानार्थं माल्यभक्त्याय निर्ममे ॥ ८१९ ॥
 अरे देव ! त्वदायत्तं कामं वित्तादि गच्छतु । ममायत्तं पुनर्दत्तं दत्तुं कस्याऽस्ति योग्यता ? ॥ ८२० ॥
 यत्किञ्चिद्दुत्तरं दत्त्वा ज्ञात्वा तस्या महत्प्रदम् । विरुद्धा भूः परित्यजेति कृत्वा निर्ययो ततः ॥८२१॥

अगण्यमत्तमातङ्गसङ्गमा म्लेच्छभूरिव । वैरिधाटीव दुर्दृश्याऽनेकरत्नाक्षमीषणा ॥ ७९९ ॥

किंवाऽथ बहुना बालविधवस्त्रीव या सदा । विविधश्वापदावासस्तथा शत्रुरसंभृता ॥ ८०० ॥ —

(त्रिभिर्विशेषकम्)

कथञ्चित्तामपि क्रान्त्वा यावदग्रे ब्रजत्यसौ । आजगाम नदी तावद् दुस्तराऽऽपदिवापरा ॥ ८०१ ॥

अस्यां नः स्यात्समुत्तारः कथमेवं वितर्कयन् । लब्धोपायः सुतं रक्थं कुरजोत्तार्य परे तटे ॥ ८०२ ॥

सुमोचैकं द्वितीयं त्वानेतुं भूयोऽविशद् नदीम् । अन्तराले गतस्तावदतिपूरेण पातितः ॥ ८०३ ॥

कुर्वन्नितस्ततो बाहू प्राप्तकाष्ठकरवण्डकः । पञ्चरात्रेण तत्तीरमाससाद विषादभाक् ॥ ८०४ ॥

दध्यौ चेति हताशस्य ही विपाकः कथं विधेः । क तन्मे सुदितं राज्यं कैषाऽनर्थपरम्परा ? ॥ ८०५ ॥

राज्यभ्रंशेऽपि चेद्देव ! कृतं क्रान्तावियोजनम् । ततः किं जीवितं, किंवा ज्ञातं पुत्रार्तिमीक्षितुम् ? ॥ ८०६ ॥

ध्रुवं दुष्कृतिनां दैवो दत्ते दुःखाय जीवितम् । कृमिरागकृतां देशे मर्त्यानामिव पोषणम् ॥ ८०७ ॥

अथवा,

कस्य वक्तव्यता नास्ति सोपायं कौ न जीवति । व्यसनं केन न प्राप्तं कस्य सौख्यं निरन्तरम् ? ॥ ८०८ ॥

मृत्यावपि कृतेऽवश्यं निजपापं विशेषतः । भवान्तरेऽपि भोक्तव्यं तस्मादत्रैव भुज्यते ॥ ८०९ ॥

साक्षपमिति कुत्राडास्मिन् तिज प्राप गते तृपः । आगच्छन्तौ सुतायश्रुत्वावगत दूयविलः ॥ ७८८ ॥
 न्यवारयच्च मा वस्तां ! रुद्रिनं किं करोम्यहम् ? । दापः कस्याऽपि नान्यम्य स्य कर्मताऽपराधयनि ७८९ ॥
 संवृत्स वहिराकारं, कृतं तनयवोधनम् । अन्तरु दुःखसंघटः काऽप्यवाच्यस्तदाऽप्यवन् ॥ ७९० ॥
 कस्याप्ये कथयते हन्त ! श्रेष्ठी तत्तादृजोऽपि यन् । इत्यपेकपदंतेव पुत्रो मे नितकागयत् ॥ ७९१ ॥
 प्रतिहृले विधौ किंवा मुयाऽपि हि विपायते । रज्जुः सर्पापनेदागुविलं पानालनां व्रजेव ॥ ७९२ ॥
 तर्मायते प्रकाजोऽपि गोपदं सागरायते । सत्यं वृदायते मितं वृजुन्वेन निवर्तते ॥ ७९३ ॥
 यद्भवि तद्भवत्येव विचिन्त्येपोऽचलत्ततः । पुरस्कृत्य सुतौ शून्यमुखोऽन्यतगरं प्रति ॥ ७९४ ॥

(कल्पप्रकम्)

कापि कन्दफलाहारैः काऽपि भैक्ष्यान्नाभोजनैः । भिक्षापप्यलभमानो नित्यपानथ कुत्रचित् ॥ ७९५ ॥
 प्रायः स्वं शोचयन् सिञ्चन् यथालब्धेन नन्दनौ । अनवस्यं परिश्राप्यन् गयानो देव्येवमपु ॥ ७९६ ॥
 हनि कष्टेन महता बहुमुल्लङ्घ्य सोऽवनीम् । मापदेकामरणयानी यमस्याऽपि भयहताम् ॥ ७९७ ॥
 स्वैरिणीव बहुधर्वा मत्तेव मटनाधिकौ । वर्णाऽसनाढ्या सेनेव लङ्केव सपत्न्यागता ॥ ७९८ ॥

१ तस इव आचरति । २ यथा वृक्षचित्तोपा, स्तामिन्ध । ३ मटना धत्ता, वानध । ४ पापा उपाया निमकं ताप १९६,
 धर्नाप च । ५ पला दका. राक्षसा, पलादाध ।

एतदप्यस्तु रे दैवं ! पूर्यन्तां ते मनोरथाः । इति दैवगुणालम्भ्य संबोध्यात्मानमात्मना ॥ ७७५ ॥
यावत् किञ्चल्यतामूढो निविष्टोऽस्ति नृपः प्रणे । तावत्तत्र समयातः श्रीसारः श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥ ७७६ ॥

(विशेषकम्)

स्वराटकमनुष्याणां तस्मिं कुर्वंस्त्वमैक्षत । ऊचं चाद्य कथं भद्र ! सचिन्त इव लक्ष्यसे ? ॥ ७७७ ॥
लज्जाशोकभराक्रान्तः स यावन्नोत्तरं ददौ । तावज् ज्ञात्वा यथावृत्तमाख्यायि प्रातिवेशिकैः ॥ ७७८ ॥
श्रेष्ठ्युवाच महाभाग ! कर्तव्या नाऽश्रुतिस्त्वया । भोजनाच्छादनाद्यं ते करिष्येऽहमतः परम् ॥ ७७९ ॥
मयाऽत्र कारिते चैत्ये त्रिकालं देवमर्चय । पुत्रौ च वाटिकापुष्पाण्यवचित्योपनेष्यतः ॥ ७८० ॥
प्रतिपद्य तथा कर्तुमारमे समुतो नृपः । पटहं वादयेद् दैवो यथा नृत्यत् तथा कृती ॥ ७८१ ॥
अतभिज्ञोऽप्यसौ दक्षस्तथाऽभूत्तत्र कर्मणि । श्रीसारस्य यथा बाहं रञ्जयामास मानसम् ॥ ७८२ ॥
यथा लक्ष्म्या विदग्धत्वं विभ्रमं यौवनश्रिया । प्रेष्यभावं तथा जीवः शिक्ष्यते दुरवस्थया ॥ ७८३ ॥
अपरेद्युर्गतः श्रेष्ठी यावद्वाटीं निरीक्षितुम् । तावत्तदेकदेशस्थौ बद्धलक्ष्यौ च पश्विषु ॥ ७८४ ॥
धनुःकिंकाशरथशकरावारवेदचापलम् । कुर्वन्तौ सहसाऽद्राक्षीदुयावपि कुमारकौ ॥ ७८५ ॥ (युग्मम्)
पापकर्मक्षणाज्जातकोपाटोपारुणक्षणः । तौ भृशं ताडयामास वभञ्ज च धनुःशरान् ॥ ७८६ ॥
बाहिः कृत्वा च गत्वा च वभाषे तत्पितुः पुरः । क्षणमप्यत्र न स्थेयं त्वया यस्येदृशौ सुतौ ॥ ७८७ ॥

गनरगा सराण्डपि मलिनेऽप्यमलाऽभवत् । तस्य चित्तं स्थिताऽल्पेण सत्याः शक्तिर्षटाङ्गता ॥ ७६४ ॥
 अथ तस्याः स्वभावं तं विदित्वा सार्धनायकः । दृष्टाऽप्यन्तर्दृष्ट्या क्षमयाप्राप्त सादरम् ॥ ७६५ ॥
 सार्धशक्यनात् तस्य स्त्रीभिर्विश्वासिताऽधिकम् । तत्रायानि सदा राज्ञी कर्म कर्तुं यथास्थिति ॥ ७६६ ॥
 अथ प्रयाणादियसे मध्याह्नमपये पुनः । विशेषकायमुद्दिश्य संज्ञेनितनवृजनेः ॥ ७६७ ॥
 आकार्याऽलीकृत्येन दिनशेषं विलम्बितम् । तां प्रशुल्य स्वसाधेन प्रतस्ये स्वपुरां परि ॥ ७६८ ॥

(युग्मम्)

गच्छता त्रिविधोपायैः क्षोभ्यमाणाऽपि तेन सा । ध्यायन्ती स्वपतिं चित्तं पौनपेयं समाश्रयन् ॥ ७६९ ॥
 दशैव कुर्या तस्याः स पाषाहितदुर्मतिः । न शक्नाक व्यर्लीकाय तत्रैवं यान्ति चात्तराः ॥ ७७० ॥
 इत्यथ,

प्रययागतायामद्यापि क्रिमेया मद्विरोधिनी ? । अत्र स्थितवती तीव्रमत्सराद् नृपनृधाम् ॥ ७७१ ॥
 निकृतास्य दूरतः स्वैरं विजृम्भितमन्नस्थया । गृहे राज्ञो गृहं येनारण्यायं गृहिणां विना ॥ ७७२ ॥

(युग्मम्)

अवस्थासंगमादेकमन्यद् राज्ञीवितिगमात् । पुटपाकसमं दुःखं नदा ज्ञानं मदीपतेः ॥ ७७३ ॥
 सहिष्ये सर्वमप्येतत्कठोरहृदयोऽस्म्यहम् । राज्ञी च मद्विरोगाती भविष्यति कथं हदा ! ? ॥ ७७४ ॥

तत्र वपवहिर्भर्गो श्रीसागरश्रेष्ठिमादके । श्रेष्ठिना कृपया दत्ते स्थितिमान्नेऽवसद् नृपः ॥ ७५१ ॥
 अन्भिन्नः स्वयं कर्मकरणे लघुकौ सुतौ । रात्री तु स्त्रीस्वभावेन कुशला गृहकर्मणि ॥ ७५२ ॥
 प्रातिवोद्दिमकोहेषु गोमयोत्सारणादिकम् । कर्म निर्माय सर्वेषां निर्वाहयति भोजनम् ॥ ७५३ ॥
 साधुत्वेन सुशीलेन तयोः सुवचनेन च । स्वल्पेऽपि विहिते कार्ये जनाः सुबहु कुर्वते ॥ ७५४ ॥
 स्थानभ्रंशाद् नीचसङ्गात् स्वण्डनाद् धर्षणादपि । अपरित्यक्तसौरभ्यं वन्द्यते चन्दनं जनैः ॥ ७५५ ॥
 चीवरं जीर्णमुत्तीर्णं भोजनं रक्षशीतलम् । गौरवेण जनादाप्तं बभूव पीतये तयोः ॥ ७५६ ॥
 यतः—

किं कृतं विधिना यावत् सतां शीलमस्वण्डितम् । गतं तत्तु यदा कालं संपद्यपि विपत्तयः ? ॥७५७॥
 दूरदेशान्तरायातस्तस्थानाद् नातिदूरतः । बाणिज्यकारिणां सार्थो महानावासितोऽन्यदा ॥७५८॥
 तस्मिन् धृत-कणिक्रादि सुलभं, दुर्लभाः पुनः । कर्मकाराः, ततः स्वीयपुत्रशुष्टिद्विधित्सया ॥ ७५९ ॥
 रात्री कर्मकरीभावं करोति धिनयान्त्रिता । प्राज्यभोज्यादिना चिन्तां तेऽपि तुष्टाः प्रकुर्वते ॥ ७६० ॥
 अन्येभ्युः सोमदेवाख्यसार्थेशस्य दृशोः पथि । पतिताऽन्तर्विकाराय निर्विकाराऽप्यजायत ॥ ७६१ ॥
 रूपे ग्रस्तेऽपि दौःस्थ्येन तस्या लावण्यमुज्ज्वलम् । स्पष्टं बकुलमालायाः शुष्काया अपि सौरभम् ॥७६२॥
 ततः सा तेन शैथिल्यं गाढं च निजमानसैः । स्वगृहस्वामिनीभावे भणिता कुपिता धृशम् ॥ ७६३ ॥

पदवन्धकवज्जीवः कर्म दशतपनेकधा । केवलं वायको देवः प्रात्यापनिरिवातुगः ॥ ७३८ ॥
 बलादेवात्मजत्वेन सकाशात् पितुरात्मनः । दुष्कर्मांसि मुक्तेषु शुद्धीने भोगमायुषः ॥ ७३९ ॥
 वृद्धभावेऽपि मे देवि ! दृढेशा भाविनी यदि । अधुनेव तदेषाऽस्तु न ज्ञोऽस्मि न विलम्बयताम् ॥ ७४० ॥
 इत्युभया देवता स्थानं जगाम निजमुन्मनाः । नृपांसि सदमा सांख्यप्रतिबन्धमगाकृत ॥ ७४१ ॥
 आपत्ति-मृत्यु-शत्रूणापवश्यंभाविनां भद्रैः । संसृत्स्वरेव गन्तव्यं नश्यतां हीनमस्वना ॥ ७४२ ॥
 सर्ता प्रभवती भार्या भक्ता शुभमुखी सुता । कुटुम्बार्पितमात्मैव नत्तेन सद याभ्यदम् ॥ ७४३ ॥
 निश्चित्येदमपालाय कथयामाम यत् त्वया । मष्टतिर्मम नो कार्या राज्यं वाणं यथाविधि ॥ ७४४ ॥
 देजान्नरमितो यास्ये कियत्कालमहं पुनः । ज्ञापितोऽन्नया राज्या समं पुत्रद्वयेन च ॥ ७४५ ॥
 भान्यवस्थोच्चिनं वेषमथ कृत्वा नराधिपः । विहाय तृणवत् सर्वेष्वन्वितो विनिययो ॥ ७४६ ॥
 शम्बलार्थं च संगोप्याऽऽहुन्नीचं यत् सदाऽऽह्वनम् । हूनं तदपि चोत्तेण सुप्तस्याऽस्य श्रमान यानि ॥ ७४७ ॥
 स गच्छन् सततं पापे स्वयं गाढोऽपि पारुषात् । कातरामहन्त्वन्नेन देवीं तु मनियान्त्वयन ॥ ७४८ ॥
 शुभा-वृष्णासमकान्ता भक्त-नीराडिदोक्तानात् । रुदन्तो वारयन् पुत्रो वोचयञ्च पदे पदे ॥ ७४९ ॥
 एकयव दिशा सुर्वीमुखीमुच्छ्रय स क्रमात् । दिनैः कतिपर्यैः प्राप पुरं पृथ्वीपुराधिपम् ॥ ७५० ॥

(विशेषकम्)

एकरात्रपि प्रायेणऽजिह्वब्रह्मचारिणः । पुराणमतिभिः पुण्यमुच्यते विगतोपमम् ॥ ७२५ ॥
 ब्रह्मव्रतरता ये च विरता वाऽन्ययोषितः । महातेजस्विनस्ते स्युर्वन्था दिविषदापि ॥ ७२६ ॥
 परित्यक्तान्यकान्तानां नराणामथ योषिताम् । विधिरप्यनुकूलाय दृष्टान्तोऽत्र निशम्यताम् ॥ ७२७ ॥
 अह्रदेशथराल्यातमास्ते धारापुरं पुरम् । तत्रासीत् सुन्दराह्वानराजा प्रकृतिमुन्दरः ॥ ७२८ ॥
 एकैव दयिता तस्य भाग्यसौभाग्यभूरभूत् । सतीजनशिरोरत्नं नाम्ना मदनवल्लभा ॥ ७२९ ॥
 तत्कुक्षिसरसीहंसौ वतंसौ स्वकुलश्रियः । कीर्तिपाल-महीपालाभिधौ जातावुभौ सुतौ ॥ ७३० ॥
 न्यायधर्मैकनिष्ठस्य राज्ञो हृदि विशेषतः । परनारीषु सादर्यव्रतं दृढमवस्थितम् ॥ ७३१ ॥
 तच्च लोकं च सत्त्वैकनिधेः पालतयो भुशम् । सुस्वामिलाभपीत्येव कीर्तिरुल्लिता दिवि ॥ ७३२ ॥
 अन्यदा वासवेशमस्यं तमभ्येत्य निशाभरे । विषणवदना मन्दं जगाद कुलदेवता ॥ ७३३ ॥
 अहो ! राजन्वसथा ते विषमा भविताऽधुना । तवाऽशक्यप्रतीकारो मयाऽपि, किमु मानवैः ? ॥ ७३४ ॥
 स्वप्रभावेण किन्त्वस्यास्त्वदीयवचनादहम् । तव नव्यं वयो यावत् कुर्वे कालविलम्बनम् ॥ ७३५ ॥
 तच्छ्रुत्वा तां नृपो नत्वा हृदि व्याकुलितः क्षणम् । स्वभाबधीरतादत्तावष्टुम्भ इदमब्रवीत् ॥ ७३६ ॥
 अर्जितं देवि ! जीवेन यत्पुरा कर्म दुष्कृतम् । तदेव भुञ्जतस्तस्य क्रियतेऽन्यैः किमन्तरा ? ७३७ ॥

न स प्रकारः कोऽप्यस्ति येन सा भवितव्यता । श्रापेव निजकायस्य लक्षणेन ह्यन ! जन्तुभिः ॥ ७१८ ॥
 देहशुद्धिं मनस्तुष्टिं परा वृद्धिं यशः-प्रियाः । कुर्वन्नापि करापि त्व न तद् येन सुखा भवेः ॥ ७१३ ॥
 आत्मनि रदाप्य महालज्जा मनस्विनाम् । पुनर्जन्मपुनर्मुन्युपालया यन्नियन्त्रणम् ॥ ७१४ ॥
 तस्मादातिवदयेदं रम्भास्तम्भानिमं मनः । अज्ञानपवनं जित्वा भूष्यमाणं निवारय ॥ ७१५ ॥
 अस्तु वस्त्वयिकलं चित्तप्रतिबन्धस्तु दुःखदः । संवद्धेषुि नखे मांमालये नो वेदना युवां ॥ ७१६ ॥
 वृद्धिरतु वीजाद् रागस्य परं तु सद्कारिणः । मनसां नयनस्येव गते रागे मुनिं सर्वत् ॥ ७१७ ॥
 पञ्चद्विनप्रायुणकान प्राणान विज्ञाय तत्कृते । को रागः कथं विद्वेषः को निजो वाऽथ कः परः ? ॥ ७१८ ॥
 अरण्यरुद्वितप्रायेद्वेषोपालम्भनेः किमु । विकल्पकल्पनेः किं वार्योऽपि गान्धनसंनिभः ? ॥ ७१९ ॥
 आत्मनस्त्वं निरीक्षस्व किं तीता-ऽऽगामिभोजनैः ? । करभास्वद्वेददूरं पश्यता ज्ञानेन भ्रमः ॥ ७२० ॥
 इत्यसौ गुरुणा भूषः संवोध्य पट्टवाचया । तस्मिन् मध्यस्थमार्गेण प्रापिनः पद्मव्ययम् ॥ ७२१ ॥
 इति श्रुत्वा विभाव्याऽथ महावल्कथानकम् । सदा भाव्यं परद्वेषपरिहारपरायणैः ॥ ७२२ ॥
 उक्तं च—
 आत्मवत् परभूतानि परद्रव्याणि लोष्टवन् । मातृवन् परदारंश्च यः पश्यति स पश्यति ॥ ७०३ ॥
 तुषे ब्रह्मदत्तं नाम परमब्रह्मकारणम् । शोचानां परमं शौचं तपसां च परं तपः ॥ ७२४ ॥

यतः—
 घातः शुन इवाऽज्ञस्य त्रिस्सरेत क्रमान्तरे । सिंहस्येव न वीरस्य कदाप्यभिभवोद्भवः ॥ ७०० ॥
 अन्यदा नन्दनोद्याने मुनिद्वन्द्वं समागतम् । ज्ञात्वा बोधाय मन्त्रीणा तृपं निन्युस्तदतिके ॥ ७०१ ॥
 ज्ञानादतीन्द्रियात् सोऽपि ज्ञात्वा भावं महीपतेः । उवाच चित्तकालुष्यगर्बसर्वकषं वचः ॥ ७०२ ॥
 इह जीवः स्वभावेन संबद्धः कर्मणा समम् । शुभाशुभेन तेनाऽसौ सुखदुःखं समश्नुते ॥ ७०३ ॥
 अतः सौख्यार्थिना कार्यश्चयश्च शुभकर्मणः । सर्वथा विगमस्त्वस्य शाश्वतं सुखापिच्छता ॥ ७०४ ॥
 योगे स्वभावसिद्धेऽपि पार्थक्यं जीव-कर्मणोः । उपायेन भवत्येव स्वर्ण-पाषाणयोरिव ॥ ७०५ ॥
 स चात्मा चेतनारूपः सन्नसंवेदनगोचरः । वियोज्यः कर्मणो नित्यं योज्यः क्लेशेषु नो बुधैः ॥ ७०६ ॥
 पङ्कादिव कृती दुःखाल्लुठित्वा निस्सरेद् वहिः । अन्तरुतु पविशन् मूढः सुतसां तत्र मज्जति ॥ ७०७ ॥
 अज्ञानामिष्टनाशे स्याद् मोहनिद्रा विशेषतः । जागरा तु सतामन्तः कर्मनिर्मूलने भ्रमम् ॥ ७०० ॥
 न बुद्धि-गुण विद्याभिर्न श्री-बल-कुलक्रमैः । भक्त्या युक्त्या च न त्रातुं शक्यते मृत्युतो जनः ॥ ७०९ ॥

उक्तं च—

यद्भावि न तद्भावि भावि चेन्न तदन्यथा । इति चिन्ताविषद्रोऽयमगदः किं न पीयते ? ॥ ७१० ॥
 अनित्यताद्भुतमतिमूर्त्तान्माहयो न शोचति । नित्यताद्भुतबुद्धिश्च भ्रमभाण्डोऽपि शोचति ॥ ७११ ॥

शुन्वा तत्तद्विषं तस्यावसानं कर्णश्रुत्यकृत् । व्यावृत्त्यागत्य नं दृष्ट्वा चित्तत्वाप भृशं नृपः ॥ ६८६ ॥
 हा वन्त ! किमिदं जातं यदास्य इव युधिमतः ? । देवदावानलनेत्रपप्रभरा गज्ज्वालितो भवान् ॥ ६८७ ॥
 किं मया वद एवाऽयं मूलादुन्मूलितो न हि । तस्यैव चञ्चदिता भावा पूर्वमेवाऽथवा न हिम ? ॥ ६८८ ॥
 कथयन्नपि किं वा न स्थापितोऽन्यपुरे भवान् ? । सर्वथा मम देवेन मतिभ्रमः कृतो भूयम् ॥ ६८९ ॥
 दीपितैव मतिस्तावद् द्योतेते हृदयाद्गणे । नृणां यावन्न दुरुक्तमप्ययी वात्या विजृम्भिता ॥ ६९० ॥
 मयि सत्यपि रक्षार्थं नाथे सवलवाहनं । अनाश्रुस्येव कष्टं च दया नंऽजनि कर्हाद्या ? ॥ ६९१ ॥
 किञ्चिदं मम नाथन्वं का वा रक्षा मया भवेत् । मृत्योः परवशे लोकं कथं मिथ्याभिपानिता ? ॥ ६९२ ॥
 आपद् व्यापादिता नैव जरा नो जनेरीकृता । न मृत्युनिर्तनो जीव ! गतं कुर्वन् न लज्जते ? ॥ ६९३ ॥
 अहं कर्ता च हर्ताऽहं सगुणोऽहमहं धनी । कोऽहमीत्येव तावत् त्वं जीव ! नो वंनिय तत्त्वतः । ६९४ ॥
 न केवलं कलत्रं मे पुत्रो वाऽयं त्यया हृतः । मानं मे मर्दयन्नेवं विधे ! नापाऽप्यपाहनम् ॥ ६९५ ॥
 विधिः को वाऽथ किं दैवं कः कृतान्तोऽथवा जने ? । जीवैर्नामान्तरणं निजं कर्षेव भुज्यते ॥ ६९६ ॥
 तस्मात्तद्वेव रे ! जीव ! शुभं कर्म समाचरेः । इयं येनापमानस्ते कदापि न पुनर्भवेत् ॥ ६९६ ॥
 संबोधऽभिमुखं नाथमित्थं ज्ञात्वाऽथ मन्त्रिणः । महाबलस्य संस्कारं श्रीयन्व्याश्रयकारयन् ॥ ६९८ ॥
 तद्दिनाच्च शुचा कृत्वचिन्तया चादितां नृपः । जानद्रीदः क्षनक्रीदस्सर्था साधान्तरेव हि ॥ ६९९ ॥

इत्युदित्वा महीपालो ग्रासवासादिदानतः । स्वपुत्रमिव तं तुष्टः पुष्टं चक्रै महाबलम् ॥ ६७३ ॥
 तर्जयामास दैवं हि रे हताश ! विधे ! तव । निधाय मस्तके पादं क्रीडत्येष महाबलः ॥ ६७४ ॥
 दृष्टयाऽपि तयां सोऽथ हृदि शल्यायमानया । शाखयोद्वेजितोऽत्यन्तमिति राज्ञो व्यजिज्ञपत् ॥ ६७५ ॥
 यदि तुष्टोऽसि मे देव ! दूरं देशं तदादिश । यत्र परयामि नो शाखासिमां दृष्टिविषोरगीम् ॥ ६७६ ॥
 त्वमेवं वत्स ! मा भेषीदैवोऽपि तव किङ्करः । महुजापञ्जरस्थस्य शाखाऽसौ किं करिष्यति ? ॥ ६७७ ॥
 निःशङ्कमानसो भोगान् भुङ्क्ष्व सर्वोत्तमानिति । धीरयामास तं राजा मन्वानो निजितं विधिम् ६७८
 सोऽन्यदा कृतशृङ्गारः स्वर्णशृङ्खलकादिभिः । अश्वारूढः समं राज्ञा राजपादिकया व्रजन् ॥ ६७९ ॥
 प्रियया कार्यमुद्दिश्य व्याघुट्याऽऽकारितो गृहे । क्षणं स्थित्वाऽनु राजानं पचचाल पुनर्जवात् ॥ ६८० ॥
 गतस्तस्य वटस्याधः शङ्कया वेगवत्तरम् । पियासुस्ताडयामास निर्दयं कशया हयम् ॥ ६८१ ॥
 सहस्रोह्ललिते तस्मिन् महाबलगले स्थितम् । स्वर्णशृङ्खलकं पश्चाद्भ्रानो गत्वा समुच्छलत् ॥ ६८२ ॥
 तस्यैव वटदक्षस्य शाखायास्तीक्ष्णकण्टके । स्थितं विलग्न वेगाच्चाऽधस्तादध्वो गतोऽग्रतः ॥ ६८३ ॥
 (युगम्)
 महाबलो गतबलः स्मृत्वा श्लोकं तपादिमम् । यावत्पठत्यसौ तावद् भुतः कण्ठग्रहादितः ॥ ६८४ ॥
 द्रुतं लोकैरथस्तस्योत्तारितस्य कुतोऽखिलः । प्रतीकारो हथा जज्ञे उपदेशो यथा जडे ॥ ६८५ ॥

रक्ष्यते नैव भूपालिनं देवैर्न च दानवैः । नीयते वदशास्त्रायां कर्मणाऽसौ महाबलः ॥ ६६० ॥
 अरे ! लपसि किन्त्वेवं गलात् इव वकैरः । इत्युक्तः स तत्पराश्रयः पापटीनि नदेव हि ॥ ६६१ ॥
 ततो नीत्वाऽथ ते राज्ञः सोऽपि तो वस्तुना सप्तम् । राजाऽपि संग्रयापन्नमानसस्तपनापन ॥ ६६२ ॥
 अहो ! सौम्यं वपुर्वपः पशस्यो ह्यगनुद्धता । कुरं च चायैकपेदं सर्वमीक्षं तत्राऽरुद्रम् ॥ ६६३ ॥
 रुचे महाबलः स्मामिन्नयदं सर्वमावयोः । देवस्य तु विचित्रस्य न किञ्चिदिदं दृश्यम् ॥ ६६४ ॥
 रक्षयते तपसा नैव न देवैर्न च दानवैः । नीयते वदशास्त्राया कर्मणाऽसौ महाबलः ॥ ६६५ ॥
 अहो ! कोऽसौ वदस्तस्य का ज्ञात्वा को महाबलः ? । राजेभ्युक्तः स भूयोऽपि पटति स्म नदेव हि ६६६
 सर्गार्थं तद्वचो ज्ञान्वा महादशो नरेभ्यः । उन्मान्य वन्यादभयं दत्त्वा पप्रच्छ तं पुनः ॥ ६६७ ॥
 उन्मीलज्जीवितव्याऽऽश्नाः स भूपाय यथानभम् । स्वात्रपानाऽद्विदंभाशं हुत्तानं सर्वमान्यन ॥ ६६८ ॥
 तच्छून्या सपदप्रतिपदयितान्मृतिजनमना । स्याऽरुणदशाऽऽकाशे लक्ष्यं वदभ्या नृपांश्चदत् ॥ ६६९ ॥
 अरे रे देव ! निश्चिन्त ! बालस्त्रीद्विद्वयातक ! कृत्याऽकृत्यविशेषाऽन्न ! चौरवाञ्छिद्रर्षाक्षक ! ॥ ६७० ॥
 अज्ञानतस्तदा मे चेदपजडं प्रिया त्वया । अनयव तया शौर्यवृत्त्या सा सर्वमुदरेः ॥ ६७१ ॥
 आस्मिन् महाबले वाक्यं निजं तदभुजा यदि । सत्यापयिष्यसे नहि जाम्भे त्वां मुषदं वरम् ॥ ६७२ ॥

१ अषटमानव ।

स द्वितीयदिने सूत्रधारस्य मरणं तथा । दृष्ट्वाऽभूद् भविष्यत्वभयव्याकुलितो भृशम् ॥ ६४७ ॥

यत उक्तम्—

मस्तकस्थाम्पिनं मृत्युं यदि पश्येदयं जनः । आहारोऽपि न रोचेत किमुताऽकृत्यकारिता ? ॥ ६४८ ॥
दूरं यास्याम्यतः शालामिषां पश्यामि नो यथा । करिष्ये च तपस्तीव्रं सर्वानर्थनिवारकम् ॥ ६४९ ॥
इति निश्चित्य स कापि ग्रामे दूरतरे ययौ । तदासन्नवने दीक्षां जगृहे तापसान्तिके ॥ ६५० ॥
विपन्ने च गुरौ देवायतने देवपूजनम् । कुर्वन् मठस्थितस्तीव्रमज्ञानं कुरुते तपः ॥ ६५१ ॥

इतश्च श्रीपुरे राजभवनान्द रत्नपेटिकाम् । गृहीत्वा तस्करः कोऽपि राज्ञौ शृष्टः प्रनष्टवान् ॥ ६५२ ॥
स राजगुरुषैः पृष्टे प्रेर्यमाणो भयद्भुतः । विवेशोपवने तत्र यत्राऽऽस्ते दरशुतापसः ॥ ६५३ ॥
मुक्त्वा तस्यान्तिके पेटां चौरौ दूरं पलायितः । तां वीक्ष्य तापसः प्रातर्जल्प्य मुदिताननः ॥ ६५४ ॥
अहो ! देवेन मे तोषाद् दत्ता रत्नकरण्डिका । तपःप्रभावादथवा किं न संपद्यते तृणाम् ? ॥ ६५५ ॥
इति यावत् करणैतां विषकन्यामिव स्पृशेत् । तावत् स वेष्टितोऽत्युग्रैरभितो राजगुरुषैः ॥ ६५६ ॥
अरे ! तापसवेषेण मुषितं श्रीपुरं पुरा । समूर्धुरधुना मूर्ख ! दौकितो राजवस्तुनि ॥ ६५७ ॥
इत्युक्त्वा याष्टि-मुष्याद्यैर्हत्वा बद्ध्वा च ते दृढम् । पुरः कृत्वा च तं तुष्टाः श्रीपुरं प्रत्यचालयन् ६५८ ॥
तद्दीक्ष्य तापसो दध्यौ यत्नेन कथितं तदा । तदेतदुपतस्थे मां व्यक्तमेवं पपाठ च ॥ ६५९ ॥

अहो ! मे भाग्यसंपत्तिर्यदयं सर्वकामदः । चिन्तामणिर्विक्रान्तं चद्रिनो भुषणैः करे ॥ ६३३ ॥
 जिष्टशुभनकरं यावदीक्षतेऽसावितस्ततः । तावत्कपाटच्छिद्रेण विगन्तं सर्पमक्षत ॥ ६३४ ॥
 अरेऽत्र किमयं कर्ता विरमयादिनि स क्षणम् । निलीय दीपच्छायाया तयो सागसिक्ताप्रणीः ॥६३५॥
 सर्पांऽपि वासवेऽमान्तर्गत्या शय्यावद्विःस्वितम् । करं रात्र्याः पशुप्रायाः दृष्ट्वा व्यापृश्य निर्ययो ॥६३६॥
 तं दृष्ट्वा कौतुकाक्षेपविसृतात्मा स तस्करः । निःशब्दं द्वारमुद्घाट्य सर्वस्य तपन्रगान् ॥ ६३७ ॥
 सांधादधः समुत्तीर्य समभूमिं गतः फणी । स रूपं विभरांचक्रे महाकायशृपस्य तु ॥ ६३८ ॥
 नर्दथ स हयो वृद्धं मतोर्लाद्वारयापिकम् । दण्डमुत्पद्य धावन्तमभित्तय न्यपानयन् ॥ ६३९ ॥
 चौरोऽथ निविडं पुच्छे गृहीत्वा पुच्छति स्म तम् । कस्तवं भोः ! किमिहायातः किमिदानीं करिष्यसि? ॥६४०॥
 मत्पयाचाऽथ सोऽवोचत् किं करोऽहं यमस्य भोः । रात्रीमाहरिको दन्तुं तस्यादिगादिहाऽज्जापम् ॥६४१॥
 भ्वस्तने तु दिने नच्यराजमासादश्रुतः । मृत्रधारवरस्तुन्नात् पतिन्वा मुन्युमेप्यनि ॥ ६४२ ॥
 चौरोऽप्याह स्य यचेतत् तदा कथय संपति । भविष्यति कवं मुन्युः कृता वा मम मुन्दर ! ? ॥६४३॥
 स ऊचं भद्र मा प्राक्षीः पश्चात्तापकरं वचः । निर्वन्धन पुनः पृष्टां हर्षोऽवोचददहो ! शृणु ॥ ६४४ ॥
 पुरेऽत्र राजमार्गस्थो वददधोऽस्ति यो महान् । उद्गद्गस्तस्य आत्वायां मुन्युमासादविष्यसि ॥६४५ ॥
 तच्छ्रुत्वाऽत्यन्तभीतेन तेन मुक्तो हपः क्षणात् । निरोऽभूत् स पुनः कोऽपि तत्तन्मभोरनो मुरः ॥६४६॥

तावद्विशोषकैकस्याऽर्मेततो लेख्यके कलिम् । कुर्वन्तं दत्तमद्राक्षीत् तनयेन समं भृशम् ॥ ६२० ॥
 सुदक्षत्वादसौ चौरो व्यचारयदिदं हृदि । स्त्रोकव्यतिकरे स्वार्थभ्रंशकं धिगिमं हहा । ॥ ६२१ ॥
 प्रभूताजितवित्तेन विनीतेन सुतेन यः । एवं निशाभरे निद्राविमुखः कुरुते कलिम् ॥ ६२२ ॥
 तस्य वित्तं हरिष्ये चेद् विदीर्णहृदयस्तदा । सद्यो विपत्स्यते तस्माद्यास्याभ्यन्यत्र कुत्रचित् ॥ ६२३ ॥
 गतश्च कामसेनाया वेश्याया भवनं ततः । दस्युर्ददर्श तां रूपनिर्जिताऽनङ्गबल्लभाम् ॥ ६२४ ॥
 स्वयं स्नानाङ्गरगाढं कस्याऽप्यत्यन्तकुष्ठिनः । नानोपचारं परमं दैवतस्यैव कुर्वतीम् ॥ ६२५ ॥ (युग्मम्)
 अचिन्तयच्च नैतस्या अपि मे कल्पयते धनम् । वीक्षते धनलोभेन स्मरवत् कुष्ठिनोऽपि या ॥ ६२६ ॥
 परिभ्रमन् पुनर्विपयुहेऽथागाद् भहाबलः । पर्यङ्के शयितं तं चाद्राक्षीत् स्वप्रिययाऽन्वितम् ॥ ६२७ ॥
 इतश्चोपरिसंस्थेन मूर्त्रिते तत्करे सुना । स्वस्तीति कथयित्वाऽसौ स संभ्रान्तः समुत्थितः ॥ ६२८ ॥
 चौरेण चिन्तितं लोभः स्वमेऽप्येतस्य विद्यते । एतावांस्तद् मया कार्यं चौर्यं नैवात्र निश्चितम् ॥ ६२९ ॥
 किमन्यैरपि न क्षुद्रैर्मुषितैः पामरैर्जनैः । सर्वार्थसाधकं राजसौधमेव प्रयाभ्यतः ॥ ६३० ॥
 इत्येकमानसो गत्वा तत्र खानं प्रपात्य च । वासवेश्रमविष्टोऽसौ तत्र पार्थिवमैक्षत ॥ ६३१ ॥
 पत्यङ्कस्यं समं राह्या शयानं सुखनिद्रया । तं दृष्ट्वा मुदितोऽत्यन्तं चौरश्चिन्तितवानिदम् ॥ ६३२ ॥

धर्माऽसत्यं विशेषेण वर्जनीयं त्रिचक्षणैः । सापक्रः कायजो द्रोपः सर्वगो वाचिकः पुनः ॥ ६०७ ॥
 सायुनां सद्वदान्यानां सतीनां सत्ययादिनाम् । मदिमानामिव द्रष्टुं रशिरायाति निन्ययः ॥ ६०८ ॥
 तृतीयाऽणुव्रतं त्रेय चौर्यवर्जनलक्षणम् । पालितं श्रयसे यत्स्यादत्राऽमुत्राऽपि दैर्दिनाम् ॥ ६०९ ॥
 यस्याऽयं निजदेहोऽपि महाकष्टे नियोज्यते । क्षिप्यन्ते सशये माणा जनैः प्रियतमा अपि ॥ ६१० ॥
 तत्परस्य धनं येन निस्त्रिजमतिना हतम् । मुत्तरपथिका तस्य तेन जीवन्मृतिः कृता ॥ ६११ ॥
 आस्तां परभवेऽत्रापि चौर्योपप्लुतचेतसः । नित्यं छलक्षिणः कापि द्याकित्या इव नो भूतिः ॥ ६१२ ॥
 परस्यादत्तं नादत्ते मुधीस्तुणमपि क्वचित् । स्पृष्टाऽऽतुल्याऽपि मानद्गः किं न मालिन्यकारकः ? ॥ ६१३ ॥
 वैर-वैभ्वानर-व्याधि-वाद-व्यसनलक्षणाः । महानर्थाप जायन्ते वकाराः पञ्च चायिनाः ॥ ६१४ ॥
 तपस्यपि कृते प्रायः पापं चौर्यकृतं वृणाम् । अभुक्तं क्षीयते नैव दृष्टान्ताऽत्र महावक्तः ॥ ६१५ ॥
 नगरे श्रीपुराभिख्ये पाथिबो मानमदनः । यथार्थनामथेयोऽभ्युच्छन्नृणां मानमदनः ॥ ६१६ ॥
 वली महावलो नाम तत्रैव कुलपुत्रकः । पितृभ्यां पाटितः किञ्चिदुच्छन्नस्वजनः क्रमान् ॥ ६१७ ॥
 निरङ्कुशतया स्वरं भ्रमन् दुष्कमदापतः । दृन्व्यसनसञ्जातचौर्यदृत्तिरतोऽभवत् ॥ ६१८ ॥
 सोऽन्यदा निशि चौर्याय दत्ताख्यधनिनो भृष्टे । गतो जालान्तरेणाऽसौ गृहमध्यमत्क्रान्त ॥ ६१९ ॥

वसुर्वसुमतीनाथस्ततो वसुमतीतले । पपात सद्यो नरकपातं प्रस्तावयान्निव ॥ ५९४ ॥

कूटसाक्ष्यप्रदातुस्ते श्वपचस्येव को मुखम् । पश्येदिति वसुं निन्दन् नारदः स्थासपदं ययौ ? ॥ ५९५ ॥
उच्चारुदैनैरैरात्मा रक्षणीयोऽतियत्नतः । दूरारोहपरिभ्रंशविनिपातः सुदुःसहः ॥ ५९६ ॥

देवताभिरसत्योक्तिक्रुपिताभिर्निपातितः । जगाम नरकं घोरं नरनाथो वसुस्ततः ॥ ५९७ ॥

यो यः सानुरुपाविक्षद् राज्ये तस्याऽपरार्थिनः । पञ्चदुर्देवतास्तं तं यावदष्टौ निपातितः ॥ ५९८ ॥

इति ज्ञात्वा महावीरमसत्यवचसः फलम् । स्वप्नेऽभ्युक्तस्य कूटस्य प्रायश्चित्तयति प्रथीः ॥ ५९९ ॥
जलं गलनवस्त्रेण विवेकेन गुणव्रजः । सहानेन गृहारम्भो वचः सत्येन शुभ्यति ॥ ६०० ॥

अस्ति बाह्येषु हेमाद्यमज्ञोपाङ्गेषु भूषणम् । नराणामन्तरङ्गाया जिह्वायाः सत्यमेव च ॥ ६०१ ॥
सत्योपयाचितत्वेन पूज्यन्ते देवता अपि । देवतेव मनुष्योऽपि भुवं सत्येन वीक्ष्यते ॥ ६०२ ॥

दूरेऽस्तु कूटसाक्ष्यादि सद्भ्यपरयातकम् । फल्गु वाक्यं परीवादं सत्यवादी विवर्जयेत् ॥ ६०३ ॥

तत्सत्यमपि नो सत्यं यत्परस्योपतापकम् । असत्यमपि तत्सत्यं यत्परस्योपकारकम् ॥ ६०४ ॥

परस्यालीकमारोष्यं हास्येनाऽपि न पण्डितैः । हर्षेण भक्षितं किं न मारणाय विषं भवेत् ? ॥ ६०५ ॥

दोषं खालमिवान्यस्य चालयंस्तेन लिभ्यते । तज्ज्ञात्वा चतुरस्तेन मार्गो रुद्धमुखो व्रजेत् ॥ ६०६ ॥

अन्यदप्यभिधातव्यं नाऽसत्य पापभीमणा । गुरुवाग्न्यथाकारं इदमाद्ये न का कथा ? ॥ ५८० ॥
 वद कुरु गुरोः पुत्रं यद्वा सत्यव्रताग्रहम् । नया सरोपिप्लव्युक्तनद्वचोऽप्यंज पार्थिवः ॥ ५८१ ॥
 ततः प्रमुदिता क्षीरकदम्बगृहिणी ययौ । आजगपतुथ विद्रांसां तत्र नाऽद-पर्वतो ॥ ५८२ ॥
 सभायापमित्तन् सभ्या माध्यस्थ्यगुणशालिनः । वादिनोः सदगदादवीरनीरसितच्छटाः ॥ ५८३ ॥
 आकाशस्फटिकशिलत्रिवर्तिमहासनं वसुः । सभापतिरलंघकं नभस्तल्पधिवोदुपः ॥ ५८४ ॥
 ततो निजनिजव्याख्यापवं नाऽद-पर्वतो । कथयामासत् रात्रि सत्यं द्यूतीनि भाषिणो ॥ ५८५ ॥
 विप्रदुर्जः स ऊचेऽय विवाटस्त्रयि विष्ठते । प्रमाणपनयोः साक्षी त्वं सादस्योविचार्यमा ॥ ५८६ ॥
 घटप्रभ्रतिदिव्यानि वतन्ते देव ! सत्यतः । सत्याद्वर्षेति पर्जन्यः सत्यात्तप्यन्ति देवताः ॥ ५८७ ॥
 देव ! त्वं सत्यवादीति विख्यातोः भुवनत्रये । सत्यमेव स्थिरं लोकं सर्वमन्यद् विनभ्रमम् ॥ ५८८ ॥
 त्वमेव सत्ये लोकोऽग्रं स्थाप्यते पृथिवीपते ! । त्वापिहाये किमु द्यूपो दृष्टि सत्यव्रतोविचरम् ? ॥५८९॥
 अदृष्टाः सिद्धगन्धर्वा राज्याधिष्ठातृदेवताः । लोकपालाश्च शृणुयन्ति वद सत्यं नरेभ्यः ! ॥ ५९० ॥
 यद्ब्रूवति रत्रिः पत्न्यङ् मंस्त्रापि प्रकम्पते । तथाऽप्यमल्यं भाषन्ते नैव सत्यधना नराः ॥५९१॥
 वचोऽश्रुत्वैव तत् सत्यप्रसिद्धिं स्वां निरस्य च । अजान् मेषान् गुरुव्याख्यादिति साक्ष्यं वसुधैवधाम् ॥५९२॥
 असत्यवचसा तस्य कुक्कास्त्रैव देवताः । दलयामासुराकाशस्फटिकामनवेदिकाम् ॥ ५९३ ॥

प्रमाणसुभयोरत्र सहाध्यायी वसुर्दृषः । नारदः प्रतिपेदे तत्र क्षीयः सत्यभाषिणाम् ॥ ५६७ ॥
 रहः पर्वतमूर्ध्वेऽम्बा गृहकर्मरताऽप्यहम् । अजात्रिगार्धिकं धान्यमित्यश्रौषं भवत्पितुः ॥ ५६८ ॥
 जिह्वाच्छेदं पर्णेऽकार्षीर्येद् दर्पात् तदसांप्रतम् । अविमृश्य विधातारो भवान्ति विपदां पदम् ॥ ५६९ ॥
 अवदत् पर्वतोऽप्येवं कृतं तावदिदं मया । यथा तथाकृतस्याऽस्य करणं नहि विद्यते ॥ ५७० ॥
 जीवः कण्टकमारूढः कृत्याऽकृत्यं न चेतयेत् । अतः प्रशस्तभावेऽसौ स्थापनीयः सदा बुधैः ॥ ५७१ ॥
 साऽथ पर्वतकाऽपायपीडया हृदि याल्पिता । वसुराजमुपेयाय पुत्रार्थे क्रियते न किम् ? ॥ ५७२ ॥
 दृष्टः क्षिरकदम्बोऽद्य यद्भव ! भर्वतीक्षिता । किं करोषि प्रयच्छामि किञ्चेत्यभिदधे वसुः ? ॥ ५७३ ॥
 साऽवादीद् दीयतां पुत्र ! भिक्षा मह्यं महीपते ! । धनधान्यैः किमन्यैर्मे विना पुत्रेण पुत्रक ! ॥ ५७४ ॥
 वसुराह स्व मे मातः ! पालयः पूज्यश्च पर्वतः । गुरुवद् गुरुपुत्रेऽपि बलितव्यमिति श्रुतः ॥ ५७५ ॥
 कस्याद्य पत्रमुत्क्षिप्तं कालेनाऽकालरोषिणा । को जिघांसुर्भ्रातरं मे ब्रूहि मातः ! किमातुरा ? ॥ ५७६ ॥
 अजन्याख्यानवृत्तान्तं स्वपुत्रस्य षणं च तम् । त्वं प्रमाणीकृतश्चासीत्याख्यायाऽर्थयते स्व सा ॥ ५७७ ॥
 कुर्वाणो रक्षणं आतुरजान् मेषानुदीरयेः । प्राणैरप्युपकुर्वन्ति महान्तः किं पुनर्गिरा ? ॥ ५७८ ॥
 अवीचत वसुमार्तमिंश्या वच्मि वचः कथम् ? । प्राणाल्ययेऽपि संसन्ति नाऽसत्यं सत्यभाषिणः ॥ ५७९ ॥

रदो व्यक्षपयद् राक्षं गन्वा तां मृगयुः मित्याम् । हृष्टो राजाऽपि जग्राह ददो चास्मै गच्छन्तम् ॥ ५५४ ॥
 रा तथा यदयापास च्छन्नं स्वासनवदिकाम् । तच्छित्तिपनोऽवानयञ्च नान्मोषाः क्लृपञ्चिद् नृपाः ॥५५५॥
 तस्यां सिंहासनं वेदो नरंरस्य निवेधितम् । सत्यप्रभावादाक्रानथिनमिन्यनुपज्जनः ॥ ५५६ ॥
 सत्याद्धि तुष्टाः सात्रिभ्यपस्य कुर्यान्ति देवताः । एवमूर्जस्विनी तस्य प्रभित्तिव्योन्नये द्विधाः ॥ ५५७ ॥
 तथा प्रसिद्ध्या राजानो भीतास्तस्य वशं ययुः । सत्या वा यदि वा भिष्या प्रभित्तिर्जपिनी नृणाम् ५५८
 आगाञ्च नारदोऽन्येभ्युस्तर्थाक्षिष्ट पर्वतम् । व्यख्यातयन्तपुर्वेदं शिष्याणां नेमुर्पिजुषाम् ॥ ५५९ ॥
 अज्ञेयपुत्रमित्यस्मिन् भर्षेरित्युपदेयकम् । वभाषे नारदो भ्रान्तर्भ्रान्त्या किमिदमुत्तमं ? ॥ ५६० ॥
 त्रिवापिंशोणि धानयानि न हि जायन्त इत्यजाः । व्याख्याता गुरुणाऽस्माक व्यस्मार्याः केन देतुना ? ॥
 ततः पर्वतकोऽवादीद्विदं तानेन नोदितम् । उदित्ताः क्लिन्वन्ता मेषास्त र्योक्ता निवण्टयु ॥ ५६१ ॥
 जगाद नारदोऽप्येवं शत्रुदानामर्थकल्पना । सुख्या गोर्णां च तत्रेद गोर्णां गुरुरर्चीकथन् ॥ ५६२ ॥
 गुरुर्धर्मोपदेष्टुव श्रुतिधर्मस्मिन्नैव च । द्वयमप्यन्यथा कुर्यान् भिन्न ! या पापमर्जय ॥ ५६४ ॥
 साक्षेपं पर्वतोऽजल्पदजान् मेषान् गुरुर्जगौ । गुरुपतिदृशत्रार्थोऽङ्घ्रिनद्वि धर्ममर्जयि ? ॥ ५६५ ॥
 भिष्याभिमानवाचो हि न स्युर्दण्डभयाद् दृणाम् । स्वपक्षस्थापने तेन जित्वाच्छ्रेयः पर्णाऽस्तु नः ॥५६६॥

तज्जलं यत् तृषां छिन्नात्तदन्नं यत्क्षुत्रापहम् । बन्धुर्यो धीरयत्पार्ते स पुत्रो यत्र निर्दतिः ॥ ५४० ॥
 तदधीतं श्रुतं येन नैवात्मा नरके पतेत् । कलेशायासकरं शेषं सर्वमेव विदम्बना ॥ ५४१ ॥
 यदर्थप्रयमारम्भस्तयोरेवंविधा गतिः । तदधुवकृते कृत्यं हारयापि भुवं कथम् ? ॥ ५४२ ॥
 गुरुपदेशो हि यथापात्रं परिणमेदिह । स्थानभेदेन मेघाम्भो मुक्ता-लवणतां व्रजेत् ॥ ५४३ ॥
 प्रियः पर्वतकः पुत्रः पुत्रादप्यधिको वसुः । नरकं यास्यतस्तस्माद् गृहवासेन किं सम ? ॥ ५४४ ॥
 निर्वेदादित्युपाध्यायः प्रव्रज्यामग्रहीत्तदा । तत्पदं पर्वतोऽध्यास्त व्याख्याक्षणविचक्षणः ॥ ५४५ ॥
 गुरुप्रसादतो भूत्वा सर्वशास्त्रविशारदः । नारदः शारदाभ्योदशुद्धधीः स्वां भुवं ययौ ॥ ५४६ ॥
 तृपचन्द्रोऽभिचन्द्रोऽपि जग्राह समये व्रतम् । तत्रो वसुरभूद् राजा वासुदेवसमः श्रिया ॥ ५४७ ॥
 सत्यवादीति स प्राप प्रसिद्धिं दृथिवीतले । तां प्रसिद्धिमपि ज्ञातुं सत्यमेव जगाद् सः ॥ ५४८ ॥
 यः प्राप यादृशीं ख्यातिमशुभामथवा शुभाम् । तदाश्लिष्ट इव प्रायस्सल्लेश्यः स भवेत् सदा ॥ ५४९ ॥
 अर्थैकदा मृगयुगा मृगाय मृगायान्जुषा । चिक्षिपे विशिखो विन्ध्यनितम्बे सोऽन्तराऽस्खलत् ॥ ५५० ॥
 बाणस्खलनहेतुं स ज्ञातुं तत्र ययौ ततः । आकाशरफटिकशिलामज्ञासीत् पाणिना स्पृशन् ॥ ५५१ ॥
 स दध्याविति मन्येऽस्यां संक्रान्तः परतश्चरन् । भूमिच्छायेव शीतांशौ दृश्ये हरिणो मया ॥ ५५२ ॥
 पाणिस्पर्शो विना नैषा सर्वथाऽप्युपलक्ष्यते । अवश्यं तदिदं योगया वसोर्वसुमतीपतेः ॥ ५५३ ॥

असौ पश्यत्यहं पश्याम्यमी पश्यन्ति मंचरराः । लोकापालाश्च पश्यन्ति जानिनोऽपि न ॥५२७॥
 नास्त्वं स्वानमपि तत्र च कोऽपि न पश्यति । तत्परं तद्गुणगिरां न च्यवः सत्तु कुरुटः ॥५२८॥
 गुरुपादा दयावन्तः सदा हिसापराहमुखाः । अस्पन्मनां परिज्ञातुमेतद् नियमपाटिगन ॥ ५२९ ॥
 विष्णुश्चमहत्त्वं च कुरुटं स समाययो । कुरुटोऽजनेन हेतु सुराढ्यैः प्रपञ्च नम् ॥ ३० ॥

सर्गः

स्वग यास्यत्यसां तावदिति निश्चित मस्यने । गुरुणा नाहः स्नेहान् साधु साञ्चिनि यापिषा ॥५३१॥
 अर्भीष्टः सुकृती युक्तं सतां धर्मपरं हि ते । मंत्रिभागिषवादातुं तस्य कुर्यन्ति गौरवम् ॥ ५३२ ॥
 महतां काऽपि नापेक्षा परकीये स्वकेऽपि वा । यत्रैव गुणमीक्षन्ते तत्रैवस्तत्र ते रताः ॥ ५३३ ॥
 वसु-पर्वतकौ पश्चाद्गाल्येवं जयंसतुः । निहतां कुरुटो तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५३४ ॥
 अपश्यतं युवामादावपश्यन् खेचरादयः । कथं हतां कुरुटो रे ! पापादित्यगपद् गुरुः ? ॥ ५३५ ॥
 इत्थं च निर्णयं ज्ञान्वा महोद्देगाकुलां हृदि । इति दृश्यद्युपाध्यायो ज्ञानद्वयं विगिद्धं मम ॥५३६॥
 आदर्शो दक्षिणोऽन्धस्य मन्त्रितं वधिराग्रतः । अरण्ये रुद्धिनं चक्रे रोपिन रूपलं स्यलं ॥ ५३७ ॥
 वापितं चापरक्षेत्रे एतावन्ति दिनानि यत् । अनयोः पादनायासो मयाऽस्मादि निरर्थकः ॥ ५३८ ॥
 तच्छुनं यातु पातालं तच्चातुर्यं विहीयताम् । ते विद्यन्तु गुणा वद्वा येषु मन्सभ्ययोगिनिः ॥ ५३९ ॥

भास्वता स्वकरोधेन यद्बहुद्वादितेऽम्बुजे । नासिकाप्यायको गन्धः प्रसरत्येव सर्वतः ॥ ५१४ ॥
 तथा शास्त्रेण गुरुणा नृणामुद्बोधिते हृदि । परमानन्दजनकं तत्त्वमुन्मीलति स्वयम् ॥ ५१५ ॥
 बुद्ध्यति तानुपाध्यायोऽप्यध्यापयति सादरम् । गुरोर्मातृ-पितृभ्यां च कोऽन्योऽस्ति भुवने हितः ? ५१६
 रजन्यामन्यदा तेषां पठतां सौधमूर्धनि । जाग्रत्येव गुरौ निद्रा क्षणं श्रमवशादभूत् ॥ ५१७ ॥
 तदा च गगने यान्तौ चारणश्रमणाबुधौ । तान् निरूप्य विदित्वैवं परस्परमबोचताम् ॥ ५१८ ॥
 एषामेकतमः स्वर्गं गमिष्यत्यपरौ पुनः । नरकं यास्यतस्तत्राऽश्रौषीत्क्षीरकदम्बकः ॥ ५१९ ॥
 तच्छ्रुत्वा सहसा जातविषादभ्रान्तमानसः । अचिन्तयद्गुपाध्यायो दुःश्रवं भिगिदं वचः ॥ ५२० ॥
 मय्यध्यध्यापके शिष्यो नरकं यास्यतो हहा ! । न चालीकमिदं येन केनापि ज्ञानिनोदितम् ॥ ५२१ ॥
 एभ्यः को यास्यति स्वर्गं नरकं को च यास्यतः ? । जिज्ञासुरित्यसौ शिष्यांस्त्रिनप्याऽऽकारयत्समम् ॥ ५२२ ॥
 यावत्तूर्णं समर्थैर्षामेकैकं पिष्टकुर्कुटम् । स ऊचेऽपी तत्र वध्या यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२३ ॥
 वसु-पर्वतकौ तत्र गत्वा शून्यप्रदेशयोः । शुभां गतिमिवात्मयिां जप्ततुः पिष्टकुर्कुटौ ॥ ५२४ ॥
 महात्मा नारदाख्यस्तु ब्रजित्वा नगराद् बहिः । स्थित्वा च विजने देशे दिशः प्रेक्ष्येत्यवर्णयत् ॥ ५२५ ॥
 गुरुपादैरिदं तावदादिष्टं वत्स ! यन्वया । वध्योऽयं कुर्कुटस्तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२६ ॥

आस्तां वचन-कायाभ्यां हिंसा जीवज्ययाकरी । चिन्तिता मनसाऽप्येषा नृणा नर-रुद्रादिनी ॥ ५०० ॥
 यथा कंऽपि पुरा रक्त उथानवनयात्रया । गते लोकं पुराणसर्वभासगिरिमन्त्रिणा ॥ ५०१ ॥
 भिक्षापलभमानः सन्निरुद्धकर्मदांपतः । हृदि चिन्तितवानेवमज्ञानाऽऽहिनर्दुर्मनः ॥ ५०२ ॥
 अहो ! कोऽपि न मे भिक्षां भक्षयमाज्येषु सन्स्यपि । दृष्टानि, नष्टिषं मर्त्यं हनिष्यामीति क्रोधापतः ॥ ५०३ ॥
 राद्रथ्यानवशं यानो ह्युत्तमास्त्य पर्वतम् । एकं महांपल मूलाञ्जालयामास निर्दयम् ॥ ५०४ ॥
 तेनाथः पतता लोकः समस्तोऽपि मनष्टयान् । स पुनज्ज्वाणिनां मुन्या द्रुमसो नरकं गतः ॥ ५०५ ॥
 आरुयातमित्थहिंसायां द्वितीयेऽपि द्रतेऽश्रुना । आरुयानं वसुराजस्य कथ्यमानं निगरवनाम् ॥ ५०६ ॥
 अस्ति शुक्तिपर्वा नाम नगरी नगरीषु या । शुक्तिमन्याज्यया नथा मुक्तावलयेव राजने ॥ ५०७ ॥
 अभूत् तस्यां स्वनेजांभिर्भरस्तवैरिनमोभरः । चूटापाणिममः श्रीमानभिचन्द्रो नरंभरः ॥ ५०८ ॥
 अजायत मुतस्तस्य वसुनामा महामनिः । चालकालादपि प्रायो यस्य मत्स्यद्रवने मनिः ॥ ५०९ ॥
 पुरुषपु नयाटार्येनियमप्रमुखगुणैः । वसुत्वं दधना येन चक्रे सार्था वसुन्धरा ॥ ५१० ॥
 तत्र क्षीरकदम्बालयः सवशास्त्रविशारदः । उपाध्यायोऽस्ति तस्याऽपि मुतः पवनकाभिषः ॥ ५११ ॥
 वसुः पर्वतकथेव तथान्यो नारदस्यः । पान्वं क्षीरकदम्बरय पटन्त्येते द्विचानिनाम् ॥ ५१२ ॥
 मत्तद्विरदसंकाशे यौवनेऽनर्कारिणि । पुरुषस्याधिष्टदस्य न जालादन्यदनुग्रम् ॥ ५१३ ॥

नृपसुरस्यैरथो पृष्टं शिष्टं च मुनिनाऽखिलम् । तच्चरित्रं, ततः पर्षद् महासंवेगमागमत् ॥ ४८७ ॥
 देविन्य-रुणदेवौ तु जातजातिस्मृती मुनिम् । अयाचतामनशनं धर्मभ्यान्नैकमानसौ ॥ ४८८ ॥
 मुनिराह महाभागविदं वां मुज्यतेऽयुना । ततो नृपादिसांसत्यात् ताभ्यामनशनं कृतम् ॥ ४८९ ॥
 विज्ञप्तं भूभुजा नाथ ! दुष्कृतादियतोऽपि चेत् । भवेदेवंविधावस्था माहशां का गतिस्ततः ? ॥ ४९० ॥
 मुनिरुचेऽमुना भूम्ना तिर्यग्-नरकसंभवः । अतः शत्रु-विषाऽग्निभ्यः प्रमादो ह्यधिकः स्मृतः ॥ ४९१ ॥
 राजाह क उपायः स्याद् दुःखस्यास्य निवारणे ? । मुनिराह प्रमादस्य रोधनं संयमेन यत् ॥ ४९२ ॥
 राज्ञाऽभाणि क्रिमेताभ्यां ह्यप्रमादो न सेवितः ? । पचुरेण प्रमादेन नियतं दुर्गतिर्भवेत् ॥ ४९३ ॥
 अप्रमादस्यातिशयात् सर्वदुःखक्षयो भुवम् । किञ्चाभ्यामप्रमादेन क्षापितं भूरि कर्म भोः ! ॥ ४९४ ॥
 शेषः कर्माणि एवाऽयं मुक्तो यन्याविमो ततः । इयानेवानयोः क्लेशः शुभर्थाः कथमन्यथा ? ॥ ४९५ ॥
 प्रतिबुद्धस्ततो राजा जशादित्येश्वरान्वितः । दीक्षां जग्राह चौरोऽपि तज्ज्ञात्वाऽनुतताप सः ॥ ४९६ ॥
 आगत्य च सनिर्वेदं निवेद्य निजदुष्कृतम् । अयाचत मुनेः पार्थात् संन्यासं मुनिरप्यदात् ॥ ४९७ ॥
 आत्तपञ्चनप्रस्कारो निन्दित्वात्मानमुच्चकैः । तस्करोऽरुणदेवश्च देविणी च दिवं ययुः ॥ ४९८ ॥
 तदेवं वचनस्याऽपि हिंस्रस्य फलमीदृशम् । विज्ञायाऽऽक्रोशदानाद्यं वर्जनीयं प्रयत्नतः ॥ ४९९ ॥

किं कथ्यतेऽधुना दहन ! न्यवर्तेन कथानकम् । अर्षो कुमारदेवन्य नापत्त्रिर्षीतिर्येः नूनः ॥ ४७४ ॥
 एतन्नगरवास्तव्यजसादित्यसुतापतिः । यानभद्रवशादित्यप्रयवाऽत्र नमगन्तः ॥ ६७५ ॥
 इत्याद्यशेषशृत्तान्तं निवेद्यान्मानर्षीभ्ररः । जित्वा दन्तुषामन्वयो भूतथा मेअकृतेनः ॥ ४७६ ॥
 इमं व्यतिकरं श्रुत्वा जसादित्यो निजान्नजाम् । आदाय देविणीपागादरुणं तं तयन्नन ॥ ४७७ ॥
 तनस्तं मत्स्यभिजाय धिक पापं मामिति द्रुवन् । मृच्छिन्नः सह देविण्याऽऽनामिन्ना म चन्द्रर्षिभः ॥४७८॥
 बालिकान्तः समाकर्ण्यऽरुणदेवं स पूजनात् । काष्ठान्ययाचन श्रुत्वा नद् तृपो दृगमगन्तः ॥ ४७९ ॥
 अत्रवीच जसादित्य ! देवप्रजापरार्थ्यनि । नाहं तु यन्ममाऽप्येवं सहमाकानिनाऽभवन् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रमिमं मुञ्च हृदि कर्मस्थिति स्मर । अन्यथा चिन्तितं कार्य कर्मणा क्रियतेऽप्यथा ॥ ४८१ ॥
 अत्रान्तरे चतुर्जानी मुनिर्नाम्नाऽमरेश्वरः । ज्ञात्वा तत्राययो वीरोपकारं बहुदेहिनाम् ॥ ४८२ ॥
 तत्प्रभावाच्च सर्वेषां गलिताः शोकशङ्खः । शान्तो देवोऽर्च्य इत्यस्माज्जाना यमश्रुतो मतिः ॥४८३॥
 देवगन्धारमुसंसिक्तभून्यस्वस्वर्णपद्मे । उपविश्य महान्माऽसौ यममाख्यातुमुद्यतः ॥ ४८४ ॥
 मुञ्चताऽहो ! मोहनिद्रां जग्नत ज्ञानजागरैः । त्यजत प्राणिवाताद्यं ज्ञात क्षान्त्यादिकान नुणान ॥४८५॥
 प्रमादमुञ्चन द्विष्टं प्रमादादल्पताऽपि यत् । वध्यते दास्यं कर्म देविन्य-रुणदेववन् ॥ ४८६ ॥

गतायाः कीडनोन्नानं देविण्याः कटकद्वयम् । गाढाविति करौ छित्वा दस्युना जगृहे रहः ॥ ४६० ॥
 कूजितं वनपालिन्या ततश्चौरानुसारतः । दृष्ट्वा पलायमानं तं धाविता दण्डपाशिकाः ॥ ४६१ ॥
 क्षीणशक्तिरथो पूर्वं दृष्टं जर्णिगुरालयम् । प्रविष्टो यत्र सुप्तोऽस्त्वरुणदेवः सुनिर्भरम् ॥ ४६२ ॥
 अयमेवाधुनोपाय इति ध्यात्वा स तस्करः । तत्पार्श्वे कटकौ मुक्त्वा शस्त्रिं च शिखरेऽविवशत् ॥ ४६३ ॥
 उत्थितोऽरुणदेवोऽथ निरीक्ष्य कटकद्वयम् । दत्तं देव्येति संतोषाद् गृहीत्वाऽगोपयत् कटौ ॥ ४६४ ॥
 छुरिकां पुनरादाय किमेतदिति चिन्तयन् । यावदस्यरुणस्तावदागता दण्डपाशिकाः ॥ ४६५ ॥
 संशुब्धः सन् स तैरुक्तो रेऽधुना कुत्र यास्यासि ? । इत्युक्त्वा ताडयत्स्येषु पपात कटकद्वयी ॥ ४६६ ॥
 ततो बद्ध्वाऽपितो राज्ञो वृत्तान्तश्च निवेदितः । नृपादेशाच्च शूलायां भिन्नो नीत्वा बहिः स तैः ॥ ४६७ ॥
 अत्रान्तरे भोज्यपाणिस्तत्रागादीश्वरः पुरात् । अदृष्ट्वाऽरुणदेवं च पपच्छारामपालकान् ॥ ४६८ ॥
 अहो ! एवंविधः कोऽपि दृष्टो देवकुलादितः । गच्छन् कुत्रापि युष्माभिसैरूचे कोऽपि नेक्षितः ? ॥ ४६९ ॥
 किन्त्वेकः कोऽपि चौरोऽत्र धृत्वा व्यापादितोऽधुना । गतश्चेत् कौतुकात् तत्र न जानीमस्तदा वयम् ॥ ४७० ॥
 ततो व्याकुलितो यावद् वध्यस्थानं गतो द्रुतम् । अरुणं दारुणावस्थं शूलायां तावदैक्षत ॥ ४७१ ॥
 हा ! श्रेष्ठिपुत्र ! हा ! मित्र ! किं तवासीदिति ब्रुवन् । आराटिं भीषणां मुक्त्वा मूर्च्छितो न्यपतत् क्षितौ ॥ ४७२ ॥
 सकौतुकोदयं तत्राश्वास्य प्रेक्षार्थकैर्जनैः । आर्य ! श्रेष्ठिसुतः कोऽयमिति पृष्टः स्वल्पन् जगौ ? ॥ ४७३ ॥

वेलायामागतः सर्गो मुक्तं मुद्देन्यनं ततः । अमंक्ष्य जनर्ना शुनृर्पाटया कृषितो भृगम् ॥ ४४६ ॥
 जन्मानीषि चन्द्राऽपि व्यग्रत्वादिभ्यमानुषैः । दीना न केनाप्यहनसारा स्वयुहमागता ॥ ४४७ ॥
 त्वां दृष्ट्वा त्वं कथं पापे ! अक्रायां तत्र रोषिता । स्थिता यदियर्तावेत्तां सर्ग इत्याह निन्दुरमः ॥ ४४८ ॥
 तत् श्रुत्वा साऽपि तापेन सदसोवाच किं करं । छिन्नो तं शिष्यकटाद्वामुत्तार्य चुभुने न चनः ? ॥ ४४९ ॥
 इत्युक्तिमत्ययं वद्धमुभाभ्यां कर्म दारुणम् । कालेन सुगुरोर्योगान् श्रावणमवापि च ॥ ४५० ॥
 मयधर्मानसर्वेगाद् यतिव्रतमपि क्रमात् । गृहीत्वा विधिनाऽऽद्याव्य सुरन्त्यां गताचुर्धं ॥ ४५१ ॥
 ततश्च्युत्वा सर्गजीविस्तापलित्यां धनेशितुः । ज्ञातः कुमारदेवस्याऽऽर्णदेवाभिधः मुनः ॥ ४५२ ॥
 चन्द्राजीवः पुनश्च्युत्वा समभूत् पाटलापुरे । जसादित्यमहंभ्यस्य देविर्णा नाम पुनिका ॥ ४५३ ॥
 सा दत्ताऽऽर्णदेवस्य किन्त्वानिष्यन्न एव सः । विवाहेऽगाद् वणिज्यायै कदाहं जन्मवर्णना ॥ ४५४ ॥
 ततो व्यावर्तमानस्य देवाद् यानमभज्यत । महेश्वरारुग्यमित्रेण स तीर्त्वाऽद्विचन्द्रं गतः ॥ ४५५ ॥
 ततो गच्छन् क्रमेणासौ पाटलापुरमागतः । ईश्वरेणोदितं मित्र ! श्वशुरस्थानमत्र ते ॥ ४५६ ॥
 तत्तत्र गम्यते, सोऽपि प्राह नैवंविधस्य मे । श्वशुरान्तेऽर्हति गन्तुमीश्वरः पुनरन्नरीत ॥ ४५७ ॥
 तत्तिष्ठ वहिरेव त्वं पुरान्तर्गम्यहं पुनः । आनंतुं भोजनं तेनाऽनुजातः स तथाऽऽकरोत् ॥ ४५८ ॥
 अरुणस्तु श्रमात्तत्र विश्रान्तो मिलितेऽक्षिणी । तदा चारुणदेविषयोः कर्मोदीर्णं वचमरुतम् ॥ ४५९ ॥

औचित्यमन्यलोकानामपि कृत्वा पितुर्गिरा । भीमो गजेन्द्रमारूढः पश्चादारोभ्य मन्त्रिणम् ॥ ४३३ ॥
 समं पित्रा गतः सौधं मङ्गलैः स परश्वशतैः । अशेषमङ्गलावासो यतो धर्मः श्रितोऽमुना ॥ ४३४ ॥
 भोजनानन्तरं पृष्टो भीमस्य मतिसागरः । चरित्रं यद्यथावृत्तमाचर्यौ भूभुजः पुरः ॥ ४३५ ॥
 बह्वी राजसुताः पुत्रः स पित्रा परिणायितः । निजराज्येऽभिषिक्तश्च जिनदीक्षाऽऽददे स्वयम् ॥ ४३६ ॥
 ततो भीमनरेन्द्रोऽपि जिनधर्मप्रभावकः । प्रान्ते प्राप्तपरिव्रज्यो जगाम परमं पदम् ॥ ४३७ ॥
 स्वयं प्राणिवधादेवं विनिवृत्तः परानपि । निवर्त्य परमां सिद्धिमाप लोकद्वयेऽपि सः ॥ ४३८ ॥
 वचोऽपि हिंसाविषयं महानर्थविधायकम् । अत्र मातृ-सुतौ चन्द्रा-सर्गाह्वानौ निदर्शनम् ॥ ४३९ ॥
 तथाहि—

अरस्यत्र भरतक्षेत्रे वर्धनागपुरं पुरम् । सदृढो नाम कोऽप्येकस्तत्रासीत् कुलपुत्रकः ॥ ४४० ॥
 तस्य चन्द्रामिथा पत्नी सुतः सर्गस्त्रयोऽप्यमी । अथाप्यवशतोऽभूवन् दारिद्र्यकुलमन्दिरम् ॥ ४४१ ॥
 विपन्ने सदृढे चन्द्रा तुन्दार्थं परवेद्रमसु । कुरुते कर्म, सर्गोऽपि वनादानयतीन्धनम् ॥ ४४२ ॥
 पूर्णश्रेष्ठिग्रहेऽन्येद्गुर्जामातरि समागते । जलमानेतुमाहूता चन्द्रा पुत्रे वनं गते ॥ ४४३ ॥
 सोऽपि पुत्रार्थसरोभ्य भोजनं शिष्यकेऽद्भ्युतम् । ययौ कटिकया द्वारं पिधायेभ्यग्रहं सुदा ॥ ४४४ ॥
 चित्रं केऽपि पशुत्वेऽपि पतिव्रतान्ति नो मतः । परंप्रेष्यत्वमप्याप्य बाहं हृष्यन्ति केचन ॥ ४४५ ॥

निर्वापयति नंसारपक्षस्यत्रपथस्थितम् । दृष्ट्वाप्याकस्त्रिकामभ्योदयोदरः परमंभवनम् ॥ ५२० ॥
 श्यानो येन जिनेभ्यः । न्यं विक्राशिरुमल्लाननम् । नस्य विश्वोत्तमाननमोत्त्यल्लभ्योनिरेः । प्रभोः ॥ ५२१ ॥
 शुणोरेव त्वया देव । यरञ्चन्द्रप्रभासिनैः । अन्तर्वेदिगणां वीर्यपर्मपर्विदा मद्रा ॥ ५२२ ॥
 नयद्दयमुजा पीनगात्रकाद्रा जनैः युगा । सोम्य ! त्वद्रागपात्त्यात्सो निर्श्रेणिः शिभिदि रामनि ॥ ५२३ ॥
 शुभ्रकर्मक्रियं भक्ष्य भावदत्र-शुनिस्तुतम् । । क्षीणकर्मक्रियं नाथ ! देहि सर्वेषु ! मं पद्रम् ॥ ५२४ ॥
 इति चित्रशुणं चित्रस्त्रोत्रेण जगतां पतिम् । स्तुत्या कुमारो देवंभ्य नमस्कृत्यमद्रापयन् ॥ ५२५ ॥
 भेरी-शम्भुक-दशभिर्मुदङ्ग-पट्टहादिभिः । आतोत्र्यैर्वाथ्यमानैर्निर्वाप उच्छ्रान्तिनो भद्रम् ॥ ५२६ ॥
 तपाकरणं निजास्थाने स्थितो नाद्र हनिवाहनः । पप्रच्छ मन्त्रिणः कोऽप्याकस्त्रिकोऽय मद्राश्रयनिः ? ५२७ ॥
 तद् यात्रच्चिन्तयेद् मन्त्रिजनस्त्रावद् नरायिषम् । काननायिकृतोऽभ्यंस्व नरो वयोपयत्यदः ॥ ५२८ ॥
 देव ! देववनादानवने सुरपरिच्छदः । भीमः समागतस्त्रात्रारव्यैत्यमहंत्ववः ॥ ५२९ ॥
 द्रुपस्त्रयाद्गतंलज्जनं दत्त्वाऽऽभरणमुद्धसन् । प्रतीदितं समादिद्वय पुत्रगोभापकारयन् ॥ ५३० ॥
 महद्दश्यां स स्वयं दूराद्रागतं सुतप्रभयात् । उल्लसन् वलितं कृष्णपसादिन्द्रमिवाभ्युग्निः ॥ ५३१ ॥
 आगच्छन् भूभुजं दृष्ट्वा पथि भीमो विमानतः । अवनीयं पितुर्मातुश्चरणौ प्रणमन्नतः ॥ ५३२ ॥

ततो ज्ञागिति सा सुक्त्वा विमानं हसितानना । भीमं नत्वा निविश्याग्रे विज्ञा विज्ञापयत्यदः ॥ ४०६ ॥
 सम्यक्त्वं भद्र ! दत्त्वा मे विन्ध्याचलगुहासदाशु । मुनीनां त्वं तदा पार्श्वे स्थितोऽहं च गता प्रगे ४०७ ॥
 ततो शुष्मत्पसादेन मया सपरिवारया । वन्दिन्त्वा तान् मुनीन् भक्त्या स्वजन्म सफलकृतम् ॥ ४०८ ॥
 तत्र सूर्यं तु नो दृष्टाः पृष्टाश्च मुनयो न तैः । उत्तरं दत्तमित्यार्या प्रयुक्तो मयकाऽवधिः ॥ ४०९ ॥
 दृष्टा यूयमिह स्नानं कार्यमाणास्तदुत्सुकाः । चलिताऽस्मि परं किञ्चिद् बहुत्कार्याद् विलम्बिता ॥ ४१० ॥
 सुविमानं विकुट्यार्थं यक्षेन्द्रो भीममब्रवीत् । अस्मिन्नास्त्वतां शीघ्रं गन्तव्यं यत् पितुः पुरे ॥ ४११ ॥
 अथोत्थाय द्रुपं हेमरथं संबोध्य राजसुः । तं विमानं समास्त्व प्रतस्थे मन्त्रिसंयुतः ॥ ४१२ ॥
 देवास्तस्य पुरो गीतं नृत्यं कुञ्जरगर्जितम् । हयहेषां च कुर्वन्तो वल्गन्तश्च प्रतस्थिरे ॥ ४१३ ॥
 महता तूर्यनादेन पूर्यमाणे नभोऽङ्गणे । कुमारः प्राप कमलपुरस्यासन्नकाननम् ॥ ४१४ ॥
 तत्रस्थे जिनचैत्येऽसौ रक्षो-यक्षादिभिः सह । वन्दिन्त्वा विधिना देवानथ स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ ४१५ ॥
 मुनीन्द्रहृदयानन्दकन्दकन्दलनाम्बुद ! । विकल्पकल्पनापेतं वीतरागतत्वमेव मे ॥ ४१६ ॥
 पुण्यभाजितयाऽऽस्तीये जिन ! ध्यायन्ति ये हृदि । ध्यातारोऽपि परं ध्येया शुवनस्यापि ते मताः ४१७
 तैस्तैर्भुवनविलयातैश्चरितैरिन्दुसुन्दरैः । जिन ! ध्वस्ततमस्तोम ! त्वमेव परमं पदम् ॥ ४१८ ॥
 सत्पथप्रतिपन्थित्वानन्यवधीर्देव ! यः पुरा । ज्ञानैकसम्पदे रूपातीत ! तस्मै नमोऽस्तु ते ॥ ४१९ ॥

संभ्रान्तवृष लोकाणां पश्यतामेव च क्षणान् । ना विद्यन्निभुजा मामा कार्थी कापालि रानिना ॥३०२॥
 कुमारमभिवन्धासावुपविष्टा तदनिनेः । उवाच वृष-लोकाणा तन्न्यता भय विश्वाम् ॥ ३०३ ॥
 अहं ! शीष ! तदा तेऽत्राऽऽर्त्तयिषामभ्य दस्तिता । मधेन्यवाभिना ज्ञानं कुमारं यद्भयां हिनः ॥ ३०४ ॥
 अथ नव तथैवाऽऽस्थामहं स्यानेऽभुजा पुनः । नव पाता पिता पौरलो रथानावदुर्भिनः ॥ ३०५ ॥
 रुदन् निरन्तरं सौरभ्य ! स्मारं स्मार गुणस्त्वय । क्रिञ्चिन्कार्थव्यगतात्तव गतया वीचिना मथा ॥ ३०६ ॥
 विहिता च पुरस्तेषां प्रतिज्ञा यद्विदुः श्रुयम् । भीषो दिनद्वयस्यान्तगनेतव्यो मया ननु ॥ ३०७ ॥
 कथितं च यथा भीमकुमारेण वदुर्जनः । धर्मस्थायि, तथा भूयान मायमाणोऽपि गतिनः ॥ ३०८ ॥
 अस्मि हेमपुरे सार्धं मतिसागरमन्त्रिणा । कुमारः कुशली तन्मा हर्षस्याने विषयनाम् ॥ ३०९ ॥
 इति श्रुत्वोत्सुकैर्भूय भीषां यावत् पतिष्ठते । भेरी-पट्ट-भम्भाना तावदुल्लिलितो रवः ॥ ३१० ॥
 ततोऽनेकविमानानां विषाने मन्थगे स्थिता । तामहारान्धितोरका कुण्डलोद्दामितानना ॥ ३११ ॥
 गगनं देवता दृष्टा तेजःभ्रमरभासुरा । ततः क्रिमिदामित्यात्थन गलसः सहस्रोत्थिनः ॥ ३१२ ॥
 यक्षाऽपि गार्जितं कुर्वन् करे श्रुत्याःरुमुद्गरम् । उत्तस्थो, कालिकाऽकर्षन् करान्कां कर्त्तरी करे ॥ ३१३ ॥
 असंभ्रान्तं कुमारस्तु यावत्तिष्ठति संमुखः । जय नन्देति जल्पन्वस्नावद् देवाः ममाययुः ॥ ३१४ ॥
 आरुचान्ति च कुमारस्य पुरः सरभसा इव । यक्षिण्याः कपलात्त्यायाः सप्तगपनपुञ्जकैः ॥ ३१५ ॥

नरेन्द्रादिभिरप्येवं प्रार्थिते मुनिपुंगवः । यक्ष-रक्षो-नुपादीनां सम्यक्त्वं विधिना व्यधात् ॥ ३७९ ॥
भीमेन तु कुपाखण्डिसंसर्गात् शुद्धिरर्थिता । तस्य सा मुनिना दत्ता तुष्टाः सर्वेऽपि तेऽभवन् ॥ ३८० ॥
अथ मोह्ररिपुं नत्वा राक्षसेन्द्रादिभिः सह । कुमारो नृपतेर्हेमरथस्य भवनं ययौ ॥ ३८१ ॥
श्रीमान् हेमरथोऽप्येनं सामन्ता-ऽमात्यसंयुतः । प्रणिपत्य कुमारेन्द्रं कृतज्ञात्मा व्यजिज्ञपत् ॥ ३८२ ॥
देव ! यज्जीव्यते यच्च भुज्यन्ते राज्यसंपदः । यदेव पुरलोकश्चाऽशनपानमनोहरः ॥ ३८३ ॥
यच्च दुर्लभसम्पच्च रत्नलाभोऽयमद्भुतः । कुमार ! जगतीसार ! माहात्म्यं तत्तयाऽखिलम् ॥ ३८४ ॥
तदेव भवदादेशकारी नित्यं जनस्त्वया । प्रेर्यो यथोचिते कार्येऽनुग्रहीतो यथा भवेत् ॥ ३८५ ॥
कुमारः प्राह भो राजन् ! कस्य केन कृतं भवेत् ? । जन्म मृत्युः सुखं दुःखं सर्वं स्यात् स्वस्वकर्मतः ३८६ ॥
व्यापारस्त्वेव शुष्माकं सर्वेषां कुलजन्मनाम् । प्रपादो नैव कर्तव्यो जिनधर्मं सुदुर्लभं ॥ ३८७ ॥
साधर्मिकेषु वात्सल्यं जिनधर्मप्रभावना । तथा निरपराधानां जीवानां बध्नवर्जितम् ॥ ३८८ ॥
अन्येष्वपि यथाशक्यं निवृत्तिः पापकर्मसु । इदं कार्यं सदा येन नैव दुःखं पुनर्भवेत् ॥ ३८९ ॥
तैरभाणि कुमारेन्द्र ! दिनानीह कियन्त्यपि । स्थीयतां जिनधर्मं स्याद् यथाऽस्माकं प्रवीणता ॥ ३९० ॥
इति श्रुत्वा पुनर्दत्ते कुमारो यावदुत्तरम् । तावदुद्धामरो व्योधिं जातो ह्यपरकथ्वनिः ॥ ३९१ ॥

स एव नाचिको विद्वान स तपस्वी जितेन्द्रियः । येनाद्य क्षान्तिवर्गेन कोपमभूनिष्पानितः ॥३६३॥
 रसां लक्षणतुल्यां न न विज्ञानसमः मुहूर्त् । यमर्तुल्यां निविनादि न नो रमदयो रिपुः ॥ ३६७ ॥
 क्रोधवर्षाभिभूतस्य केनापि सद् संदतिः । मुद्यायते न जीवस्य नज्जयाऽतो मरान्नतः ॥ ३६८ ॥
 इत्यादिमुनिवाक्येन वृद्धः सर्वाग्लोऽवदन् । अक्रुत्याचरणान्नाथ ! निवृत्ताऽप्य मभून्मृगम् ॥ ३६९ ॥
 कुमारस्यानुभावेन कोपः पुरजने मया । निजितस्त्वत्प्रभावेणाऽयुना हेमये पुनः । ॥३७०॥
 मुनिराहोदितः क्रोधविषाकस्त्वत्कृतं मया । अन्यथा मोहभेदेषु पिश्यान्ममतिभीषणम् ॥ ३७१ ॥
 एवंचाचि मुन्नौ गर्जस्त्रायातो महागजः । क्षुभिता परिपदं तस्य दशैते सदमाऽभवन् ॥ ३७२ ॥
 भीमां धीरयितुं तां तु सान्त्वयापास तं गजम् । भोऽपि जान्तमनाः साधुं यवन्दं त्रिःशतक्षिपणम् ॥३७३॥
 संहत्य हस्तिरूप च प्रत्यक्षो यक्ष एव सः । चलकुण्डलभूषाढ्यो यभूव कृतविस्मयः ॥ ३७४ ॥
 सोऽभाणि मुनिना कि भोः ! पति पुत्रं निज भवान् । अनुसत्यागता हेमरथं भूत्या कर्माश्रमः ॥३७५॥
 अयं पूर्वमिदानीतः स्वपौत्रं रक्षितुं त्वया । भीमः सारप्रतमेतं तु स्वं पुरं नेतुमिच्छामि ॥ ३७६ ॥
 यक्षेण भणितं नाथ ! सत्यमेवं यतो मम । एष हेमरथो नसा वभूवान् प्राच्यजनमनि ॥ ३७७ ॥
 किञ्च,
 मयाहीकृत्य सम्यक्तवं कुसंसर्गेण दूषितम् । तेनाहं वयन्तरो जानस्तदाऽऽनेपय मे पुनः ॥ ३७८ ॥

तथा तवानुद्वयैष लोकः प्रकटितो मया । भीमेनालोकितं यावत् तावद् दृष्टोऽखिलो जनः ॥३५५॥
 अत्रान्तरे कुमारेण स्तूयमानः सुराऽसुरैः । आगच्छन् ददृशे व्योमना श्रीचारणमुनीश्वरः ॥ ३५६ ॥
 स्थितः पद्मासने देवनिर्मिते स पुरो बहिः । भीम ऊचे राक्षसेन्द्र ! ममायं गुरुरागतः ॥३५७॥
 अस्य पादाभ्युजं दृष्ट्वा करिष्ये सफलं भवम् । स्वस्येति भणितो रक्षोराजः प्रियममन्यत ॥ ३५८ ॥
 यत उच्यते—

देवताप्रणिधानेन गुरुणां वन्दनेन च । न तिष्ठति चिरं पापं छिद्रहस्ते यथोदक्रम् ॥ ३५९ ॥
 ततः कुमारो मन्त्री च रक्षो हेमरथस्तथा । ययुः सर्वेऽपि कल्याणीभक्तयो मुनिसन्निधौ ॥ ३६० ॥
 मुनिस्तैः प्रणतस्तोपाद् भूतलन्यस्तमस्तकैः । सुधासिकैरिवागत्य सर्वपौरजनैरपि ॥ ३६१ ॥
 मुनिनाऽथ समारब्धा देशना यदहो ! जनाः ! । कषाया इह चत्वारश्चतुर्गतिनिबन्धनम् ॥ ३६२ ॥
 तेषु क्रोधो विशेषेण दारुणो यः कृशानुवत् । सर्वं दहति जीवानामगणंश्च निजेतरम् ॥ ३६३ ॥
 अहो ! जडत्वं जन्तूनामन्यस्थानस्थितोऽपि यः । संतापं कुरुते क्रोधाङ्गारः, स हृदि धार्यते ॥ ३६४ ॥
 परं प्रति विधाताय साहाय्यमिव दंहिनः । कुर्वस्तमेव हन्त्युच्चैरहो ! कोपस्य कैतवम् ॥ ३६५ ॥
 अत उच्यते—

क्षणेन स्नानसामान्यापगतार्थां नभस्त्याज । अथाणि दास्युर्वीभिर्भजनं त्रियता रियां । ॥ ३५२ ॥
 भीमः प्राह वयस्योऽस्ति वदिमं पानियागरः । आकारन्यन नं, ताभिः सोऽज्यार्त्तातः रणाद्रापि ॥ ३५३ ॥
 समिपत्रः कारितो भीमः स्नानं द्वित्यं च भोजनम् । स्थापितो वरपत्न्यः यावदस्मि न त्रिस्मिन्नः ॥ ३५४ ॥
 तावदेव कृतोऽत्यंत्य स्फुरन्मानितः मुरः सुरः । मोचे भीम ! वरं द्राहि तुष्टोऽस्मि नय मादयाम् ॥ ३५५ ॥
 भीमः मोचाच्च तुष्ट्येन ततः कथय को भवान् । क्रिमिदं पत्तनं किञ्च अन्यं देवन्नतोऽन्नयीन् ॥ ३५६ ॥
 इदं हेमपुरं नाम पुरं हेमरथो नृपः । पुरोधारनस्य चण्डाल्यो द्विष्टः सर्वजने पुनः ॥ ३५७ ॥
 त्पांऽपि नृपतिः कुरः मकुत्या कर्णद्वयलः । शङ्कयाऽत्यपराधस्य कुत्से दण्डमुत्तवणम् ॥ ३५८ ॥
 अथ केनापि चण्डस्य देव्यत्वादसहिष्णुता । अत्रिक कथितं राज्ञो यन्मानत्तयेप त्रिष्टुतः ॥ ३५९ ॥
 याचन्नपि मद्रादिदेवमविचायेंव भृशुजा । वेष्टयित्वा सणैद्यण्टो ज्यालितस्त्रैलसंक्रिमः ॥ ३६० ॥
 सोऽकामनिर्जराभावाद् मुन्या सर्वागित्याधिपः । नाशसोऽभून्, स चाहं तु स्फुत्वा वेरामिद्रागतः ॥ ३६१ ॥
 निरोहितः समग्रांजपि पुरलोको मया तथा । खिंदरुपं विकुदंयेप न गृहीतो नरेन्वरः ॥ ३६२ ॥
 करुणा-परुरूप-शशापकपादिथिता त्वया । इमं मोचयता चक्रे चमत्कारो मेराज पप ॥ ३६३ ॥
 अदभ्येन ततः सर्वाऽप्युपचारः कृतो मया । भक्त्या च दिव्यगतया च भवतो मज्जनादिकः ॥ ३६४ ॥

१ अतिवतादिना शुचिदशनं दिव्यम् । २ मद्रात्मना, एवमपि ।

सिंहोऽप्याह्यदिदं सत्यं किन्तु प्राच्यभवे मम । तथाऽनेन कृतं दुःखं यथा वक्तुं न पार्यते ॥ ३२९ ॥
 अतो भवशतंऽप्येनं द्रतः कोपो न याति मे । कृताश्च विविधाः पीडा मारयिष्यामि संप्रति ॥ ३३० ॥
 कुमारः प्राह चेत् कोपोऽपकारिणि तदा कथम् । कोपे एव न ते कोपः सुखसर्वस्वहारिणि ? ॥ ३३१ ॥
 अतो दीनमिमं मुञ्च कुरु धर्मं दयामयम् । येन पापं विनिर्भूय मोक्षमन्यभवे ब्रजेः ॥ ३३२ ॥
 इत्यादियुक्तिभिर्बाढं बोधिताऽपि यदा हरिः । न मुञ्चति नरं तावाञ्चिन्तयामास राजसूः ॥ ३३३ ॥
 कोपाद्विष्टस्य दुष्टस्य कोऽपि स्थान्त्वेन नो गुणः । ज्वरितस्य जलेनेव केवलं ताडनोचितता ॥ ३३४ ॥
 ततः प्रेर्य बलात् सिंहं नरमादाय स स्वके । पृष्ठे चिक्षेप सिंहोऽपि मुखं व्यादाय धावितः ॥ ३३५ ॥
 भीमेन स खुरे धृत्वोपरि भ्रमयितुं यदा । स्वस्यारमे तदा मूक्ष्मीभूयाऽपेर्याय तत्करात् ॥ ३३६ ॥
 अदृश्योऽसौ स्थितस्तत्र कुमारगुणरञ्जितः । करे नरस्य भीमोऽपि लग्नो राजकुलेऽन्विभत् ॥ ३३७ ॥
 मन्दुरा-हस्तिशाला-न्तःपुराणि करणानि च । शून्यानि परितः पश्यन् विस्मयस्फारितेक्षणः ॥ ३३८ ॥
 विचित्ररूपकोष्ठोचे चित्रभित्तिविराजिते । आरुरोह शनैर्भीमस्तैले सौधस्य सप्तमे ॥ ३३९ ॥ (शुभम्)
 भीमस्य स्वागतं तत्र स्तम्भस्थाः शालभञ्जिकाः । योजयित्वा करारुच्चारयामासुर्मुदुस्वरम् ॥ ३४० ॥
 श्रवतीर्योर्ध्वतश्चैताः सुवर्णमयमासनम् । ददुः सगौरवं भीमो निविष्टस्तत्र विस्मितः ॥ ३४१ ॥

कुमारां विस्मिन्तोऽवादीदधे ! पित्रोऽत्र युगले । रिपाद्विष्टा दृश्यते दम्निभ्यं किं चैनं समुत्पन्नं । ॥३१५॥
 मन्त्री सर्वज्ञवचनभाविनात्मा ततोऽत्रयीव् । तंविधानं कुमारन्द ! तत्र यत्र भवे भवेन ॥ ३१८ ॥
 किन्तु कोऽपि भवत्पुण्यपेरितोऽयं सुरः स्फुटम् । तद् यातु तत्र यत्रापि सर्वतः मुन्दरं हि नः ॥३१९॥
 क्षणेन स करी व्योम्नोऽवतीर्थैकत्र पत्तने । उदसे गोपुरद्वारे तौ विमुक्त्य गतः दक्षिण ॥ ३२० ॥
 कुमारां मन्त्रिणं मुक्तया वहिरेवाथ कालुक्रान् । एककीं नगरस्यान्तः प्रविशेण मुनिर्भयः । ॥ ३२१ ॥
 ऋद्धिपूर्णांश्च अन्यथांश्च पश्यन् दृष्टयुक्तानसा । तत्रैकं सिंहप्रदासीद् मुन्यात्तनरपुंगवम् ॥ ३२२ ॥
 तद् दृष्ट्वा सकृपो नूनं देवतं किञ्चित्त्वित्साँ । व्यान्या मवैनयं माह सिद्धं मुञ्च पूरुषम् ॥ ३२३ ॥
 उन्मील्य चक्षुषी भीषं दृष्ट्वा सिद्धोऽपि तं नरम् । निजपादान्तरे क्षित्वा ज्ञानमद् व्याऽत्रयीव ॥३२४॥
 अतो ! सत्पुरुषोत्तम ! मया भक्षयामिदं चिरात् । आसादितं शुभार्थेन मुञ्चापि नदिदं कथम् ? ॥३२५॥
 कुमारः प्राह नन्वेतद् वैक्रियं रूपमुद्वहन् । सुरस्त्वं कोऽपि, देवाश्च कवत्याहारिणां न हि ॥ ३२६ ॥
 किञ्च ।
 त्रिभुवस्यापि ते हिसापवुभस्येव कुर्वतः । यदि नाम न गदाऽभूत् तदा नृज्जापि किं नदि ? ॥३२७॥
 अथवा ते यदि स्वच्छा मातुषापिपक्षणे । तदाहं स्वादतो मांसान्यप्येयं नाति भयत्र ॥ ३२८ ॥

नीतः पार्वण्डिना स्वस्योत्तरसाधककैतवात् । शिरो ग्रहीतुं पुत्रस्तं यक्षिणी तं ततोऽनयत् ॥ ३०४ ॥
इत्यादि कथयित्वाऽन्ते सुतः कतिपयैर्दिनैः । तवैष्यति महर्द्ध्येति नृपस्याऽऽख्याय सा गता ॥ ३०५ ॥
इदं च वचनं तस्याः संवादायितुमुत्सुकः । अन्वेष्टुं शकुनान् प्रातः पुराद् बहिरहं गतः ॥ ३०६ ॥
तित्तिरीतोरणे तावत् सहसा चक्रतुः स्वरम् । वामे गत्वा शुनः शीर्षमस्पाक्षीद् दक्षिणाऽंह्रिणा ॥ ३०७ ॥
दक्षिणाद् वाममायातो वायसो मधुरं रसन् । चाषेण दर्शनं दत्तं मयूरेणाऽप्यनृत्यत ॥ ३०८ ॥
दुर्गाऽपि पार्थिवं कृत्वा वामे चिलिचिलिस्वरम् । ताराभक्ष्यमुर्वा भेजे क्षीरदृक्षं प्रियान्विता ॥ ३०९ ॥
इत्यादिशकुनान् भावस्थानचेष्टागतस्वरैः । प्रशान्तान् वीक्ष्य संतुष्टो यावच्चलितुमुद्यतः ॥ ३१० ॥
तावदेत्याऽस्वरदिष उत्क्षिप्य मामिहाऽऽनयत् । दृष्टश्च पुण्ययोगेन मया त्वमधुना विभो ! ॥ ३११ ॥
तत्त्वादित्यपकार्येष तत्संप्रत्यनुग्रहाताम् । धर्मोपदेशदानेन ततः कापालिकोऽब्रवीत् ॥ ३१२ ॥
कालिकां प्रत्यहो ! मन्त्रिन् ! स्वधर्मं दिशताऽमुना । ममोपदिष्ट एवाऽयं शरणं तत् स मेऽधुना ॥ ३१३ ॥
किञ्च,
मित्र ! त्वच्चरितं वन्देऽपकारेऽप्युपकारिणः । गुणमाणिक्यरत्नाद्रेः कुमारस्य तु किं स्तुवे ? ॥ ३१४ ॥
यावदेवं प्रजल्पन्ति ते तावदुदिते रवौ । महानेकः करी तत्राऽऽगात् ससाङ्गप्रतिष्ठितः ॥ ३१५ ॥
कुमारं स करे कृत्वा निजपुष्टे समन्त्रिणम् । संस्थाय कालिकाचैत्यादुत्पपात नभस्तलम् ॥ ३१६ ॥

धर्मस्य च दया वीर्यं युज्यते नक्षयापयसो । तपःशीलविविधीनायाः कोऽन्यथमां परंजनः ॥ २८० ॥
 ये कार्येणापि निद्रान्ति जीवानां तेषुपि पापिनः । ये तु कार्यं विना नरेवं नेषा पापं सिद्धुन्धने ॥२८१॥
 क्रि तं कावल्किहाहारविकल्पाया महापिपैः । वीभन्मस्त्वज्जिनादिष्ट दयाधर्मं मदा न्यय ॥२८२॥
 शुद्धधर्मं च लीनानां सानिध्यं कुरु भवदा । मुनरत्वं मुद्रेत्यत्र माप्य येनाऽऽद्यु तिस्र्यपि ॥२८३॥
 ततस्तद्वारपसंबुद्धा दृभ्यो देवी मुक्तजिता । अस्मदाहो ! मादुपन्वेऽपि मतिः कीदृग्य मदाधर्मेः ॥२८४॥
 अद्यपभ्रुति सर्वाऽपि जीवराशिः स्वजीवयन् । रक्षितव्यो मयेत्पुत्रन्या कालिकोऽयुद्धधर्मा ॥२८५॥
 अथ लब्धवक्षणा भीमं ननाम मतिसागरः । सोऽव्यश्रुजलपूर्णासां पित्रमात्स्निय पूष्टमान ॥२८६॥
 अनेन पापिना तत्त्वं जानन्नपि कथं भयान । पापिनो दारुणावस्थ्यापिमा सज्जनधेत्वर ! ॥ २८७ ॥
 मन्धी प्राह प्रभो ! रात्रिप्रथमपददरे तव । वासोऽकानि प्रिया याता तावत्त्या तव नेतव ॥ २८८ ॥
 ततः संभ्रान्तया पृष्टा यामिनास्तेऽपि सर्वतः । निर्वाह्य द्यामपपश्यन्तो गन्वा राज्ञे न्यवेदयन् ॥२८९॥
 केनाऽव्यपहृता वन्तो निःसंशयमिति द्रुवन् । द्रुपः सिंहात्मनान सद्यः पदान गतचेतनः ॥ ३०० ॥
 म्मुमुक्षु मातृवर्गोऽपि मालतीममुद्योऽनिलः । श्रीखण्डरत्नसंसिक्तः कथमप्योऽऽप्य चेतनाम् ॥ ३०१ ॥
 ततो विलपितुं लग्ना राजा राज्ञ्यथ मन्त्रिणः । एका मन्धवयास्त्वावतापिको सदृताऽऽपयो ॥ ३०२ ॥
 तयाऽऽदिष्टं द्रुपतिष्ट मम पूजां कुरु द्रुतम् । अगता तव पूजालो येनाहं कुलदेवता ॥ ३०३ ॥

अथ नंदा गतः कापि मत्करात् तदिहाधुना । त्वमानितोऽसि, तत्तेन निःसत्त्वेन स्मृतेन किम् ? ॥२७७॥
 किञ्च रे ! स तव स्वामी देव्या मे कथितः पुरः । विन्ध्याचलशुहासन्नश्वतमिक्ष्वनिके स्थितः ॥२७८॥
 तस्य सल्लक्षणत्वेन खड्गोऽभ्येष मया हतः । ततः कथमिहागत्य स हि त्वां मूर्ख ! राक्षता ? ॥२७९॥
 भीमः श्रुत्वा तदालापं दुःखा-ऽमर्षातिपूरितः । दध्यौ मे मन्त्रिणं पापो विदम्बयति हा कथम् ? ॥२८०॥
 हकित्वा चाह रे ! पाप ! सोऽहं सर्वेषु जन्तुषु । सौम्योऽपि भीम एवाऽद्य त्वयि संहारकारणात् ॥२८१॥
 ततोऽसौ मन्त्रिणं मुक्त्वा बलितो भीमसम्मुखम् । भीमेनापि लुलित्वाऽऽशु पद्भ्यां धृत्वा स पातितः२८२
 धृत्वा केशेषु दत्वाऽङ्घ्रिं हृदि कृत्वा करे त्वसिम् । भीमो भीमोऽभवद् यावत् तावद् देव्याऽऽकुलाऽवदत् ॥
 मा भो मा मारयस्वैनं कुमार ! मम वत्सलम् । नृशार्कमलैर्नित्यं यः करोति मदीप्सितम् ॥ २८४ ॥
 अनेन शिरसा यावददृष्टोत्तराशिरःश्रते । पूर्णोऽस्य किल सेत्स्यामि प्रत्यक्षीभूय सम्प्रति ॥ २८५ ॥
 तावत् त्वमागतो वत्स ! पौरुषेण तवाऽमुना । तुष्टाऽस्मि यद्भीष्टं ते प्रार्थयस्व तदद्य माम् ॥ २८६ ॥
 यतः—

अस्थिधर्याः सुखं मांसे त्वचि भागोः त्रियोऽक्षिषु । गतौ यानं स्वरे चाद्वा सर्वं सत्त्वे प्रतिष्ठितम् ॥२८७॥
 ततो भीमोऽवदद् देवि ! यदि तुष्टाऽसि मे प्रियम् । दत्से तच्चित्त-वाक्-कायैर्जाबहिंसां परित्यज ॥२८८॥
 सिद्धिः कष्टमयी सर्वा रौद्रहोमादिकर्मभिः । सदा सुखमयी सिद्धिः पुनर्धर्मेण, नान्यथा ॥ २८९ ॥

तस्य मध्ये च धीमिन मुष्टपालान्धारिणी । कुराधीं प्रतिपान्त्वा कान्तिरामुनिर्गतिना ॥ २६५ ॥
 पुररत्नम्याद्य पावण्टी स एव दृढमं गढः । वामहस्तेन क्रमेणु विश्राणः सुन्दरं ननम् ॥ २६६ ॥
 आरूढस्वभागतो यस्यां भुजायां नृपनन्दनः । कापालिकस्य नरयेव नापि वामेनरा भजा ॥ २६७ ॥
 करालपुरुषस्यायं पापान्मा किं करिष्यति ? । मच्छर्वाभुव तर्दाशे पथान कुर्वे यथार्थननम् ॥ २६८ ॥
 रति संचिन्त्य नस्यान्तो भुजादूर्त्तय सन्वरम् । तस्यैव पृष्टदंशेऽस्थाद् निभूर्वाभुव राजभूः ॥ २६९ ॥

गणः

(धूमपम्)

धीमस्य खड्गपाटाय भुजा यावन् सपागता । ततः कापालिको वापकरात् नरपन्नर्वान् ॥ २७० ॥
 रे ! वराक ! स्मराऽभीष्टदं वमापाशु यत्तव । शिराऽनंनानिना शिन्वा पूजाधिष्यामि देवताम् ॥ २७१ ॥
 स माह त्रिजगज्जीववान्यवो जिनपुंगवः । सदायन्थास्वपि न्येयः शरणं मेऽस्तु सम्भनि ॥ २७२ ॥
 तथा यस्तत्पदान्मोजभुङ्गतः स्वामी क्रमागः । परार्थेऽव्यसनी यद्य यस्याहं जीविताविक्रः ॥ २७३ ॥
 कापालिकस्य विश्वस्तो यद्य वारयतोऽपि मे । गतस्तेन समं कापि यो ममास्ति सदा हृदि ॥ २७४ ॥
 स एव सुहृतीताडो हरिवाहननन्दनः । धामनामा कुमारन्द्रः स्मृतः कुरु यथेत्थिनम् ॥ २७५ ॥

(त्रिभिषिंशपत्रम्)

पावण्टी प्राह रे ! पूर्वमयं लक्षणवानिति । देवीपूजाधर्मपरन्वया मया तस्य शिरश्छिद्रा ॥ २७६ ॥

॥४६॥

धन्या धर्मधनैश्वर्यगर्जितो जितवृत्तयः । इमे यैर्दण्डेषुक्षा धनिनो नावलोकिताः ॥ २५३ ॥

यतः—

भक्ते द्वेषो जडे प्रीतिः प्रवृत्तिर्गुरुलङ्घने । सुखे कटुकता नित्यं धनिनां उवरिणामिव ॥ २५४ ॥

भीमोऽनुमोदनामेवं कुर्वन् गत्वानितके गुरुम् । अवनन्दत गहाभक्तया रोषसाधूनापि क्रमात् ॥ २५५ ॥

लब्धाशीर्यावदस्येष शृण्वन् धर्मं तदन्तिके । गगनात् तावदाशान्तीं ददन्तिकां महाशुजाम् ॥ २५६ ॥

कालदण्ड इवाकस्मात् कोऽयमित्याहुलं जनैः ? । वीक्षिता सा कुमारस्य सन्निधौ सहसाऽगतत् ॥ २५७ ॥

किं करिष्यत्यसावेवं श्यायन् भीमोऽपि धीरधीः । प्रेक्षते तावदेतस्य खड्गमादाय साऽचलत् ॥ २५८ ॥

दीर्घा कृष्णा च करपेयं शुजा याति क चेति सः ? । कुमारः कौतुकं द्रष्टुं द्रागुत्प्लुत्यासरोह ताम् २५९

उत्पत्य गगनं तस्यां व्रजन्त्यां स वृपात्मजः । रराज कालियव्यालपुष्टारूढ इवाच्युतः ॥ २६० ॥

तथा पोतपतिभिन्नपोतः फलकमाश्रितः । दुस्तरं गगनाभ्योधिं तितीर्थुरिव सोऽरुचत् ॥ २६१ ॥

गच्छंश्च नभसाऽनेकनदी-कानन-पर्वतान् । प्रेक्षमाणो भुवि प्राप कालिकाभवनं क्रमात् ॥ २६२ ॥

नानाऽस्त्रिमयभित्तिस्थनुमुण्डकपिशीर्षकम् । कङ्कालकलिपतद्वारं दन्तिदन्तोस्तोरणम् ॥ २६३ ॥

केशपाशपताकाढ्यं लभिवताऽसितचामरम् । व्याघ्रकृत्तिकृतोच्छोचं रुधिरारूपाभूतलम् ॥ २६४ ॥

(आदि विशेषकम्)

मोहान्धानां सुखायनंतं विषया दुःसदा अपि । क्रोहं भक्तनिनानां हि कथं न कलकामनं ॥ २२१ ॥
 तद्विभाज्येति कन्दर्पद्वयसंधिविषापटम् । मत्तगारुडमन्त्रार्थं जिनमेव हृदि स्मर ॥ २२२ ॥
 तुष्टान्ध यन्निर्णी माह चित्रं मन्त्राक्षरादिषु । न्यद्वत्तयाद् मष नत्तादृगं गनं मोहनिय अभावे ॥ २२३ ॥
 मषेव किमिदं भाग्यं किन्ना तं तिरिङ्गिरीदृशी ? । भाल्-पिण्ड-वचो-दस्तात्तिद्वयः नमुयतः ननाम् ॥ २२४ ॥
 तन्मम त्वत्प्रसादं नान्यभयं ऽपि न दुर्लभः । सर्वदुःखक्षयो मोक्षां विषयाऽप्यास्तत्रैतत् ॥ २२५ ॥
 इत्थं तत्त्रोपदेशेन पूज्यस्तावत्प्रमथ मे । यस्तु पूज्यस्तवाक्येण जिनां मे वारणं तदा ॥ २२६ ॥
 संलपं यावदित्येवं कमलाक्षा करोति सा । भीमेन शुश्रुवे तावत् कृतोऽपि मधुन-वनिः ॥ २२७ ॥
 पृष्टं च सुन्दरि ! ध्यानः श्रूयते कस्य साऽत्रवीत् ? । सन्त्यत्र पुनर्यो चिन्त्ये चतुर्मासीमुपोषिताः ॥ २२८ ॥
 तंऽधुना कुर्वत धन्या स्वाध्यायं कृत्यतत्पराः । नतो भीमोऽवदन् मोऽयमनन्धा शृष्टिभय मे ॥ २२९ ॥
 यदत्रंविभसाधूनामचिन्त्योऽत्र समागमः । रात्रिजोषं तनस्तत्र गत्या निर्गमयाम्यहम् ॥ २३० ॥
 इत्युदित्वा स यक्षिण्या दक्षिंताध्या ततोऽगमत् । कृतनानागमाभ्यासा यत्र यन्ति नपांथनाः ॥ २३१ ॥
 पुनः सपरिवाराऽहं मुनीनेष्यामि यन्दिदुतुम् । इत्युत्त्वा साऽप्यगाद्राप स्मरन्ती भीमजायनम् ॥ २३२ ॥
 भीमसेनकृपानोऽपि धर्मध्यानसमाहितान् । मुनीस्तत्र सुरं चाऽपि दृष्ट्वा हृष्टानचिन्तयन् ॥ २३३ ॥
 अहो ! भूपालसत्कार-भोगाभावेऽप्यवनयनात् । साधूनां सिन्धुराणां च वनवासं मत्तामुत्तम् ॥ २३४ ॥

तं गजेन्द्रमिवाख्यो नखतीक्ष्णः कुशोदरः । करवालललाजिह्वो भीमः सिंह इवाऽशुभत् ॥ २२५ ॥
 दध्यौ च मारयामयेनं किंत्वेष च्छन्ननापि मे । सेवां चक्रे तथा जीवन् यदि धर्मोऽपि रज्यति ॥ २२६ ॥
 ध्यायन्निति कुमारेन्द्रः कथञ्चिदपि लाघवात् धृत्वा चरणयोः कापालिकेनोच्छालितोऽम्बरे ॥ २२७ ॥
 स पतन् याक्षिणीदेव्या दैवयोगादवाप्यत । करयोः संपुटीकृत्य नीतश्च निजमन्दिरे ॥ २२८ ॥
 उत्तुङ्गचक्रविस्तीर्णं पुण्यराशाविवोज्ज्वले । तत्र भीमः स्वमैक्षिष्ट दिव्यसिंहासनास्थितम् ॥ २२९ ॥
 सार्धत्रिभङ्गाटितामिव रूपं दथत्यथ । पाञ्जलिः पुरतो भूत्वा याक्षिणी वदति स्म सा ॥ २३० ॥
 अयं विन्द्याचलौ भद्र ! ममेदं वैक्रियं गृहम् । क्रीडार्थं निवसाम्यत्र कमलाक्षाऽस्मि याक्षिणी ॥ २३१ ॥
 निजदेवपरिवारवृता स्वैरमिहानिशम् । तिष्ठाम्यद्य पुनः शैलमष्टापदमहं गता ॥ २३२ ॥
 ततो वलन्त्या दृष्टोऽसि पक्षिप्तस्त्वं नभोऽङ्गणे । कापालिकेन तस्माच्च पतन् यत्नादृतो मया ॥ २३३ ॥
 अधुना मारदुर्वारशरघातानिपीडिता । शरणं त्वां प्रपन्नास्मि रक्ष मां पुरुषोत्तम ! ॥ २३४ ॥
 परिदारो मदीयोऽयं सर्वोऽपि तव किङ्करः । भविता तद्विधायोऽत्र प्रसादं, संगृह्णाण माम् ॥ २३५ ॥
 याक्षिण्यास्तद्वचः श्रुत्वा हसित्वेपद् नृपाङ्गजः । वभाण यदहो ! काचित् परा काष्ठा मनोभुवः ॥ २३६ ॥
 दूरेऽस्तु मादशस्तावदुभयो भूमिगोचरः ? । इत्थं विबुधलोकोऽपि मद्नेन विडम्ब्यते ॥ २३७ ॥
 अन्तेनाभिद्रुता जीवाः कृत्याकृत्यं हिताहितम् । न जानन्ति न शृण्वन्ति नैक्षन्तेऽप्यशोमपीम् ॥ २३८ ॥

श्रीरत्नोत्तरेणैवैवमप्याभादिव सवृष्णनाम् । करोति पक्षपातङ्गसंगादिव पदान्यनाम् ॥ ९५ ॥
 राजावदुल्ला पक्षसन्नयासादिवोदधिकाम् । तन्नोति कुरना तील्णाऽमिथाराजन्णादिव ॥ ९६ ॥

(त्रिष्विधोत्तरम्)

नेव सूत्रे न विदुषि न ज्ञे न च कातरं । न कुरुषे न सदस्ये न हृद्धं नरुणे न वा ॥ ९७ ॥
 प्रकाश्य विविधान् भावानमतांऽपि सतां यथा । रज्ज्वन्ती जगन्मयं नेव श्रीः दाऽपि नश्येन ॥ ९८ ॥
 पण्यं पण्यान्नेवाऽसौ क्वचन्तं पुण्यमीक्षते । नराणां तेन तेनित्यमनेनीय नश्ये हि ॥ ९९ ॥
 भवेद् तेजान्तस्तत्र व्यसनाऽऽसक्तचेतसाम् । तदेवं भण्यते जान ! भवानित्यं पुनः पुनः ॥ १०० ॥
 एष यद्यपि ते दानगुणः सर्वगुणोत्तमः । तथाऽपि नियतं तत्राऽप्यत्याऽऽत्मक्तिनं नांभवा ॥ १०१ ॥
 सर्वथा सर्वकार्येषु माध्यस्थ्यं शस्यते तृणाम् । दन्तपालः कथं न स्यादतिरुर्ध्वभक्षणम् ? ॥ १०२ ॥

तथा—

तरुदाहोऽतिशीतेन दुर्भिक्षमानिवर्षणान् । अतिलगादात्तौचित्यमपत्तिः कुत्राऽपि नेष्यते ॥ १०३ ॥
 एतदेव हि पाण्डित्यं यदाऽऽप्यादत्तक्रो व्ययः । अत्रोदाहरणं दृष्टं स्पष्टं गृह्णित्वा ॥ १०४ ॥
 नित्यं कृतवध्यः स्वैरं मेहरप्यपचीयते । तेजसीव गते वित्ते नरोऽङ्गारमयो भवेत् ॥ १०५ ॥
 वन्दुवन्दुरर्थस्त्रिनावत् तावद् भार्या मनोऽनुगा । सर्वः कलकलः तावद् यावद् द्रव्यमसागतः ॥ १०६ ॥

तदभावे पुनः शान्तध्वनिं तमनुजीविनः । मुञ्चन्ति विहगाः सद्यस्तडागमिव निर्जलम् ॥१०७॥
 विशुद्धोऽपि गुणद्रातो विना लक्ष्मीं न शोभते । उन्मीलति यथा चित्रं न विना कृष्णतूलिकाम् ॥१०८॥
 मलरूपाऽपि तेनैषा सज्जनैरपि काङ्क्ष्यते । अतो नाऽर्थव्ययः कार्यस्त्वया वत्स ! यदृच्छया ॥१०९॥
 अथ भवो वा तवैवाऽयं राज्यभारोऽवतिष्ठते । तन्निर्वाहक्षमं विद्वन् ! साधारणगुणं श्रय ॥११०॥
 ललिताङ्गकुमारस्तदुपदेशाऽमृतं पितुः । कर्णाञ्जलिगतं पीत्वा मुदितो हृद्यञ्चिन्तयत् ॥१११॥
 धनयोऽहं यस्य मे तातः प्रत्यक्षमिति शंसति । गुरुवत् तत्त्वमेकान्तं तदिदं स्वर्णसौरभम् ॥११२॥
 मातापित्रोर्गुरूणां च शिक्षणादपरं जने । अमृतं नास्ति, नास्त्येव तदुपेक्षासमं विषम् ॥११३॥
 पूज्याऽऽदेशः प्रमाणं मे इत्यानन्ध गुरुं गिरा । भक्त्या कृतनमस्कारः कुमारः स्वगृहं ययौ ॥११४॥
 अथ स्तोकोक्तमं तस्य यच्छतः पितुराज्ञया । अपवादः प्रवृत्ते याचकानां मुखोदिति ॥११५॥
 कुमार ! किमिदं विश्वदानेश्वरशिरोमणे ! । आकस्मिकमिहाऽऽरेभे वैलोर्भयाऽऽचरणं त्वया ? ॥११६॥
 चिन्तामणिसमो भूत्वा देव ! दानेन भूतले । पाषाण इव संहतः तदिदानीं कथं भवान् ? ॥११७॥
 कलामिन्दुः, करं दाता, धारां धाराधरो यदि । संकोचयिष्यते तर्हि जीविष्यति कथं जगत् ? ॥११८॥
 न्यञ्जनं यददन्नस्य यथा चाऽङ्गस्य भूषणम् । दानस्याऽन्ये गुणास्तद्वत् परीवाराय केवलम् ॥ ११९ ॥

दानप्रेमः नतः श्रेष्ठम्, महद्भिरपि पानवः । तेन हीनो विना हीनं ह्युन्ना गौरिव नाङ्गिनि ॥ १२० ॥
 धर्म-शौर्यादिकं दीपं-कोलादिप्रवधि दृश्यते । दानं तु महतापेव गजेन्द्राणां प्रवर्तते ॥ १२१ ॥
 कौटिकानामनशीणामपि संग्रहशीलता । दानं पुनर्न देयातामपि निर्निषिष्येतेषाम् ॥ १२२ ॥
 संग्रहकरः प्राप समुद्रोऽपि रमावलम्बम् । दाना तु जलदः पश्य भुवनेष्वपि गजानि ॥ १२३ ॥
 धनाङ्गपरिवराभ्यं सर्वमेव विनश्यति । दानेन जनिता लोके कौत्सिकेव निर्णिग ॥ १२४ ॥
 अदानेव वरं जातभुनपुत्रादपुत्रवत् । दानेन जनयित्वाऽऽद्यां न तु तस्मान् चपुनः पुत्रान् ॥ १२५ ॥
 महत्स्य सर्वतः कौत्सि निषन्ध्य भ्रष्टमयिनः । द्वारं पिदधतो देव ! कस्ते यातुविषयवः ? ॥ १२६ ॥
 चित्रं दानुभरो मुक्तद्विषोऽपि मुन्धयेत् । अयिनः पुनरत्यन्तलघुभनधनोऽप्यसौ ॥ १२७ ॥
 दानुनाऽयिममो वन्धुभारपात्राय यः परात् । लक्ष्मीरूपाऽऽपदि गतं निस्सारयति न ननु ॥ १२८ ॥
 तस्मिन् सदुत्सव इवाऽऽपते तुष्यति पण्डितः । सुखंस्तु दृश्यते दीर्घरागीव हि चिन्तितकं ॥ १२९ ॥
 समुद्राः स्थितिमुञ्चन्ति चल्न्ति कुलपर्यताः । प्रत्येऽपि न मुञ्चन्ति महान्तोऽर्द्धाकृतं वनम् ॥ १३० ॥
 पालयित्वा चिरं दानगुणं पावनमुन्नतम् । मा नाशय निर्दयेन शित्वावन्धेन वनम् ॥ १३१ ॥
 त्यक्त्वाद्वा निशमयेवं हृदये पीडिता भ्रष्टम् । अचिन्तयद्विदं हन्त ! विषमं समुपस्थितम् ॥ १३२ ॥
 चित्रव शूयरात्रिषु । २-मूर्तिनामिन्धि ।

एकतः पितुराज्ञा मे परिवादस्तथाऽन्यतः । सैष व्याघ्रतटिन्यायः किं करोमि दयाश्रयः ? ॥ १३३ ॥
 उच्चैरारोहतां किं वा ममाऽऽज्ञाभङ्गदूषणम् । सर्वतः प्रसरन्नेषोऽवर्णवादस्तु दुस्तरः ॥ १३४ ॥
 इति कृत्वा तथैवाऽसौ दातुं प्रवहते पुनः । उष्णिकृतमपि स्वीयं शैत्यं याति यतः पयः ॥ १३५ ॥
 तद् ज्ञात्वा कुपितः कामं कुमारस्य नराधिपः । द्वारं निवारयामास सेवाहेवाकिनोऽपि हि ॥ १३६ ॥
 अथाऽगावऽपमानेन बाढमापूरितो हृदि । नदीपुर इवाऽऽव्यक्तबद्धगतित्तः ॥ १३७ ॥
 अहो ! मे व्यसनं नैव तावद् द्यूतादि किञ्चन । नैव राज्यस्पृहा नैवाऽविनयः कोऽपि नाऽनयः ॥ १३८ ॥
 जन्तुप्रीतिकरं दानं यदेवं दोषतां गतम् । तदत्र युज्यते नैव मम स्थातुमतः परम् ॥ १३९ ॥
 व्याधि-मालिन्य-दारिद्र्या-ऽपमान-व्यसनाऽऽगमैः । परदेशं विना नाऽन्यदिह श्रेयो मनीस्विनाम् ॥ १४० ॥
 इति निश्चित्य निर्गूढं कुमारो निशि निर्जने । वरं तुरङ्गमास्त्र चचालैकां दिशं प्रति ॥ १४१ ॥
 इङ्गितज्ञस्तु तद् ज्ञात्वा निजदौर्जन्यदोषतः । तत्र स्थातुमशक्तः सन् सज्जनोऽपि तमन्वगात् ॥ १४२ ॥
 आत्मवत् कर्मणा तेनाऽनुगतः श्रितवत्सलः । कुमारः प्राह भो भृत्य ! वद किञ्चिद् विनोदकृत् ॥ १४३ ॥
 तेनोचे देव ! किं श्रेष्ठं कथ्यतां पुण्य-पापयोः ? । सोऽप्यवादीदरे ! सूर्य ! किमिदं गदितं त्वया ? ॥ १४४ ॥
 अबला-बाल-गोपाल-हालिकानामपि स्फुटम् । इदं हि यद् जयो धर्माद् धर्मण पुनः क्षयः ॥ १४५ ॥
 देव ! सत्यमहं सूर्यः परं कथय कीदृशो । धर्माऽधर्मो, कुमारेण भणितं श्रुणु सज्जन ! ? ॥ १४६ ॥

वचः सत्त्वं गुरोर्भक्तिः श्रुत्या दानं त्रयोऽदिते । अर्पोऽयमिष्टसंगो गत्तोऽनिष्टनिवारकः ॥ ११७ ॥
 अथर्षः पुनरेतस्माद् विपरितांध्य सोऽवदत् । नैवम्, नमय एवाऽथ सारणं सपथापदोः ॥ ११८ ॥
 दिवा बलक्षये गुरोऽप्यस्नपेति गल्दश्रुतिः । निधावत्ववगान श्रुद्रा अपि नाताः स्फुरन्त्यमूः ॥ ११९ ॥
 सपयस्य बले नृणामथर्षोऽपि मुखावहः । पुनस्तस्य वक्त्याऽभावे न यमोऽपि मुख्यावहः ॥ १२० ॥
 यदिदानीं तत्राऽवस्था धर्मिणोऽर्पादधी नतः । अथर्षमपयोऽयं तद् भनं चोर्पादिनाऽर्जेय ॥ १२१ ॥
 कुमारोऽप्याह रे ! पापिन् ! न श्रोनव्यापिदं वचः । मा वार्ताः सवदा येन अर्षोऽिव जयो भ्रुयम् ॥ १२२ ॥
 यस्तु कांऽप्यजयस्तत्राऽन्तरायं कर्म कारणम् । अर्कतामश्नता दन्तव्यथायं किं न कर्करः ? ॥ १२३ ॥
 अन्यायेन तु या लक्ष्मीः न उद्भ्रान्तः प्रष्टीपनात् । क्षणं प्रकाश्य वस्तुनि निर्बोर्भवत् राजः ॥ १२४ ॥
 अरण्यसदितैः किं वा गुरोर्ग्राधं जगन्तराः ? । जयं नश्यन्ति चेद् यर्षाने नदा न्यं किं तानिष्यमि ? ॥ १२५ ॥
 तेनोच्चै भ्रुत्यभावं न कारिष्ये जीवितवधि । एणवन्यं कुमारोऽपि तमेव प्रनिषक्त्ववान् ॥ १२६ ॥
 तावेवं कृतमयादौ वेगाद् ग्राधं गतौ ततः । परिपन्थ्यानुपागत्य भ्रुत्यः प्रणानिपुर्नरम् ॥ १२७ ॥
 दृष्ट्वा न प्रपच्छ यददो ! संदंष्ट्रिस्त्रिपात्रयोः । जयो अर्षोऽिवर्षोऽिव वा मरुयग निर्णाय कथयताम् ? ॥ १२८ ॥

तैस्तु दैवादसंभाव्यनवीनप्रश्विस्मितैः । रभसादिदमाचख्ये यदधर्माद् जयोऽधुना ॥ १५९ ॥
 ततः पुनः पुरो यान्तं कुमारं सज्जनोऽब्रुवत् । सोपहासं यथा देव ! सत्यैकधनधार्मिक ! ॥ १६० ॥
 मुञ्चेमं तुरगं शीघ्रं भृत्यभावं कुरुष्व मे । तेनोचे वचनं मे स्यात् प्रलयेऽपि किमन्यथा ॥ १६१ ॥
 गृहाण तुरगं भृत्य ! पृष्ठचारी सदाऽस्मि ते । सर्वं यातु ममाऽसारं सारं सत्यं तु तिष्ठतु ॥ १६२ ॥
 सोऽश्वारूढो ब्रजन् वेगात् सहर्षमवलोकते । कुमारमनुधावन्तं श्रमस्येदमल्लाविलम् ॥ १६३ ॥
 अब्रवीच्च त्वया धर्मपक्षपातभवं फलम् । कुमार ! ददशे साक्षात् तदथाऽपि तदाग्रहम् ॥ १६४ ॥
 मुञ्च वञ्चय भोः ! लोकं वधवन्धादिके कृणाम् । मा कार्षीर्जीवनोपायः कोऽपि नान्यस्त्वाऽधुना ॥ १६५ ॥
 (युगमम्)

कुमारोऽब्रुवच्चदाः ! पाप ! वृथा ते सज्जनाभिधा । मधुरारख्या विषस्येव त्वत्समो यन्न दुर्जनः ॥ १६६ ॥
 किंचैवं दुर्मतिं यच्छन् व्याधादप्यधिकोऽभवः । अतिनिन्द्योऽहि पापस्य कारकादुपदेशकः ॥ १६७ ॥
 यथा कोऽपि वने व्याधः कर्णान्ताऽऽकृष्टकार्मुकः । घाताग्रगतया मृग्या सदैन्यमिदमर्थितः ॥ १६८ ॥
 प्रतीक्षस्व क्षणं व्याध ! बाध्यमानानि मे शुधा । अब्रतिष्ठन्तेऽपत्यानि मदीयागमनाऽऽश्या ॥ १६९ ॥
 स्तन्यपानमहं तानि कारयित्वा तवाऽनितकम् । यावदायामि तेनोचे नैषि चेत् तव किं ततः ? ॥ १७० ॥

१ न एषि आगच्छसि ।

ब्रह्महत्या सुरापानं स्तेयं गुरवद्रनाऽऽपमः । पशानि पानशान्याहस्तनमशय पशपम ॥ १७६ ॥
 ब्रह्महत्यादिपञ्चाशतिपातकान्नीकृतावपि । यदा न मत्स्यस्तसा तदाऽभार्णि पुनस्तथा ॥ १७७ ॥
 कुपियं पृच्छतां दत्तं विभ्यस्तस्य च दूर्पतिम् । तस्य पापेन गुणंष्टं यदि नाऽऽयामि तन्ममम् ॥ १७८ ॥
 तेन मुक्ता तथा कृत्वा पुनरागत्य तत्र सा । पप्रच्छ वद भो तयाथ ! तव बाणप्रदानः ॥ १७९ ॥
 कथं दृश्यं ततस्तेन चिन्तितं हन्त ! सर्वथा । पञ्चानामपि निर्भन्मया कथं यच्छामि दूर्पतिम् ? ॥१८०॥
 कथितं चेति भद्र ! मां दक्षिणे न प्रयामि चेत् । तथैव वचसा तस्य मा जगाम जिज्ञासु च ॥ १८१ ॥
 तदेवं कथ्यते तं यन्मा पापमतिमातथाः । येनाऽक्षत्रकृतां वाढं जीवितान् मरण वरम् ॥ १८२ ॥
 एकस्य निजजीवस्य कृते जीवाननंक्रयाः । दुःखं क्षिपन्ति ये मूढाः तेषां किं जीविन भ्यिरम् ? ॥१८३॥
 विषयापि गताः सन्तः पापकर्म न कुर्वते । हंसः कुर्कुटवत् क्रीडानसि किं क्षुयितोऽप्यन्तम् ? ॥ १८४ ॥
 किञ्च क्षेत्रेषु जीवानामुत्त्वा बीजं वधादिकम् । समीहन्तं दृढा ! मूर्खाः कथं सौख्योदयं नतः ? ॥१८५ ॥
 निर्गुणस्य शरीरस्य प्रतिक्षणविनाशिनः । गुणोऽस्ति सुप्रहानेकः परंपरुणार्थिभ्यः ॥ १८६ ॥
 तंऽव्यधन्याः पशुप्रायाः परार्यं य उदासते । तेषां त्वजननिर्भूयाद् ये परद्रोहकारिणः ॥ १८७ ॥
 यदि ग्राम्यैरजानिद्रिधैर्षो न बहुमानितः । किमेतेन सतामिष्टा न प्रमाणं भवेदमो ? ॥ १८८ ॥

१ मा न प्रयासि न प्राप्सोषि, इत्यन्विति । २ 'तनूया विज्जारे' अघतन्यामाहृवंश धामि नयम् । ३ दशपूर्वम् 'नार्थिभ्य' इत्यन्विति ।

स्वादुस्वादाऽनभिज्ञश्चेद् द्राक्षासु करर्भा मुखम् । वक्रौकुर्यात्, ततस्तासां माथुर्यं काऽपि किं गतम् ? ॥ १८४ ॥
 एक एव सुहृद् धर्मस्तासाञ्च विमुखीभवन् । न भावी भाविभद्राणां कदाऽप्यभिमुखो भवान् ॥ १८५ ॥
 सज्जनः प्राह भद्राणि दृश्यन्ते त्वयि कोविद ! । इयता ते किमथाऽपि न पूर्यन्ते मनोरथाः ? ॥ १८६ ॥
 यथा कोऽपि पुरा ग्राम्यो जनन्याऽभाणि यत्त्वया । गृहीतोऽर्थो न मोक्तव्यः कुलपुत्र ! कथंचन ॥ १८७ ॥
 अन्यदा दृषभं पुच्छे स जग्राह महाबलम् । तेनाऽसौ हन्यमानोऽथ कृष्यमाणो विसंशुल्कम् ॥ १८८ ॥
 मुश्च मुश्चेति लोकेन प्रोच्यमानोऽपि नो जडः । पुच्छं मुमोच भोस्तद्वदेकग्राहो भवानपि ॥ १८९ ॥
 पुच्छयते तर्हि भूयोऽपि कोऽपि किं तु पणस्त्वव ? । इदानीं विद्यते नान्यश्चक्षुस्तपादनं विना ॥ १९० ॥
 अमर्षाञ्च कुमारेण तदप्यङ्गीकृतं वचः । ततः आत्वापुरे गत्वा काऽपि पप्रच्छिरे जनाः ॥ १९१ ॥
 तैरपि प्रागिवाऽऽख्यातं भवितव्यनियोगतः । अथ तं प्रस्थितो मार्गं सज्जनः पुनरुचिवान् ॥ १९२ ॥
 सत्यशौण्ड ! कुमारेन्द्र ! परोपकृतिकर्मठ ! । धर्मकर्मनिधे ! ब्रूहि किमिदानीं करिष्यसि ? ॥ १९३ ॥
 सोऽल्लुण्ठवचनैस्तस्य शाण्डुष्टकृपाणवत् । भृशमुत्तेजितस्वान्तो गत्वाऽरण्ये वटादधः ॥ १९४ ॥
 शृण्वन्तु वनदेव्यो मे लोकपालाश्च साक्षिणः । एक एव जयी धर्मः, एष ऊर्ध्वीकृतो भुजः ॥ १९५ ॥
 न भयान्न तमोभावान्न च धर्मपराजयात् । केवलं वचनं स्वीयं कर्तुं सत्यं करोम्यदः ॥ १९६ ॥
 इत्युदित्वा मुद्रोऽहोसिरोसाञ्चैराञ्चितां तनुम् । तत्सत्त्वतुष्टदेवीभिः पुष्पकोशैरिवाऽर्चिताम् ॥ १९७ ॥

यच्च त्वयोदितं कष्टान् सौख्यं न स्यात्तदप्यमन् । कुरुसाक्षात्पथादत्र तिमिरांशुषं न जायते ? ॥ ८७ ॥
 किञ्च लोकं स्फुरन्मीतिः मद्गतिन्यस्तघ्नतमः । धर्माग्रतम्य जीवमय मरगादप्यधिकं सुखम् ॥ ८८ ॥
 तथा—येन चारु कुलं रूपं बलं ज्ञानं धनं यथः । आनियं तस्य धर्मस्यानुग्रहकुर्यात्ततोऽथमः ॥ ८९ ॥
 उक्तं च—

नीयते येन धर्मेण लक्षमभ्यतिथोऽप्यताम् । नरः शर इत्यंतम्पाद् विप्रुवः पतति निरर्तो ॥ ९० ॥
 अतो धर्मकुरुभवस्य धर्मस्थानम्य चानिदाम् । पापणं कुर्याता भाव्यं कृतज्ञं न मर्नापिणा ॥ ९१ ॥
 तथा माताऽस्य सत्कर्मविनिर्थागः पुनः पितृ । प्रिया श्रद्धा गुणाः पुत्रा धर्मस्येदं कुरुभवताम् ॥ ९२ ॥
 सद्भवतुविधां विभवं चैत्वं चाप्यागमाऽद्वैताम् । सप्ताप्येतानि धर्मस्य स्थानकानि विद्वद्भुवाः ॥ ९३ ॥
 धर्म एव दत्तो हन्ति धर्मां रक्षति रक्षितः । अतो धर्मां न मांक्तव्यः श्रयर्णाया गुणाः गताम् ॥ ९४ ॥
 किञ्च—

संदिग्धेऽपि परं लोकं त्याज्यमेवाशुभं दुर्धः । यदि नासि ततः किं स्यादस्मिन् चेन्नोभित्तो हनः ॥ ९५ ॥
 इत्थं संद्वेषसेऽपि लोकिकेतरपि कथ्यते । प्रमाणनिश्चितं त्वस्मिन् कथं धर्मां निषिध्यते ? ॥ ९६ ॥
 गुरुणां विनतैर्भाव्यं कर्तव्या साधुसद्गतिः । सविवेकं मनो धार्यं न न्याज्यं सत्त्वमृतमम् ॥ ९७ ॥
 विनयश्च विवेकश्च सुसद्गश्च सुसत्त्वता । लोकिका अप्यपी श्लाघया गुणा लोकोत्तराम्भवन्ताम् ॥ ९८ ॥

भूषणानीव भूषणै गुणा बाधाकरा अपि । कथ्यते तत्फलं साक्षाल्लोकेऽपि तव सङ्गते ॥ ९९ ॥

तथाहि—

विनयादेव सौभाग्यं भाग्यं विद्यार्थसंपदः । लोकद्वयसुखस्याऽपि भाजनं विनयाद् नरः ॥ १०० ॥
 ध्रुवं नम्रतया लोके गुरुत्वं लभते नरः । छन्दोवर्ण इव स्तब्धः पुनर्लघुरिति प्रथाम् ॥ १०१ ॥
 यथा यथा प्रकृष्टानां पात्रं भवति संपदाम् । शाखीव फलभारेण नम्रः साधुस्तथा तथा ॥ १०२ ॥
 सुवंशसंभवः कोटिलाभयुक्तोऽपि कोविदः । कोदण्ड इव नम्रत्वादात्मन्यारोपयेद् गुणः ॥ १०३ ॥
 श्रूयते विनये याऽद्य विक्रमस्य कथा किल । लोकाग्रविनयस्याङ्गमिति सैव निगद्यते ॥ १०४ ॥

तथाहि—

भरतेऽवन्तिदेशेऽस्ति नानादेशान्तरागतैः । नरै रत्नैश्च रोचिष्णुरवन्ती नामतः पुरी ॥ १०५ ॥
 अद्वैतविक्रमोऽप्युच्चैस्त्रिविक्रमकलां दधत् । तत्रोदारचरित्रोऽभूद् विक्रमो नाम भूपतिः ॥ १०६ ॥
 विसृष्टार्थोऽपि यः श्रीमान् शक्तियुक्तोऽपि यः क्षमी । दधानोऽपि सदौन्नत्यं पूज्येषु विनतो भृशम् १०७ ॥
 ओजः-प्रसाद माधुर्य-सौकुमार्यादिसद्गुणा । सुकवेः कवितेवास्य प्रियाऽऽसीत् कमलावती ॥ १०८ ॥
 अन्यदाऽसौ निजस्थानमिन्द्रस्थानसमं नृपः । दृष्ट्वा प्रमुदितोऽत्यन्तं पप्रच्छेदं सभासदः ॥ १०९ ॥

१. संमते, इत्यपि । २. विष्णुस्त्रिविक्रमः ।

भद्रो ! वृत्त कला-विद्या-वस्तुविज्ञानमद्भुतम् । तन् क्रियमप्यस्ति कुत्रापि यन्मे राज्ञ्ये न विद्यते ? ॥ ११० ॥
 ननः पाद कलाविज्ञः कोऽपि देशान्तरीं नरः । ह्योत्कृष्टमुवाचभोजः प्राप्यावसरमुच्चकैः ॥ १११ ॥
 भान्नोऽस्मि वदन्नायां पृथिव्यां मुनिं परम् । त्वत्समो न मया दृष्टः श्रीविद्यात्रेणिसदृशः ॥ ११२ ॥
 पानाञ्च सानुहिदं च ! दिवि शक्र उभाषिषो । अदृष्टानपि मन्वते पृथिवीन्द्र ! तव श्रिया ॥ ११३ ॥
 मरुतापारिः स्वापिन ! गगनं कथ्यते वृषेः । तत्रायैकः कलात्रैस्ते त्वद्राज्ये तु महस्वजः ॥ ११४ ॥
 अस्योर दि तदन्तु निरकला या कला विभो ! । अज्ञानं तत्र विज्ञानं यन्निलीनं नहि त्वयि ॥ ११५ ॥
 यमः संभारगुरभिर्विरूपाक्रान्तभूतलः । अकार इव वर्णानां न्ये राज्ञां धुरि संपति ॥ ११६ ॥
 सान्मपनिमनिर्गन्ती तस्यजाजीविता ननाः । सहस्रप्रणताः सर्वे प्रयान्ता षण्डलेश्वराः ॥ ११७ ॥
 सज्जने द्विपतां रीरा न गन्धं गन्तवस्तान । अनन्तभग्भुम्भाद्भ्रजोऽयं कृपिनीजनः ॥ ११८ ॥
 यस्मि कौतुकनिर्देष्टजात्रादन्यदपि प्रभो ! । परकृत्यप्रवेशाख्या किन्तु विद्या न विद्यते ॥ ११९ ॥
 सधंभमं नृपः तार कृतान्वेज्जो तदाऽऽद्यु मे ? । सोऽप्याह श्रीपिरी देव ! सिद्धेश्वरान्निहे ॥ १२० ॥
 विमुक्त्याथ सभां गता राज्यकार्ये स्वमन्त्रिणम् । न्यासेण नगराद् विद्याकौतुकी निगि निर्ययो १२१ ॥
 नादगमन्यमुनं दिव्या दुःखान्यगणयन पथि । ननाशेरभिकः सच्चसहायो याल्लसौ मुदा ॥ १२२ ॥

यतः-नीचाः शरीरसौख्यार्थमृद्धिव्याप्याय मध्यमाः । कस्मैचिदद्भुतार्थाय यतन्ते पुनरुत्तमाः ॥ १२३ ॥
 एवं च ब्रजतो नित्यं मानसोत्साहारश्मिभिः । आकृष्ट इव यस्याऽऽशु श्रीगिरिनिर्कटोऽभवत् ॥ १२४ ॥
 सिद्धेश्वराभिधं विद्यासिद्धं तत्रैकदेशगम् । प्रसन्नास्यं नृपो दृष्ट्वा तुष्टो नत्वा ततोऽवदत् ॥ १२५ ॥
 त्वन्मूर्तिदर्शनेनैव कृतार्थोऽहं मुनीश्वर ! । अयच्छन्नब्रुवाणोऽपि जगदाब्बादयेच्छशी ॥ १२६ ॥
 अतस्तव पदाम्भोजद्वयं दुर्लभसङ्गमम् । संसेविष्येऽनुजानीहीत्यनिषिद्धस्तथाऽकरोत् ॥ १२७ ॥
 तत्रैको ब्राह्मणोऽग्रेऽपि विद्यायै तिष्ठते चिरात् । तत्कृतो विनयोऽप्यस्य दुःखाय मुहुरर्थनात् ॥ १२८ ॥
 बीजमुसं शुभक्षेत्रे स्वयमेव यथोदयेत् । यथाऽन्यदपि सत्कर्म दैन्यं क्लेशाय केवलम् ॥ १२९ ॥
 आसनन्यास-चरणक्षालनाद्यैर्मनोऽनुगैः । नृपस्य विनयैर्याच्चारहितैर्मुमुदे गुरुः ॥ १३० ॥
 एकाग्रमनसा ध्याता देवाः शैलमया अपि । अचिरेणैव तुष्यन्ति किं पुनश्चेतनो जनः ? ॥ १३१ ॥
 अब्रवीच्च महाभाग ! सदाचारेण ते मया । ज्ञानं कोऽपि नरोत्तंसस्त्वं देशान्तरकौतुकी ॥ १३२ ॥
 विनयात् तव तुष्टोऽस्मि तत् त्वं विद्यां गृहाण मे । परकायप्रवेशाख्यां यद् भक्तेः स्यां यथाऽनृणः १३३ ॥
 तत् श्रुत्वा विक्रमः स्वार्थशिथिलोऽग्रेतनं नरम् । चिरकालगतं दीनं दृष्ट्वा दध्यौ लसद्दयः ॥ १३४ ॥
 अस्मिन् पुरास्थितं हन्त ! निराशे गुरुबान्धवे । लब्धविद्यः कथं यामि तदेतामस्य दापये ॥ १३५ ॥

१. व्यापो विस्तारः । २. मनोगतैरित्यपि ।

रभापे न प्रभो ! पूज्य ! मेवाहंवाकिनश्चिरान् । अस्म्य विद्याप्रदानेन प्रसादो मेऽस्तु तात्रकं ॥ १३६ ॥
 सविपादं गुरुः प्राह मा दुग्धं पाययोगम् । अयोग्योऽयमपात्रे हि विद्याऽनर्थकरी भृशम् ॥ १३७ ॥
 यथा होऽपि पुरा विद्यामिदः सिंहास्थिदृशनात् । सिंहात् सकलं कृत्वा सजीवं कतुमुद्यतः ॥ १३८ ॥
 चारिणो बन्धुना किन्तु सजीवपकरेणमदान् । ह्नोऽमौ तेन सिंहेन त्वमप्येवं विभावय ॥ १३९ ॥
 परमुक्तोऽपि सिद्धस्य पराथव्यसनी नृपः । लगिन्वा पादयोर्त्राहं तस्मै विद्यामदापयन् ॥ १४० ॥
 गुरोर्देशोपगोभेन जगृहे न स्वयं नृपः । विधिश्च साधने तस्याः सिद्धेन कथितः स्फुटम् ॥ १४१ ॥
 अस्मिष्टोऽपि गुरुणा दिजोऽभूद् गन्तुमुत्सुकः । न तु राजा विस्मृष्टोऽपि गुरुवान्सल्यभागिनः ॥ १४२ ॥
 यतः—

कञ्चारुत्वापरमंपत्न्या उपरक्तुः परादमुत्साः । न भवन्ति महान्मानः सरसः शिम्बिनो यथा ॥ १४३ ॥
 तं स्मरुत्वपरो भावी यमध्यानपरा वयम् । अनिच्छन्मपपीत्युक्त्वा विमसजे नृपे गुरुः ॥ १४४ ॥
 स्वयं पिपाय पिप्रात्न विभाष्य विधिगायनम् । सिद्धवियो नृपस्तेनानुगतः स्वपुं ययौ ॥ १४५ ॥
 दिनापान्धीयतृजानं मोहेदेन न्यवेदयन् । स्वच्छन्नेन गभीरोऽपि दशैयन्मुदधिर्षणीन ॥ १४६ ॥
 गुप्तगुप्त्या दिनं स्थित्वा चरिष्युन्वा दिनं निशि । निजराज्यस्थितिं दृष्ट्वापेकाकी प्रापिगत पुरम् ॥ १४७ ॥

पूर्ववद् देवहर्म्येषु सङ्गीतोत्सवनाटकैः । सुरम्यव्यवहारार्थं सधर्माचारधार्मिकम् ॥१४८॥
 ध्रुत-स्खलित-शङ्कादौ चिरं जीवतु विक्रमः । इत्यूचानं जनं हृष्टो वीक्षते सर्वतः पुरीम् ॥१४९॥
 (युग्मम्)
 तदा च नृपसौधान्तः पट्टकुञ्जरमृत्युना । तल्लोकमाकुलं दृष्ट्वा ययौ राजा द्विजान्तिके ॥१५०॥
 उवाच मित्रं भो विद्याविलासरसिको गजे । प्रविश्य चरितं किञ्चिद् वीक्षे प्रासादमध्यगम् ॥१५१॥
 एकान्ते मम कायस्य तत् त्वं प्राहरिको भव । ज्ञातस्वरूपप्रकटो भविष्यामि त्वया सह ॥१५२॥
 इति खं-तत्र सुत्वाङ्गं राजा गजकलेवरम् । प्रविवेश करीन्द्रोऽपि पूर्ववद् विलसत्यलम् ॥१५३॥
 न केवलं गजो राज्ञा सजीवो विहितो निजः । राजवर्गोऽपि तन्मृत्युमृतः सर्वोऽपि जीवितः ॥१५४॥
 प्रावर्तन्त गजेन्द्रस्य विविधा मङ्गलोत्सवाः । कायान्तरगतस्यापि राज्ञो भोगप्रदो विधिः ॥१५५॥
 इतश्च दुर्जनात्माऽसौ तनुप्राहरिको नरः । विश्वासघातको मित्रद्रोही लोभादचिन्तयत् ॥१५६॥
 महादारिद्र्यदग्धेन किमेनाङ्गकेन मे ? । प्रविश्य विक्रमस्याङ्गे कुर्वे राज्यं निराकुलः ॥१५७॥
 तथा कृत्वा स सौधान्तः प्रविष्टः कृत्रिमो नृपः । योग्यभूमिमजानानश्चकितोऽरण्यजीववत् ॥ १५८ ॥
 संसंभ्रमागतमात्यबाहुलयः सदःस्थितम् । सिंहासनमलंचक्रे प्रणतो राजपूरुषैः ॥ १५९ ॥
 करीन्द्रो जीवितो दिष्ट्या नरेन्द्रोऽपि समागतः । दुग्धेऽसौ शर्करापात इत्यूचानोऽमिलज्जनः ॥ १६० ॥

नेपां यथोचितालापप्रसादमभिवाञ्छताम् । नापकर्माद्यजनानो न करोति किमप्यसौ ॥ १६१ ॥
 सद्दर्शपागता देव्याः प्रियसख्योऽपि तादृशम् । लीलात्रिलासलालित्यरसं नासादयन्त्वतः ॥ १६२ ॥
 अपान्यः पालिनमाज्यराज्यः संभाषणं नहि । मानं प्रधानसामन्ता लभन्ते नापि नागराः ॥ १६३ ॥
 ते तादृशं नृपं दृष्ट्वा चिन्तयन्त्येव किं सुरः । दैत्यो वा राजरूपेण शून्यराज्यमधिष्ठितः ? ॥ १६४ ॥
 नैनच यदने पादौ येनास्य लगतः क्षितौ । निमेषश्च दृशोस्तेन चित्तचालः कुतोऽप्यसौ ॥ १६५ ॥
 चिन्तं विरहमंतमं कमलाचचनामृतैः । निर्वाण्यं चेद्विलमाल्यस्तं चेद्याऽऽनाययत् ततः ॥ १६६ ॥
 म हृदिपत्रुणो दध्यावहो ! मे मुपना विधिः । येनानीत इमां भूमिं मनसोऽपि सुदुर्लभाम् ॥ १६७ ॥
 गतीं भंभ्रान्तमुन्थाय मण्डयत्वामनादिकम् । दृष्ट्वा च तं पुनर्भूषं मूर्च्छितेव पतत्यथः ॥ १६८ ॥
 इत्का चेद्रीभिरुन्थाय क्रिमिदं देवि ! कथ्यताम् । नृपोऽप्याह कथं देवि ! मूर्च्छीयातो मद्भागमे ? ॥ १६९ ॥
 तदचःश्रमाणाः ज्ञानपहानिः माऽप्यचिन्तयन् । एव प्रिय इवेश्येत दाहं दत्ते तु वैरिचन् ॥ १७० ॥
 लब्धोपायाऽऽदद् देवी देव ! यावात्तगे मया । शुभागमाय वश्रण्ड्या उपयार्चितकं कुनम् ॥ १७१ ॥
 यथा देवि ! मण्डय न्वां यीक्षि दृष्ट्वाऽपि बह्वथम् । तदक्रुन्त्येक्षमाणा त्वां चण्ड्याऽहं पानिता भुवि १७२
 नन्नाममयं देव ! कथयिष्याम्यहं स्वयम् । इति दत्तोत्तरो रादशा भवनाद् निर्यथो नृपः ॥ १७३ ॥
 इत्यनेनं नं मनीं रानायाऽयं उपभूयत । मुचिरादागतं येन स्वापिने वीक्षने जनः ॥ १७४ ॥

यथा राजाऽपि नगरं दृष्ट्वा सुदितनागरम् । स्वस्थीभूतमनाः सर्वमालापयति पूर्ववत् ॥ १७५ ॥
 अन्योऽन्यमथ जल्पन्ति हस्तिशृङ्गारकारकाः । अहो ! शून्य इव स्वामी देशान्तरगमादभूत् ॥ १७६ ॥
 इत्याकर्ण्य सः दन्तीन्द्रोऽत्याकुलश्चिन्तयत्यहो ! । किमिदं हा ! द्विजो राज्ये मन्मूर्ख्या ललति ध्रुवम् १७७
 गुरुणा वारितेनाऽपि यद्विद्या दापिता मया । विप्राधमस्य तस्येदं शीघ्रमासादितं फलम् ॥ १७८ ॥
 अविश्वामयी नीलिमभ्यस्तां बालयतोऽस्मि यत् । त्रिस्मार्थं तस्य विश्वस्तस्तत् किञ्चिद् दैवतं ध्रुवम् १७९
 नीचोऽयुच्चैर्भवेद् दैवादुच्चोऽपि हि लघुर्भवेत् । सैव विद्या श्रियं तस्य कुरुते हरते मम ॥ १८० ॥
 कलभपरिवाराद्यं वस्तु कायानुगं भुवि । काये व्रजति तत्सर्वं परकीयं ममाऽभवत् ॥ १८१ ॥
 यथेहाध्यक्षतो दृष्टं तथाऽमुत्राऽपि देहिनः । कर्मैव सहगं तेन सुकृतं कुर्वते बुधाः ॥ १८२ ॥
 भवतु मातृकालीनं कुर्वे तावत् पलायनम् । मा ममाऽस्तु तदारोहे पापस्योपरि चूलिका ॥ १८३ ॥
 संप्रथार्येदमुत्कर्णो व्याकुञ्चितकरः करी । वेगेन गन्तुमारब्धो जज्ञे कलकलो महान् ॥ १८४ ॥
 पादचारा-ऽश्ववाराद्यैर्धावेऽनु सहस्रशः । अधिकाधिकगत्याऽस्य निर्विण्णस्तु न्यवर्तत ॥ १८५ ॥
 दूरारण्ये करी गत्वा श्रान्तो दध्यौ विषण्णधीः । क्व भ्रूसंज्ञाभवत्कार्यं राज्यं क्वेदं पलायनम् ? १८६ ॥
 किंवा स्तोत्रमिदं पुंसो दुर्बुद्धेः खलसङ्गिनः । इति चिन्ताब्धिध्रुत्-तृष्णा-तापैराचक्रमे नृपः ॥ १८७ ॥
 संप्राप्य वटदक्षस्य च्छायां विधुरबन्धुवत् । स्वस्थीभूतः क्षणं तत्र नरमेकं ददर्श सः ॥ १८८ ॥

यद् ददाति यदस्ति तदेव यनिनो धनम् । ज्ञेयं को वेत्ति कुत्राऽपि कस्याऽप्युपरिष्यति ? ॥ ९४८ ॥

उक्ते च—

मन्युः नगीम्नोपारं रथितारं धनं धरा । दुश्चारिणीव इमति स्वपति पुत्रवत्सलम् ॥ ९४९ ॥

एतन्नोहो भवेद् भुक्ते दत्ते परभवः शुभः । अभुक्ताऽदत्ते वित्ते तु वद कोऽत्र गुणो नृणाम् ? ॥ ९५० ॥

यस्यैतन्नाय ये नृदधी न धर्मस्योपकुर्वते । कृतघ्नानां परं तेषां गृहीते नाम को भुवि ? ॥ ९५१ ? ॥

पृथगां निधिते नागं यथा देवानेन फल्गम् । तथा ज्ञानयनादीनां परोपकृतिरिव हि ॥ ९५२ ॥

लक्ष्मीभयत्रागीर हस्यापि यदि वेऽपनि । भूयोचितगणाऽपत्यं वन्द्यनाद् भजति स्थितिम् ॥ ९५३ ॥

नास्तीनिमनवाभ्यामाद् भवेत् सर्वं सदायमन । शून्येन गुणितो येन लक्ष्मोऽप्येति शून्यताम् ॥ ९५४ ॥

वदाम्भोऽपि दानेन स्याऽनुमानेन शुभ्यति । न्यायपूर्वं यथा तेन बहुधापि कयाणकम् ॥ ९५५ ॥

दानेन मुक्तागानमंभवायाः बलु थियः । गुणोऽयमेव यद्दानं पात्रायागण्यपुण्यकृत् ॥ ९५६ ॥

आम्नां पापगतं दानमस्मान् माधागणादपि । तद्भवेऽप्यद्भुतं भाग्यं कुबेरस्यैव जायते ॥ ९५७ ॥

रुः कुबेरः कथं चामीनस्य भाग्यमिहाद्भुतम् ? । इति पृष्टो मुनिस्मेन कथयामासिवानिदम् ॥ ९५८ ॥

श्रीरिनाच्युनं राजा गुणाऽगोऽथ विभूतिभिः । कुबेर इव तन्नामीत् कुबेराख्यो धनाधिपः ॥ ९५९ ॥

श्रीशेराऽप्यदा दिव्यरूपोपविभूषणा । तामोऽहमि तमभ्येत्य निधि गुप्तमभापत ॥ ९६० ॥

अहो ! जागर्षि शेषे वा तच्छ्रुत्वोत्थाय संभ्रमात् । देवि ! जागर्षि काऽसि त्वमित्युक्ता तेन साऽवदत् ॥
 श्रीरहं सप्त पर्यायान् यावत्तव गृहे स्थिता । इदानीं गन्तुकामा तु त्वामाप्रष्टुमिहागता ॥ ९६२ ॥
 तन्निशम्य महाशोकसङ्कुलः सोऽवदत् पुनः । कथं त्यजसि मां देवि ! त्वयैव सकलं जगत् ? ॥ ९६३ ॥
 श्रीरुवाच महाभाग ! ममावस्थानकारणम् । भाग्यमेकं क्षयं तच्च जगाम तव याम्यतः ॥ ९६४ ॥
 सहसोत्पन्नबुद्धित्वादसौ हृष्टोऽभ्यधादथ । प्रसद्य तर्हि मे देवि ! तिष्ठ यत्सचतुष्टयम् ॥ ९६५ ॥
 आमिति प्रतिपद्याऽस्यां प्रयातायां यथागतम् । कुबेरो द्रुतमुत्थाप्य समस्तगृहमानुषान् ॥ ९६६ ॥
 निखातं प्रकटं द्रव्यं स्वर्णं रूप्यं तथाऽखिलम् । कांस्यदूष्यादि चाकृष्याऽचीकरत् सुमहोत्करान् ॥ ९६७ ॥
 प्रातरुद्धोषणापूर्वं सर्वेषामर्थिनां धनम् । अनाथ दुःस्थ-दीनानां स्वजनानामपीच्छताम् ॥ ९६८ ॥
 सर्वज्ञभवनादौ च धर्मकृत्ये तथाऽसुना । चतुर्भिर्दिवसैर्दत्तं भक्तशेषोऽभवद् यथा ॥ ९६९ ॥
 चतुर्थीहे मुदा जात्रच्छयानं जीर्णमञ्चके । निशि श्रीदेवताऽगत्य विलक्षा तमभाषत ॥ ९७० ॥
 अहो ! जागर्षि शेषे वा यावन्नैवोत्तरं ददौ । तथा तावदुपालब्धः स संभ्रान्त इवोत्थितः ? ॥ ९७१ ॥
 क्षम्यतां देवि ! न ज्ञाता दिनानामियतां यतः । निश्चिन्तस्य धनाभावात्सुखनिद्राऽद्य मेऽभवत् ॥ ९७२ ॥
 किं करोमीति जल्पन्तं श्रीरुचे ननु संप्रति । किं कार्यं येन बद्धाऽहं गत्वर्यपि त्वया दृढम् ? ॥ ९७३ ॥
 कुबेरोऽप्यब्रवीद् देवि ! कुर्वे कस्याऽपि बन्धनम् । नान्यस्याऽपि विशेषात् ते व्रजस्थानं यथेप्सितम् ॥ ९७४ ॥

देवता प्राद भो भद्र ! स्वेच्छया गमनं कृतः ? । पुण्यैः परब्रह्माया मे तानि तु त्वयि संप्रति ॥ ९७१ ॥
 तेन स्वप्नं मे स्थानं सोऽथ हृष्टोऽप्यवतया । अत्रवीद्विदमप्यस्तु किन्तु त्वं कथमेष्यसि ? ॥ ९७६ ॥
 श्रीगोचन्द्रपायंन सोऽसौ भद्र ! निगम्यताम् ? । श्रीदेव्या भवनेऽत्रावभूतवेषेण यो भवेत् ॥ ९७७ ॥
 निमन्त्र्य भोजयित्वाऽसौ मध्यापवर्गके त्वया । स्पृष्टव्यो लङ्घेन्नारी भविता स्वर्णपूरुषः ॥ ९७८ ॥

(युगम्)

तथा विधिना तेन देव्यादेगे कृते सति । सुवर्णपूरुषो जातः सण्डितोऽप्यधयो द्वि यः ॥ ९७९ ॥
 यदा तत्रागतः पादभालसायं कृत्वापितः । चञ्चद्दृष्टितया सर्वं वृत्तान्तं तमुद्वेधत ॥ ९८० ॥
 संऽपीपा गृहे लक्ष्मीरित्येव प्रजागते । तन्मृगिष्येऽहमप्येतदिति धृत्वा हृदि स्थितः ॥ ९८१ ॥
 सोऽपरा वादं वीक्ष्य नगं देवकुलस्थितम् । निमन्त्र्य भोजयित्वाऽत्राव लङ्घेन्न तम् ॥ ९८२ ॥
 यथास्य पान्मुचेः स चरन्त तथा नरः । यथा ध्रुत्वा न्यागभ्रास्त्राऽऽजसृक्तदायुषाः ॥ ९८३ ॥
 यदाऽपि तापितो यद्व्या वेः स राजो निरेदितः । पृष्टो गतां च वृत्तान्तं सर्वमाख्यातयानमौ ॥ ९८४ ॥
 हृदस्य गुरुं देव ! यथा स्वर्णनरोऽजनि । मयाऽपि तादृगं चक्रे फलमन्याहो न्यभत् ॥ ९८५ ॥
 यथाऽऽज्ञानं ह्येगस्त्वत् पृष्टो भवेत्त तानुमान । सोऽपि सर्वषिडं मूलाज्ञानचक्षे निवधणः ॥ ९८६ ॥
 यो गताऽजतन् गोपाद्वन्याऽहं यस्य मे पुरे । उदगाः सन्ति दातारः पुण्याऽद्याः सत्त्वभादिणः ॥ ९८७ ॥

राज्ञेति सत्कृतो बाढं मोचयित्वा च चण्डिलम् । कुबेरः स्वगृहे गत्वा धर्मकृत्यपरोऽभवत् ॥ ९८८ ॥
 ज्ञात्वा साधारणस्यांऽपि दानस्य महिमामिति । भाव्यं यथाल्पसंतुष्टैः पात्रदानपरैरनैः ॥ ९८९ ॥
 धनसार इति श्रुत्वा संविग्णः स्माऽऽह सुप्रभो ! । यद्येवं तन्ममाऽप्येतत्परिश्रहनियन्त्रणम् ॥ ९९० ॥
 वित्तं यदर्जयिष्येऽंशं चतुर्थं तस्य धारयन् । यावज्जीवमहं शेषं प्रदास्ये धर्मकर्मणि ॥ ९९१ ॥
 अनाभोगादिवर्जं च कथञ्चिज्ज्ञानता मया । अद्यप्रभृति न ग्राह्यो दोषः कस्याऽपि सन्नसन् ॥ ९९२ ॥
 प्रपन्नस्तेन चान्योऽपि गृहिधर्मो जिनोदितः । जन्मान्तरापारार्थं च केवली क्षामितो भृशम् ॥ ९९३ ॥
 अन्यत्र विहृते तस्मिन् सोऽपि श्रेष्ठी परिभ्रमन् । तामलिप्त्यां गतः पुर्यां वाणिज्यं कुरुते कृती ॥ ९९४ ॥
 भाषितादधिकं धर्मे व्ययन् वित्तमुपार्जितम् । जिनपूजादिना तत्र कञ्चित्कालं निनाय सः ॥ ९९५ ॥
 अन्यदा गृहमस्त्येकं व्यन्तरेणोद्वसीकृतम् । तत्र प्रतिमया तस्थौ धनसारः कथञ्चन ॥ ९९६ ॥
 देवोऽथ कुपितो नानारूपैस्तस्याऽतिभीषणैः । उपसर्गं व्यधात् तावद् यावत् सूरः समुद्रतः ॥ ९९७ ॥
 विकाशिकमलच्छायं शमश्रीशोभितं मुखम् । मेरुधीरं मनश्चाऽस्य दृष्ट्वा हृष्टः सुरोऽवदत् ॥ ९९८ ॥
 धन्योऽसि त्वं महाभाग ! धन्या च जननी तव । यस्यैवं गृहिणोऽप्यासीद् विकारोऽन्तर्वहिनं हि ॥ ९९९ ॥
 तुष्टोऽस्मि किञ्चिद्याचस्व पुनः पुनरितीरिते । स यावन्नोत्तरं दत्ते तावद् भूयः सुरो जगौ ॥ १००० ॥

यथापि त्वं निर्गदोगसि तथाऽपि वचना मम । मथुरां गच्छ तत्र त्वं प्राग्ज्जावी महद्विक्रः ॥ १००१ ॥
 मथुरा अर्पयित्वा च त्रगामाऽऽगमं सुरः । प्रतिमां पारयित्वा च श्रेष्ठी चिन्तितवानिदम् ॥ १००२ ॥
 धर्मन मम किं तेनाऽथवा भवतु येन तम् । दानतः स्वस्य कर्पण्यरुलङ्घं मार्जयास्यहम् ? ॥ १००३ ॥
 इति कृत्वा गतः पुर्यां मथुरायां भिजे गृहम् । यावत्तत्र निधानेषु तन्सर्वं द्रव्यमीक्षते ॥ १००४ ॥
 देशान्तरं गत चाऽपि प्रत्यायाति दिने दिने । जनेन भक्षितं यच्च तद्रूप्यासादयेन् मुखात् ॥ १००५ ॥
 पयं च भिक्षित्वाऽन्य पत्राऽपि कोटयः । मयः फलन्ति पुण्यानि शुभभावकृतानि यन् ॥ १००६ ॥
 नरं याचयाम्यं दृष्ट्वा लक्ष्मिर्भानेन नटयति । तस्यागमुभयं तोषात् प्रौढस्त्रीवाऽतिरज्यते ॥ १००७ ॥
 तत्र तुरं नवमेन क्वाभिनं जिनपट्टिरम् । यत्पताकाऽस्य कालुष्यं हत्वा गद्वेव राजते ॥ १००८ ॥
 र्वाणीदरे च दत्तानि रिजानि वदन्तो गृढा । साम्यं यज्जानपुण्यस्य नाम्भाधि-नभसोऽरिष ॥ १००९ ॥
 मंये सान्मल्यं यत्कंके मयेधर्मोपमं स्मृतम् । दयादानं च दीनादौ सर्वत्रौचित्यगालिना ॥ १०१० ॥
 अन्याय न्यायभेदेन चतुर्भेदी धने तवः । मतां सर्वत्रिषो भद्रो न्यायार्जितस्य सचयान् ॥ १०११ ॥
 इति संतोषो दानान् क्लीन्धिषां मपज्यं मः । स्थापयित्वा मुनं गेहे पर्यन्तेऽनगनं व्यथान् ॥ १०१२ ॥
 गृढवा रिपय मीमांसे विमाने चाऽऽत्थमथे । चतुर्ण्योपमायुक्तो वभूव मुग्धमचमः ॥ १०१३ ॥
 वाऽऽन्याया विदेदान्येभेते मुहुलममपदम् । प्राप्य कृले तपः कृत्वा मोक्षमौल्यं समेभ्यति ॥ १०१४ ॥

फलं परिग्रहस्यैवं ग्रहे मोक्षे च वर्णितम् । दोषरूपं गुणमयं तद् द्वयं हृदि धार्यताम् ॥ १०१५ ॥
 आस्तां बाह्यगतोऽयं यत् क्लेशहेतुः परिग्रहः । अस्यातिलौल्यताध्यानादाप्यनर्थः प्रजायते ॥ १०१६ ॥
 यथा कार्पटिकः कोऽपि भिक्षासक्तुष्टुतं घटम् । विमुच्य निजपादान्ते शून्यदेवकुलेऽस्वपीत् ॥ १०१७ ॥
 तत्र जाग्रदिदं दध्याविमान् विक्रीय सक्तुकान् । यन्मूलेन ग्रहीष्येऽहमजां सापत्यया तथा ॥ १०१८ ॥
 धेनुं धेन्वा च महिषीं तथाऽपि वरवाजिनीम् । तस्याः किशोरकैर्दिव्यैर्बहु द्रव्यं भविष्यति ॥ १०१९ ॥
 तेनाऽथ कारयिष्यामि सौधमुच्चं मनोहरम् । सचित्रशालिकालिन्दमत्तवारणजालकम् ॥ १०२० ॥
 तत्र शय्यासनाद्यं च संस्थाप्य सदुपस्करम् । मेलयित्वा परीवारं निमन्त्र्य स्वजनं जनम् ॥ १०२१ ॥
 सुतामुत्तमत्रिप्रस्य परिणेष्यामि सुन्दरीम् । सर्वलक्षणसंपूर्णस्तस्याश्च भविता सुतः ॥ १०२२ ॥
 बहुद्रव्यागमे जाते कृते वर्धापनोत्सवे । मनोरथशतैः सार्धं वृद्धिं यास्यति स क्रमात् ॥ ११२३ ॥
 अन्यदा बहिरायातः सुतं दृष्ट्वा गृहाङ्गणे । रुदन्तं कुपितो भार्यमाहनिष्येऽहमंद्हिणा ॥ १०२४ ॥
 इत्यावेशगतो दृष्ट्वा साक्षात्पादप्रहारतः । घटं भग्नं गतान् सक्तून् शुशीच स भृशं बटुः ॥ १०२५ ॥
 विवेकिभिरिति ज्ञात्वा परिग्रहनियन्त्रणम् । कार्यं येन लघुर्जावस्तरत्येव भवोदधिम् ॥ १०२६ ॥
 एवमुक्तानि पश्चाऽप्यणुव्रतानि निदर्शनैः । राजमार्गसमान्येभिः शनैर्याति शिवं गृही ॥ १०२७ ॥
 स्थूलसूक्ष्मविभेदेन सर्वथा पालितानि तु । स्युरेतान्येव हि महाव्रतानि यतिनामिह ॥ १०२८ ॥

अपीभिः शीघ्रपामन्नपार्गतुल्यैरितिज्ञेत् । सिद्धिं तत्र यथाशक्ति यतितव्यं ततो ब्रुवैः ॥ १०२९ ॥
 उनि तस्य मुनेरौचोऽद्भुत्यन्त वद्वयो जनाः । नियमाभिग्रहं देवविरतिं च प्रपेदिरे ॥ १०३० ॥
 राज्ञा किरणरोगस्यु निरक्तान्पा सुसोच्चिक्रुः । देहायं निमुखीभूय परमायेषना अभूत् ॥ १०३१ ॥
 नत्मानपदंके भस्ते गुल्फा शान्तिशयतः । निजे रात्र्यं प्रथानेन व्याप्तमात्मा प्रपश्यति ॥ १०३२ ॥
 तत्र द्रुपे कथाऽर्थाध हृदये स विभावयत । क्षणपेकं महानन्दाज्जीविन्मुक्त उवाऽभवत् ॥ १०३३ ॥

(युग्मम्)

पाया गोरु-भय-क्रोप-पोड-पटाऽन्विताः । ये वाञ्छन्ति कथापर्यं ताममास्ते नरायमाः ॥ १०३४ ॥
 ये रागगन्धपनयो विपेकपिकला नराः । कथापिच्छन्ति कापस्य राजमास्ते विमध्यमाः ॥ १०३५ ॥
 ये चोक्तदयमाक्षाः क्विञ्चिन्मरचयुता नराः । कथापिच्छन्ति संकृर्णा जेयास्ते त्रसमध्यमाः ॥ १०३६ ॥
 पोपहाई क्तानेन नेलमाऽपिच्छपनि ये । शुद्धां भयेकथामेकां सात्त्विकास्ते नरोत्तमाः ॥ १०३७ ॥
 तथा

तर्षातनाऽनैः पागोऽज्ञानाऽर्थकृच्छ्रियुः । रजोतनादौ गगधं मरणाद्धमं पतिः स्थिरा ॥ १०३८ ॥
 इत्याथ तात्परिभूमत्तान यतनमपिपः । चाहं तरोपदेगेनाऽबुगुणोऽहं न्वया मुने ! ॥ १०३९ ॥

निमित्तमात्रतां योऽपि धर्मं सर्वज्ञभाषिते । प्रतिपद्येत जीवस्य सोऽपि धर्मगुरुर्मतः ॥ १०४० ॥
 भवानिव विशेषेण हेतूदाहरणैर्युतम् । क इदं तत्त्वमाख्याति तत् त्वं मे शरणं मुने ! ? ॥ १०४१ ॥
 इत्युक्त्वा भवने गत्वा कृत्यमाख्याय मन्त्रिणाम् । संबोध्य नन्दने राज्यभारमारोपयद् नृपः ॥ १०४२ ॥
 स्वयं सुरगुरोः पार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे । दुष्कर्मशस्त्रमुद्धर्तुमयस्कान्तमणिप्रभाम् ॥ १०४३ ॥
 ज्ञानात्मा विदितोत्सर्गाऽपवादविधिरागमात् । गीतार्थश्च क्रमाज्ज्ञे श्रुतस्कन्ध इवाज्ञवान् ॥ १०४४ ॥
 गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारं प्रतिपद्य सः । आकाशगमनेनागात् पुष्करद्वीपमन्यदा ॥ १०४५ ॥
 शाश्वतानर्हतस्तत्र नत्वा वैताल्यसन्निधौ । प्रदेशे हिमशैलस्य स तस्थौ प्रतिमाधरः ॥ १०४६ ॥
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषहान् । साम्यमद्यमनाः कालं स तत्रागमयन्मुनिः ॥ १०४७ ॥
 सोऽपि जीवः कुर्कुटाहेरुदृष्ट्य नरकात् ततः । हेमाद्रेर्गङ्गरे तस्य महाहिरुदपद्यत ॥ १०४८ ॥
 दोर्दण्ड इव कालस्य जन्तून् कवलयन् बहून् । आहारार्थं स वभ्राम वने तस्मिन्नहर्निशम् ॥ १०४९ ॥
 अन्यदा पर्यटन् सोऽहिर्निकुञ्जस्थमुदैक्षत । ध्यानैकतानं किरणवेगर्षिं स्तम्भवत् स्थितम् ॥ १०५० ॥
 सद्यः प्रागजन्मवैरेण सोऽतिकोपारुणेक्षणः । भोगेनावेष्टयत् साधुं चन्दनदुमिवाथ तम् ॥ १०५१ ॥
 दंष्ट्राभिर्विषभीष्माभिर्दन्दशूको ददंश सः । मुनिं स्थानेषु भूयस्सु देशेषु प्रक्षरन् विषम् ॥ १०५२ ॥

कर्मो च म मृतिरोदपं रूपशयाय मे । मुद्रपराणी नेनाहिनीपरागी मनागपि ॥ १०५३ ॥
 जीर्णित्वागपि चिरं रूपशयः कायो मया मनु । सोऽयं च विहितोऽनेन कृतकृत्योऽस्मि सर्वथा ॥ १०५४ ॥
 यान्येव्याच्छेतेना रुन्वा अपयिन्वाऽगिलं जगत् । तपस्कारं स्मरन् धर्मशानी सोऽनगने व्ययान् ॥ १०५५ ॥
 देवभक्तिपरुषोऽस्यान् कायं तपससाऽपि च । अच्युतस्थितियोग्यानां शीलमच्युतमेव तन् ॥ १०५६ ॥
 मुन्वा म द्राष्टवो रूपे आर्षिगल्पणवेस्थितिः । अभूज्जन्मद्रुमात्रर्चे विधाने प्रारः सुरः ॥ १०५७ ॥
 मुगपयन्मदा तत्र विद्वयन विपिरिद्धिभिः । मेढयमानः सुरस्यान्म कालमनिवाहयन् ॥ १०५८ ॥
 रूपाद्रिस्तके भाम्यन सोऽयदितेवविरिना । दश्यां धुपप्रभां प्राप सप्तदशार्णवेस्थितिः ॥ १०५९ ॥
 सप्तशाने विच्छगो यत्र कृत्यन्ते वज्रमुद्गारैः । पच्यन्ते कृण्डकुम्भीषु छिद्यन्ते निगिनाऽसिभिः ॥ १०६० ॥
 कर्मविद्विद्यिने भद्राने सोऽयं तुहैः । महायन्त्रेषु पीड्यन्ते पाशयन्ते गलिने त्रपु ॥ १०६१ ॥
 भयोश्चेत्तु योऽयन्ते आमृताव्यन्ते शिञ्जतले । छिद्यन्ते वरिः कृण्डेषु स्थायन्ते तप्तपुच्छिषु ॥ १०६२ ॥
 शोऽन्यथागतं नित्यपयोऽन्याभ्यां कृतं च यत् । वेदयन्ते महादुःखं नागका गादुपन्मगाः ॥ १०६३ ॥
 मा विद्विद्यन्तान्नाः स्त्रीनां नागकरोदनाः । स तनानुभवंस्तस्यो मुलांशिनोऽव्यच्युम्बितः ॥ १०६४ ॥
 विना माः शारीर्यपः गगणं स्यात्तपो जगत्त्रयाणां मत्प्रपाऽनितिनतश्रेयोऽलनाऽण्डपः ।

प्रत्यक्षश्च शिवैकपूर्णकलशश्चित्रं व्ययेऽप्यक्षयः श्रेयः पार्थ्वजिनस्तनोतु भवतां भावैकगम्यो विभुः॥१०६५॥
इति श्रीकालिकाचार्यसन्तानीयश्रीभावदेवसूरिविरचिते श्रीपार्थ्वनाथचरित्रे महाकाव्ये भावाङ्केऽष्टसर्गे श्रीपार्थ्वनाथचतुर्थ-
पञ्चमभववर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।

—००५०५०—

अर्हम्

अथ तृतीयः सर्गः ।

इतश्च जम्बूद्वीपेऽस्मिन् प्रत्यग्विदेहभूषणे । सुगन्धे विजयेऽस्त्युच्चैः पुरी नाम्ना शुभंकरा ॥ १ ॥
कल्पद्रुमसमैर्दातुर्नैर्या देवमन्दिरैः । अप्सरस्तुल्यनारीभिः सुमनोर्भर्मनोरमा ॥ २ ॥
अमृतैः स्वच्छमधुरैर्मणिभिः स्फुरदंशुभिः । न्यासीकृतमिध स्वस्याः पुरः सारं विडौजसां ॥ ३ ॥
मणीमयगृहोल्लासिप्रभाजालजलाशये । यस्यां निशि विराजन्ते कुमुदानीव तारकाः ॥ ४ ॥
तत्राद्भुतगुणो वज्रवीर्यनामा वृपोऽभवत् । रञ्जयामास यो विश्वं कीर्त्या धवलयन्त्रपि ॥ ५ ॥
प्रतापदहनज्वालाकलापग्लपिता भृशम् । सौम्यतां दधिरे यस्य वने वृक्षा इवाऽरयः ॥ ६ ॥

१ इन्द्रेण ।

तस्य लक्ष्मीवती नाम प्रिया सौभाग्ययोगतः । समस्तयुवतीमध्ये या श्रीरिव धुरि स्थिता ॥ ७ ॥
 लज्जा-विनय-मायुर्यप्रमुखैर्विचित्रैर्गुणैः । शुशुभे या सदाभोजैः सरसीवाऽमलाशया ॥ ८ ॥
 जीवः किरणवेगस्य च्युत्वा पूर्णायुरच्युतात् । देव्या अघातरत् तस्याः कुक्षितीरे मरालवत् ॥ ९ ॥
 साऽऽमृत समये पुत्रमुत्तमस्वसमूचितम् । धरणीभूषणं विश्वदृक्चक्रोरसुधाकरम् ॥ १० ॥
 निवृत्ते सूतके जाने वर्षापनमहोत्सवे । वज्रनाभ इति स्पष्टं तस्य नाम प्रतिष्ठितम् ॥ ११ ॥
 आनन्देन समं पित्रोर्विधिष्णुः पुण्यपुद्गलैः । वर्त्तमानः स कौमार्ये ग्राहितः सकलाः कलाः ॥ १२ ॥
 कलाकलापसम्पन्नः शशवि स न केवलम् । कुलव्योमोज्ज्वलं चक्रे हर्षं कुवलयेऽप्यथात् ॥ १३ ॥
 स क्रमाद्दुदयन्नेवं प्रापत्तारुण्यमुज्ज्वलम् । प्रवलतरुणीनेत्रविश्रान्तिवहुलदुमम् ॥ १४ ॥
 तद्वशेन च विस्तीर्णा तस्य दृष्ट्या समं मतिः । विक्रमेण समं वक्षःस्थलं चोपचयं ययौ ॥ १५ ॥
 कृशत्वमुदरं प्राप क्रोधलोभादिभिः सह । सदाचारकिचारेण प्रससार भुजाबलम् ॥ १६ ॥
 शस्त्र-शास्त्रविनेदेन कलाकाव्यरसेन च । अतुच्छस्वच्छधीः क्रीडन् स न कस्य हृदि स्थितः ? ॥ १७ ॥
 अन्यदा वज्रदेशेन्द्रश्चन्द्रकान्तो निजाङ्गजाम् । प्रदातुं वज्रनाभाय वज्रवीर्यमुपारुथत् ॥ १८ ॥
 तामथोदवहत् कन्यां कुमारो विजयाभिधाम् । रूपेण जितकामत्वाद् दिव्यास्त्रमिव मान्मथम् ॥ १९ ॥
 सद्वितीयोऽप्यसावेत्रमद्वितीयोऽभवद् ध्रुवम् । बुद्धौ धर्मविधौ दाने माने च विनये नये ॥ २० ॥

अन्यदा स्वपितुर्द्विष्टस्तस्य मातुलनन्दनः । तत्रागत्य कुवेराख्यः कुमारस्यान्तिके स्थितः ॥ २१ ॥
 नास्तिवादी स च प्रायः कुमारं धर्मसादरम् । वीक्ष्यावादीदहो ! मुग्ध ! क्रियेषा कष्टकल्पना ? ॥ २२ ॥
 केन त्वं विप्रलब्धोऽसि यद् धर्मात् सुगतिर्भवेत् ? । तदेव हि सुखं दुःखं यत् साक्षादिह दृश्यते ॥ २३ ॥
 मनो-वचन-कायानां ततस्त्वं पूरयेष्वितम् । गुणधर्माऽवाधयेत्थं लब्धं मा हारयेः सुखम् ॥ २४ ॥
 इत्यादि राज्ञः श्रुत्वा दध्नौ तूष्णीमिहोत्तरम् । मतिभ्रंशाय संवादः कुग्रहशहिलैः सह ॥ २५ ॥
 अस्याऽकल्याणमित्रत्वं मद्ग्रन्थोरपि धिक् कथम् ? । तदेनं बोधयिष्यामि कुतोऽपि ज्ञानिनो मुनेः ॥ २६ ॥
 अन्यदा लोकचन्द्राख्यः सूरिर्भूगिमुनिश्रितः । बहिस्तत्राययौ ज्ञानतपःश्रीवेषिसङ्गमः ॥ २७ ॥
 तमुद्यानस्थितं श्रुत्वा कुमारः सपरिच्छदः । कुवेरसहितोऽगच्छदतुच्छान्भाऽभिवन्दिताम् ॥ २८ ॥
 विधिना शुद्धभावेन ववन्दे स मुनीश्वरम् । कुमारस्योपरोधेन कुवेरोऽपि ननाम तम् ॥ २९ ॥
 उपविष्टे यथास्थानं कुमारप्रमुखे जने । धर्मोद्यानसुधाकुल्यां प्रारभे देशनां मुनिः ॥ ३० ॥
 इह प्रकृत्या स्वच्छोऽपि जीवः कर्ममलावृतः । लभते विविधं दुःखं भ्राम्यन् गतिचतुष्टये ॥ ३१ ॥
 तच्च कर्माऽपृथा ज्ञान दर्शनावरणे तथा । मोहनीयं वेद्यमायुर्नामगोत्राऽन्तरायकम् ॥ ३२ ॥
 मति श्रुताऽवधि-मनःपर्यायं केवलतात्मकम् । ज्ञानं पञ्चविधं तस्यावरणं चापि पञ्चधा ॥ ३३ ॥
 अचक्षु-श्चक्षु-रवधि-केवलं दर्शनावृति । निद्रा पञ्चेति नवधा दर्शनावरणं भवेत् ॥ ३४ ॥

कषायाः षोडशभिदास्त्रिके मिथ्यात्व-वेदयोः । हास्यादिषट्कं मोहः स्याद्ऽष्टाविंशतिनिर्मितः ॥ ३५ ॥
 सुखे दुःखे द्विधा वेद्यमायुः कर्म चतुर्विधम् । तिर्यग्-नारक-र्गिर्वाण-मनुष्यगतिभेदनः ॥ ३६ ॥
 अप्यनेकविधं नाम शुभाशुभविभेदनः । द्विविधं गोत्रमथुच्चैर्नीचैर्भेदाद् द्विधा भवेत् ॥ ३७ ॥
 दान-लाभयोर्वीर्यस्य तथा भोगो-पभोगयोः । प्रत्यूहकरणात् पञ्चविधं कर्मन्तरायकम् ॥ ३८ ॥
 प्रतिक्लृप्तया द्वेषादन्तरायादपह्नुवात् । ज्ञान-दर्शनयोर्जीवो ब्रह्मात्यावरणद्वयम् ॥ ३९ ॥
 अनुकम्पा-त्रतोद्योग-गुरुभक्ति क्षमादिभिः । सुवेद्यं बध्यते कर्म दुःखवेद्यं तथेतैः ॥ ४० ॥
 सर्वज्ञ गुरुसङ्घादौ मत्यनीकतया भृशम् । दर्शनमोहनीयं स्यादनन्तभवकारकम् ॥ ४१ ॥
 राग-द्वेष-महामोहयुतस्तीव्ररुपायभृत् । देश-सर्वचरित्राख्यमोहनीयस्य बन्धकः ॥ ४२ ॥
 मिथ्यादृष्टिः कुशीलश्च महारम्भपरिश्रहः । पापः क्रूरपरीणामो नारकायुर्निबन्धकः ॥ ४३ ॥
 उन्मार्गदेशको मार्गनाशको बहुमायिकः । शठदृष्टिः सशल्यश्च तिर्यग्योन्यायुरर्जयेत् ॥ ४४ ॥
 प्रकृत्याऽल्पकषायो यः शील-संयमवर्जितः । दानशीलो मनुष्यायुर्गुणैर्वध्नाति मध्यमैः ॥ ४५ ॥
 अकामनिर्जरा-बालतपो-ऽणुव्रत-सुव्रतैः । जीवो ब्रह्माति देवायुः सम्यग्दृष्टिश्च यो भवेत् ॥ ४६ ॥
 मनो-वचन-कायेषु वक्रो गौरवलम्पटः । अशुभं नाम ब्रह्माति शुभं तदितैरैः पुनः ॥ ४७ ॥
 गुणैषी निर्मदो भक्तो हर्षदाद्यागमप्रियः । लचैर्गोत्रं निबध्नाति नीचैस्तु तद्विपर्ययात् ॥ ४८ ॥

हिंसाद्यभिरतो मोक्ष-जिनपूजादिविघ्नकृत् । अर्जयत्यन्तरायाख्यं कर्माभीष्टार्थवाधकम् ॥ ४९ ॥
 कोटाकोट्यः सागराणां मोहनीयस्य सप्ततिः । चतुर्णां ताः पुनस्त्रिंशद् विंशतिर्नाम-गोत्रयोः ॥ ५० ॥
 आयुषस्तु त्रयस्त्रिंशत् सागरा एव केवलाः । उत्कृष्टा स्थितिरित्येवमष्टानामपि कर्मणाम् ॥ ५१ ॥
 जघन्या सा तु वेद्यस्य मुहूर्तो द्वादश स्मृताः । नास्त्रो गोत्रस्य चाष्टान्तमुहूर्ते शेषकर्मणाम् ॥ ५२ ॥
 यथाप्रवृत्तिक्रणात् कर्माण्यान्माऽखिलान्यपि । अस्यैककोटाकोट्यन्तः स्थितीनि कुरुते सदा ॥ ५३ ॥
 अपूर्वकरणत् तेषां तदा ग्रन्थिं भिनत्त्यसौ । प्राप्यानिवृत्तिकरणं सम्यक्त्वं लभते ततः ॥ ५४ ॥
 तेन प्राप्यामृतेनेव सच्चैतन्यं सुखीभवेत् । लब्ध्वास्वाद इवाधत्ते जिनधर्मे मनः शनैः ॥ ५५ ॥
 ग्रहस्थ-यतिधर्मं च प्रवृज्या प्राप्नुवन्नथ । धौतकर्ममलस्तेन लभते परमं पदम् ॥ ५६ ॥
 अतो धन्यः स सम्यक्त्वरत्नं स्फुरति यद्बुद्धि । स तु धन्यतमो यस्तदुत्तरोत्तरतां नयेत् ॥ ५७ ॥
 स एव पुरुषः सार्थनामा शेषास्तु विभ्रति । स्वाख्यां छित्थ-डवित्थादिशब्दा इव निरर्थिकाम् ॥ ५८ ॥
 श्रुत्वा कुबेरस्तर्पित् स्फुरदोष्णपुटो जगौ । आचार्य ! सर्वमप्येतदसंबद्धं तत्रोदितम् ॥ ५९ ॥
 यत्रासौ धर्मकर्मादिगुणौघः स्थाप्यते त्वया । तावत् स एव नास्यात्मा निराधारा हता गुणाः ६० ॥
 यतस्तदेव सदस्तु यः स्यादिन्द्रियगोचरः । न चायमिन्द्रियग्राह्यो जीवस्तस्मान्न विद्यते ॥ ६१ ॥
 तथा चोक्तम्--

समस्तवस्तुविस्तारग्राहिभिश्चक्षुरादिभिः । यन्न संवेद्यते तन्न विद्यते वियद्बज्रवत् ॥ ६२ ॥
चेतनाव्यवहारस्तु तथा देहादिसंस्थितिः । पृथ्व्यादिभूतसङ्घातपरिणामो हि केवलम् ॥ ६३ ॥
तस्माद्धर्मक्रिया व्यर्थमावाधाकारिणो गुणाः । न च तेषां फलं साक्षादीक्ष्यते ह्यत्र किञ्चन ॥ ६४ ॥
किञ्च कष्टात् तपस्यादेः कथङ्कारं सुखं भवेत् ? । कारणैः सहशं कार्यं फलं बीजानुगं च यत् ॥ ६५ ॥
ज्ञानतात्मा मुनिरप्यूचे देवानांप्रिय ! यत्त्वया । उक्तं स्वोक्तिविरुद्धं तद् माता वन्द्यादिवाक्यवत् ॥ ६६ ॥
यतो येन प्रमाणेन जीवाऽभावस्त्वयोरुच्यते । तदस्ति नास्ति वा तत्रास्तित्वं तावत्तवाऽघटम् ॥ ६७ ॥
ज्ञानरूपप्रमाणं हि न स्यादिन्द्रियगोचरः । नास्तिपक्षे तु तदकिञ्चित्करं शशशृङ्गवत् ॥ ६८ ॥

किञ्च,

सन्ति रूपादयो भावा यथान्ध-बधिरादिभिः । अनुपलब्धा अप्येते तदन्यैरुपलम्भतः ॥ ६९ ॥
तथात्मा चर्मदृष्टीनामदृष्टोऽप्येष विद्यते । प्रत्यक्षत्वात् त्रिकालेऽपि परमज्ञानचक्षुषाम् ॥ ७० ॥

यत उक्तम्—

अनिन्द्रियगुणं जीवमग्राह्यं मांसचक्षुषाम् । सिद्धाः पश्यन्ति सर्वज्ञा ज्ञानसिद्धाश्च साधवः ॥ ७१ ॥
यच्च पृथ्व्यादिसङ्घाताच्चैतना गदिता त्वया । तेषां प्रत्येकचैतन्यात् समुदायेऽपि सा भवेत् ॥ ७२ ॥
वालुकायामसत् तैलं वालुकाघाणकेऽपि न । अत एकेन्द्रिया जीवाः सिद्धाः पृथ्व्यादयः स्फुटम् ॥ ७३ ॥

तस्माज्ज्ञानादिधर्मभ्यो भिन्नाभिन्नविष्टिमान् । यथोक्तकर्मणः कर्त्ता भोक्ता कर्मफलस्य च ॥ ७४ ॥
 चैतन्यलक्षणो जीवो मन्तव्यः सर्वथा बुधैः । सति तस्मिन् गुणाधारे धर्मकर्मद्यसिद्ध्यत ॥ ७५ ॥
 गत्यादिचेष्टयाऽप्येष देही देहेऽनुमीयते । अन्वय-व्यतिरेकाभ्यां ध्वजाक्षोभेन वातवत् ॥ ७६ ॥
 यथा भूमिगतं बीजमङ्कुरादनुमीयते । सुख-दुःखात् तथा प्राच्यधर्माऽ-धर्मविनिश्चयः ॥ ७७ ॥
 तथाहि-सच्चिन्नाशालिकारम्ये विचित्रमणिकुट्टिमे । दिव्योल्लोचे वसन्त्येके सौधे सद्बन्धवासिते ॥ ७८ ॥
 अन्ये बिलरजःकीर्णे लताजालसमाकुले । दृश्यन्ते दुःस्थिताः संसर्कलिञ्जगृहके सदा ॥ ७९ ॥
 एके मृष्टान्नपकान्नद्राक्षापानादिभोजिनः । कर्पूरमिश्रनाम्बूलमुखा भुञ्जन्त्यहो ! सुखम् ॥ ८० ॥
 अन्ये परमुखापेक्षा बुभुक्षाक्षामकुक्षयः । अकाले कष्टसंप्राप्तं कदन्नं कापि भुञ्जते ॥ ८१ ॥
 एकेऽत्युदारश्रुङ्गाराः सारमाल्यविलेपनाः । दिव्ययानपरीवाराः क्रीडन्ति स्मरसूर्त्तयः ॥ ८२ ॥
 अन्ये तु दीनवदना धनस्वजनवर्जिताः । दुर्दशा मलदुर्गन्धा भ्रमन्ति किल नारकाः ॥ ८३ ॥
 सुगीतैस्तूलिकास्वेके वीणानादमनोहरैः । लब्धनिद्रासुखाः प्रातः शङ्खनादेन जाग्रति ॥ ८४ ॥
 शृण्वन्तो जम्बूकोलूकध्वनिमन्ये खरावनौ । स्वापित्वा गतनिद्राः स्रुः क्षुधार्त्तशिशुकस्वरैः ॥ ८५ ॥
 धर्माऽ-धर्मफलं वीक्ष्य साक्षादिति शुभाशुभम् । कष्टसाध्योऽपि कर्त्तव्यः सद्धर्मोऽनन्तशर्मणे ॥ ८६ ॥

१. तत्सत्त्वे तत्स्वसन्वयः, तदभावे तदभावो व्यतिरेकः । २. कलिञ्जः कटः ।

तयोर्ज्येष्ठोऽवद् देव ! रात्रावद्य मया लघोः । सोदरस्य पुरः ख्यातं स्वचरित्रकथानकम् ॥८४७॥
तच्छ्रुत्वा काऽपि सार्थस्त्री द्रुतमागत्य सन्निधौ । युवां पुत्रौ ममेत्युत्त्वाऽस्मत्कण्ठलिताऽरुद्त् ॥८४८॥
सार्थेश ! वद भोः ! सत्यं कैषा किंवा करोति ते ? । पृष्टे राज्ञेति सोऽवादीद् देव ! पृथ्वीपुरान्मया ८४९
आनीता सत्यमेवैतद्गृहे कर्म करोति मे । कुलं तु विमलं तस्याः सतीत्वेनाऽनुभीकते ॥८५०॥

(युग्मम्)

ततः प्रैषीन्नरानेषा संवोध्यानीयतामिह । बलात्कारस्तु नो कार्यः शिक्षयित्वेति भूपतिः ॥८५१॥
तेऽपि गत्वा वलित्वा च शशंसुर्देव ! नैति सा । केवलं काऽपि नैष्यामीत्युदित्वाऽभूद्धोधोमुखी ॥८५२॥
अथ सद्यः स्वयं राजा राजपाटीमिषाद् बहिः । गत्वा व्याघ्रुख्य सार्थान्तः सार्थेशाचासमागतः ॥८५३॥
भद्रासनोपविष्टस्य तस्य हृगोचरं गता । राज्ञी तत्रैकदेशस्था कुचेलाऽतीवदुर्बला ॥ ८५४ ॥
असंस्कृतवपुर्दाना तद्दिने तु विशेषतः । अपास्ताऽशेषकर्तव्या पुत्रग्रहमहार्तितः ॥ ८५५ ॥

(युग्मम्)

चिरात् तत्तादृशावस्थां दृष्ट्वा मदनवल्लभाम् । लज्जया यदि नाक्रन्दं चकार धरणीधवः ॥ ८५६ ॥
उवाच मद्ने ! देवि ! किं मां त्वं नोपलक्षसे । इत्युक्त्वा प्रत्यभिज्ञाय स्वपतिं सहसैव सा ? ॥ ८५७ ॥
हर्षो-त्सुक्य-त्रपा-जाड्य-वितर्कादिरसैर्भृशम् । संकीर्णमानसा तस्यौ पत्युः पादापितेक्षणा ॥ ८५८ ॥

निपत्य षादयोः सौमदेवोऽप्यमलमानसः । क्षयथासास तां भीतो गर्हयन् निजदुष्कृतम् ॥ ८५९ ॥
 ययाचे चाऽभयं देवीं साऽप्यनल्पस्त्रभावतः । तत्तस्मै दापयामास कुपितादपि भूपतेः ॥ ८६० ॥
 अथ राजा विधाप्यैनां चारुनेपथ्यभूषिताम् । पुरो न्यस्य करिस्कन्धारुहस्तूर्यमहारवैः ॥ ८६१ ॥
 राजचिह्नाश्रितो नव्यपरिणीत इवोच्चकैः । वक्ष्यमाणः पुरस्त्रीभिरगाद्धवलमन्दिरम् ॥ ८६२ ॥

(युग्मम्)

कीर्तिपाल-महीपालाव्याकार्य सुताबुधौ । सस्नेहं दृढमालिङ्गच चकार विषयाधिपौ ॥ ८६३ ॥
 मिलितानां चिरात्तेषामेकत्र स्वस्थचेतसाम् । आत्मीयाऽऽत्मीयवृत्तान्तप्रश्नाख्यानविधायिनाम् ॥ ८६४ ॥
 अनुभूतमहादुःखादसंख्यं यदभूत् सुखम् । तत्त एव स्म जानन्ति केवली वा न चाऽपरः ॥ ८६५ ॥
 प्राचीनदुष्कृतेनैव वियुक्तमखिलं पुनः । शीलसत्त्वप्रभावेण मिलितं च कुटुम्बकम् ॥ ८६६ ॥

इत्थ—

न्यस्य सिंहासने स्वामिपादुके तत्तदाज्ञया । मन्त्री धारापुरे राज्यं तथैव निरवाहयत् ॥ ८६७ ॥
 ज्ञात्वाऽथ नाथवृत्तान्तं सुबुद्धिः श्रीपुराभिधे । पुरे समर्प्य विज्ञप्तिं प्राहिणोद् निजपूरुषम् ॥ ८६८ ॥
 निर्विलम्बमसौ गत्वा तत्र वेत्रिनिवेदितः । नृपमानम्य विज्ञप्तिं सुमोच पादयोः पुरः ॥ ८६९ ॥
 तामुद्वेष्ट्य नृपादेशाद् निदेशकरणोद्यतः । प्रकाशं वाचयामास सुविद्वानङ्गलेखकः ॥ ८७० ॥

यद्यथा—

स्वस्तिश्रीश्रीपुराभिख्ये पुरे भाण्यैकत्रैश्मनः । प्रतापाक्रान्तविक्रान्तप्रत्यार्थिपृथिवीखुजः ॥ ८७१ ॥
दिक्रन्याश्रवणोत्तंसीकृतकीर्तिसरोरुहः । महाराजाधिराजस्य श्रीसुन्दरमहाप्रभोः ॥ ८७२ ॥
चरणाम्भोरुहौ धारापुरादादेशकारकः । सुबुद्धिः सादरोत्कण्ठं नत्वा विज्ञपयत्यदः ॥ ८७३ ॥

(विशेषकम्)

स्वामिपाद्द्वयरीरेणुकणेन मयकाऽपि यत् । यथादेशेन निर्व्यूढं प्रभावः प्राभवो हि सः ॥ ८७४ ॥
चक्रोर इव चन्द्रस्य रथाङ्ग इव भास्वतः । चातको जलदस्येव वसन्तस्येव कोकिलः ॥ ८७५ ॥
उत्कण्ठितः समस्तोऽपि जनो देवस्य दर्शनम् । वाञ्छत्यत्र प्रसद्येतः शीघ्रं पादोऽवधार्यताम् ॥ ८७६ ॥

(युग्मम्)

इत्याकर्ण्य स्वलोकस्य रक्तिं भक्तिं च मन्त्रिणः । चिरात् स्मृत्वा नृपः प्रीतोऽकथयत्साधु साधु भोः ॥ ८७७ ॥
बुद्धिः सिद्धिः परा भक्तिर्धैषामेषा गुणत्रयी । त एव सेवका राज्ञः, कलत्रमितरे पुनः ॥ ८७८ ॥
अथ ज्येष्ठसुतं तत्र स्थापयित्वा निजे पदे । राजवर्गं समादिश्य पौरानापृच्छच्च सादरम् ॥ ८७९ ॥
सकलत्रसुतो भूरिपरिवारसमन्वितः । प्रयाणैरनवच्छिन्नैर्ययौ धारापुरं नृपः ॥ ८८० ॥
प्रवेशाद्युत्सवं तत्र मन्त्रिसामन्तनागराः । कृत्वा निवेद्य सर्वस्वं मुदितास्तं सिषेविरै ॥ ८८१ ॥

अन्येद्युर्वहिरुद्याने ज्ञानिनं मुनिमागतम् । श्रुत्वा गत्वा च नत्वा च स्वं प्राच्यं कर्म पृष्टवान् ॥८८२॥
 मुनिज्ञानाद् विदित्वोचे महाभाग ! पुरा भवे । इभ्यो बभूव चम्पायां शङ्खाख्यः श्रीश्च तत्प्रिया ॥८८३॥
 तद्युतः सततं चक्रे स चैत्येषु जिनाचनम् । तारुण्ये त्वागते देवाद्धर्मे ध्वस्ता मतिर्धृशम् ॥ ८८४ ॥
 विपद्याऽथ तयोर्जीवावजायेतां युवां क्रमात् । तेनादौ राज्यमासाद्य पश्चाज्जातौ सुदुःखितौ ॥ ८८५ ॥
 निजबुद्ध्याऽपि यच्छीलं युवाभ्यां पालितं ततः । भूयोऽप्यासादितं राज्यं सौख्यमत्रैव जन्मनि ॥८८६॥
 ततः संवेगरङ्गेन तरङ्गितमना दृषः । धर्मकृत्यं पुनः श्रुत्वा गृहीत्वाऽणुव्रतानि च ॥ ८८७ ॥
 कारयामास सर्वज्ञभवनानि जिलेश्वरान् । स्थापयित्वाऽर्चयामास विधिना तत्र भक्तितः ॥ ८८८ ॥

(युग्मम्)

दयाद्रिचित्तः सत्यात्मा परविचपराङ्मुखः । शुद्धशीलः सुसंतोषः परोपकृतिकर्मठः ॥ ८८९ ॥
 पालयित्वा समं राश्या गृहीत्रतमखण्डितम् । अधसाने शुभध्यानं कृत्वा भव्यो दिवं ययौ ॥८९०॥
 ब्रह्मव्रतस्य माहात्म्यमित्थं ते वर्णितं मया । परिग्रहप्रमाणोत्थसंतोषस्य प्ररूप्यते ॥ ८९१ ॥
 अस्त्यत्र भरते विश्वविल्याता मथुरा पुरी । सरसीव सदा योच्चैः राजहंसनिवासभूः ॥ ८९२ ॥
 तस्यां निवसति श्रेष्ठी धनसार इति श्रुतः । षट्षष्टिद्वयकोटीनामाधिपत्यं प्रपालयन् ॥ ८९३ ॥
 निखाते व्यवहारे च देशान्तर्वणिज्यया । सन्ति द्वाविंशतिस्तस्य प्रत्येकं धनकोटयः ॥ ८९४ ॥

अतस्य तथाऽप्यस्य काऽपि नैवोपयुज्यते । विचलेशोऽपि दीनादौ विन्दुः क्षाराम्बुधेरिव ॥८९५॥
 दृष्टेऽर्थिनि दृशो रोगः क्षिरोऽतिर्गृहमगते । याचमानं पुनर्दाहो हृदये तस्य जायते ॥ ८९६ ॥
 दृष्ट्वा तु स्तोकमप्यस्त्रै ददानं गृहमानुषम् । निर्भूल्य सहसा नेत्रे मूर्च्छितः पतति क्षितौ ॥ ८९७ ॥
 स प्रातिवेशिमकादीनामपि दानं न वीक्षते । वार्तयाऽपि हि दालस्य दूरादेव पलायते ॥ ८९८ ॥
 देवादिधर्मकार्येषु केनाऽपि भणितो भृशम् । स दन्तशकटं बध्ना निश्चेष्टीभूय तिष्ठति ॥ ८९९ ॥
 किंवाऽथ बहुना गेहाङ्घ्रिगते तत्र दीयते । अपि कर्मकृतां दृत्तिर्गृहभर्त्याश्च भुञ्जते ॥ ९०० ॥
 महामूढो न वेत्तीदं मन्त्रार्थैवोपकारकः । य एकशुण्णमादाय दत्तेऽधुत्र सहस्रशः ॥ ९०१ ॥
 प्रतिकूलो विधिस्तावत्तेषां ये निर्धनीकृताः । प्रतिकूलमतस्त्वेषु सर्वोऽर्थान् ददते न ये ॥ ९०२ ॥
 विद्यैव मदो येषां दारिद्र्यं विधवेऽप्यहो ! । तेषां देवहतानां हि सलिलादग्निस्थितः ॥ ९०३ ॥
 धने लसति दारिद्र्यदोष एव हि केवलः । महान् कार्पण्यदोषस्तु सति यस्मिन्नयच्छतः ॥ ९०४ ॥
 दानशब्दादुदारेण गृहीते प्रथमाक्षरे । कृपणैः स्वर्धयेवाऽस्य न इत्येवाऽक्षरं कृतम् ॥ ९०५ ॥
 कृपणत्वेन तस्यैवमपशब्दस्तथा जने । प्रससार यथा कोऽपि नामाऽप्युच्चरतेऽस्य न ॥ ९०६ ॥
 कियत्यपि गते काले खनित्वा भुवमेकदा । संभालयत्यसौ यावद् निधिमकं रहःस्थितः ॥९०७॥(युग्मम्)
 अपश्यत्तावद्द्वारानेव तत्र न चाऽपरम् । शक्तितोऽथ निधीनन्यानपि सर्वानलोकयत् ॥ ९०८ ॥

तत्राऽपि मत्कोटका-ऽहि-दृश्विकादीनि वीक्ष्य सः । हृदयं ताडयित्वाच्चैर्यावदस्ति सुदुःखितः ॥ ९०९ ॥
तावत्तस्याम्बुनौयानभङ्गादि कथितं नरैः । गले शोकाम्बुस्रस्य शिलावन्ध इवाऽभवत् ॥ ९१० ॥

यतः—

अधः स्वं सारमाधाय तुच्छा इव बहिःस्थिताः । समूलमेवोन्मूल्यन्ते ते बाला बालका इव ॥ ९११ ॥
जलस्थलगतं नष्टं वणिक्पुत्रैश्च भक्षितम् । धनं श्रुत्वा मुहुः स्मृत्वा सर्वशून्यो भ्रमत्यसौ ॥ ९१२ ॥
अन्यदाऽचिन्तयद्यावदद्याप्युत्पाणिको जने । न भवामि गृहेऽद्यापि भाण्डमूल्यमवाप्यते ॥ ९१३ ॥
तावज्जलधिमार्गेण वणिज्यायै व्रजाम्यतः । लाभश्चेत्सुन्दरं भावि देशान्तरगमोऽन्यथा ॥ ९१४ ॥
महाकृपण इत्याख्यां पुराऽभ्यासादिता मया । अधुना निर्धनस्त्वन्न भृशं यास्यामि हास्यताम् ॥ ९१५ ॥
ततोऽमेयपरिच्छेद्य-गण्य-धार्यक्रयाणकम् । संगृह्य दशलक्षाणां पोतमारुह्य सत्वरम् ॥ ९१६ ॥
भृत्वा कण-कणिका-ऽऽज्य-भोज्यतीरन्ध्रनैः क्षमः । समं सांयात्रिकैर्लोकैः प्रतस्थे मध्यमम्बुधेः ॥ ९१७ ॥

(युग्मम्)

क्रियदूरं गतेऽकस्माद् घनेन रुरुधे नभः । यमास्येनेव भीमेन कटाक्षसमविद्युता ॥ ९१८ ॥
तत्र क्षेप्तुमिवोदण्डवातोद्भूतोर्षिबाहुभिः । ग्रासपिण्डमिवाऽम्भोधिस्तं पोतमुदलालयत् ॥ ९१९ ॥
स्पर्धयेव मिथोऽत्युग्रौ गर्जतः स्म घनाम्बुधी । दोलते स्म प्रवहणं तत्स्थलोकहृदा समम् ॥ ९२० ॥

ततो निर्यामके मुक्तयै भूरिभयाकुलः । गरण्यरहितो लोकः कथं कोऽपि तदाऽभवत् ॥ ९२१ ॥
 देवताः कोऽपि सस्मार कोऽपि स्वगृहमाप्तवान् । कोऽपि तस्यौ निपत्याऽथः क्रोऽपि जम्पामदाज्जले ९२२
 कोऽपि मां रक्ष रञेति पूत्कृत्य चिरसूच्यः । आसेनाऽऽपूर्णहृदयो मुखं व्यादाय तस्थिवान् ॥९२३॥
 इत्याश्रितजनस्याऽऽतैकारणाञ् जातपातकः । स नूनं सहसा पोतः शतखण्डमभज्यत ॥ ९२४ ॥
 धनसारस्तु लब्धैकफलको वार्धिवीचिभिः । बहिः क्षिप्तो गतोऽव्यामिति दीनमचिन्तयत् ॥९२५॥
 अहो ! मम क तदेहं क धनं क परिच्छेदः । विधिना काहमानीतः पवनेनाऽऽर्कतूलवन् ? ॥ ९२६ ॥
 धिग् मां येन धनं मोहात् प्रभूतमपि संचितम् । न धर्मं व्ययितं नाङ्गे परस्योपकृतौ नवा ॥ ९२७ ॥
 इत्यादि भाषयंस्तत्राऽपश्यदाद्भ्रतरोस्तले । मुनिमेकं तदोत्पन्नैकैवलज्ञानभासुरम् ॥ ९२८ ॥
 तन्महिम्नाऽऽगतैर्द्वैविमिते स्वर्णपङ्कजे । तमासीनं मुदा नत्वा धनसारोऽप्युपाधिगतम् ॥ ९२९ ॥
 श्रुत्वा धर्ममथो लब्धाऽवसरः पृच्छति स्म सः । कृपणोऽहं कथं नाथ ! नष्टश्च विभवः कथम् ? ॥९३०॥
 केवली प्राह भो भद्र ! धातकीखण्डभारते । धनाढ्यग्रहसंभूतानभूतां भ्रातराभुभौ ॥ ९३१ ॥
 मृतेऽथ पितरि ज्येष्ठो गृहनेताऽभवत् स च । गर्भरिः सरलो दाता कनिष्ठः कृपणः पुनः ॥ ९३२ ॥
 ततो ज्येष्ठो यदा दानं दीनादिभ्यः प्रयच्छति । तदाऽतीव लघुस्तत्र प्रद्वेषं वहते हृदि ॥ ९३३ ॥
 वारयेच्च भृशं दानाञ् ज्येष्ठस्तु विरमेद् नहि । प्रद्विष्टः सुतरां तस्माद् विभिन्नो लघुकः स्थितः ॥९३४॥

ज्येष्ठस्य ददतोऽपि श्रीर्बर्धते पुण्यसेवनात् । इतरस्त्वदानोऽपि सुब्यते सुतरां तथा ॥ ९३५ ॥
अत उक्तम्—

दीयमानं हि नोपैति भूय एवाऽभिवर्धते । कूपाऽऽराग-गवादीनां ददतामेव संपद्ः ॥ ९३६ ॥
सुस्थानन्यासहृष्टेव दातारं श्रीः पुनः श्रयेत् । निर्गता गुप्तिर्भितेव कृपणं नैति सा पुनः ॥ ९३७ ॥
मत्सरेणाऽथ सोऽलीकपैशून्यं दृषतेः पुरः । प्रकाश्य ग्राहयामास सर्वस्वं ज्येष्ठवान्धवात् ॥ ९३८ ॥
क्षुद्रस्याहो ! गतिः कष्टा मरुत्तपादपि ध्रुवम् । अददानः स्वयं यत् स्वमितरानपि रक्षति ॥ ९३९ ॥
स वैराग्येण तेनाऽथ सुसाधुचरणान्तिके । परित्रज्यां गृहीत्वाऽभूत् सौधर्मे प्रवरः सुरः ॥ ९४० ॥
लघुभ्राताऽपि लोकेन निन्द्यमानो निरन्तरम् । कृत्वा बालतपो भृत्वा चासुरेषूदपयत् ॥ ९४१ ॥
उद्वर्त्याऽसुरयोनिभ्यः स जातस्त्वमिहाऽधुना । च्युत्वा सौधर्मतो ज्येष्ठस्यामलिन्यामजायत ॥ ९४२ ॥
महेभ्यस्य सुतः काले प्रतिपन्नजिनव्रतः । उत्पन्नकैवलज्ञानो विहरत्यहमेव सः ॥ ९४३ ॥
दानप्रद्वेषतस्तस्मादन्तरायं यदर्जितम् । कर्मणोऽस्य विपाकेन कृपणत्वं तवाऽभवत् ॥ ९४४ ॥
ऋद्धिः पैशून्यतो यत्तु ज्येष्ठस्य आहिता त्वया । तद्विपाकादिदानीं ते नष्टमेकपदे धनम् ॥ ९४५ ॥
गर्हित्वा दुष्कृतं भद्र ! तदद्यापि यथार्जितम् । धनं पात्रेऽभियोक्तव्यं मूर्खामन्न विद्युच्च्य भोः ! ॥ ९४६ ॥
मलपूर्णे यथा देहे मृतिः स्पष्टा न जायते । तथा द्रव्यमलस्याऽप्यवान्धतो न गतिर्भवेत् ॥ ९४७ ॥

तत्र वप्रवहिर्भागे श्रीसारश्रेष्ठिवाटके । श्रेष्ठिना कृपया दत्ते स्थितिमात्रेऽवसद् दृषः ॥७५१॥
 अनभिज्ञः स्वयं कर्मकरणे लघुकौ सुतौ । राज्ञी तु स्त्रीस्वभावेन कुशला गृहकर्मणि ॥ ७५२ ॥
 प्रातिवेष्टिमकगेहेषु गोमयोत्सारणादिकम् । कर्म निर्माय सर्वेषां निर्वाहयति भोजनम् ॥ ७५३ ॥
 साधुत्वेन सुशीलेन तयोः सुवचनेन च । स्वल्पेऽपि विहिते कार्ये जनाः सुबहु कुर्वते ॥ ७५४ ॥
 स्थानभ्रंशाद् नीचसंगात् खण्डनाद् घर्षणादपि । अपरित्यक्तसौरभ्यं वन्द्यते चन्दनं जनैः ॥ ७५५ ॥
 चीवरं जर्णिमुत्तीर्णं भोजनं रक्षशीतलम् । गौरवेण जनादाप्तं बभूव प्रीतये तयोः ॥ ७५६ ॥
 यतः—

किं कृतं विधिना यावत् सतां शीलमखण्डितम् । गतं तत्तु यदा कालं संपद्यपि विपत्तयः ? ॥७५७ ॥
 दूरदेशान्तरायातस्तस्थानाद् नातिदूरतः । वाणिज्यकारिणां सार्थो महानावासितोऽन्यदा ॥ ७५८ ॥
 तस्मिन् घृत-कणिकादि सुलभं, दुर्लभाः पुनः । कर्मकाराः, ततः स्वीयपुत्रपुष्टिविधित्सया ॥ ७५९ ॥
 राज्ञी कर्मकरीभावं करोति विनयान्विता । प्राज्यभोज्यादिना चिन्तां तेऽपि तुष्टाः प्रकुर्वते ॥७६०॥
 अन्येद्युः सोमदेवाख्यसार्थेशस्य दृशोः पथि । पतिताऽन्तर्विकाराय निर्विकाराऽप्यजायत ॥ ७६१ ॥
 रूपे ग्रस्तेऽपि दौःस्थ्येन तस्या लावण्यमुज्ज्वलम् । स्पष्टं बकुलमालायाः शुष्काया अपि सौरभम् ॥७६२॥
 ततः सा तेन शैथिल्यं गाढं च निजमानसैः । स्वगृहस्वामिनीभावे भणिता कुपिता मृशम् ॥ ७६३ ॥

गतरागा सरागेऽपि मलिनेऽप्यमलाऽभवत् । तस्य चित्ते स्थिताऽप्येषा सत्याः शक्तिर्माहुता ॥७६४॥
 अथ तस्याः स्वभावं तं विदित्वा सार्थनायकः । दुष्टोऽप्यन्तर्बहिर्वृष्ट्या क्षमयामास सादरम् ॥ ७६५ ॥
 सार्थशक्यनात् तस्य स्त्रीभिर्विश्वासिताऽधिकम् । तत्रायाति सदा राज्ञी कर्म कर्तुं यथास्थिति ॥ ७६६ ॥
 अथ प्रयाणदिवसे मध्याह्नममये पुनः । विशेषकार्यमुद्दिश्य संकोतितवधूजनैः ॥ ७६७ ॥
 आकार्याऽलीकृत्त्येन दिनशेषं विलम्बितम् । तां प्रगृह्य स्वसार्थेन प्रतस्थे स्वपुरोपरि ॥ ७६८ ॥

(युग्मम्)

गच्छता विविधोपायैः क्षोभ्यमाणाऽपि तेन सा । ध्यायन्ती स्त्रपतिं चित्ते मौनमेव समाश्रयत् ॥७६९॥
 दृशैव क्रूरया तस्याः स पापाहितदुर्मतिः । न शशाक व्यलीकाय तत्रैवं यान्ति वासराः ॥७७०॥
 इतश्च,

मयागतायामद्यापि किमेषा मद्विरोधिनी ? । अत्र स्थितवती तीव्रमत्सराद् नृपवृद्धभाम् ॥७७१॥
 निष्कास्य दूरतः स्वैरं विजृम्भितमवस्थया । गृहे राज्ञो गृहं येनारण्याभं गृहिणीं विना ॥७७२॥

(युग्मम्)

अवस्थासंगमादेकमन्यद् राज्ञीविनिर्गमात् । पुटपाकसमं दुःखं तदा जातं महीपतेः ॥७७३॥
 सहिष्ये सर्वमप्येतत्कठोरहृदयोऽस्म्यहम् । राज्ञी च मद्वियोगार्ता भविष्यति कथं हहा ! ? ॥ ७७४ ॥

एतदप्यस्तु रे दैव ! पूर्यन्तां ते मनोरथाः । इति दैवमुपालम्भ्य संवोऽध्यात्मानमात्मना ॥ ७७५ ॥
यावत् किंकृत्यतामृद्धो निविष्टोऽस्ति नृपः प्रगे । तावत्तत्र समायातः श्रीसारः श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥ ७७६ ॥

(विशेषकम्)

स्ववाटकमनुष्याणां तसिं कुर्वस्तमैक्षत । ऊचे चाद्य कथं भद्र ! सचिन्त इव लक्ष्यसे ? ॥ ७७७ ॥
लज्जागोकभराक्रान्तः स यावन्नोत्तरं ददौ । तावज् ज्ञात्वा यथावृत्तमाख्यायि प्रातिवेद्भिर्मकैः ॥ ७७८ ॥
श्रेष्ठ्युवाच महाभाग ! कर्तव्या नाऽदृतिस्त्वया । भोजनाच्छादनाद्यं ते करिष्येऽहमतः परम् ॥ ७७९ ॥
मयाऽत्र कारिते चैत्ये त्रिकालं देवमर्चय । पुत्रौ च वाटिकापुष्पाण्यवचित्योपनेष्यतः ॥ ७८० ॥
मतिपद्य तथा कर्तुमारेभे समुतो नृपः । पटहं वादयेद् दैवो यथा वृत्येत् तथा कृती ॥ ७८१ ॥
अनभिज्ञोऽप्यसौ दक्षस्तथाऽभूत्तत्र कर्मणि । श्रीसारस्य यथा बाहं रञ्जयामास मानसम् ॥ ७८२ ॥
यथा लक्ष्म्या विदग्धत्वं विभ्रमं यौवनश्रिया । प्रेष्यभावं तथा जीवः शिष्यते दुरवस्थया ॥ ७८३ ॥
अपरेद्युर्गतः श्रेष्ठी यावद्वाटीं निरीक्षितुम् । तावत्तदेकदेशस्थौ वद्धलक्ष्यौ च पक्षिषु ॥ ७८४ ॥
धनुष्किंकराशरव्यग्रकरावाखेटचापलम् । कुर्वन्तौ सहसाऽद्राक्षीदुभावपि कुमारकौ ॥ ७८५ ॥ (युग्मम्)
पापकर्मक्षणाज्जातकोपाटोपारुणेक्षणः । तौ भृशं ताडयामास वभञ्ज च धनुःशरान् ॥ ७८६ ॥
बहिः कृत्वा च गत्वा च वभाषे तत्पितुः पुरः । क्षणमप्यत्र न स्थेयं त्वया यस्येदृशौ सुतौ ॥ ७८७ ॥

साक्षेपमिति कृत्वाऽस्मिन् निजं धाम गतै नृपः । आगच्छन्तौ सुतावश्रुत्स्वावैक्षत दुःखितः ॥ ७८८ ॥
 न्यवारयच्च मा वत्सौ ! रुदितं किं करोम्यहम् ? । दोषः कस्याऽपि नान्यस्य स्वकर्मवाऽपराध्यति ७८९
 संवृत्य वहिराकारं, कृतं तनयबोधनम् । अन्तस्तु दुःखसंघट्टः कोऽप्यवाच्यस्तदाऽभवत् ॥ ७९० ॥
 कस्याग्रे कथ्यते हन्त ! श्रेष्ठी तत्तादृशोऽपि यत् । इत्थमेकपदेनैव पुत्रौ मे निरकाशयत् ॥ ७९१ ॥
 प्रतिकूले विभौ किंवा सुधाऽपि हि विषायते । रज्जुः सर्पीभवेदाशुविलं पातालतां व्रजेत् ॥ ७९२ ॥
 तर्मायते प्रकाशोऽपि गोष्पदं सागरायते । सत्यं कूटायते मित्रं शत्रुत्वेन निवर्तते ॥ ७९३ ॥
 यद्भावि तद्भवत्येव विचिन्त्यैषोऽचलत्ततः । पुरस्कृत्य सुतौ शून्यमुखोऽन्यनगरं प्रति ॥ ७९४ ॥

(कलापकम्)

कापि कन्दफलाहारैः काऽपि भैक्ष्यान्नभोजनैः । भिक्षामप्यलभमानो निन्द्यमानश्च कुत्रचित् ॥ ७९५ ॥
 प्रायः स्वं शोचयन् सिञ्चन् यथालब्धेन नन्दनौ । अनवस्थं परिभ्राम्यन् शयानो देशयवेश्मसु ॥ ७९६ ॥
 इति कष्टेन महता बहुमुल्लङ्घ्य सोऽवनीम् । प्रापदेकामरण्यानीं यमस्याऽपि भयङ्कराम् ॥ ७९७ ॥
 स्वैरिणीव बहुधर्वा मत्तैव मदनधिकारौ । बाँणा-ऽसनाद्द्या सेनेव लङ्केव सपलाँशका ॥ ७९८ ॥

१ तम इव आचरति । २ धत्ताः वृक्षविशेषाः, स्वामिनश्च । ३ मदनाः धसूराः कामश्च । ४ बाणा-ऽसनी चित्रक-जीरकवृक्षौ,
 धन्तूपि च । ५ पलाशकाः राक्षसाः पलाशाश्च ।

अगण्यमत्तमातङ्गसङ्गमा म्लेच्छभूरिव । वैरिघाटीव दुर्दृश्याऽनेकरक्ताक्षभीषणा ॥ ७९९ ॥

किंवाऽथ बहुना बालविधवर्त्नीव या सदा । विविधश्वापदावासस्तथा शबरसंभृता ॥ ८०० ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

कथञ्चित्तामपि क्रान्त्वा यावदग्रे ब्रजत्यसौ । आजगाम नदी तावद् दुस्तराऽऽपदिवापरा ॥ ८०१ ॥

अस्यां न स्यात्समुत्तारः कथमेवं वितर्कयन् । लब्धोपायः सुतं स्कन्धे कृत्वोत्तार्य परे तटे ॥ ८०२ ॥

सुमौचैकं द्वितीयं त्वानेतुं भूयाऽविशद् नदीम् । अन्तराले गतस्तावदतिपूरेण पातितः ॥ ८०३ ॥

कुर्वन्निस्ततो ब्राह्मू प्राप्तकाष्ठैकखण्डकः । पञ्चरात्रेण तत्तीरमासमाद विषादभाक् ॥ ८०४ ॥

दध्यौ चेति हताशस्य ही विपाकः कथं विधेः । क तन्मे मुदितं राज्यं कैषाऽनर्थपरम्परा ? ॥ ८०५ ॥

राज्यभ्रंशेऽपि चैव ! कृतं कान्तावियोजनम् । ततः किं जीवितः, किंवा ज्ञातं पुत्रार्तिमीक्षितुम् ? ८०६

भुवं दुष्कृतिनां दैवो दत्ते दुःखाय जीवितम् । कृमिरागकृतां देशे मर्त्यानामिव पोषणम् ८०७ ॥

अथवा,

कस्य वक्तव्यता नास्ति सोपायं को न जीवति । व्यसनं केन न प्राप्तं कस्य सौख्यं निरन्तरम् ? ॥ ८०८ ॥

मृत्यावपि कृतेऽवश्यं निजपापं विशेषतः । भवान्तरेऽपि भोक्तव्यं तस्मादत्रैव भुज्यते ॥ ८०९ ॥

१ मातङ्गौ हस्तिनश्चाण्डालाश्च । २ रक्ताक्षा महिषाः, लोहितनेत्रा म्लेच्छाश्च ।

किञ्च,

अप्रार्थितानि दुःखानि यथैवायान्ति देहिनाम् । सुखान्यपि तथा मन्ये दैन्यमत्राऽतिरिच्यते ॥ ८१० ॥
स निर्वापितसन्ताप इति सूक्तसुधारसैः । स्वसंवेद्येन योगीव स्वं चकार दृढं मनः ॥ ८११ ॥
लब्ध्वा परपदो दीनो हीनत्वं नैव मुञ्चति । शिरश्छेदेऽपि धीरस्तु वीरत्वं नैव मुञ्चति ? ॥ ८१२ ॥

तथा,

न तानि फलसंपत्तौ तुङ्गानि विगते फले । शिखराणि महादूणां मनांसि च मनस्विनाम् ॥ ८१३ ॥
ततो गत्वा तदासन्नग्रामे कस्याऽपि वेदमनि । कौटुम्बिकस्य भिन्नार्थं प्रविष्टस्तेन वीक्षितः ॥ ८१४ ॥
संभाषितश्च कस्त्वं भोः ! क्षत्रियोऽहमिति ब्रुवन् । गृहकर्मकरत्वेऽसौ पृष्टो भूयः कुटुम्बिना ? ॥ ८१५ ॥
आमेति कथयंस्तत्र कर्मकृत्ये नियोजितः । सुन्दरो भक्तवस्त्रादिसाराकरणपूर्वकम् ॥ ८१६ ॥
विनीतत्वेन तस्याऽथ द्यूतभक्तादिलाभतः । बहुलोपचयात् कान्तिः प्रत्याहृत्ता तनौ क्रमात् ॥ ८१७ ॥
कौटुम्बिकप्रियाऽन्येद्युस्तं वीक्ष्य मदनातुरा । असतीजनयोग्यानि वचांसि बहुधाऽभ्यधात् ॥ ८१८ ॥
तच्छ्रुत्वा चकितो राजाऽचिन्तयद् ध्रुवमत्र मे । विधिः सुस्थानमानाद्यं शीलमज्ञाय निर्ममे ॥ ८१९ ॥
अरे दैव ! त्वदायत्तं कामं वित्तादि गच्छतु । ममायत्तं पुनर्दत्तं हर्तुं कस्याऽस्ति योग्यता ? ॥ ८२० ॥
यत्किञ्चिदुत्तरं दत्त्वा ज्ञात्वा तस्या महाग्रहम् । विरुद्धा भूः परित्यज्येति कृत्वा निर्ययौ ततः ॥ ८२१ ॥

यतः, ये न स्वलान्ति ते दक्षाः कृष्णकेशतमोभरे । वार्धिके तु सद्दोद्घोतः गिरःस्थपलितेन्दुना ॥ ८२२ ॥
 स्वजनस्वर्णशाकानामापत्तापच्छिदास्वपि । दधतामन्तरौज्ज्वल्यं सकारो धुरि शोभते ॥ ८२३ ॥
 गच्छन् स्वल्पदिनैरेवं सुन्दरः श्रीपुराऽभिधम् । पुरं प्राप्य तडासन्नोपवनाम्रतरोरधः ॥ ८२४ ॥
 स्वजनस्येव तस्यैव कृताहारोऽमलैः फलैः । विश्राम श्रमायातनिद्रालब्धसुखः क्षणम् ॥ ८२५ ॥
 तदा तत्र पुरे राज्ञि विपन्ने पुत्रवर्जिते । हस्त्यश्वचामरच्छत्रकुम्भाख्यमधिवासितम् ॥ ८२६ ॥
 पृश्नशब्दनिनादेन राजलोकपुरस्कृतम् । भ्रमत् तत्राययौ दिव्यपञ्चकं यत्र सुन्दरः ॥ ८२७ ॥ (युग्मम्)
 शीलेन सुन्दरं शीघ्रमुपत्रिष्टं विलोक्य तम् । हयेन हेषितं हस्तिपतिना दृंहितं कृतम् ॥ ८२८ ॥
 दुरितक्षालनायेवाऽपतत् कुम्भाम्बु मस्तके । उपरिष्ठात् स्थितं छत्रं लुलितं चामरद्वयम् ॥ ८२९ ॥
 स करीन्द्रमथाऽऽरुह्य दिव्यवेषधरो निशि । मन्त्र्यादिभिर्नतो नीत्या प्रविष्टः पुरमुत्सवैः ॥ ८३० ॥
 विधिना कुर्वतो राज्यं तस्य भाग्यप्रभावतः । ययुः सर्वेऽपि सामन्ता अनम्रा अपि नम्रताम् ॥ ८३१ ॥
 निपत्य पादयोः किन्तु प्रधानैर्भणितोऽध्यसौ । निजप्रियतमादुःखाद् न मेने दारसंग्रहम् ॥ ८३२ ॥
 वरं कारागृहे क्षिप्तो वरं देशान्तरभ्रमी । वरं नरक्रसंचारी न द्विभार्यः पुनः पुमान् ॥ ८३३ ॥
 अभोजनो गृहाद् याति नामोत्यम्बुच्छटामपि । अक्षालितपदः शेते भार्याद्वियुतो नरः ॥ ८३४ ॥
 अथाऽन्योन्यं विद्युक्तौ तौ कुमारवत्यवस्थया । बहु भ्रान्त्वा क्रमाचत्राऽऽगत्याऽऽरक्षान्तिके स्थितौ ॥ ८३५ ॥

अन्यदा देवभोगेन सोमदेवोऽपि सार्धपः । वणिज्यार्थं पुरे तस्मिन्नागत्याऽऽवासितौ बहिः ॥८३६॥
 गृहीत्वोपायनं श्रेष्ठं गत्वा च नृपसन्निधौ । ययाचे निजसार्धस्य रक्षार्थं निशि यामिकान् ॥ ८३७ ॥
 राज्ञादिष्टस्तलारक्षः प्रेषयंस्तानथाऽन्यदा । तावुभौ भ्रातरौ प्रैषीदिकस्यां दिशि रक्षितुम् ॥ ८३८ ॥
 तयोस्तत्रस्थयो रात्रिविनोदाय कनीयसा । ज्येष्ठः पृष्टः कथां तेन स्वमेवाऽऽख्यायि वृत्तकम् ॥ ८३९ ॥
 तत्र कर्मकरी मध्यस्थिता सार्धे सहागता । प्रायेण जाग्रती दुःखात् तत्तदासन्नभावतः ॥ ८४० ॥
 श्रुत्वा समूलपर्यन्तं राज्ञी मदनवल्लभा । उद्भिद्यत्स्नेहशोकाभ्यां विह्वलीभूतमानसा ॥ ८४१ ॥
 चिरान्मे मन्दभाग्याया हा ! वत्सौ मिलितौ युवाम् । इत्यागत्य तयोः कण्ठग्रहं कृत्वाऽऽहदत्तराम् ॥८४२॥

(त्रिभिविशेषकम्)

तज् ज्ञात्वा कुपितः सार्धपतिश्चैटैहठेन ताम् । दूरमुत्सार्थं तौ धृत्वा भूपतेः प्रातरापर्यत् ॥ ८४३ ॥
 सोपालम्भमवादीच्च देवाऽऽरक्षेण सुन्दरौ । यामिकौ महितावस्मन्मर्त्यधूर्तत्वकारिणौ ॥ ८४४ ॥
 नृपोऽवोचत्तलारक्षं काविमौ सोऽप्यचीक्रथत् ? । देव ! जानामि नो सम्यक् कियत्कालादिहागतौ ८४५
 निरीक्षमाणस्तौ सम्यगुपलक्ष्य सुतौ नृपः । दुःखात्त्रातुमिवात्मानं रोमाञ्चकवचं दधौ ॥ ८४६ ॥
 तथाऽपि गुरुगाम्भीर्याद् विधायाकारगोपनम् । अवोचदिति साक्षेपं युवाभ्यां किमु रे ! कृतम् ? ॥८४७॥
 आप्रष्टुमिव तौ दुःखभयेनाऽऽल्लिङ्गितौ ततः । सत्यमाभागकं जातं यतो रक्षस्ततो भयम् ॥ ८४८ ॥

तज्जलं यत् तृपां छिन्नात्तदन्नं यत्क्षुधापहम् । वन्धुर्यो धीरयत्यार्तं स पुत्रो यत्र निवृत्तिः ॥ ५४० ॥
 तदधीतं श्रुतं येन नैवात्मा नरके पतेत् । क्लेशायासकरं शेषं सर्वमेव त्रिडम्बना ॥ ५४१ ॥
 यदर्थमयमारम्भस्तयोरैवंविधा गतिः । तदधुवक्रुते कृत्यं हारयापि ध्रुवं कथम् ? ॥ ५४२ ॥
 गुरूपदेशो हि यथापात्रं परिणमोदिह । स्थानभेदेन मेवाम्भो मुक्ता-लवणतां त्रजेत् ॥ ५४३ ॥
 भियः पर्वतकः पुत्रः पुत्रादप्यधिको वसुः । नरकं यास्यतस्तस्माद् गृहवासेन किं मम ? ॥ ५४४ ॥
 निर्वेदादित्युपाध्यायः प्रत्रज्यामग्रहीत्तदा । तत्पदं पर्वतोऽध्यास्त व्याख्याक्षणविक्षणः ॥ ५४५ ॥
 गुरुप्रसादतो भूत्वा सर्वशास्त्रविशारदः । नारदः शारदाम्भोदशुद्धधीः स्थां भुवं ययौ ॥ ५४६ ॥
 नृपचन्द्रोऽभिवन्द्रोऽपि जग्राह समये त्रतम् । ततो वसुरभूद् राजा वासुदेवसमः श्रिया ॥ ५४७ ॥
 सत्यवादीति स प्राप प्रसिद्धिं पृथिवीतले । तां प्रसिद्धिमपि त्रातुं सत्यमेव जगाद सः ॥ ५४८ ॥
 यः प्राप यादृशीं ख्यातिमनुभामथवा शुभाम् । तदाश्लिष्ट इव प्रायस्तल्लेश्यः स भवेत् सदा ॥ ५४९ ॥
 अथैकदा मृगयुणा मृगाय मृगयानुषा । चिक्षिपे विशिखो विन्ध्यनितम्बे सोऽन्तरास्खलत् ॥ ५५० ॥
 चाणस्खलनेहेतुं स ज्ञातुं तत्र ययौ ततः । आकाशस्फटिकशिलामज्ञासीत् पाणिना स्पृशन् ॥ ५५१ ॥
 स दध्याविति मन्येऽस्यां संक्रान्तः परतश्चरन् । भूमिच्छायेव शीतांशौ दृष्ट्वा हरिणो मया ॥ ५५२ ॥
 पाणिस्पर्शं विना नैषा सर्वथाऽप्युपलक्ष्यते । अवश्यं तदियं योग्या वसोर्विसुमतीपतेः ॥ ५५३ ॥

रहौ व्यज्ञपयद् राज्ञे गत्वा तां मृगयुः शिलाम् । हृष्टो राजाऽपि जग्राह ददौ चास्मै महद्धनम् ॥ ५५४ ॥
 स तथा घटयामास च्छन्नं स्वासनवेदिकाम् । तच्छिल्पिनोऽघातयच्च नात्मीयाः कस्यचिद् नृपाः ॥ ५५५ ॥
 तस्यां सिंहासनं वेदौ नरेन्द्रस्य निवेशितम् । सत्यप्रभावादाकाशस्थितमित्यबुधज्जनः ॥ ५५६ ॥
 संत्याद्धि तुष्टाः साग्निध्यमस्य कुर्वन्ति देवताः । एवमूर्जस्विनी तस्य प्रसिद्धिवर्यांनशे दिशः ॥ ५५७ ॥
 तथा प्रसिद्ध्या राजानो भीतास्तस्य वशं ययुः । सत्या वा यदि वा मिथ्या प्रसिद्धिर्जयिनी नृणाम् ५५८
 आगाच्च नारदोऽन्येद्युस्ततश्चैक्षिष्ट पर्वतम् । व्याख्यानयन्तमृग्वेदं शिष्याणां शेषुषीजुषाम् ॥ ५५९ ॥
 अजैर्यष्टव्यमित्यस्मिन् मेषैरित्युपदेशकम् । बभाषे नारदो भ्रातर्भ्रान्त्या किमिदमुच्यते ? ॥ ५६० ॥
 त्रिवार्षिकाणि धान्यानि न हि जायन्त इत्यजाः । व्याख्याता गुरुणाऽस्माकं व्यस्मार्षीः केन हेतुना ? ॥
 ततः पर्वतकोऽवादीदिदं तातेन नोदितम् । उदिताः किन्त्वजा मेषास्तथैवोक्ता निघण्टुषु ॥ ५६२ ॥
 जगद् नारदोऽप्येवं शब्दानामर्थकल्पना । मुख्या गौणी च तत्रेह गौणीं गुरुरचीकथत् ॥ ५६३ ॥
 गुरुरर्धोपदेष्टुव श्रुतिर्धर्मोत्तिकैव च । द्वयमप्यन्यथा कुर्वन् मित्र ! मा पापमर्जय ॥ ५६४ ॥
 साक्षेपं पर्वतोऽजल्पदजान् मेषान् गुरुर्जगौ । गुरूपदिष्टशब्दार्थोल्लङ्घनाद् धर्ममर्जसि ? ॥ ५६५ ॥
 मिथ्याभिमानवाचो हि न स्युर्दण्डभयाद् नृणाम् । स्वपक्षस्थापने तेन जिह्वाच्छेदः पणोऽस्तु नः ॥ ५६६ ॥

प्रमाणमुभयोरत्र सहाध्यायी वसुनृपः । नारदः प्रतिपेदे तन्न क्षीभः सत्यभाषिणाम् ॥ ५६७ ॥
 रहः पर्वतसूचेऽम्बा गृहकर्परताऽप्यहम् । अजाल्लिवापिकं धान्यमित्यश्रौषं भवत्पितुः ॥ ५६८ ॥
 जिह्वाच्छेदं पणेऽकार्षीर्यद् दर्पात् तदसंप्रतम् । अविमृश्य विधातारो भवन्ति विपदां पदम् ॥ ५६९ ॥
 अवदत् पर्वतोऽप्येवं कृतं तावदिदं मया । यथा तथाकृतस्याऽस्य करणं नहि विद्यते ॥ ५७० ॥
 जीविः कण्टकमारूढः कृत्याऽकृत्यं न चेतयेत् । अतः प्रशस्तभान्नेऽसौ स्थापनीयः सदा बुधैः ॥ ५७१ ॥
 साऽथ पर्वतकाऽपायपीडया हृदि शल्यिता । वसुराजमुपेयाय पुत्रार्थे क्रियते न किम् ? ॥ ५७२ ॥
 दृष्टः क्षीरकदम्बोऽद्य यद्मन्व ! भवतीक्षिता । किं करोमि प्रयच्छामि किञ्चेत्यभिदधे वसुः ? ॥ ५७३ ॥
 साऽवादीद् दीयतां पुत्र ! भिक्षा महं महीपते ! । धनयान्यैः किमन्यैर्मे विना पुत्रेण पुत्रक ! ॥ ५७४ ॥
 वसुराह स्म मे मातः ! पालयः पूज्यश्च पर्वतः । गुरुवद् गुरुपुत्रेऽपि वर्तितव्यमिति श्रुतेः ॥ ५७५ ॥
 कस्याद्य पत्रमुत्क्षिप्तं कालेनाऽकालरोषिणा । को जिघांसुर्भ्रातरं मे ब्रूहि मानः ! किमातुरा ? ॥ ५७६ ॥
 अजव्याख्यानवृत्तान्तं स्पुत्रस्य पणं च तम् । त्वं प्रमाणीकृतश्चासीत्याख्यायाऽर्थयते स्म सा ॥ ५७७ ॥
 कुर्वाणो रक्षणं भ्रातुरजान् मेषानुदीरयेः । प्राणैरप्युपकुर्वन्ति महान्तः किं पुनर्गिरा ? ॥ ५७८ ॥
 अत्रोचत वसुर्मातर्मिथ्या वच्मि वचः कथम् ? । प्राणाल्येऽपि शंसन्ति नाऽसत्यं सत्यभाषिणः ॥ ५७९ ॥

अन्यदप्यभिधातव्यं नाऽसत्यं पापभीरुणा । गुरुवागन्यथाकारे कूटसाक्ष्ये च का कथा ? ॥ ५८० ॥
 बहु कुरु गुरोः पुत्रं यद्वा सत्यत्रताग्रहम् । तथा सरोषमित्युक्तस्तद्वचोऽमंस्त पार्थिवः ॥ ५८१ ॥
 ततः प्रमुदिता क्षीरकदम्बगृहिणी ययौ । आजगमतुश्च विद्वांसौ तत्र नारद-पर्वतौ ॥ ५८२ ॥
 सभायाममिलन् सभ्या माध्यस्थ्यगुणशालिनः । वादिनोः सदसद्वादक्षीरनीरसितच्छदाः ॥ ५८३ ॥
 आकाशस्फटिकशिलावेदिसिंहासनं वसुः । सभापतिरलं चक्रे नभस्तलमिवोडुपः ॥ ५८४ ॥
 ततो निजनिजव्याख्यापक्षं नारद-पर्वतौ । क्रथयामासतू राज्ञि सत्यं ब्रूहीति भाषिणौ ॥ ५८५ ॥
 विप्रवृद्धैः स ऊचेऽथ विवादस्त्वयि तिष्ठते । प्रमाणमनयोः साक्षी त्वं रोदस्योरिवार्यमा ॥ ५८६ ॥
 घटप्रभृतिदिव्यानि वर्तन्ते देव ! सत्यतः । सत्यात्तुष्यन्ति पर्जन्यः सत्यात्तुष्यन्ति देवताः ॥ ५८७ ॥
 देव ! त्वं सत्यवादीति विख्यातो भुवनत्रये । सत्यमेव स्थिरं लोके सर्वमन्यद् विनश्वरम् ॥ ५८८ ॥
 त्वयैव सत्ये लोकोऽयं स्थाप्यते पृथिवीपते ! । त्वामिहार्थे किमु ब्रूमो ब्रूहि सत्यत्रतोचितम् ? ॥ ५८९ ॥
 अदृष्टाः सिद्धगन्धर्वा राज्याधिष्ठातृदेवताः । लोकपालाश्च शृण्वन्ति वद सत्यं नरेश्वर ! ॥ ५९० ॥
 यद्युदेति रविः प्रत्यङ् मेरुश्चापि प्रकम्पते । तथाऽप्यसत्यं भाषन्ते नैव सत्यधना नराः ॥ ५९१ ॥
 वचोऽश्रुत्वैव तत् सत्यप्रसिद्धिं स्वां निरस्य च । अजान् मेषान् गुरुर्व्याख्यदिति साक्ष्यं वसुर्व्यधात् ॥ ५९२ ॥
 असत्यवचसा तस्य क्रुद्धास्तत्रैव देवताः । दलयामासुराकाशस्फटिकासनवेदिकाम् ॥ ५९३ ॥

वसुर्वसुमतीनाथस्ततो वसुमतीतले । पपात सद्यो नरकपातं प्रस्तावयन्निव ॥ ५९४ ॥
 कूटसाक्ष्यप्रदातुस्ते श्वपचस्येव को सुखम् । पश्येदिति वसुं निन्दन् नारदः स्वास्पदं ययौ ? ॥ ५९५ ॥
 उच्चारुद्धैर्नरैरात्मा रक्षणीयोऽतियवतः । दूरारोहपरिभ्रंशविनिपातः सुदुःसहः ॥ ५९६ ॥
 देवताभिरसत्योक्तिक्लृपिताभिर्निपातितः । जगाम नरकं घोरं नरनाथो वसुस्ततः ॥ ५९७ ॥
 यो यः स्रुनुरुपाविक्षड् राज्ये तस्याऽपराधिनः । प्रजघ्नुर्देवतास्तं तं यावदष्टौ निपातिताः ॥ ५९८ ॥
 इति ज्ञात्वा महाघोरमसत्यवचसः फलम् । स्वमेऽधुक्तस्य कूटस्य प्रायश्चित्तयति प्रधीः ॥ ५९९ ॥
 जलं गलनवस्त्रेण विवेक्रेण गुणव्रजः । सहानेन गृहारम्भो वचः सत्येन शुध्यति ॥ ६०० ॥
 अस्ति बाह्येषु हेमाद्यमङ्गोपाङ्गेषु भूषणम् । नराणामन्तरङ्गाया जिह्वायाः सत्यमेव च ॥ ६०१ ॥
 सत्योपयाचितत्वेन पूज्यन्ते देवता अपि । देवतेव मनुष्योऽपि ध्रुवं सत्येन वीक्ष्यते ॥ ६०२ ॥
 दूरेऽस्तु कूटसाक्ष्यादि सदप्यपरघातकम् । फल्गु वाक्यं परीचादं सत्यवादी विवर्जयेत् ॥ ६०३ ॥
 तत्सत्यमपि नो सत्यं यत्परस्योपतापकम् । असत्यमपि तत्सत्यं यत्परस्योपकारकम् ॥ ६०४ ॥
 परस्यालीकमारोप्यं हास्येनाऽपि न पण्डितैः । हर्षेण भक्षितं किं न मारणाय विषं भवेत् ? ॥ ६०५ ॥
 दोषं खालमिवान्यस्य चालयंस्तेन लिप्यते । तज्ज्ञात्वा चतुरस्तेन मार्गे रुद्धमुखो व्रजेत् ॥ ६०६ ॥

धर्माऽसत्यं विशेषेण वर्जनीयं विचक्षणैः । सामकः कायजो दोषः सर्वगो वाचिकः पुनः ॥ ६०७
 साधूनां सद्दान्यानां सतीनां सत्यवादिनाम् । महिमानमिव द्रष्टुं रविरायाति नित्यशः ॥ ६०८ ॥
 तृतीयाऽणुव्रतं ज्ञेयं चौर्यवर्जनलक्षणम् । पालितं श्रेयसे यत्स्याद्वात्राऽमुत्राऽपि देहिनाम् ॥ ६०९ ॥
 यस्याऽर्थे निजदेहोऽपि महाकष्टे नियोज्यते । क्षिप्यन्ते संशये प्राणा जनैः प्रियतमा अपि ॥ ६१० ॥
 तत्परस्य धनं येन निस्त्रिंशमतिना हृतम् । मृतेरप्यधिका तस्य तेन जीवन्मृतिः कृता ॥ ६११ ॥
 आस्तां परभवेऽत्रापि चौर्योऽप्लुतचेतसः । नित्यं छलेक्षणः कापि शाकिन्या इव नो धृतिः ॥ ६१२ ॥
 परस्यादत्तं नादत्ते सुधीस्तृणमपि क्वचित् । स्पृष्टोऽङ्गुल्याऽपि मातङ्गः किं न मालिन्यकारकः ? ॥ ६१३ ॥
 वैर-वैश्वानर-व्याधि-वाद-व्यसनलक्षणाः । महानर्थाय जायन्ते वकाराः पञ्च वर्धिताः ॥ ६१४ ॥
 तपस्यपि कृते प्रायः पापं चौर्यकृतं नृणाम् । अभुक्तं क्षीयते नैव दृष्टान्तोऽत्र महाबलः ॥ ६१५ ॥
 नगरे श्रीपुराभिख्ये पार्थिवो मानमर्दनः । यथार्थनामधेयोऽभूच्छत्रूणां मानमर्दनः ॥ ६१६ ॥
 बली महाबलो नाम तत्रैव कुलपुत्रकः । पितृभ्यां पाठितः किञ्चिदुच्छन्नस्वजनः क्रमात् ॥ ६१७ ॥
 निरङ्कुशतया स्वैरं भ्रमन् दुष्कर्मदोषतः । दूतव्यसनसञ्जातचौर्यदृत्तितरतोऽभवत् ॥ ६१८ ॥
 सोऽन्यदा निशि चौर्याय दत्ताख्यधनिनो गृहे । गतो जालान्तरेणाऽसौ गृहमध्यमलोक्त ॥ ६१९ ॥

तावद्विशोषकस्याऽमेलतो लेख्यके कलिम् । कुर्वन्तं दत्तमद्राक्षीत् तनयेन समं भृशम् ॥ ६२० ॥
 सुदक्षत्वाद्सौ चौरौ व्यचारयदिदं हृदि । स्तोत्रकव्यतिकरे स्वार्थभ्रंशकं धिगिमं हहा ! ॥ ६२१ ॥
 प्रभृताजितवित्तेन विनीतेन सुतेन यः । एवं निशाभरे निद्राविप्लवः कुरुते कलिम् ॥ ६२२ ॥
 तस्य वित्तं हरिष्ये चेद् विदीर्णहृदयस्तदा । सद्यो विपत्स्यते तस्माद्यास्याम्यन्यत्र कुत्रचित् ॥ ६२३ ॥
 गतश्च कामसेनाया वेश्याया भवनं ततः । दस्युर्ददर्श तां रूपनिर्जिताऽनङ्गवल्लभाम् ॥ ६२४ ॥
 स्वयं स्नानाङ्गरागाद्यं कस्याऽप्यत्यन्तकुष्ठिनः । नानोपचारं परमं देवतस्यैव कुर्वतीम् ॥ ६२५ ॥ (युग्मम्)
 अचिन्तयच्च नैतस्या अपि मे कल्पयते धनम् । वीक्षते धनलोभेन स्मरवत् कुष्ठिनोऽपि या ॥ ६२६ ॥
 परिभ्रमन् पुनर्विप्रगृहेऽथागाद् महाबलः । पर्यङ्के शयितं तं चाद्राक्षीत् स्वप्रिययाऽन्वितम् ॥ ६२७ ॥
 इतश्चोपरिसंस्थेन मूर्त्रिते तत्करे खुना । स्वस्तीति कथयित्वाऽसौ स संभ्रान्तः समुत्थितः ॥ ६२८ ॥
 चौरैण चिन्तितं लोभः स्वप्नेऽप्येतस्य विद्यते । एतावांस्तद् मया कार्यं चौर्यं नैवात्र निश्चितम् ॥ ६२९ ॥
 किमन्यैरपि न क्षुद्रैर्मुषितैः पामरैर्जनैः । सर्वार्थसाधकं राजसौधमेव प्रयाम्यतः ॥ ६३० ॥
 इत्येकमानसो गत्वा तत्र खात्रं प्रपात्य च । वासेवेश्मप्रविष्टोऽसौ तत्र पार्थिवमैक्षत ॥ ६३१ ॥
 पत्यङ्कस्थं समं राश्या शयानं सुखनिद्रया । तं दृष्ट्वा मुदितोऽत्यन्तं चौरश्चिन्तितवानिदम् ॥ ६३२ ॥

अहो ! मे भाण्यसंपत्तिर्यदयं सर्वकामदः । चिन्तामणिरिवैकान्ते चटितौ भूपतिः करे ॥ ६३३ ॥
 जिष्टुस्तत्करं यावदीक्षतेऽसावितस्ततः । तावत्कपाटच्छिद्रेण विशन्तं सर्पमैक्षत ॥ ६३४ ॥
 अरेऽत्र किमयं कर्ता विस्मयादिति स क्षणम् । निलीय दीपच्छायायां तस्थौ साहसिकाग्रणीः ? ॥ ६३५ ॥
 सर्पोऽपि वासवेऽन्तर्गत्वा शय्यावहिःस्थितम् । करं राश्याः प्रसुप्तायाः दष्ट्वा व्याघुल्य निर्ययौ ॥ ६३६ ॥
 तं दष्ट्वा कौतुकाक्षेपविस्मृतात्मा स तस्करः । निःशब्दं द्वारमुद्घाट्य सहसैव तमन्वगात् ॥ ६३७ ॥
 सौधादधः समुत्तीर्य समभूमिं गतः फणी । स रूपं विभरांचक्रे महाकायवृषस्य तु ॥ ६३८ ॥
 नर्दश्च स वृषो वृद्धं प्रतौलीद्वारयामिकम् । दण्डमुत्पाट्य धावन्तमभिहत्य न्यपातयत् ॥ ६३९ ॥
 चौरोऽथ निविडं पुच्छे गृहीत्वा पृच्छति स्म तम् । कस्त्वं भोः ! किमिहायातः किमिदानीं करिष्यसि ? ॥ ६४० ॥
 मर्त्यवाचाऽथ सोऽवोचत् किंकरोऽहं यमस्य भोः । राज्ञीप्राहरिकौ हन्तुं तस्यादेशादिहाऽऽगमम् ॥ ६४१ ॥
 श्वस्तने तु दिने नव्यराजप्रासादशृङ्गतः । सूत्रधारवरस्तुङ्गात् पतित्वा मृत्युमेष्यति ॥ ६४२ ॥
 चौरोऽप्याह स्म यद्येतत् तदा कथय संपति । भविष्यति कथं मृत्युः कुतो वा मम सुन्दर ! ? ॥ ६४३ ॥
 स ऊचे भद्र मा प्राक्षीः पश्चात्तापकरं वचः । निर्वन्धेन पुनः पृष्टो वृषोऽवोचदहो ! शृणु ॥ ६४४ ॥
 पुरेऽत्र राजमार्गस्थो वटवृक्षोऽस्ति यो महान् । उद्भ्रङ्गस्तस्य शाखायां मृत्युमासादयिष्यसि ॥ ६४५ ॥
 तच्छ्रुत्वाऽत्यन्तभीतेन तेन मुक्तो वृषः क्षणात् । तिरोऽभूत् स पुनः कोऽपि तत्तत्कर्मरितो सुरः ॥ ६४६ ॥

असौ पश्यत्यहं पश्याम्यमी पश्यन्ति खेचराः । लोकपालाश्च पश्यन्ति ज्ञानिनोऽपि च ॥५२७॥
 नास्त्येवं स्थानमपि तत्र न कोऽपि न पश्यति । तात्पर्यं तद्गुरुगिरां न बध्यः खलु कुर्कुटः ॥५२८॥
 गुरुपादा दयावन्तः सदा हिंसापराङ्मुखाः । अस्मत्पज्ञां परिज्ञातुमेतद् नियतमादिशन् ॥ ५२९ ॥
 विमृश्यैवमहत्त्वं कुर्कुटं स समाययौ । कुर्कुटाऽहने हेतुं गुरोर्व्यज्ञपयञ्च तम् ॥ ३० ॥
 स्वर्गं यास्यत्यसौ तादादिति निश्चित्य सस्वजे । गुरुणा नारदः स्नेहात् साधु साधिवति भाषिणा ॥५३१॥

अभीष्टः सुकृती युक्तं सतां धर्मयं हि ते । संविभागमिवादातुं तस्य कुर्वन्ति गौरवम् ॥ ५३२ ॥
 महतां काऽपि नार्पेक्षा परकीये स्वकेऽपि वा । यत्रैव गुणमीक्षन्ते तत्त्वतस्तत्र ते रताः ॥ ५३३ ॥
 वसु-पर्वतकौ पश्चाद्गत्स्यैवं जज्ञंसतुः । निहतौ कुर्कुटौ तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५३४ ॥
 अपश्यतं शुभामादावपश्यन् खेचरादयः । कथं हतौ कुर्कुटौ रे ! पापावित्यशपद् गुरुः ? ॥ ५३५ ॥
 इत्थं च निर्णयं ज्ञात्वा महोद्देगाकुलो हृदि । इति दध्यधुपाध्यायो ज्ञातव्यं धिगिदं मम ॥५३६ ॥
 आदर्शो दर्शितोऽन्धस्य मन्त्रितं बधिराश्रितः । अरण्ये रुदितं चक्रे रोपितं क्रमलं स्थले ॥ ५३७ ॥
 वषितं चोषरक्षेत्रे एतावन्ति दिनानि यत् । अनयोः पाठनायासो मयाऽकारि निरर्थकः ॥ ५३८ ॥
 तच्छ्रुतं यातु पातालं तच्चातुर्यं विलीयताम् । ते विशन्तु गुणा वज्ञौ येषु सत्स्वप्यधोगतिः ॥ ५३९ ॥

भास्वता स्वकरौघेन यद्बहुद्वाहितेऽम्बुजे । नासिकाभ्यायंको गन्धः प्रसरत्येव सर्वतः ॥ ५१४ ॥
 तथा शाल्वेण गुरुणा नृणासुद्धोधिते हृदि । परमानन्दजनकं तस्वमुन्मीलति स्वयम् ॥ ५१५ ॥
 बुद्ध्यति तानुपाध्यायोऽप्यध्यापयति सादरम् । गुरोर्मातृ-पितृभ्यां च कोऽन्योऽस्ति भुवने हितः ? ५१६
 रजन्यामन्यदा तेषां पठतां सौधमूर्धनि । जाग्रत्येव गुरौ निद्रा क्षणं श्रमवशाद्भूत् ॥ ५१७ ॥
 तदा च गगने यान्तौ चारणश्रमणाबुभौ । तान् निरूप्य विदित्वैवं परस्परमवोचताम् ॥ ५१८ ॥
 एषामेकतमः स्वर्गं गमिष्यत्यपरौ पुनः । नरकं यास्यतस्तत्राऽश्रौषीत्क्षीरकदम्बकः ॥ ५१९ ॥
 तच्छ्रुत्वा सहसा जातविषादम्लानमानसः । अचिन्तयदुपाध्यायो दुःश्रवं धिगिदं वचः ॥ ५२० ॥
 मय्यप्यध्यापके त्रिष्यौ नरकं यास्यतो हहा ! । न चालीकमिदं येन केनापि ज्ञानिनोदितम् ॥ ५२१ ॥
 एभ्यः को यास्यति स्वर्गं नरकं कौ च यास्यतः ? । जिज्ञासुरित्यसौ शिष्यांस्त्रीनभ्याऽऽकारयत्समम् ॥ ५२२ ॥
 यावत्तूर्णं समर्थैषामेकैकं पिष्टकुर्कुटम् । स ऊचेऽमी तत्र बध्या यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२३ ॥
 वसु-पर्वतकौ तत्र गत्वा शून्यप्रदेशयोः । शुभां गतिमिवात्मीर्यां जघ्नतुः पिष्टकुर्कुटौ ॥ ५२४ ॥
 महात्मा नारदाख्यस्तु ब्रजित्वा नगराद् बहिः । स्थित्वा च विजने देशे दिशः प्रेक्ष्येत्सवर्णयत् ॥ ५२५ ॥
 गुरुपादैरिदं तावदादिष्टं वत्स ! यत्रयया । बध्याऽयं कुर्कुटस्तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति ॥ ५२६ ॥

आस्तां वचन-कायाभ्यां हिंसा जीवव्यथाकरी । चिन्तिता मनसाऽप्येषा वृणां नरकदायिनी ॥ ५०० ॥
 यथा कोऽपि पुरा रङ्ग उद्यानवनयात्रया । गते लोके पुरासन्नवैभारगिरिसन्निधौ ॥ ५०१ ॥
 भिक्षामलभमानः सन्निजदुष्कर्मदोषतः । हृदि चिन्तितवानेवमज्ञानाऽऽहितदुर्मतिः ॥ ५०२ ॥
 अहो ! कोऽपि न मे भिक्षां भक्ष्यभोज्येषु सत्स्यपि । ददाति, तदिमं सर्वं हनिष्यामीति कोपतः ॥ ५०३ ॥
 रौद्रध्यानवशं यातो द्रुतमारुह पर्वतम् । एकं महोपलं मूलाञ्छालयामास निर्दयम् ॥ ५०४ ॥
 तेनाथः पतता लोकः समस्तोऽपि प्रनष्टवान् । स पुनश्चूर्णितो मृत्वा द्रमको नरकं गतः ॥ ५०५ ॥
 आख्यातमित्यहिंसायां द्वितीयेऽपि व्रतेऽधुना । आख्यानं वसुराजस्य कथ्यमानं निशम्यताम् ॥ ५०६ ॥
 अस्ति शक्तिमती नाम नगरी नगरीषु या । शक्तिप्रत्याख्यया नद्या मुक्तावल्येव राजते ॥ ५०७ ॥
 अभूत् तस्यां स्वतेजोभिर्ध्वस्तवैरितमोभरः । चूडामणिसमः श्रीमानभिचन्द्रो नरेश्वरः ॥ ५०८ ॥
 अजायत सुतस्तस्य वसुनामा महामतिः । बालकालादपि प्रायो यस्य सत्यव्रते रतिः ॥ ५०९ ॥
 पुरुषेषु नयौदार्यविनयप्रसुखैर्गुणैः । वसुत्वं दधता येन चक्रे सार्था वसुन्धरा ॥ ५१० ॥
 तत्र क्षीरकदम्बाख्यः सर्वशास्त्रविशारदः । उपाध्यायोऽस्ति तस्याऽपि सुतः पर्वतकाभिधः ॥ ५११ ॥
 वसुः पर्वतकश्चैव तथान्यो नारदस्त्रयः । पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य पठन्त्येते दिवानिशम् ॥ ५१२ ॥
 मत्तद्विरदसंकाशे यौवनेऽनर्थकारिणि । पुरुषस्याथिरुहस्य न शास्त्रादन्यदङ्कुशम् ॥ ५१३ ॥

तृपमुद्ध्यैरथो पृष्टं शिष्टं च मुनिनाऽखिलम् । तच्चरित्रं, ततः पर्षद् महासंवेगमाणम् ॥ ४८७ ॥
 देविन्य-रुणदेवौ तु जातजातिस्मृती मुनिम् । अयाचतामनशनं धर्मध्यानैकमानसौ ॥ ४८८ ॥
 मुनिराह महाभागाविदं वां युज्यतेऽयुना । तलो नृपादिसांपत्यात् ताभ्यामनशनं कृतम् ॥ ४८९ ॥
 विज्ञसं भूभुजा नाथ ! दुःकृतादियतोऽपि चेत् । भवेदेवंविधावस्था माहशां का गतिस्ततः ? ॥ ४९० ॥
 मुनिरुच्येऽमुना भूम्ना तिर्यग्-नरकसंभवः । अतः शत्रु-विषाऽग्निभ्यः प्रमादो ह्यधिकः स्मृतः ॥ ४९१ ॥
 राजाह क उपायः स्याद् दुःखस्यास्य निवारणे ? । मुनिराह प्रमादस्य रोधनं संयमेन यत् ॥ ४९२ ॥
 राज्ञाऽभाणि किमेताभ्यां ह्यप्रमादो न सेवितः ? । प्रचुरेण प्रमादेन नियतं दुर्गतिर्भवेत् ॥ ४९३ ॥
 अप्रमादस्यातिशयात् सर्वदुःखक्षयो भुवम् । किञ्चाभ्यामप्रमादेन क्षपितं भूरि कर्म भोः ! ॥ ४९४ ॥
 शेषः कर्माज्ञ एवाऽयं मुक्तो धन्याविभो ततः । इयानेवानयोः केशः शुभधीः कथमन्यथा ? ॥ ४९५ ॥
 प्रतिबुद्धस्ततो राजा जशादित्येभ्वरान्वितः । दीक्षां जग्राह चौरोऽपि तज्ज्ञात्वाऽनुत्ताप सः ॥ ४९६ ॥
 आगत्य च सनिर्वेदं निवेद्य निजदुःकृतम् । अयाचत मुनेः पार्थात् संन्यासं मुनिरप्यदात् ॥ ४९७ ॥
 आत्तपञ्चनमस्कारो निन्दित्वात्मानमुच्चकैः । तस्करोऽरुणदेवश्च देविणी च दिवं ययुः ॥ ४९८ ॥
 तदेवं वचनस्याऽपि हिंस्रस्य फलमीदृशम् । विज्ञायाऽऽक्रोशदानाद्यं वर्जनीयं प्रयत्नतः ॥ ४९९ ॥

किं कथ्यतेऽयुना हन्त ! न्यवर्तत कथानकम् । असौ कुमारदेवस्य तामलिमीनिधेः सुतः ॥ ४७४ ॥
 एतन्नगरवास्तव्यजसादित्यसुतापतिः । यानभङ्गवशादित्थमथैवाऽन्न ममागतः ॥ ४७५ ॥
 इत्याद्यशेषवृत्तान्तं निवेद्यात्सानमीश्वरः । शैलया हन्तुमारब्धो धृतश्च प्रेक्षकैर्जनैः ॥ ४७६ ॥
 इमं व्यतिकरं श्रुत्वा जसादित्यो निजाङ्गनाम् । आदाय देविणीमागादरुणं तं तथैक्षत ॥ ४७७ ॥
 ततस्तं पत्यभिज्ञाय धिक् पापं मामिति ब्रुवन् । मूर्च्छितः सह देविण्याऽऽश्वासितश्च स वन्द्युभिः ॥४७८॥
 शूलिकान्तः सवाक्कर्ष्याऽरुणदेवं स पूर्जनात् । काष्ठान्ययाचत श्रुत्वा तद् नृपो द्रुतमागतः ॥ ४७९ ॥
 अब्रवीच्च जसादित्य ! दैवमन्नापराधयति । नाहं तु यन्ममाऽप्येवं सहसाकारिताऽभवत् ॥ ४८० ॥
 तदाप्रहमिमं सुञ्च हृदि कर्मस्थितिं स्मर । अन्यथा चिन्तितं कार्यं कर्मणा क्रियतेऽन्यथा ॥ ४८१ ॥
 अत्रान्तरे चतुर्हानी मुनिर्नाम्नाऽमरेश्वरः । ज्ञात्वा तन्नाययौ बोधोपकारं बहुदेहिनाम् ॥ ४८२ ॥
 तत्प्रभावाच्च सर्वेषां गलिताः शोकशङ्कवः । शान्तो दैवोऽर्च्य इत्यस्माज्जाला धर्मश्रुतौ मतिः ॥४८३॥
 दैवैर्गन्धाम्बुशंसिक्तभून्यस्तस्वर्णपङ्कजे । उपविश्य महात्माऽसौ धर्ममाख्यातुमुद्यतः ॥ ४८४ ॥
 सुञ्चताऽहो ! मोहनिद्रां जाग्रत ज्ञानजागरैः । त्यजत प्राणिघाताद्यं लात क्षान्त्यादिकान् गुणान् ॥४८५॥
 प्रसादमुज्झत द्विष्टं प्रसादादल्पतोऽपि यत् । वध्यते दारुणं कर्म देविन्य-रुणदेववत् ॥ ४८६ ॥

गतायाः क्रीडनोद्यानं देविण्याः कटकद्वयम् । गाढाविति करौ छित्रा दस्युना जगृहे रहः ॥ ४६० ॥
 कृजितं वनपालिन्या ततश्चौरानुसारतः । दृष्ट्वा पलायमानं तं धाविता दण्डपाशिकाः ॥ ४६१ ॥
 क्षीणशक्तिरथो पूर्वं दृष्टुं जर्णिशुरालयम् । प्रविष्टो यत्र सुप्तोऽस्त्यरुणदेवः सुनिर्भरम् ॥ ४६२ ॥
 अयमेवाधुनोपाय इति ध्यात्वा स तस्करः । तत्पार्श्वे कटकौ मुत्तवा शस्त्रीं च शिखरेऽविक्षत् ॥ ४६३ ॥
 उत्थितोऽरुणदेवोऽथ निरीक्ष्य कटकद्वयम् । दत्तं देव्येति संतोषाद् गृहीत्वाऽगोपयत् कटौ ॥ ४६४ ॥
 छुरिकां पुनरादाय किमेतदिति चिन्तयन् । यावदस्त्यरुणस्तावदागता दण्डपाशिकाः ॥ ४६५ ॥
 संशुब्धः सन् स तैरुक्तो रेऽधुना कुत्र यास्यासि ? । इत्युत्त्वा ताडयत्स्वेषु पपात कटकद्वयी ॥ ४६६ ॥
 ततो बद्ध्वाऽर्पितो राज्ञो वृत्तान्तश्च निवेदितः । नृपादेशाच्च शूलायां भिन्नो नीत्वा बहिः स तैः ॥ ४६७ ॥
 अत्रान्तरे भोज्यपाणिस्तत्रागादीश्वरः पुरात् । अदृष्ट्वाऽरुणदेवं च पप्रच्छारामपालकान् ॥ ४६८ ॥
 अहो ! एवंविधः कोऽपि दृष्टो देवकुलादितः । गच्छन् कुत्रापि शुष्माभिस्तैरुचे कोऽपि नेक्षितः ? ॥ ४६९ ॥
 किन्त्वेकः कोऽपि चौरोऽत्र धृत्वा व्यापादितोऽधुना । गतश्चेत् कौतुकात् तत्र न जानीमस्तावयम् ॥ ४७० ॥
 ततो व्याकुलितो यावद् बध्यस्थानं गतो द्रुतम् । अरुणं दास्यावस्थं शूलायां तावदैक्षत ॥ ४७१ ॥
 हा ! श्रेष्ठिपुत्र ! हा ! मित्र ! किं तवासीदिति ब्रुवन् । आरादिं भीषणां मुत्तवा मूर्च्छितो न्यपत्तत् क्षितौ ॥ ४७२ ॥
 सकौतुकोदयं तत्राश्वास्य प्रेक्षार्थकैर्जनैः । आर्य ! श्रेष्ठिसुतः कोऽयमिति पृष्टः स्वल्पन् जगौ ? ॥ ४७३ ॥

वेलायामागतः सर्गो मुक्तं मुद्गेन्धनं ततः । अप्रेक्ष्य जननीं क्षुत्तृपीडया कुपितो भृशम् ॥ ४४६ ॥
 जलपानीय चन्द्राऽपि व्यग्रत्वादिभ्यमानुषैः । दीना न केनाप्यकृतसारा स्वयुहमागता ॥ ४४७ ॥
 त्वां दृष्ट्वा त्वं कथं पापे ! शूलायां तत्र रोपिता । स्थिता यदियतीं वलां सर्ग इत्याह निन्दुस्म ? ॥४४८॥
 तत् श्रुत्वा साऽपि तापेनं सहसोवाच किं करौ । छिन्नौ ते शिष्यकादन्नमुत्तार्य बुभुजे न यत् ? ॥४४९॥
 इत्युक्तिमत्ययं बद्धमुभाभ्यां कर्म दारुणम् । कालेन सुगुरोर्योगात् श्रावकत्वमवापि च ॥ ४५० ॥
 प्रवर्धमानसर्वेगाद् यतिव्रतमपि क्रमात् । गृहीत्वा विधिनाऽऽराध्य सुरलोकं गताबुभौ ॥ ४५१ ॥
 ततश्च्युत्वा सर्गजीवस्तांमालिण्यां धनेशितुः । जातः कुमारदेवस्याऽरुणदेवाभिधः सुतः ॥ ४५२ ॥
 चन्द्राजीवः पुनश्च्युत्वा समभूत् पाटलापुरे । जसादित्यमहेभ्यस्य देविणी नाम पुत्रिका ॥ ४५३ ॥
 सा दत्ताऽरुणदेवस्य किन्त्वनिष्पन्न एव सः । विवाहेऽगाद् वणिज्यायै कदाहे जलवर्त्मना ॥ ४५४ ॥
 ततो व्यावर्तमानस्य दैवाद् यानमभज्यत । महेश्वराख्यमित्रेण स तीर्त्वाऽब्धिवटं गतः ॥ ४५५ ॥
 ततो गच्छन् क्रमेणासौ पाटलापुरमागतः । ईश्वरेणोदितं मित्र ! श्वशुरस्थानमन्न ते ॥ ४५६ ॥
 तत्तन्न गम्यते, सोऽपि माह नैवंविधस्य मे । श्वशुरान्तेऽर्हति गन्तुमीश्वरः पुनरन्नवीत् ॥ ४५७ ॥
 तत्तिष्ठ वहिरेव त्वं पुरान्तयाम्यहं पुनः । आनेतुं भोजनं तेनाऽञ्जुज्ञातः स तथाऽकरोत् ॥ ४५८ ॥
 अरुणस्तु श्रमात्तन्न विश्रान्तो मिलितेऽक्षिणी । तदा चारुण-देविण्योः कर्मोदीर्णं वच्स्कृतम् ॥ ४५९ ॥

औचित्यमन्यलोकानामपि कृत्वा पितुर्गिरा । भीमो गजेन्द्रमारुहः पश्चादारोप्य मन्त्रिणम् ॥ ४३३ ॥
 समं पित्रा गतः सौधं मङ्गलैः स परश्रुतैः । अशेषमङ्गलावासो यतो धर्मः श्रितोऽमुना ॥ ४३४ ॥
 भोजनानन्तरं पृष्ठो भीमस्य मतिसागरः । चरित्रं यद्यथावृत्तमाचर्यो भूभुजः पुरः ॥ ४३५ ॥
 बद्धी राजसुताः पुत्रः स पित्रा परिणायितः । निजरराज्येऽभिषिक्तश्च जिनदीक्षाऽऽददौ स्वयम् ॥ ४३६ ॥
 ततो भीमनरेन्द्रोऽपि जिनधर्मप्रभावकः । मान्ते प्राप्तपरिव्रज्यो जगाम परमं पदम् ॥ ४३७ ॥
 स्वयं प्राणिवधादेवं विनिवृत्तः परानपि । निवर्त्य परमां सिद्धिप्राप लोकद्वयेऽपि सः ॥ ४३८ ॥
 वचोऽपि हिंसाविषयं महानर्थविधायकम् । अत्र मातृ-सुतौ चन्द्रा-सर्गाह्वानौ निदर्शनम् ॥ ४३९ ॥
 तथाहि—

अस्त्वत्र भरतक्षेत्रे वर्धनागपुरं पुरम् । सद्बद्धो नाम कोऽप्येकस्त्वनासीत् कुलपुत्रकः ॥ ४४० ॥
 तस्य चन्द्रामिथा पत्नी सुतः सर्गस्त्रयोऽप्यमी । अथाण्यवशतोऽभूवन् दारिद्र्यकुलमन्दिरम् ॥ ४४१ ॥
 विपत्ने सद्बद्धे चन्द्रा तुन्दार्थं परवेश्मसु । कुरुते कर्म, सर्गोऽपि वनादानयतीन्धनम् ॥ ४४२ ॥
 पूर्णश्रेष्ठिदृहेऽन्येऽहुर्जाभातरि समागते । जलमानेतुमाहूता चन्द्रा पुञ्जे वनं गते ॥ ४४३ ॥
 सोऽपि पुत्रार्थमारोप्य भोजनं शिष्यकेऽद्भुतम् । ययौ कटिकया द्वारं पिथायेभ्यदृहं मुदा ॥ ४४४ ॥
 चित्रं केऽपि प्रभुत्वेऽपि प्रतिवदन्ति नो मनः । परर्षेभ्यत्वमप्याप्य वाढं हृष्यन्ति केचन ॥ ४४५ ॥

निर्वापयसि संसारमस्वल्पथस्थितम् । दृष्टोऽप्याकस्मिन्काम्भोदसोदरः परमेश्वर ! ॥ ४२० ॥
 ध्यातो येन जिनेश ! त्वं विकाशिकमलानन ! । तस्य विश्वोत्तमानन्तसौख्यलक्ष्मीनिधे ! प्रभो ! ॥४२१
 गुणैरेव त्वया देव ! शरच्चन्द्रप्रभासितैः । अन्तर्बैरिगणो वीरधर्ममर्माविदा मुदा ॥ ४२२ ॥
 नयद्वयभुजा पीनगात्रकाङ्क्षा जनैः सुगा । सौम्य ! त्वदाणमाख्याऽसौ निश्रेणिः सिद्धिधामनि ॥४२३॥
 गुप्तकर्मक्रियं भव्य भावदेव-मुनिस्तुत ! । क्षीणकर्मक्रियं नाथ ! देहि सर्वज्ञ ! मे पदम् ॥ ४२४ ॥
 इति चित्रगुणं चित्रस्तत्रेण जगतां पतिम् । स्तुत्या कुमारो देवेभ्यः समहस्तपदापयत् ॥ ४२५ ॥
 येरी-शम्बूक-दक्काभिर्मुदङ्ग-पदहादिभिः । आतोद्यैर्बाद्यमानैर्निर्वोष उच्छलितो भृशम् ॥ ४२६ ॥
 तमाकर्ण्य निजास्थाने स्थितो राद् हरिवाहनः । पप्रच्छ मन्त्रिणः कोऽद्याकस्मिन्कोऽयं महाध्वनिः ? ४२७
 तद् यावच्चिन्तयेद् मन्त्रिजनस्तावद् नराधिपम् । काननाधिकृतोऽभ्येत्य नरो वर्षीपयत्यदः ॥ ४२८ ॥
 देव ! देववनाद्धानवने सुरपरिच्छदः । भीमः समागतस्तत्रारव्यश्चैत्यमहोत्सवः ॥ ४२९ ॥
 नृपस्तस्याङ्गसंलग्नं दत्त्वाऽऽभरणमुद्धसन् । प्रतीहारं समादिश्य पुरशोभामकारयत् ॥ ४३० ॥
 महद्ध्यर्था स स्वयं दूरादागतं सुतप्रभ्यगात् । उह्यसन् वलितं कृष्णपक्षादिन्दुमिवाच्युधिः ॥ ४३१ ॥
 आगच्छन् भूभुजं दृष्ट्वा पथि भीषो विमानतः । अवतीर्य पितुर्मातृश्वरणां प्रणमन्नतः ॥ ४३२ ॥

ततो ज्ञापिति सा मुक्त्वा विमानं हसितानना । भीमं नत्वा निविश्याग्रे विज्ञा विज्ञापयत्यदः ॥ ४०६ ॥
 सम्यक्त्वं भद्र ! दत्त्वा मे विन्ध्याचलगुहासदाम् । मुनीनां त्वं तदा पार्श्वे स्थितोऽहं च गता प्रगे ४०७ ॥
 ततो युष्मत्प्रसादेन मया सपरिवारया । वन्दित्वा तान् मुनीन् भक्त्या स्वर्जन्म सफलीकृतम् ॥ ४०८ ॥
 तत्र यूयं तु नो दृष्टाः पृष्टाश्च मुनयो न तैः । उत्तरं दत्तामित्याह्यां प्रयुक्तो मयकाऽवधिः ॥ ४०९ ॥
 दृष्टा यूयमिह स्नानं कार्यमाणासतदुत्सुकाः । चलिताऽस्मि परं किञ्चिद् बृहत्कार्याद् विलम्बिता ॥ ४१० ॥
 सुविमानं विकुण्ड्यार्थं यक्षेन्द्रो भीममञ्जवीत् । अस्मिन्नाह्वतां शीघ्रं गन्तव्यं यत् पितुः पुरे ॥ ४११ ॥
 अथोत्थाय नृपं हेमरथं संबोध्य राजसुः । तं विमानं समारुह्य प्रतस्थे मन्त्रिसंयुतः ॥ ४१२ ॥
 देवास्तस्य पुरो गीतं नृत्यं कुञ्जरगर्जितम् । हयहेपां च कुर्वन्तो बलगन्तश्च प्रतस्थिरं ॥ ४१३ ॥
 महता तूर्यनादेन पूर्यमाणे नभोऽङ्घ्रेण । कुमारः प्राप कमलपुरस्यासन्नकान्तनम् ॥ ४१४ ॥
 तत्रस्थे जिनचैत्येऽसौ रक्षो-यक्षादिभिः सह । वन्दित्वा विधिना देवानथ स्तोतुं प्रसक्रमे ॥ ४१५ ॥
 मुनीन्द्रहृदयानन्दकन्दकन्दलनाम्बुद ! । विकल्पकल्पनापेतं वीतरागतत्वमेव मे ॥ ४१६ ॥
 पुण्यभाजितयाऽऽत्मीये जिन ! ध्यायन्ति ये हृदि । ध्यातारोऽपि परं ध्येया भुवन्नस्यापि तै मताः ४१७
 तैस्त्विवनाविख्यातैश्चरितैरिन्दुमुन्दरैः । जिन ! ध्वस्तमस्तोम ! त्वमेव परमं पदम् ॥ ४१८ ॥
 सत्पथप्रतिपत्थित्वानन्यवधीर्देव ! यः पुरा । ज्ञानैकसम्पदे रूपातीत ! तस्मै नमोऽस्तु ते ॥ ४१९ ॥

संभ्रान्तनुप-लोकानां पश्यतामेव च क्षणात् । सा विशतिशुजा प्राप्ता काली कापालिकान्विता ॥३९२॥
 कुमारमभिवन्ध्यासाधुपविष्टा तदनतिके । उवाच नृप-लोकानां तन्वतां भय-विस्मयम् ॥ ३९३ ॥
 अहो ! भीम ! तदा तेऽग्राऽऽनीयमानस्य हस्तिना । मयेत्यवधिना ज्ञातं कुमारे यदसौ हितः ॥ ३९४ ॥
 अथ तत्र तथैवाऽस्थामहं स्थानेऽधुना पुनः । तव माता पिता पौरलोकश्चातीवदुःखितः ॥ ३९५ ॥
 रुदन् निरन्तरं सौम्य ! स्मारं स्मारं गुणांस्तव । किञ्चित्कार्यवशात्तत्र गतया वाधिता मया ॥ ३९६ ॥
 विहिता च पुरस्तेषां प्रतिज्ञा यदिह ध्रुवम् । भीमो दिनद्वयस्यान्तरानेतव्यो मया ननु ॥ ३९७ ॥
 कथितं च यथा भीमकुमारेण बहुर्जनः । धर्मोऽस्थापि, तथा भूयान् मार्यमाणोऽपि रक्षितः ॥ ३९८ ॥
 अस्ति हेमपुरे सार्धं मतिसागरमन्त्रिणा । कुमारः कुशली तन्मा हर्षस्थाने विषयताम् ॥ ३९९ ॥
 इति श्रुत्वोत्सुश्रीभूय भीमो यावत् पतिष्ठते । भेरी-पटह-भग्भानां तावदुच्छलितो रवः ॥ ४०० ॥
 ततोऽनेकविमानानां विमाने मध्यगे स्थिता । तारहारोश्चितोरस्का कुण्डलोह्यसितानना ॥ ४०१ ॥
 गगने देवता दृष्टा तेजःप्रसरभासुरा । ततः किमिदमित्याख्यन् राक्षसः सहस्रोत्थितः ॥ ४०२ ॥
 यक्षोऽपि गर्जितं कुर्वन् करे धृत्योरसुद्गरम् । उत्तस्थौ, कालिकाऽऽर्षत् करालां कर्तरी करे ॥ ४०३ ॥
 असंभ्रान्तं कुमारस्तु यावत्तिष्ठति संमुखः । जय नन्देति जल्पन्तस्तावद् देवाः समाययुः ॥ ४०४ ॥
 आख्यान्ति च कुमारस्य पुरः सरभसा इव । याक्षिण्याः कमलाख्यायाः समागमनमुच्चकैः ॥ ४०५ ॥

नरेन्द्रादिभिरप्येवं प्रार्थिते मुनिपुंगवः । यक्ष-रक्षो-दृपादीनां सरयत्तवं विधिना व्यधात् ॥ ३७९ ॥
भीमेन तु कुपाखण्डिसंसर्गात् शुद्धिरर्थिता । तस्य सा मुनिना दत्ता तुष्टाः सर्वेऽपि तेऽभवन् ॥ ३८० ॥
अथ मोह्रिरिपुं नत्वा राक्षसेन्द्रादिभिः सह । कुमारो दृपतेर्हेमरथस्य भवनं ययौ ॥ ३८१ ॥
श्रीमान् हेमरथोऽप्येनं सामन्ता-ऽमाल्यसंश्रुतः । प्रणिपत्य कुमारेन्द्रं कृतज्ञात्मा व्यजिज्ञपत् ॥ ३८२ ॥
देव ! यज्जीव्यते यच्च भुज्यन्ते राज्यसंपदः । यदेष पुरलोकश्चाऽशनपानमनोहरः ॥ ३८३ ॥
यच्च दुर्लभसम्पच्च रत्नलाभोऽयमद्भुतः । कुमार ! जगतीसार ! माहात्म्यं तत्तयाऽस्खिलम् ॥ ३८४ ॥
तदेष भवदादेशकारी नित्यं जनस्त्वया । प्रेर्यो यथोचिते कार्येऽनुग्रहीतो यथा भवेत् ॥ ३८५ ॥
कुमारः प्राह भो राजन् ! कस्य केन कृतं भवेत् ? । जन्म मृत्युः सुखं दुःखं सर्वं स्यात् स्वस्वकर्मतः ३८६
व्यापारस्त्वेप शुष्माकं सर्वेषां कुलजन्मनाम् । प्रमादो नैव कर्तव्यो जिनधर्मो सुदुर्लभे ॥ ३८७ ॥
साधार्मिकेषु वात्सल्यं जिनधर्मप्रभावना । तथा निरपराधानां जीवानां वधवर्जनम् ॥ ३८८ ॥
अन्येष्वपि यथाशक्यं निवृत्तिः पापकर्मसु । इदं कार्यं सदा येन नैव दुःखं पुनर्भवेत् ॥ ३८९ ॥
तैरभाणि कुमारेन्द्र ! दिनानीह कियन्त्यपि । स्थीयतां जिनधर्मो स्याद् यथाऽस्माकं प्रवीणता ॥ ३९० ॥
इति श्रुत्वा पुनर्दत्ते कुमारो यावदुत्तरम् । तावदुद्धामरो व्योम्नि जातो इमरकध्वनिः ॥ ३९१ ॥

स एव सात्त्विको विद्वान् स तपस्वी जितेन्द्रियः । येनाहु क्षान्तिस्वद्गेन क्रोधशत्रुनिपातितः ॥३६६॥
 रसो लवणतुल्यो न न विज्ञानरसमः सुहृत् । धर्मतुल्यो निधिनस्ति न क्रोधसदृशो रिपुः ॥ ३६७ ॥
 क्रोधघर्माभिभूतस्य केनापि सह संहतिः । सुखायते न जीवस्य तज्जंयाऽसौ महाग्रहः ॥ ३६८ ॥
 इत्यादिमुनिवाक्येन बुद्धः सर्वगिलोऽब्रुदत् । अकृत्याचरणान्नाथ ! निवृत्तोऽय प्रभुलहम् ॥ ३६९ ॥
 कुमारस्यानुभावेन कोपः पुरजने क्षया । निर्जितस्त्वत्प्रभावेणाऽधुना हेमरथे पुनः । ॥३७०॥
 मुनिराहोदितः क्रोधविषाकस्त्वत्कृते क्षया । अन्यथा मोहभेदेषु मिथ्यात्वमतिभीषणम् ॥ ३७१ ॥
 एवंवाचि मुनौ गर्जस्त्रयायातो महागजः । क्षुभिता परिषत् तस्य दर्शने सहसाऽभवत् ॥ ३७२ ॥
 भीमो धीरयितुं तां तु सान्त्वयापास तं गजम् । सोऽपि शान्तमनाः साधुं ववन्दे त्रिःप्रदक्षिणम् ॥३७३॥
 संहृत्य हस्तिरूप च प्रत्यक्षो यक्ष एव सः । चक्रकुण्डलभूषाढ्यो वभूव कृतविस्मयः ॥ ३७४ ॥
 सोऽथाणि मुनिना ङ्गि भोः ! प्रति पुत्रं निजं भवान् । अनुसृत्यागतो हेमरथं भूत्वा करीश्वरः ॥३७५॥
 अयं पूर्वमिहानीतः स्वर्णौत्रं राक्षितुं त्वया । भीमः साम्प्रतमेतं तु स्वं पुरं नेतुमिच्छसि ॥ ३७६ ॥
 यक्षेण भणितं नाथ ! सत्यमेवं यतो मम । एष हेमरथो नसा वभूवान् प्राच्यजनमनि ॥ ३७७ ॥
 किञ्च,
 मयाङ्गीकृत्य सम्यक्तवं कुसंसर्गेण दूषितम् । तेनाहं व्यन्तरौ जानस्तदाऽऽरोपय मे पुनः ॥ ३७८ ॥

तथा तवानुवृत्त्येष लोकः प्रकटितो मया । भीमेनालोकितं थावत् तावद् दृष्टोऽस्त्रिलो जनः ॥३५५॥
 अत्रान्तरे कुमारेण स्तूयमानः सुरा-ऽसुरैः । आगच्छन् ददृशे व्योम्ना श्रीचारणमुनीश्वरः ॥ ३५६ ॥
 स्थितः पद्मासने देवनिमित्ते स पुरो बहिः । भीम ऊचे राक्षसेन्द्र ! ममायं गुरुरागतः ॥३५७॥
 अस्य पादाभ्युजं दृष्ट्वा करिष्ये सफलं भवम् । स्वस्येति भणितो रक्षोरजः प्रियममन्यत ॥ ३५८ ॥
 यत उच्यते—

देवताप्रणिधानेन गुरुणां वन्दनेन च । न तिष्ठति चिरं पापं छिद्रहस्ते यथोदकम् ॥ ३५९ ॥
 ततः कुमारो मन्त्री च रक्षो हेमरथस्तथा । ययुः सर्वेऽपि कल्याणीभक्तयो मुनिसन्निधौ ॥ ३६० ॥
 मुनिस्तैः प्रणतस्तोषाद् भूतलन्यस्तमस्तकैः । सुधासिक्तैरिवागत्य सर्वपौरजनैरपि ॥ ३६१ ॥
 मुनिनाऽथ समारब्धा देवना यद्गहो ! जनाः ! । कपाया इह चत्वारश्चतुर्गतिनिबन्धनम् ॥ ३६२ ॥
 तेषु क्रोधो विशेषेण दारुणो यः कुशानुवत् । सर्वं दहति जीवानामगणंश्च निजेतरम् ॥ ३६३ ॥
 अहो ! जडत्वं जन्तूनामन्यस्थानस्थितोऽपि यः । संतापं कुरुते क्रोधाज्ञारः, स हृदि धार्यते ॥ ३६४ ॥
 परं प्रति विघ्नताय साहाय्यमिव दंहिनः । कुर्वन्तमेव हन्त्युच्चैरहो ! कोपस्य कैतवम् ॥ ३६५ ॥
 अत उच्यते—

क्षणं स्नानसामान्यामागतौर्था नभस्तलात् । अभाणि दासुश्रीभिर्मज्जनं क्रियतां विभो ! ॥ ३४२ ॥
भीमः प्राह वयस्योऽस्ति बहिर्मे मत्सिमागरः । आकारयत तं, ताभिः सोऽप्यानीतः क्षणादपि ॥३४३॥
समिन्नः कारितो भीमः स्नानं दिव्यं च भोजनम् । स्थापितो वरपत्यङ्के यावदस्ति स विस्मितः ॥३४४॥
तावदेव कुतोऽप्येत्य स्फुरत्कान्तिः सुरः पुरः । मोचे भीम ! वरं ब्रूहि तुष्टोऽस्मि तव साहसात् ॥३४५॥
भीमः प्रोवाच तुष्टश्चेत् ततः कथय को भवान् । किमिदं पत्तनं किंच शून्यं देवस्ततोऽब्रवीत् ? ॥३४६॥
इदं हेमपुरं नाम पुरं हेमरथो नृपः । पुरोध्यास्तस्य चण्डाख्यो द्विष्टः सर्वजने पुनः ॥ ३४७ ॥
एषोऽपि नृपतिः क्रूरः प्रकृत्या कर्णदुर्बलः । शङ्कयाऽप्यपराधस्य कुरुते दण्डमुत्खणम् ॥ ३४८ ॥
अथ केनापि चण्डस्य द्वेष्यत्वादसहिष्णुना । अतिक कथितं राज्ञो यन्मातङ्ग्येष विप्लुतः ॥ ३४९ ॥
याचन्नपि महादिव्यमविचर्यैव भूयुजा । वेष्टयित्वा सर्पाश्चण्डो ज्वलितस्त्रैलसेकिमैः ॥ ३५० ॥
सोऽकामतिर्जराभावाद् मृत्वा सर्वागिलाभिधः । राक्षसोऽभूत्, स चाहं तु स्मृत्वा वैरमिहागतः ॥३५१॥
तिरोहितः समग्रोऽपि पुरलोको मया तथा । सिंहरूपं विकुन्व्येष स गृहीतो नरेश्वरः ॥ ३५२ ॥
करुणा-पौरुष-भङ्गाप्रकर्षोदाधिना त्वया । इमं मोचयता चक्रे चमत्कारो मेहान् मम ॥ ३५३ ॥
अदृश्येन ततः सर्वोऽप्युपचारः कृतो मया । भक्त्या च दिव्यशक्त्या च भवतो मज्जनादिकः ॥३५४॥

१ अतिनपातादिनां ह्युद्धिमदर्शनं दिव्यम् । २ महात्मना, एवमपि ।

सिंहोऽप्याख्यदिदं सत्यं किन्तु प्राच्यभवे मम । तथाऽनेन कृतं दुःखं यथा वक्तुं न पार्यते ॥ ३२९ ॥
 अतो भवशतंऽप्येनं द्रतः कोपो न याति मे । कृताश्च विविधाः पीडा मारयिष्यामि संभति ॥ ३३० ॥
 कुमारः प्राह चेत् कोपोऽपकारिणि तदा कथम् । कोपे एव न ते कोपः सुखसर्वस्वहारिणि ? ॥ ३३१ ॥
 अतो दीनमिषं मुञ्च कुरु धर्मं दयामयम् । येन पापं विनिर्धूय मोक्षमन्यभवे व्रजेः ॥ ३३२ ॥
 इत्यादियुक्तिभिर्बाहं बोधितोऽपि यदा हरिः । न मुञ्चति नरं तावच्चिन्तयामास राजसूः ॥ ३३३ ॥
 कोपाविष्टस्य दुष्टस्य कोऽपि स्थान्त्वेन नो गुणः । ज्वरितस्य जलेनेव केवलं ताडनोचिता ॥ ३३४ ॥
 ततः प्रेर्यं वलात् सिंहं नरमादाय स स्वके । पृष्ठे चिक्षेप सिंहोऽपि मुखं दयादाय धावितः ॥ ३३५ ॥
 भीमेन स सुबुरे धृत्वोपरि भ्रमयितुं यदा । स्वस्यारभे तदा सूक्ष्मीभूयाऽप्येयाय तत्करात् ॥ ३३६ ॥
 अदृश्योऽसौ स्थितस्तत्र कुमारगुणरञ्जितः । करे नरस्य भीमोऽपि लज्जो राजकुलेऽविव्रत ॥ ३३७ ॥
 मन्दुरा-हस्तिशाला-न्तःपुराणि करणानि च । शून्यानि परितः पश्यन् विस्मयस्फारितेक्षणः ॥ ३३८ ॥
 विचित्ररूपकोष्ठोचं चित्रभित्तिधिराजिते । आरूढो शनैर्भीमस्तले सौधस्य सप्तमे ॥ ३३९ ॥ (युगम्)
 भीमस्य स्थागतं तत्र स्तम्भस्थाः शालभञ्जिकाः । योजयित्वा करावुच्चारयामासुर्मुदुस्वरम् ॥ ३४० ॥
 अवतीर्थोऽर्धतश्चैताः सुवर्णमयपासनम् । ददुः सगौरवं भीमो निविष्टस्तत्र विस्मितः ॥ ३४१ ॥

१ अपेतः । २ स्थानानि । ३ मूले, इत्यपि ।

कुमारो विस्मितोऽवादीदहो ! मित्राऽत्र भूतले । किमीदृग् दृश्यते हस्तिरत्वं किं चेत् समुत्पतेत् ? ॥३१७॥
मन्त्री सर्वज्ञवचनभावितात्मा ततोऽब्रवीत् । संविधानं कुमारेन्द्र ! तन्न यन्न भवे भवेत् ॥ ३१८ ॥
किन्तु कोऽपि भवत्पुण्यपेरितोऽयं सुरः स्फुटम् । तद् यातु तत्र यत्रापि सर्वतः सुन्दरं हि नः ॥३१९॥
क्षणेन स करी व्योम्नोऽवतीर्थैकत्र पत्तने । उदसे गोपुरद्वारे तौ विमुच्य गतः क्वचित् ॥ ३२० ॥
कुमारो मन्त्रिणं सुत्वा बहिरेवाथ क्रौतुकात् । एकाकी नगरस्यान्तः पवित्रेण सुनिर्भयः । ॥ ३२१ ॥
ऋद्धिपूर्णांश्च शून्यांश्च पश्यन् हृद्यहानसौ । तत्रैकं सिंहमद्राक्षीद् मुखात्तनरपुंगवम् ॥ ३२२ ॥
तद् दृष्ट्वा सकृपो नूनं दैवतं किञ्चिदित्यसौ । ध्यात्वा सविनयं ग्राह सिंहं मुञ्च पूरुषम् ॥ ३२३ ॥
उन्मील्य चक्षुषी भीमं दृष्ट्वा सिंहोऽपि तं नरम् । निजपादान्तरे क्षित्वा जातशङ्क इवाऽब्रवीत् ॥३२४॥
अहो ! सत्पुरुषोत्तंस ! मया भक्ष्यमिदं चिरात् । आसादितं क्षुधातेन मुञ्चामि तदिदं कथम् ? ॥३२५॥
कुमारः ग्राह नन्वेतद् वैक्रियं रूपमुद्ग्रहन् । सुरस्त्वं कोऽपि, देवाश्च कवलहाहारिणो न हि ॥ ३२६ ॥
किञ्च,
विबुधस्यापि ते हिंसामबुधस्येव कुर्वतः । यदि नाम न शङ्काऽभूत् तदा लज्जापि किं नहि ? ॥३२७॥
अथवा ते यदि स्वेच्छा मानुषामिषभक्षणे । तदाहं स्याङ्गतो मांसान्यर्पयं तानि भक्षय ॥ ३२८ ॥

नीतः पाखाण्डिना स्वस्योत्तरसाधककैतवात् । शिरो ग्रहीतुं पुत्रस्तै यक्षिणी तं ततोऽनयत् ॥ ३०४ ॥
इत्यादि कथयित्वाऽन्ते सुतः कतिपयैर्दिनैः । तवैष्यति महर्द्ध्येति नृपस्याऽऽख्याय सा गता ॥ ३०५ ॥
इदं च वचनं तस्याः संवादयितुमुत्सुकः । अन्वेष्टुं शकुनान् प्रातः पुराद् बहिरहं गतः ॥ ३०६ ॥
वित्तिरीतोरणे तावत् सहसा चक्रतुः स्वरम् । वामे गत्वा शुनः शीर्षमग्नाक्षीद् दक्षिणाऽङ्घ्रिणा ॥ ३०७ ॥
दक्षिणाद् वाममायातो वायसो मधुरं रसन् । चाषेण दर्शनं दत्तं मयूरेणाऽप्यवृत्यत ॥ ३०८ ॥
दुर्गाऽपि पार्थिवं कृत्वा वामं चिलिचिलिस्वरम् । ताराभङ्गमुखा भेजे क्षीरदृक्षं प्रियान्विता ॥ ३०९ ॥
इत्यादिशकुनान् भावस्थानचेष्टागतिस्वरैः । प्रशान्तान् वीक्ष्य संतुष्टो यावच्चलितुमुद्यतः ॥ ३१० ॥
तावदेत्याऽम्बरदेष उत्क्षिप्य मामिहाऽऽनयत् । दृष्टश्च पुण्ययोगेन मया त्वमयुना विभो ! ॥ ३११ ॥
तत्त्वादित्यपकार्येष तत्संपत्यनुग्रहाताम् । धर्मोपदेशदानेन ततः कापालिकोऽब्रवीत् ॥ ३१२ ॥
कालिकां पत्यहो ! मन्त्रिन् ! स्वधर्मं दिशताऽमुना । ममोपदिष्ट एवाऽयं शरणं तत् स मेऽयुता ॥ ३१३ ॥
किञ्च,
मित्र ! त्वच्चरितं वन्देऽपकारेऽप्युपकारिणः । गुणमणित्रयरत्नद्विः कुमारस्य तु किं स्तुवे ? ॥ ३१४ ॥
यावदेवं प्रजल्पन्ति ते तावदुदिते रवौ । मंहोनेकः करी तत्राऽऽगात् ससाङ्गमतिष्ठितः ॥ ३१५ ॥
कुमारं स करे कृत्वा निजपृष्ठे समन्त्रिणम् । संस्थाप्य कालिकाचैत्यादुत्पपात् नभस्तलम् ॥ ३१६ ॥

धर्मस्य च दया बीजं मुञ्चते तत्तवाप्यसौ । तपःशीलविहीनायाः कोऽन्यधर्मो भवेत्तव ? ॥ २९० ॥
ये कार्येणापि निद्रान्ति जीवानां तेऽपि पापिनः । ये तु कार्यं विना त्वेवं तेषां पापं किमुच्यते ? ॥ २९१ ॥
किं ते कावल्किहारविकलाया महाभिषेः । वीभर्तैस्त्वज्जिनादिष्टं दयाधर्मं सदा श्रय ? ॥ २९२ ॥
शुद्धधर्मं च लीनानां सांनिध्यं कुरु सर्वदा । सुनरत्वं सुदेवत्वं प्राप्य येनाऽऽशु सिध्यसि ॥ २९३ ॥
ततस्तद्वाक्यसंबुद्धा दध्यौ देवी सुलज्जिता । अस्याहो ! मातुषत्वेऽपि मतिः कीदृग् महामतेः ॥ २९४ ॥
अद्यप्रभृति सर्वोऽपि जीवराशिः स्वजीववत् । रक्षितव्यो मयेत्युक्त्वा कालिकाऽभूद्दर्शना ॥ २९५ ॥
अथ लब्धक्षणे भीमं नताम मतिसागरः । सोऽप्यश्रुजलपूर्णाक्षो मित्रमालिङ्ग्य पृष्ठवान् ॥ २९६ ॥
अनेन पापिना तत्त्वं जानन्नपि कथं भवान् । प्रापितो दाहणावस्थामिमां सज्जनशेखर ! ॥ २९७ ॥
मन्त्री ग्राह प्रभो ! रात्रिप्रथमप्रहरे तव । वासौकसि प्रिया याता तावत्त्रां तत्र नैक्षत ॥ २९८ ॥
ततः संभ्रान्तया पृष्टा यामिकान्तेऽपि सर्वतः । निरीक्ष्य त्वामपश्यन्तो गत्वा राज्ञे न्यवेदयन् ॥ २९९ ॥
केनाऽप्यपहतो वत्सो निःसंशयमिति ब्रुवन् । नृपः सिंहासनात् सद्यः पपात गतचेतनः ॥ ३०० ॥
मुमूर्छं मातुवर्गोऽपि मालतीप्रमुखोऽखिलः । श्रीखण्डरससंसिक्तः कथमप्याऽऽस्य चेतनाम् ॥ ३०१ ॥
ततो विलपितुं लग्ना राजा राड्यश्च मन्त्रिणः । एका मध्यवयास्तावन्नपिका सहसाऽऽस्ययौ ॥ ३०२ ॥
तयाऽऽदिष्टं दृषोत्तिष्ठ मम पूजां कुरु द्रुतम् । आगता तव पुत्रात्या येनाहं कुलदेवता ॥ ३०३ ॥

अथ नन्द्या गतः कापि मत्करात् तदिहाधुना । त्वमानीतोऽसि, तत्तेन निःसत्त्वेन स्मृतेन किम् ? ॥२७७॥
 किञ्च रे ! स तव स्वामी देव्या मे कथितः पुरः । विन्ध्याचलगुहासन्नध्वतमिध्वान्तके स्थितः ॥२७८॥
 तस्य सल्लक्षणत्वेन खड्गोऽप्येव मया हृतः । ततः कथमिहागत्य स हि त्वां सूर्य ! रक्षिता ? ॥२७९॥
 भीमः श्रुत्वा तदालापं दुःखा-ऽमर्षातिपूरितः । दध्यौ मे मन्त्रिणं पापो विदम्बयति हा कथम् ? ॥२८०॥
 हकित्वा चाह रे ! पाप ! सोऽहं सर्वेषु जन्तुषु । सौम्योऽपि भीम एवाऽद्य त्वयि संहारकारणात् ॥२८१॥
 ततोऽसौ मन्त्रिणं शुकत्वा वलितो भीमसम्मुखम् । भीमेनापि लुलित्वाऽऽशु पद्भ्यां धृत्वा स पातितः २८२
 धृत्वा केशेषु दत्त्वाऽंहिं हृदि कृत्वा करे त्वमिम् । भीमो भीमोऽभवद् यावत् तावद् देव्याऽऽकुलाऽवदत् ॥
 मा भो मा मारयस्वैनं कुमार ! मम वत्सलम् । नृशीर्षकमलैर्नित्यं यः करोति मदीप्सितम् ॥ २८४ ॥
 अनेन शिरसा यावदष्टोत्तरशिरःशतै । पूर्णोऽस्य किल सेत्स्यापि प्रत्यक्षीभूय सम्प्रति ॥ २८५ ॥
 तावत् त्वमागतो वत्स ! पौरुषेण तवाऽऽमुना । तुष्टाऽस्मि यद्भीष्टं ते प्रार्थयस्व तदद्य माम् ॥ २८६ ॥
 यतः—

अस्थिधर्माः सुखं मांसं त्वचि भागोः स्त्रियोऽक्षिषु । गतौ यानं स्वरे चाज्ञा सर्वं सन्ने प्रतिष्ठितम् ॥२८७॥
 ततो भीमोऽवदद् देवि ! यदि तुष्टाऽसि मे प्रियम् । दत्से तच्चित्त-वाक्-कायैर्जावहिंसां परित्यज ॥२८८॥
 सिद्धिः कष्टमयी सर्वा रौद्रहेमादिकर्माभिः । सदा सुखमयी सिद्धिः पुनर्धर्मैर्ण, नान्यथा ॥ २८९ ॥

तस्य मध्ये च भीमेन मुण्डमालास्त्रधारिणी । क्रूराक्षी महिषारूढा कालिकामूर्तिरीक्षिता ॥ २६५ ॥
 पुरस्तस्याश्च पाखण्डी स एवं दृश्यो वाटः । वामहस्तेन केशेषु विभ्राणः सुन्दरं नरम् ॥ २६६ ॥
 आरूढस्त्रागतो यस्यां भुजायां नृपनन्दनः । कापालिकस्य तस्यैव सापि वामेतरा भुजा ॥ २६७ ॥
 करात्तपुरुषस्यायं पापात्मा किं करिष्यति ? । प्रच्छन्नीभूय तद्दीक्षे पश्चात् कुर्वे यथोचितम् ॥ २६८ ॥
 इति संचिन्त्य तस्यासौ भुजादुत्तीर्य सत्वरम् । तस्यैव पृष्टदशेऽस्थाद् निभृतीभूय राजस्रः ॥ २६९ ॥

(युग्मम्)

भीमस्य खड्गमादाय भुजा यावत् समागता । ततः कापालिको वामकरात्तं नरमब्रवीत् ॥ २७० ॥
 रे ! वराक ! स्मराऽर्भाष्टुदेवतामाशु यत्तव । विरोऽनेनासिना छिन्त्वा पूजायिष्यामि देवताम् ॥ २७१ ॥
 स प्राह त्रिजगज्जीविवान्धवो जिनपुंगवः । सर्वावस्थास्त्रापि ऽयेयः शरणं मेऽस्तु सम्प्रति ॥ २७२ ॥
 तथा यस्तत्पदारभ्योजभृङ्गतः स्वामी क्रमागः । परार्थव्यसनी यश्च यस्याहं जीवित्ताधिकः ॥ २७३ ॥
 कापालिकस्य विश्वस्तो यश्च वारयतोऽपि मे । गतस्तेन समं कापि यो ममस्ति सदा हृदि ॥ २७४ ॥
 स एव सुगृहीताहो हरिवाहननन्दनः । भीमनाया कुमारेन्द्रः स्मृतः कुरु यथोस्मितम् ॥ २७५ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

पाखण्डी प्राह रे ! पूर्वमयं लक्षणवानिति । देवीपूजार्थमारब्धा मया तस्य त्रिरञ्जलिदा ॥ २७६ ॥

धन्या धर्मधनैश्वर्यगजितोजितवृत्तयः । इमे यैर्दुर्षदुःप्रेक्षा धनिनो नावलैकिताः ॥ २५३ ॥

यतः—

भक्ते द्वेषो जडे गीतिः प्रवृत्तिर्गुह्यलङ्घने । सुखे कटुकता नित्यं धनिनां ज्वरिणामिव ॥ २५४ ॥
भीमोऽनुमोदनोमेवं कुर्वन् गत्वान्तिके गुह्यम् । अयन्दत महाभक्तया श्रेयसाधूनपि क्रमात् ॥ २५५ ॥
लब्धाशीर्यावदस्त्येष शृण्वन् धर्मं तदन्तिके । गगनात् तावदायान्तो ददर्शैकां महाशुजाम् ॥ २५६ ॥
कालदण्ड इवाकस्मात् कोऽयमित्याकुलं जनैः ? । वीक्षिता सा कुमारस्य सन्निधौ सहसाऽपतत् ॥ २५७ ॥
किं करिष्यत्यसावेवं श्यायन् भीमोऽपि धीरधीः । प्रेक्षते तावदेतस्य खड्गमादाय साऽचलत् ॥ २५८ ॥
दीर्घां कृष्णां च कस्येयं भुजा याति क्व चेति सः ? । कुमारः कौतुकं द्रष्टुं द्रागुत्खुत्यास्त्रोह ताम् २५९
उत्पत्य गगनं तस्यां व्रजन्त्यां स नृपात्मजः । रराज कालियव्यालपृष्ठाह्व इवाच्युतः ॥ २६० ॥
तथा पोतपतिभिर्न्नपोतः फलकमाश्रितः । दुस्तरं गगनाभोधेति तीर्षुरिव सोऽस्त्वत् ॥ २६१ ॥
गच्छंश्च नभसाऽनेकनदी-कानन-पर्वतान् । प्रेक्षमाणो भुवि प्राप कालिकाभवनं क्रमात् ॥ २६२ ॥
नानाऽस्त्रिमयभित्तिस्थनृमुण्डकपिशीर्षकम् । कङ्कालकल्पितद्वारं दन्तदन्तोस्त्रोरणम् ॥ २६३ ॥
केशपाशपताकाढ्यं लम्बितोऽसितचामरम् । व्याघ्रकृत्तिकृतोच्छोचं रुधिरारुणभूतलम् ॥ २६४ ॥

(आदि विशेषकम्)

मोहान्धानां सुखायन्ते विषया दुःखदा अपि । लोहं धत्तूरितानां हि कथं न कनकायते ? ॥ २३९ ॥

तद्विभाव्येति कन्दर्पदर्पसर्पविषापहम् । महागारुडमन्त्राभं जिनमेव हृदि स्मर ॥ २४० ॥

तुष्टास्थ यक्षिणी प्राह चित्रं मन्त्राक्षरादिव । त्वद्वाक्याद् मम तत्तादृग् गतं मोहविषं क्षणात् ॥ २४१ ॥

ममैव किमिदं भाग्यं किंवा ते सिद्धिरीदृशी ? । भाल-पिण्ड-वचो-हस्तसिद्धयः स्युर्यतः सताम् ॥ २४२ ॥

तन्मम त्वत्प्रसादनान्यभवेऽपि न दुर्लभः । सर्वदुःखक्षयो मोक्षो विषयाऽपास्तचेतसः ॥ २४३ ॥

इत्थं तत्त्वोपदेशेन पूज्यस्तावन्वमन्न मे । यस्तु पूज्यस्तवाप्येष जिनो मे शरणं सदा ॥ २४४ ॥

शंलापं यावदित्येवं कमलाक्षा करोति सा । भीमेन शुश्रुवे तावत् कुतोऽपि मधुरध्वनिः ॥ २४५ ॥

पुष्टं च सुन्दरि ! ध्यानः श्रूयते कस्य साऽब्रवीत् ? । सन्त्यत्र मुनयो विन्ध्ये चतुर्मासीमुपोषिताः ॥ २४६ ॥

तेऽधुना कुर्वते धन्या स्थाध्यायं कृत्यतत्पराः । ततो भीमोऽबदत् साऽयमनन्ना वृष्टिरद्य मे ॥ २४७ ॥

यदेवंविधसाधूनामचिन्त्योऽत्र समागमः । रात्रिशेषं ततस्तत्र गत्वा निर्गमयाम्यहम् ॥ २४८ ॥

इत्युदित्वा स यक्षिणा दर्शिताध्वा ततोऽगमत् । कृतनानागमार्थ्यासा यत्र सन्ति तपोधनाः ॥ २४९ ॥

पुनः सपरिवाराऽहं मुनीनेष्यामि वन्दितुम् । इत्युत्वा साऽप्यगाद्धाम स्मरन्ती भीमशासनम् ॥ २५० ॥

भीमसेनकुमारोऽपि धर्मध्यानसमाहितान् । मुनीस्त्रय गुरुं चाऽपि दृष्ट्वा हृष्टानचिन्तयत् ॥ २५१ ॥

अहो ! भूपालसत्कार-भोगाभावेऽप्यबन्धनात् । साधूनां सिन्धूराणां च वनवासं महासुखम् ॥ २५२ ॥

तं गजेन्द्रमिवाखुटो नखतीक्ष्णः कुशोदरः । करवालललज्जिह्वो भीमः सिंह इवाऽशुभत् ॥ २२५ ॥
 'दृश्यौ च मारयाम्येनं किंत्वेष च्छन्नानापि मे । सेवां चक्रे तथा जीवन् यदि धर्मोऽपि रज्यति ॥२२६॥
 ध्यायन्निति कुमारेंद्रः कथञ्चिदपि लाघवात् श्रुत्वा चरणयोः कापालिकेनोच्छालितोऽम्बरे ॥२२७॥
 स पतन् यक्षिणीदेव्या दैवयोगादवाप्यत । करयोः संपुटीकृत्य नीतश्च निजमन्दिरे ॥ २२८ ॥
 उतुङ्गचङ्गविस्तीर्णं पुण्यराशाविवोज्ज्वले । तव भीमः स्वमैक्षिष्ट दिव्यसिंहासनस्थितम् ॥ २२९ ॥
 सार्थान्निभङ्गघटितामिव रूपं दथत्यथ । माञ्जलिः पुरतो भूत्वा यक्षिणी वदति स्म सा ॥ २३० ॥
 अयं विन्द्याचलो भद्र ! ममेदं वैक्रियं गृहम् । क्रीडार्थं निवसाम्यत्र कमलाक्षाऽस्मि यक्षिणी ॥२३१॥
 निजदेवपरीवारदृता स्वैरमिहानिशम् । तिष्ठाम्यद्य पुनः शैलमष्टापदमहं गता ॥ २३२ ॥
 ततो बलन्त्या दृष्टोऽसि पक्षिसस्त्वं नभोऽङ्गणे । कापालिकेन तस्माच्च पतन् यत्नाद्गृतो मया ॥ २३३ ॥
 अधुना मारदुर्वारशरघातनिपीडिता । शरणं त्वां प्रपन्नास्मि रक्ष मां पुरुषोत्तम ! ॥ २३४ ॥
 परिवारो मदीयोऽयं सर्वोऽपि तव किङ्करः । भविता तद्विधायान्न प्रसादं, संग्रहाण माम् ॥ २३५ ॥
 यक्षिण्यास्तद्वचः श्रुत्वा हसित्वेषूह दृपाङ्गजः । वयाण यदहो ! काचित् परा काष्ठा मनोभुवः ॥ २३६ ॥
 दूरेऽस्तु मादृशस्तावदबुधो भूमिगोचरः ? । इत्थं विबुधलोकोऽपि मदनेन विडम्ब्यते ॥ २३७ ॥
 अनेनाभिदृता जीवाः कृत्याकृत्यं हिताहितम् । न जानन्ति न शृण्वन्ति नेक्षन्तेऽप्यशोमषीम् ॥ २३८ ॥

पुनर्मन्त्रिसुतः प्राह दृष्टान्तोऽयं न किंचन । यज्जीवो भावुकं द्रव्यं मणिः पुनरभावुकम् ॥ २१२ ॥
 तेनातिमणितोऽप्येवं भीमो नामुश्चदाग्रहम् । क्रमेण च समायाता सैव कृष्णचतुर्दशी ॥ २१३ ॥
 तस्यां कपालिना सार्धं वीरवेषधरो निशि । सखद्भ्रालितो भीमः इमशानं प्रति निर्भयः ॥ २१४ ॥
 आलिख्य मण्डलं तत्राऽर्चित्वा कामपि देवताम् । कुमारस्य शिखावन्धं पाखण्डी कर्तुमुद्यतः ॥ २१५ ॥
 तावद्भीमो जगौ भद्र ! मा शङ्किष्ठा यतो मम । सरस्वमेव शिखावन्धः प्रकृतं क्रियतां त्वया ॥ २१६ ॥
 आकृष्टासिललज्जिह्वाभीमो भीमस्तदनतिके । पञ्चानन इवात्थुग्रः साहसैकरसः स्थितः ॥ २१७ ॥
 शिखावन्धच्छलं व्यर्थं जातमस्य ततः शिरः । पराक्रमेण मे ग्राहामिति निश्चित्य चेतसि ॥ २१८ ॥
 कर्तनीयुत्करो रूपं कृत्वा व्योमममं निजम् । रूपाकारश्रवण्ड्रो विकटं गर्जति स्म सः ॥ २१९ ॥
 ततश्च मलयाम्भोदगर्जितादिव दारुणः । विश्वक्षोभः क्षणं जज्ञे संभ्रान्तसुरदानवः ॥ २२० ॥
 भीमस्तच्चेष्टितं दृष्ट्वा यमजिह्वानिभं करे । कृपाणं कम्पयामास निष्प्रकम्पः क्रुधं दधत् ॥ २२१ ॥
 प्राह कपालिको रे ! रे ! बाल ! मृल्लामि ते शिरः । स्वयं चेदर्पयस्येत्तत् स्यात्सर्वदन्यभवे सुखी ॥ २२२ ॥
 भीमेनाऽभाणि चण्डाल ! रे ! कृपाखण्ड ! मायिक ! । हत्वा मृत्पुमिवाद्य त्वां करोमि सुखिनं जनम् २२३ ॥
 शस्त्रीयातस्ततस्तेन मुक्तसंतं नृपनन्दनः । स्वलयित्वाऽसिनोरप्लुत्य तत्स्कन्धमधिरूढवान् ॥ २२४ ॥

अन्यदा निजधामस्थं कुमारं भित्रसंयुतम् । एकः कापालिकोऽभ्यागात् पतीहारनिवेदितः ॥१९९॥
 आशीर्वादवचःपूर्वमुपविश्य नृपाङ्गजम् । याचित्वैकान्तमित्याह पाखण्डी प्रणयान्वितम् ॥२००॥
 शुवनक्षोभिनी नाम वरविद्यास्ति भीम ! मे । तस्या द्वादश वर्षाणि पूर्वसेवा कृता मया ॥ २०१ ॥
 अधुनोत्तरसेवां तु गत्वा प्रेतवनान्तरे । एष्यत्कृष्णचतुर्दश्यां चिकीर्षुरहमस्मि भोः ! ॥२०२॥
 अतस्त्वं चेद् महासत्त्व ! भवस्युत्तरसाधकः । तदा सिध्यति मे विद्या तत् श्रुत्वोवाच राजसूः ॥२०३॥
 असारेण शरीरेण यद्यनेन विनाशिता । गुणः कस्यापि कोऽपि स्यात्तन्तु किं नाजितं मया ? ॥२०४॥
 प्रतिपद्येति भीमेन विस्मयः संऽब्रवीदिदम् । कुमार ! दशाभिर्धसैरायास्यति चतुर्दशी ॥ २०५ ॥
 तावन्यहानि ते पार्श्वे स्थारयेऽथ नृपजन्मना । अनुज्ञातः, स्थितस्तत्र स कुर्वन् भोजनं सह ॥ २०६ ॥
 ततो मन्त्रिसुतोऽवादीत् पाखण्डी किमिह प्रभो ! ? । कुमारः प्राह कार्येण पुनर्मन्त्रिसुतोऽब्रवीत् ॥२०७॥
 कार्यं किममुनाऽऽलापोऽभ्यनेन सह नोचितः । कुसंसर्गेण माऽऽत्मीये सत्सम्यक्त्वे मलं कुरु ॥ २०८ ॥
 किञ्च दुर्जनसंसर्गो मधुरोऽपि सुखं सखे ! । निर्वाहे मारयत्येव कालकूट इव शुक्लम् ॥ २०९ ॥
 कुमारः प्राह सत्यं भोः ! किंतु दाक्षिण्यतो मया । प्रतिपन्नमिदं तेन श्रेयान् निर्वाह एव मे ॥ २१० ॥

अथवा—

किं करोति कुसंसर्गो निजधर्मदहात्मनः ? । सर्पशीर्षोषितः किं न हरतेऽहिबिषं मणिः ? ॥ २११ ॥

तदेवं यस्य धर्मस्य योग्यताऽस्ति मम प्रभो ! । आदेशो दीपतां तत्र ततो मुनिपतिर्गौ ॥ १८६ ॥
 अहंन् देवो गुरुः साधुः श्रद्धानं च जिनागमे । शङ्खादिदोषनिर्मुक्तं सम्यक्तवमिति पालय ॥ १८७ ॥
 ततोऽसौ मन्त्रिणा सार्धं तत्पण्ड्य पुनर्मुनिम् । पप्रच्छ भगवन् ! कोऽयं मुगो मे शुभकारणम् ॥ १८८ ॥
 मुनिराख्यदयं प्राच्यभवे विप्रोऽभवत् तव । मित्रमज्ञानतपसा मृत्वा यक्ष इहाजनि ॥ १८९ ॥
 माप्तो भद्रकभावं च नित्यमास्माकदर्शनात् । तत्रां पूर्वभवप्रीत्या मुगो भूत्वेत्यवोधयत् ॥ १९० ॥
 प्रत्यक्षीभूय यक्षोऽपि प्रहृष्यन्नित्यभाषत । मयापि तव पादान्ते प्रभो ! सम्यक्त्वमाहृतम् ॥ १९१ ॥
 शिक्षामन्यामपि प्राप्य मुनीन्द्राह् धर्मगोचराम् । नत्वा यक्षो निजस्थानं ययौ नलदृपोऽपि हि ॥ १९२ ॥
 अथ राजा विधाप्यार्हाद्विभवं तस्यार्चनं सदा । कुर्वन् प्रभावतां धर्मं स महाश्रावकोऽजनि ॥ १९३ ॥
 प्रतिपद्य परिब्रज्यां प्रान्ते चानशनक्रमात् । सर्वार्थिणामत् तस्मादिहैवागत्य सेत्स्यति ॥ १९४ ॥
 इति श्रुत्वा नलाख्यानं भीमसेन ! त्वया स्वयम् । प्रतिपन्नव्रते भाव्यं दृढेनान्योऽपि बोध्यताम् ॥ १९५ ॥
 भीमोऽप्याह तवादेशः प्रमाणं मे मुनीश्वर ! । धन्योऽहं यस्य मे पूज्यैर्विशिष्टोऽनुग्रहः कृतः ॥ १९६ ॥
 क्रोधव्याद्रे मानशैले मायावंशालिसंकुले । लोभगते भवारण्ये यद्येकः सार्धपां गुरुः ॥ १९७ ॥
 अथ नत्वा मुनिं पर्वद् निजस्थानं गताऽखिला । भीमोऽपि कुरुते धर्मं देवपूजादिना सुखी ॥ १९८ ॥

१ त्वत्पदोपान्ते, एवमपि ।

इन्द्रजालमिदं देव ! पुरस्ते दर्शितं मया । ततस्तोषाद्बहु द्रव्यं दत्त्वा राज्ञा व्यसर्जिं सः ॥ १७३ ॥
 राज्ञीं मन्त्रिजनानेवं विरक्तो नृपतिर्जगौ । इन्द्रजालमहो ! दष्टं, तैरूचे त्वत्प्रसादतः ॥ १७४ ॥
 नृपोऽवोचदिदं यादृगिन्द्रजालविजृम्भितम् । तादृशं रूपतास्त्रयस्त्रेहायुर्विभवादिक्म् ॥ १७५ ॥

तथाहि—

येऽनङ्गुत्यरूपेण कामिनीनयनोत्सवाः । कुष्ठरोगदबलुष्टाः शक्यन्ते ते न वीक्षितुम् ॥ १७६ ॥
 कृतास्त्वास्त्रयचैर्त्रेण ये स्फुरन्नवपल्लवाः । शटत्पत्रद्रुमायन्ते जरसा फाल्गुनेन ते ॥ १७७ ॥
 नखमांससमा पीतिर्जाता येषां परस्परम् । तेऽप्येकत्रानवस्थाना दष्टा दीपान्वकारवत् ॥ १७८ ॥
 आयुः सच्छिद्रकुम्भस्थजलवद् गलनात्मकम् । श्रीस्तु वातस्फुरद्दीपकालिकेव चलाचला ॥ १७९ ॥
 इत्यनित्ये जगद्दृते नात्मा मे रज्यतेऽद्युना । मोक्षाय पूर्वजाचीर्णं चरित्र्यापि यतिव्रतम् ॥ १८० ॥
 इत्युत्त्वा स्वपदे न्यस्य कुमारं हरिविक्रमम् । दत्त्वा धर्मं धनं जातः श्रमणः सोऽहमेव तु ॥ १८१ ॥
 स्वदृत्तं यद्यपि स्वेन कथ्यमानं लघुत्वकृत् । तथापि नृपतेर्षुष्मादृशां स्याद् गुणकारणम् ॥ १८२ ॥
 इति श्रुत्वा बहून्मीलन्मना नलनृपोऽब्रवीत् । महासत्त्व ! नृटन्त्येवं बन्धनानि भवादृशाम् ॥ १८३ ॥
 मादृशां तु महामोहशृङ्खलाबद्धचेतसाम् । कषायारातिरूद्धानां मोक्षवार्ताऽपि दुर्लभा ॥ १८४ ॥
 मन्ये पान्थयध्वे पुण्यं पापं चाऽलं मयाऽर्जितम् । यत्ते पादयुगं दष्टं यन्न शक्नोमि सेवितुम् ॥ १८५ ॥

नृपपश्रुतिलोकानां पश्यतां भीतिगिस्मितम् । वनो मुसलधारभिररिभे वर्षितुं ततः ॥१५९॥
 क्षणेनैव पयःपुरे श्लाघनायोद्यते भुवः । पुरःक्षोभोऽजनि, क्षमापः प्रलयं तममन्यत ॥ १६० ॥
 अथाऽऽगाद् नीरमास्थानं ततः सप्तमभूतले । आरुरीह नृपः सार्धं मन्त्रिणा वदुनापि च ॥ १६१ ॥
 तत्र पौरजनाक्रन्दं शृण्वानो विविधं नृपः । यावदस्ति जलं प्राप्तं तावत् सप्तमभूमिकाम् ॥ १६२ ॥
 तद् वीक्ष्य नृपतिः प्राह पश्य मन्त्रीश ! कीदृशम् । आगादकृतधर्माणामस्याकमतिसङ्कटम् ॥ १६३ ॥
 न कृतं सुकृतं क्षीणमायुर्वाक्ष्यायुना पदम् । तुङ्गशृङ्गपताकेव हृदयं मम वेपते ॥ १६४ ॥
 श्रावकं कुलमाग्यापि विषयासक्तचेतसा । जिनेन्द्रधर्मो नो चक्रे हारितं जन्म हा ! मया ॥ १६५ ॥
 स्तुहीवृक्षेण कल्पद्रुश्रावणा चिन्तामणिः पुनः । वैदूर्यं काचखण्डेन मया सूढेन हारितम् ॥ १६६ ॥
 किं कुर्वे कं स्मराम्येवं सङ्कटे पतितोऽयुना । इत्थं प्रलयतो नीरं राज्ञो निकटमाणतम् ॥ १६७ ॥
 ततो हृदि नमस्कारं यावच्चिन्तयते नृपः । तावत् संमुखमायान्तं पोतमेकं पपश्यति ॥ १६८ ॥
 सप्तमे भूतले लयं तं दृष्ट्वा सचिवोऽब्रवीत् । नाथेह रत्नतां कोऽपि सुरस्ते ढौक्यत्यमुम् ॥ १६९ ॥
 तत्रारोढुं नृपः सौधाद् यावदुत्क्षिपति क्रमम् । तावन्नो वारि नो मेयो न पोतो न च गर्जितम् ॥१७०॥
 स्वच्छावस्थं तथैव स्वं पश्यति स्वपुरे नृपः । सर्वं च मुदितं लोकं गीतवृत्योत्सवादिभिः ॥ १७१ ॥
 अहो ! किमिदमाश्चर्यं दैवज्ञ ! वद भूभुजा ? । इति पृष्टे वदुः प्राह दैवज्ञो न भवान्यहम् ॥ १७२ ॥

गीतसुरसमाप्तौ च स राज्ञा भाषितो यथा । कुशलं भो निमित्तज्ञ ! बहुर्दानमथाब्रवीत् ॥१४७॥
 कुशलं तादृशं देव ! यादृग् वक्तुं न शक्यते । क्षुभितेनोदितं राज्ञा किमश्रं भोः ! पतिष्यति ? ॥१४८॥
 स प्राह सत्यमेवेदं यत् त्वया गदितं विभो ! । निमित्तेन मया ज्ञातं मा कोपं कुरु भूपते ! ॥१४९॥
 सशङ्केन ततो राज्ञा भाषितं पुनरादरात् । निःशङ्कं ब्रूहि यज् ज्ञातं त्वया ज्ञानेन सुन्दर ! ॥१५०॥
 सोऽप्याह देव ! किं तेनाशिवेन कथितेन यत् । निरोद्धुं शक्यते नैव तथापि तव कथ्यते ॥१५१॥
 मुहूर्तानन्तरं धाराधरोऽथ धारिणीतले । मुसलाकारधारार्थिर्वाष्यति तथा कथम् ? ॥१५२॥
 यथा ह्यकलितस्थूलस्थलप्रासादमन्दिरम् । सर्वमेकार्णवाकारं पुरमेतद् भविष्यति ॥१५३॥

(युगम्)

द्युवाणस्यैव तस्यैवं श्रान्त्वाऽभूत्तरोऽनिलः । कञ्चोर्लमुखमात्रं च मेघखण्डं समुन्नतम् ॥१५४॥
 बहुः पटुरथ ब्रूते प्रेक्ष्यतामश्रकं जनाः ! । उत्तरस्यामिदं व्योम सर्वं पच्छादयिष्यति ॥१५५॥
 व्योम गन्तुमिवाऽस्थानलोकः सर्वोऽप्युद्देशत । अश्रखण्डं तु तं रोद्धुमिव प्रसूतमम्बरे ॥१५६॥
 तस्य स्तनितनादेन भीतेव कुरुते मही । प्रतिशब्दमिषाद् बुभ्यारवं गिरिगुहामुखैः ॥१५७॥
 उदण्डाश्च तडिदण्डाः स्फुरन्ति स्म घनान्तरे । जिह्वा कालमुखस्येव चञ्चला ग्रसितुं महीम् ॥१५८॥

निविष्टौ तत्र तौ यावत् तावत् सैन्यमपि क्षणात् । अन्वगाद् मुनिरप्याख्यद् ध्यानान्ते धर्मदेशनाम् १ ?
 मूर्त्या वचःपरिमलेनापि चम्पकपुष्पवत् । तस्यातिशायिना भूपो विस्मितः पृष्ठवानिदम् ॥१३४॥
 सर्वोत्तमं कुलं नाथ ! ज्ञातं मूर्त्यैव ते मया । ईदृष्ययसि वैराग्यकारणं किन्तु कथ्यताम् ? ॥१३५॥
 मुनिरुचे महाभाग ! चातुर्गतिकदुःखदः । कारणं भव एवान्न विशेषस्तु निशम्यताम् ॥१३६॥
 अस्ति सिद्धपुरं नाम नगरं तत्र पार्थिवः । भुवनसार इत्याख्यस्तस्यामात्यो महामतिः । १३७॥
 अन्यदा दक्षिणात्यानां चङ्गसंगीतकारिणाम् । आययौ समुदायोऽद्वात् स तस्यावसरं नृपः ॥ १३८॥
 समतालमृदङ्गाद्यातोद्यनादमनोहरम् । तालच्छन्दानुगारब्धनर्तकीनृत्यबन्धुरम् ॥१३९॥
 समश्रुतिगतैः शुद्धस्वरैरालापसुन्दरैः । गीतध्वनिसुधासारैः पूरितश्रुतिकोटरम् ॥१४०॥
 आरब्धं प्रेक्षणीयं तैर्वारनारीभिराहतः । आस्थानस्थो नृपो द्रष्टुं लयलीनः प्रवृत्तवान् ॥१४१॥
 अथो व्यज्ञपयद् वेत्री प्रभोऽष्टाङ्गनिमित्तवित् । बहुरस्यागतो देवं दिदृक्षुर्मुच्यतां न वा ॥१४२॥
 नृपतिः प्राह मा मुञ्च को हस्यावसरोऽयुना ? । सति प्रेक्षाक्षणेऽत्रैवं देवानामपि दुर्लभे ॥१४३॥
 मन्त्र्युचे भैवमाचक्ष्व यत् प्रेक्षाकौतुकं विभो ! । सुलभं दुर्लभोऽष्टाङ्गनिमित्तज्ञः पुनः पुमान् ॥१४४॥
 ततो राज्ञः समादेशाद् मुक्तोऽसौ वेत्रिणा बद्धः । आगतः पुस्तिकाहस्तः श्वेतवस्त्रः सदाकृतिः ॥१४५॥
 मन्त्रोच्चारणपूर्वं च नरेन्द्राय सिताक्षतान् । अर्पयित्वापसृत्यासौ यथास्थानमुपाविशत् ॥१४६॥

पुनर्निरपराधानां पशूनां तृणमश्रताम् । प्रहरन्ति गतास्त्राणां ये तेषां क्षत्रता कुतः ? ॥ १२२ ॥
 वैरिणोऽपि हि मुच्यन्ते प्राणान्ते तृणभक्षणात् । तृणाहाराः सदैवैते हन्यन्ते पशवः कथम् ? ॥ १२३ ॥
 चुक्तिर्गतव किं कोशेऽन्तःपुरे नगरेऽपि वा ? दीनानशरणानेवं यदस्मान् हंसि भूपते ! ॥ १२४ ॥
 अत उच्यते—

मीन-रङ्कु-सतां नीर-तृण-सन्तोषवर्तिनाम् । धीवरा लुब्धकाः शुद्रा हा ! निष्कारणवैरिणः ॥ १२५ ॥
 इति श्रुत्वा तृपोऽमात्यमुवाच महद्भुतम् । मर्त्यवाचा पजल्पन्ति निर्भयाः पशवोऽपि यत् ॥ १२६ ॥
 मन्त्रिणा भणितं देव ! देवोऽयं दानवोऽथवा । केनापि हेतुना क्लृप्तमृगवेषोऽनतीर्णवान् ॥ १२७ ॥
 तद् गच्छ त्वरितं मुञ्च वाजिनं मुक्तकं करात् । प्रेक्षस्व किं करोत्येष ततो भूपस्तथाऽकरोत् ॥ १२८ ॥
 उच्चोच्चक्षमपया याति मृगो राजाऽपि पृष्ठतः । तावद् दूरे वनस्यान्तः प्रेक्षते मुनिपुङ्गवम् ॥ १२९ ॥
 प्रकम्बमुजमुत्तमस्वर्णवर्णं सुदर्शनम् । द्विधापि जितकन्दर्पं देहेन मनसापि च ॥ १३० ॥
 निरुद्धवचनं मुक्तचेष्टमेकाग्रमानसम् । नासाग्रन्यस्तदहृष्टिं च ध्यायन्तं ब्रह्म किञ्चन ॥ १३१ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

ततोऽवोचद् मृगो भो भोः ! नमतेसं महामुनिम् । अवनदेतां च तं बाहादुसीर्यं तृप-मन्त्रिणौ ॥ १३२ ॥

सर्वं हन्तव्यमेवात्र द्विपदं वा चतुष्पदम् । अन्यः प्राह मनुष्याणां वधोऽस्तु पशुभिः किमु ? ॥११०८॥
 तृतीयः प्राह हन्तव्या नरा एव न हि स्त्रियः । तुर्योऽभाषि हन्यन्तां पुरुषेष्वपि सायुधाः ॥ ११०९ ॥
 पञ्चमोऽप्याह ये दान्ति ते वध्याः सायुषेष्वपि । षष्ठस्त्वाह विना शत्रून्घातः कार्यो न कस्यचित् ॥१११०॥
 इति भिन्नं मनस्तेषामभूद्धेर्याविशेषतः । ताः कृष्ण-नील-कापीत-तेजः-पद्म-सिताभिधाः ॥११११॥
 तदेवं तारतम्येन विशुद्धपरिणामतः । येन सर्वे रिपुभ्योऽन्ये रक्षिताः सोऽपि सत्तमः ॥१११२॥

किञ्च, उत्तमा लघुकर्माणः स्तोकादप्युपदेशतः । कुप्रवृत्तेर्निवर्तन्ते नलधर्मो यथा नृपः ॥ १११३ ॥

कोऽयं कथमयं बुद्धो नलधर्मनृपः प्रभो ! ? । इति पृष्टे कुमारेण गुरुरः प्राह निशम्यताम् ॥ १११४ ॥
 विजयाख्ये पुरे पूर्वं नलधर्माभिधोऽभवत् । राजा राजेव यः पूर्णकलयामिप्रियाऽन्वितः ॥१११५॥
 तस्याऽऽसीत् तिलको मन्त्री मन्त्रिणां तिलकोपमः । बुद्ध्या लोकस्य राज्ञश्च रञ्जयामास यो मनः ॥१११६॥
 अन्यदा मृगयार्थं सोऽश्वारूढः प्रस्थितो नृपः । गतोऽरण्यं क्रमात् तत्र प्रसृतं सर्वतो वलम् ॥१११७॥
 स्वयं तु मन्त्रिणा सार्धं यावदग्रतरं ब्रजेत् । तावदेकं मृगं दीर्घदृढशृङ्गं ददर्श सः ॥ १११८ ॥
 चापमारोप्य बाणेन तं जिवांसुं मृगोऽब्रवीत् । क्षत्रस्य युज्यते किं ने यन्मां बाणेन विध्यसि ? ॥१११९॥
 नो क्षत्रशब्दस्याऽर्थं त्वं जानासि यदहो ! क्षतात् ? । त्रायन्ते सकलं लोकं कश्यन्ते क्षत्रियास्ततः ॥११२०॥
 कुलद्वयविशुद्धा ये क्षत्रियाः सत्त्वशालिनः । नैव तेऽपगताऽस्यस्य प्रहरन्ति रिपोरपि ॥ ११२१ ॥

भुजो शमदमौ पृष्ठं पश्चात्तापो गलं क्षमा । साम्यसौम्येऽधिष्णीं नासा सन्तोषो विनयो मुखम् ॥१७॥
प्रिय-सत्ये श्रुती भालं सम्यक्त्वं वासना शिरः । तदाज्ञा चारुधन्मिलः प्रबोधः श्मश्रु सुन्दरम् ॥ १८ ॥
इत्यङ्गित्त्रिषु लोकेषु धर्मनामा प्रतिष्ठितः । योऽयं राजास्ति तस्यान्तरात्मा जीवदयाधिधः ॥ १९ ॥

(कलापकम्)

कुमार ! तदियं कार्या विशेषेण त्वयाऽधुना । ततो हृष्टः समिन्नोऽपि भीमः सम्यक्त्वमाश्रयत् ॥१००॥
तथा निरपराधानां जीवानां वधकर्मणि । यावज्जीवं निवृत्तिं च मृगयादौ तु सर्वथा ॥ १०१ ॥
ततो हृष्टेन गुरुणा भीमो नववयसत्वतः । प्रतिपन्नव्रतस्थैर्यं कर्तुं प्रत्युपहंहितः ॥ १०२ ॥

अहो ! धन्यतमः कोऽन्यः कुमार ! भवता समः । नवे वयसि यस्यैवं पुराणवयसो मतिः ॥ १०३ ॥
यत उच्यते—

पूर्वं मनः ततः कायं सतामालिङ्गते जरा । असतां च पुनः कायं कालेनापि न मानसम् ॥ १०४ ॥
रम्यो द्राक्षेव कोऽप्यन्तरिन्द्रधारणवत् परः । बहिः संपूर्णभाग्यस्तु द्विधापि सहकारवत् ॥ १०५ ॥
गतापराधजीवानामपि हिंसानिषेधतः । कथ्यते हुत्तमा लेख्या तत्रोदाहरणं श्रुणु ॥ १०६ ॥

तथाहि—

वैरिग्रापविघाताय केऽपि षट् पुरुषाः पुरा । चलिताः समुदायेन तेष्वेक इदमब्रवीत् ॥ १०७ ॥

वातेनैव पुनस्तत्राऽवकाशे नीलिपूरिते । कूर्मस्येन्दुरापोऽभूद् मनुष्यत्वं तथाङ्गिनः ॥ ८४ ॥
 प्राप्यते हि प्रयत्नाद् यदनुत्तरसुरैरपि । तदिदं प्राप्य मानुष्यं यतितव्यं शिवाऽध्वनि ॥ ८५ ॥
 स च द्वेषास्ति तत्रैक ऋजुर्वक्रोऽपरः पुनः । ऋजुमार्गो यतेर्धर्मः तेनाशु शिवमाप्यते ॥ ८६ ॥
 रागद्वेषाभिधौ तत्र सिंहव्याधौ तु तिष्ठतः । क्रोधनामा महादावो मानो विषमपर्वतः ॥ ८७ ॥
 मायागुपिलवंशाली लोभो गर्तोऽतिविस्तृतः । विषया विषवृक्षाश्च धूर्ताः पाखण्डिकादयः ॥ ८८ ॥
 वेतालाश्च पुनर्घोरा द्वाविंशतिपरीषहाः । सावधानैरविश्रान्तैर्गन्तव्यं तत्र सर्वदा ॥ ८९ ॥
 ततो यद्यस्ति ते शक्तिरेताञ्जेतुं तदाश्रय । ऋजुमार्गं यतः श्रेष्ठं यतिधर्मात् परं न हि ॥ ९० ॥
 अन्यथा वक्रमार्गोऽस्ति गृहिधर्मापराभिधः । चिरात् तेनाप्यते सिद्धिः किन्त्वेष न हि दुर्गमः ॥ ९१ ॥
 ततो भालतलन्यस्तकरपङ्कजकुञ्जालः । नत्वा विज्ञपयामास गुरुं गुरुमुदा नृपः ॥ ९२ ॥
 नाद्यापि यतिधर्मोऽहं समर्थः सुप्रभो ! ततः । प्रसद्य गृहिधर्मो मे दीयतां यदि योग्यता ॥ ९३ ॥
 गुरुणा गृहिधर्मोऽथ भूभुजेऽणुत्रतादिकः । दत्तः सम्यक्तवमूलस्तं नृपः सम्यक् प्रपन्नवान् ॥ ९४ ॥
 जातश्रद्धः कुमारोऽपि तं प्रापित्सुविशेषतः । प्रसादितः स योग्यत्वाद् गुरुर्णैव हितौषिणा ॥ ९५ ॥
 पटुर्याख्य-निवृत्त्याख्यनियमौ यस्य सुकर्मौ । सत्सङ्गः कटिरास्तिक्यमुदरं हृद्विवेचनम् ॥ ९६ ॥

तस्य क्रमेण वधिष्णोः सुतो बुद्धिः कल्पमन्त्रिणः । अश्वत् तुल्यवया मित्रं मन्त्री च मतिसागरः ॥ ७२ ॥
 अन्यदा स्नेहतो भीमः प्रातर्यातो नृपान्तिकम् । प्रणमन् भूभुजालिङ्ग्य निर्जोत्सङ्गो निवेशितः ॥ ७३ ॥
 अथोचितासनासीनः स्वाङ्गे पादयुगं पितुः । कृत्वा संवाहयंस्तस्य शासनं यावदिच्छति ॥ ७४ ॥
 तावदारामिकेणैत्य विद्मसं देव ! दिव्यवाक् । अभिनन्दमुनीन्द्रोऽथ चम्पकोद्यानमागतः ॥ ७५ ॥
 तत् श्रुत्वा हर्षरोमाञ्चैरसंपादिव भूषणम् । स्वाज्ञादुत्तार्य मुकुटवर्जं तस्मै ददौ नृपः ॥ ७६ ॥
 कुमार-मन्त्रि-सामन्तसहितो वन्दितुं नृपः । गतो सुर्वान्तिके पञ्चविधाभिगमपूर्वकम् ॥ ७७ ॥
 सचिन्ताचितयोस्त्यागात्यागौ तदर्शनैऽञ्जलिः । चित्तैक्यमुत्तरासङ्गोऽभिगमः पञ्चधा गुरोः ॥ ७८ ॥
 तत्रार्कवत् तपस्तेजोदीप्तं तापहरं पुनः । सोमवच्छीतलं किन्तु वक्रतामलवर्जितम् ॥ ७९ ॥
 ज्ञानादिगुणरत्नाढ्यं गम्भीरं च समुद्रवत् । न तु क्षारत्वदोषेण जडत्वेन च दूषितम् ॥ ८० ॥
 गुरुं दृष्ट्वा भुवं तुल्यन्नवन्दन्त नरेश्वरः । धर्मलाभाशिषं सोऽपि ददौ दुरितहारिणीम् ॥ ८१ ॥
 (विशेषकम्)
 नासन्ने नातिदूरे च निविष्टो नृपतिः पुरः । स्मरिणापि समारेभे विशुद्धा धर्मदेशना ॥ ८२ ॥
 अहो ! कोऽपि यथा कूर्मो वसन्निर्गधिपल्वले । वातोत्सारितशेवालावकाशेनेन्दुमैक्षत ॥ ८३ ॥

आरोहो गी-वृषे वृक्ष-शैल-प्रासाद-हस्तिषु । रोदनाऽगम्यगमने स्वप्ने मृत्युश्च शस्यते ॥ ५८ ॥

वस्त्रा-ऽन्न-फल-ताम्बूल-गुण्य-दीप-दधि-ध्वजाः । सद्रत्न-चामर-च्छन्न-मन्त्रा लब्धा धनप्रदाः ॥ ५९ ॥

आसनं शयनं यानं शरीरं वाहनं गृहम् । यो ज्वलद्दीक्ष्य जागर्ति तस्य लक्ष्मीः समन्ततः ॥६०॥

चन्द्रग्रासेऽम्बुधेः पाने निजान्त्रैर्विष्टिते पुरे । राज्यलाभः सरो-नद्योस्तरणे च शुभोदयः ॥६१॥

देवस्य दर्शनं धन्यमर्चनं च विशेषतः । आज्यलाभः पयःपानं श्रिये चार्केन्दुदर्शनम् ॥ ६२ ॥

तैलकुङ्कुमालिप्तं स्वं गीतवृत्त्यपरं तथा । हसनतं वीक्ष्य दुःखाय ध्यापदोपद्रवो भिये ॥ ६३ ॥

शय्या-द्वारा-गैलाभङ्गे भार्याया जायते मृतिः । अन्नच्छेदे पुनर्दष्टे पितृमातृसुतव्ययः ॥ ६४ ॥

रक्तकृष्णाम्बरभृता स्त्रिया श्लिष्टस्य स्या मृतिः । शुक्लमात्ययांशुकभृता पुनः श्रीः सर्वतोमुखी ॥ ६५ ॥

निगडे पाशवन्धे च प्रतिष्ठा स्यात् सुतोऽथवा । शुरुदेवपितृक्षमापैरादिष्टं यत् तथैव तत् ॥ ६६ ॥

शस्तं शुक्लं शुभं सर्वं निन्द्यं कृष्णं त्वसोभनम् । इत्यादि बहुधा देव ! स्वमशास्त्रे निगद्यते ॥ ६७ ॥

पुनः पपच्छ भूषाजो राह्या स्वप्नेऽथ वीक्षितः । पशान्तः सिंह उत्सङ्गे किं फलं तस्य भो द्विज ! ? ॥६८॥

सोऽवदद् देव ! सस्त्रुत्रलाभाय स्त्रीभिरीक्षिताः । स्वप्ने कलश-सूर्ये-न्दु-गज-सिंह-महावृषाः ॥ ६९ ॥

ततो भूपोऽतिसंतुष्टः संभान्य व्यसृजद् द्विजम् । आशांसाऽपि सुपुत्रस्य कस्य नोऽष्टासयेद् मनः ? ॥७०॥

अथ स्वसभये राह्याः प्राज्यतेजाः सुतोऽजनि । पूर्वक्रमगतं भीम इति नामाऽस्य निर्ममे ॥ ७१ ॥

तत्र—अहिंसा नाम यद्भौके स्वस्वभावप्रवर्तिनाम् । जीवितव्यैकसारणां प्राणिनां प्राणरक्षणम् ॥ ४७ ॥
जीवितव्यं ददानेन दत्तं त्रिभुवनं ततः । हरता तत् तु सर्वस्वं हतं शून्यीकृतं जगत् ॥ ४८ ॥

ग्रन्थात्तरेऽप्युक्तम्—

‘सर्वे वेदा न तत् कुर्युः सर्वे’^१ यज्ञाश्च भारत ! । सर्वतीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥४९॥
कुमिकीटपतङ्गेषु तृणवृक्षादिकेष्वपि । दयां सर्वत्र कुर्वीत यथात्मनि तथा परे ॥ ५० ॥
स्वयं रक्षति यो जीवान् रक्षयत्यपरानपि । इहापि सोऽद्भुतामृद्धिमेति भीमकुमारवत् ॥ ५१ ॥

तथाहि—

पुरमस्यत्र कमलपुरं यद् भूमिपत्वर्ले । श्रिया नित्यकृतावासं विकाशि कमलायते ॥ ५२ ॥
तत्र प्रजापतिन्यायसष्टाऽऽसीद् हरिवाहनः । तत्प्रिया मालती नाम मालतीव गुणोज्ज्वला ॥५३॥
साऽन्यदा सिंहमङ्कस्यं स्वप्ने दृष्ट्वा न्यवेदयत् । राज्ञः, राजापि सानन्दं निशम्याऽभिनन्द तम् ॥५४॥
अथ प्रभातकुल्यानि कृत्वाऽऽस्थानगतो नृपः । द्विजमाकारयामास स्वप्नशास्त्रविशारदम् ॥ ५५ ॥
तत्र दत्तासनासीनं तं पप्रच्छ दृपो ननु । पूर्वं कथय मे तावत् कस्य स्वप्नस्य किं फलम् ? ॥५६॥
द्विजः प्राह शृणु स्वामिन् ! दृष्टचिन्तितवर्जितः । स्वच्छदेहैश्च यो दृष्टः स स्वप्नः फलदोऽखिलः ॥५७॥

१- सर्वद्वानानि चैव हि, एकमपि । २ भूमिसरसि ।

नरकान्तं तदा राज्यं यदि राजा न धार्मिकः । धार्मिके तु परं तस्मिन् सौख्यमत्र परत्र च ॥ ३३ ॥
 अत्रुशिष्टिं विधायैवं क्षमयित्वाऽखिलं जनम् । श्रुतसागरमुर्वन्तेऽग्रहीद् विशुद्धतिर्व्रतम् ॥ ३४ ॥
 राजाथ किरणवेगः पौत्रिकीं राज्यसम्पदम् । अगुधुः पालयामास नीतिशास्त्रानुसारतः ॥ ३५ ॥
 अनासक्तमनाः सौख्यं सिधेवे विषयोद्भवम् । इत्यर्थकामौ तस्याऽऽस्तां धर्मायैव महात्मनः ॥ ३६ ॥
 पद्मावतीकुक्षिभवः तस्यापि तनयोऽभवत् । नामतः किरणतेजास्तेजसामेकमास्पदम् ॥ ३७ ॥
 क्रमाच्च कवचहरः सिद्धविद्यश्च सोऽभवत् । मूर्तिः किरणवेगस्य द्वितीयेव महामताः ॥ ३८ ॥
 अन्यदा बहिरुद्याने तत्रैत्य समवासरत् । मुनिः सुरगुर्नाम नाञ्चैव ध्वस्तकल्पषः ॥ ३९ ॥
 गत्वा किरणवेगस्तं नमश्चक्रेऽतिभक्तितः । पुरीलोकश्च सर्वोऽपि मुनिं वन्दितुमागमत् ॥ ४० ॥
 ततो राज्ञो जनस्याऽपि यथास्थानं निषेदुषः । अनुग्रहाय विदधे स साधुधर्मदेवानाम् ॥ ४१ ॥
 आसाद्यते भवान्भोधौ भ्रमद्भिः यत् कथञ्चन । मूढैः तत् पाप्य मानुष्यं हा ! रत्नमिव हार्यते ॥ ४२ ॥
 नराणां कीटकानां च दैवदत्ताऽशनानुषाम् । आर्तध्यानकृतोऽभेदो यदि धर्मं न कुर्वते ॥ ४३ ॥
 नरके पातनायैव विषयाः सेविताश्चिरम् । सेव्यो मोक्षफलस्तस्माद् धर्मः सर्वज्ञभाषितः ॥ ४४ ॥
 स च द्वेषा भवेदत्र गृहस्थ-यतिभेदतः । अणुव्रतानि मुख्यानि गृहिणां पञ्च तद् यथा ॥ ४५ ॥
 अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्याऽपरिग्रहौ । धर्मस्वाख्यायि सर्वज्ञैरेष पञ्चव्रतात्मकः ॥ ४६ ॥

कार्यो ज्ञानावयोहद्वविदग्धैः सह सङ्गमः । च्यूतादिव्यसनं वार्यं कृत्यः षट्शशुनिग्रहः ॥ २० ॥
 आराम इव लोकोऽयं पालनीयः प्रयत्नतः । येनामोषि यशःपुष्पं सौख्यगुण्यमयं फलम् ॥ २१ ॥
 तथा-गुणेष्वनादरं वत्स ! भूरिश्रीरपि मा कृथाः । संपूर्णोऽपि घटः कूपे गुणच्छेदात् पतत्यधः ॥ २२ ॥
 स्वाम्यमात्यश्च राष्ट्रं च दुर्गः कोशो बलं सुहृत् । राज्यं ससाङ्गमप्येतत् सहुणैरेव धार्यते ॥ २३ ॥
 मा जात ! संपदामग्रमाल्लोऽस्मीति विश्वसीः । दूरारोहपरिभ्रंशाविनिपातः सुदुःसहः ॥ २४ ॥
 किञ्च-कुंलजस्यापि ते वत्स ! भूयो भूयः प्रचक्ष्यते । येनेदं यौवनं नव्यं दावपावकसंनिभम् ॥ २५ ॥
 दग्ध्वा गुणवनं तच्च विस्त्रेसातः प्रशामयति । धन्यास्ते तु शमाम्भोधिः प्रागेव शमयन्ति ये ॥ २६ ॥
 निःस्वानामपि तारुण्यं विकाराय भवत्यलम् । विद्यारूपदलैश्वर्योद्धतानां किं नु कथ्यते ? ॥ २७ ॥
 यौवनस्यावतारे हि बाल्येनैव सह व्रजेत् । स्नेहो गुरुजने, वाञ्छा वक्षसा सह वर्धते ॥ २८ ॥
 वयसेव सहारोहत्यहो ! पीतिर्नवा नवा । बलेनैव सह स्फीतिं मदीं याति दिने दिने ॥ २९ ॥
 दोर्द्धयेन सह स्थूलभावमापद्यते मतिः । मध्येनैव सहात्यन्तकृशतां भजति श्रुतम् ॥ ३० ॥
 हृदयं च सहोहभ्यां दुर्नयेरुपचीयते । मोहो मालिन्यहेतुश्चोज्जृम्भते श्मश्रुणा सह ॥ ३१ ॥
 आकारमनुवर्तन्ते विकारा अपि पुत्रक ! । तदिदं यौवनारण्यं कोऽपि क्षेमेण लङ्घयेत् ॥ ३२ ॥

१ सुकुलस्येत्यपि । २ वार्यंकथ्यात् ।

नम्रस्वेचरकोटीरगाणिकयमकरी सदा । यस्य पादनखश्रेणिप्रभाजालजलेऽवसत् ॥ ६ ॥

निजाचारेण लोकानां मानसानि हरन्नापि । न्यायनिष्ठ इति ख्यातिमवाप स्वेचरेषु यः ॥ ७ ॥

रूपलावण्यसौभाग्यैः तिलकन्वेन योषिताम् । अभूत् सार्थाऽभिधा तस्य दयितां तिलकावली ॥ ८ ॥

शुञ्जानस्य तथा सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् । क्रियानपि ययौ कालो विद्भुद्रतिमहीपतेः ॥ ९ ॥

इतश्च सोऽष्टमात् कल्पाद् गजजीवः परिच्युतः । देव्याः श्रीतिलकावल्या उदरे समवातरत् ॥ १० ॥

सा काले सुषुवं सन्नुमनूनरलक्षणम् । पित्रा च किरणवेग इति नामाऽस्य निर्गमे ॥ ११ ॥

स्त्रीभिल्लयमानः सन् व्यवधिष्ठ क्रमेण सः । विद्याकल्पनिधिश्चाभूदासरोह च यौवनम् ॥ १२ ॥

सर्वलक्षणसंपूर्णं दधानोऽप्यङ्गमुज्ज्वलम् । यत्रासौ हरिणाक्षीभिरनङ्ग इव दृश्यते ॥ १३ ॥

विद्भुद्रतिरथो एनं महासामन्तवंशजाम् । पद्मावतीं राजपुत्रीं महर्ष्या पर्यणाययत् ॥ १४ ॥

परत्रहितसर्द्धर्मक्रियावसरमात्मनः । ज्ञात्वा दत्त्वा च पुत्रस्य राज्यं राजेत्यभाषत ॥ १५ ॥

भ्योः ! प्रधानाः ! यतः स्वामी चक्षुश्च भवतामयम् । अपिंतः किरणवेगो द्रष्टव्योऽहमिवानिशम् ॥ १६ ॥

स्वप्नेऽप्याज्ञा न लङ्घ्याऽस्य प्रतिकूलकृतोऽपि हि । विकारः कुलनध्वेव दर्शनीयो न जातुचित् ॥ १७ ॥

त्वयाप्येष महाराज ! राजलोको मयेव भ्योः ! । अनुवर्त्योऽपरान्तेऽपि भाव्यं बाहुरूपैव हि ॥ १८ ॥

हृदयान्तः पुनः पितृशिशुन्यायेन सुन्दरम् । चिन्तनीयं, न मयादा लङ्घनीया समुद्रवत् ॥ १९ ॥

दानादिर्षान् निखिलजन्तुगुरुः प्रधानव्यानद्वयीदशनवानुरुकीर्तिशुण्डः ।

पार्श्वः करी शमवनैकविहारभावो गीर्दानतः शमयताज्जगतीरजांसि ॥ ८८५ ॥

इति श्रीकालिकाचार्यसंतानीयश्रीभावदेवमूरिविरचिते श्रीपार्श्वनाथचरित्रे महाकाव्येऽष्टसर्गे भावाङ्के श्रीपार्श्वनाथप्रथम-
द्वितीय-तृतीयभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ।

अर्हम्

अथ द्वितीयः सर्गः ।

अथ पूर्वाविदेहेषु सुकच्छे विजये गिरौ । वैताड्येऽस्ति धनैराड्या तिलका नामतः पुरी ॥ १ ॥
उत्तुङ्गचङ्गधवलप्रासादच्छङ्गनाऽनिशम् । पुरीप्रभुतया यस्या यशोरगिशोरिवोच्छ्रितः ॥ २ ॥
सर्वदाऽनेकविद्याभिर्यत्र विद्याधरा नराः । आश्लिष्टा अपि मुच्यन्ते नैव क्षणमपि श्रिया ॥ ३ ॥
सुवैश्वन्द्रमसं, नैत्रैः कमलं, कोकिलं स्वरैः । गमनै राजहंसं च जिभयुर्यत्राऽबला अपि ॥ ४ ॥
तत्र विष्टुद्रतिर्नाम राजा विद्याधरेश्वरः । बभूव स्वयशोदुग्धक्षालिताशेषदिग्मुखः ॥ ५ ॥

देवादेशय यत् कृत्यं किंकरा वयमास्महे । इयं च श्रीस्तवायता याद्विभाति कुरुष्व तत् ॥ ८७२ ॥
 ततः स विहितज्ञानः कल्पपुस्तकवाचनः । सिद्धालयस्थपतिमाः स्तुत्वाऽऽस्थानीमाशिश्रियत् ॥ ८७३ ॥
 देवदेवीगणैरेवं विहिते मङ्गलकर्म । संगीताऽऽमृतमघात्मा दिव्ययोगानशुक्त सः ॥ ८७४ ॥
 वरुणा करिणी साऽपि तपस्त्रये सुदुस्तपम् । तथा यथा विपद्याभूद् देवी कल्पे द्वितीयके ॥ ८७५ ॥
 स कोऽपि देवो नैवाभूदीशाने यन्मनस्तथा । न ह्यहारि मनोहारिरूपलावण्यसंपदा ॥ ८७६ ॥
 देवे कापि मनश्चक्रे न मनागपि सा पुनः । गर्जेन्द्रजीवदेवस्य संगमध्यानतत्परा ॥ ८७७ ॥
 गर्जेन्द्रजीवदेवोऽपि यस्यामत्यनुरागवान् । रक्तां तां चावधेर्ज्ञात्वा सहस्रारमुपानयत् ॥ ८७८ ॥
 चक्रे स देवो देवीं तामन्तःपुरशिरोमणिम् । पूर्वजन्माभिसंबद्धः स्नेहो हि बलवत्तरः ॥ ८७९ ॥
 नन्दीश्वरे शाश्वताहर्त्थातिमानां महार्चनैः । संगीतेन पुरस्तासां मुनीनां पर्युपासनैः ॥ ८८० ॥
 कदाचिन्नन्दनोद्यानदीर्षिकाजलकैलिभिः । कदाचिद् गीतवादित्रनित्योत्सवमहारसैः ॥ ८८१ ॥
 स्तच्छन्दक्रीडया तत्र सुखं वैषयिकं परम् । मुञ्जानोऽगमयत्कालं स गर्जेन्द्रसुरो दिवि ॥ ८८२ ॥
 कालेन कियता सोऽपि कुर्भुटाहिर्विपन्नवान् । नारकोऽभूत् समदशार्णवायुः पञ्चभावनौ ॥ ८८३ ॥
 पञ्चभावनियोण्याश्च वेदना विविधाः सदा । सोऽन्वभूत् कमठजीवो विश्रान्तिं नाप जातुचित् ॥ ८८४ ॥

विशेषेणार्त्तध्यानस्थो मृत्वाऽभूत् कुर्कुटोरगः । अटव्यां दर्शनेनाऽपि सर्वसत्त्वभयंकरः ॥ ८५९ ॥
 दंष्ट्रया पक्षविक्षेपैर्नखैश्चञ्चुपुटेन च । जातपक्षो यम इव संहरन् प्राणिनोऽखिलान् ॥ ८६० ॥
 सरस्युष्णांशुसंतप्तं स पिवन् प्रासुकं पयः । ददृशे मरुभूतीभस्तेन बभ्रमताऽन्यदा ॥ ८६१ ॥
 पङ्के मग्नस्तदा दैवात् तपःक्षामतनुत्वतः । निर्गन्तुमक्षमः कुम्भे स दष्टः कुर्कुटाहिना ॥ ८६२ ॥
 तद्विपप्रसरैर्ज्ञात्वाऽवसानं स मत्तङ्गजः । चक्रे चतुर्विधाहारपत्याख्यानं समाहितः ॥ ८६३ ॥
 तत्क्षणोल्लासिर्वीर्यश्च विभृशयन् मुनिभाषितम् । सस्मारैकमनाः पञ्चपरमेषुिनमस्कृतिम् ॥ ८६४ ॥
 व्यभावयच्च रे ! जीव ! मरणे ध्रुवभाषिनि । धर्मध्यानक्षणः सांऽयं महाभाष्येन लभ्यते ॥ ८६५ ॥
 परो निमित्तमात्रं स्यात् स्वकर्मैवाऽपराधयति । प्रद्वेषं मा स्व तत् कार्षीरास्मिन् कुर्कुटपन्नगे ॥ ८६६ ॥
 इत्थं शमसुधातुसो धर्मध्यानी विपद्य सः । सहसारे सप्तदशसागरायुः सुरोऽभवत् ॥ ८६७ ॥
 विमानेऽन्तर्मुहूर्त्तेनोत्थाय दूषययुगान्तरात् । आसीनं तरुणनराकारं सर्वाङ्गभूषितम् ॥ ८६८ ॥
 रत्नकुण्डलकोटीरतारहाररादिभूषणाः । सहसा सुरसुन्दर्यः सहर्षमिदमूचिरं ॥ ८६९ ॥

(युगम्)

जय, नन्द, चिरं भद्र ! प्रीणय स्वदशाऽनुमान् । अद्यास्माकमनाथानां नाथत्वं यत् त्वमासदः ॥ ८७० ॥
 अद्य पुण्याहमद्यैव मङ्गलं प्रीतिरद्य च । अद्यैव वसः तिस्रर्गां नाथ ! यत् त्वमिहागमः ॥ ८७१ ॥

वरुणा करिणीभूता सापि तत्रैव तस्थुषी । तदैव जातिस्परणमुपलभे गजेन्द्रवत् ॥ ८४६ ॥
भूयोऽप्याख्यजिनधर्मं तस्यर्षिः स्थैर्यहेतवे । ययौ च श्रावकीभूय मुनिं नत्वा स कुञ्जरः ॥ ८४७ ॥
मिलितः सर्वलोकोऽपि पुनस्तद्द्वेषविस्मितः । कोऽपि दीक्षामुपादत्ते कोऽप्यभुत् श्रावकस्ततः ॥ ८४८ ॥
तदा सागरदत्तोऽपि जिनधर्मं दृढाशयः । विशिष्टश्रावको जज्ञे सुरैरप्यविकम्पितः ॥ ८४९ ॥
अष्टापदाद्रौ गत्वा च सोऽरविन्दमहामुनिः । अवनदताडहतः सर्वान् विहरंश्चान्यतो ययौ ॥ ८५० ॥
कुञ्जरश्रावकः सोऽपि भूत्वा भावयतिः स्वयम् । ईर्यादितिरतोऽचारीत् कुर्वन् षष्ठ्यादिकं तपः ॥ ८५१ ॥
सूर्यतप्तान्भसः पाता शुक्लपत्रादिपारणः । स करी कस्मिणीकलिबिमुखोऽस्थान् विरक्तधीः ॥ ८५२ ॥
इति दध्यौ च धन्यास्ते मर्त्यत्वे प्रव्रजन्ति ये । पात्रदानमिवाऽर्थस्य मर्त्यत्वस्य फलं व्रतम् ॥ ८५३ ॥
द्रविणं तद्धनेनेव मर्त्यत्वं धिग् मया तदा । अहार्यनात्तदीक्षेण किं करोम्यधुना पशुः ? ॥ ८५४ ॥
तिर्यक्तवेऽपि शरीरस्य गुरुत्वनास्य पापिना । अभवं बहुजीवानां क्षयकारी भयङ्करः ॥ ८५५ ॥
येन तेन वनाहारैष कुक्षिः मपूर्यते । तज्जीव ! ममतां देहे त्यक्त्वा धर्मपरो भव ॥ ८५६ ॥
भावयन् भावनामेवं गुर्वाज्ञास्थिरमानसः । स कालं गमयन्नस्थान् सुस्थितः सुख-दुःखयोः ॥ ८५७ ॥
इतश्च कमठो ज्ञान्तो मरुभूतिवशादपि । अभाष्यमाणो गुरुणा गर्हमाणोऽन्यतापसैः ॥ ८५८ ॥

दूरतो धावितः क्रोधादिभः पार्श्वगतोऽस्य तु । प्रशान्तपत्सरो जज्ञे तत्तपःश्रीप्रभावतः ॥ ८३३ ॥
 सद्यश्च जातसंवेगाऽनुक्रम्यः स्थिरदेहभृत् । तस्थौ मुनेः पुरस्तस्य स शैश्व इव नूतनः ॥ ८३४ ॥
 मुनिस्तस्योपकाराय कार्योत्सर्गमधारयत् । शान्तगर्भरिया वाचा तं बोधयितुमब्रवीत् ॥ ८३५ ॥
 भो भोः ! स्मरसि किं न त्वं मरुभूतिभवं निजम् । किं न प्रत्यभिजानासि मामरविन्दभूपतिम् ? ॥ ८३६ ॥
 तद्भवे प्रतिपन्नं किं व्यस्मार्षीर्धर्ममाहृतम् ? । स्मर सर्वं विमुञ्चेमं मोहं श्वापदजातिजम् ॥ ८३७ ॥
 गिरं पीयूषदेशियां मुनेस्तस्य मतङ्गजः । पपौ निश्चलविस्तारिकर्णपर्णपुटेन सः ॥ ८३८ ॥
 अथोहापाहतो जातिस्मरणं प्राप्य तत्क्षणात् । अत्यन्तोच्छासिहर्षाश्रुसखिलप्लुतलोचनः ॥ ८३९ ॥
 भूत्वाऽवनतकायाग्रः करेण चरणौ स्पृशन् । शिरसा तं नमश्चक्रे संविग्रात्मा मुनिं गजः ॥ ८४० ॥
 भूयोऽपि तं मुनिः स्माह भवेऽस्मिन्नाटकोपमे । प्राणी नट इवाप्नोति रूपान्यत्वं क्षणे क्षणे ॥ ८४१ ॥
 तथाहि क तदा धीर्मांस्तत्त्वज्ञः श्रावको द्विजः । जातिस्वभावमूढात्मा केदानीं त्वमसि द्विपः ? ॥ ८४२ ॥
 किंवाऽथ बहुनोक्तेन कार्यसारो भव द्रुतम् । कषायविषयासङ्गं विमुच्य करिपुंगव ! ॥ ८४३ ॥
 नाऽसि सर्वविरत्यर्हस्तद् द्वादशव्रतात्मकः । भूयः श्रावकधर्मोऽस्तु प्राग्जन्मार्शीकृतस्तव ॥ ८४४ ॥
 इत्यादि गदितं धर्मरहस्यं मुनिनाऽखिलम् । श्रद्धानसहितः सोऽनुमेने हस्ताग्रसंज्ञया ॥ ८४५ ॥

अतिस्निग्धतया निर्यत्तुषारकणिकामिषात् । अथितापहृतिप्रीत्या मुक्तहर्षाश्रुकैरिव ॥ ८२१ ॥
 मिलितोन्नतविस्तीर्णैः पुष्पपत्रफलानिवितैः । विचित्रहृक्षैः परितः परीतं स्वजनैरिव ॥ ८२२ ॥
 परागौरिव कापूर्मुक्तानामिव चूर्णिभिः । द्रव्यैरिव हिर्मानिनां सुधांशोरिव रश्मिभिः ॥ ८२३ ॥
 मुनीनामिव चेतोभिर्निर्मितं मन्यते जनैः । यदत्यच्छत्वशैत्येन तत्रास्त्येकं महासरः ॥ ८२४ ॥

(सप्तभिः कुलकम्)

तस्यान्ते सुजनस्येव विश्वस्तः सार्धं आवसत् । जनः प्रवहते नीरेन्धनान्नपचनादिषु ॥ ८२५ ॥
 तदा च मरुभूतीभः करिणीभिः समावृतः । एत्य तत्र सरस्यभ्यः पर्षो मेघ इवाऽर्णवे ॥ ८२६ ॥
 पयःपूर्णकरोत्क्षेपं करिणीभिः समं चिरम् । तत्र रत्ना स निर्यातः पालिमध्यारुरोह च ॥ ८२७ ॥
 दिशोऽवलोकयंस्तत्रापश्यत् तं सार्धमोषितम्^१ । कृतान्त इव चाथावत् कोपात् ताम्रमुखेक्षणः ॥ ८२८ ॥
 कुण्डलीकृतशुण्डाको निष्कम्पश्रवणद्वयः । पुरिताशः स गर्जाभिर्नाशयामास सार्धिकान् ॥ ८२९ ॥
 नरनार्यो वाहनानि करभादीनि चाऽभितः । पलायंचक्रिरे जीवग्राहं सर्वो जिजीविषुः ॥ ८३० ॥
 पर्यस्यच्छकटं ब्रुव्यत्पटगेहं रटज्जनम् । आरटत्करभं तत्र तदासीदतिभीषणम् ॥ ८३१ ॥
 ज्ञात्वाऽवधेर्वोधिकालं करिणः तस्य संमुखम् । भगवानरविन्दोऽपि कायोत्सर्गं ददौ स्थिरः ॥ ८३२ ॥

१ शुक्तम् । २ महतां हिमानाम् । ३ ओषित स्थितम् ।

पर्वथमानतत्पुण्यविधाताशङ्कया मुनिः । यावद् न विरतस्त्वावद् दातुरेवं मनस्यभूत् ॥ ८०८ ॥
 अहो ! किमियतैकाकी द्युतेनैष करिष्यति ? । यन्नाद्यापि विरमतीत्यपत्त परिणामतः ॥ ८०९ ॥
 ततो येन क्रमेणैष देवलोकात्तुपाऽर्जयत् । तेनैव निपतंस्तेन ज्ञानिना मुनिनोदितः ॥ ८१० ॥
 इयदूर्ध्वमहो ! गत्वा मा पत मुग्ध ! मा पत । स ऊचे नन्विहारमग्नेष किमसंबद्धमुच्यते ? ॥ ८११ ॥
 अथर्षिः कथयामास श्रद्धादानस्य सत्फलम् । महाद्भुतकरं सद्यो विकल्पस्य च दूषणम् ॥ ८१२ ॥
 निर्विकल्पमतो दानं देयं सात्त्विकमुत्तमैः । लोकेऽपि शकुनः स्वप्नो विकल्पाद्बुच्यतेऽफलः ॥ ८१३ ॥
 अनेन भूषणेनात्मा सुभगंभावुको भवन् । स्पृहणीयतमः सिद्धिबन्धा अपि भवेद् भुवम् ॥ ८१४ ॥
 इत्यादिविविधां धर्मशिक्षां शृण्वन् निरन्तरम् । अरविन्दस्य राजर्षेर्वदनात् सार्थनायकः ॥ ८१५ ॥
 मन्वानो गुरुसंयोगं कल्पद्रुपासिसंनिभम् । मिथ्यात्वं सर्वथा त्यक्त्वा श्रावकत्वं प्रपन्नवान् ॥ ८१६ ॥
 नित्यं सागरदत्तोऽथ गच्छन् मार्गे क्रमेण ताम् । अदधीं प्राप यत्रास्ते मरुभूतिः करीश्वरः ॥ ८१७ ॥
 कदलीगर्भसंकाशमृदुकळोलबाहुभिः । सुप्रसन्नतया गन्तूनालिङ्गितुमिबोद्यतम् ॥ ८१८ ॥
 वातनम्रे भ्रमद्भृङ्गाऽऽरावहृद्यामबुजाननैः । आकारयदिवानमय पान्थानातिथ्यहेतवे ॥ ८१९ ॥
 हंस-सारस-हारीत-चक्र-कादम्बकादिभिः । शब्दायमानैर्नानैव गीयमानगुणोत्करम् ॥ ८२० ॥

सल्लक्षणधरो ज्ञात्वाऽऽदेशात् कुलपतेः शुक्रः । पाठितः शिक्षितश्चासौ तापसैर्हृष्टमानसैः ॥३९१॥
 पितरावपि तन्मोहात् तत्रैवाऽऽगत्य तस्थतुः । अन्यदा निजशिष्याणां पुरः कुलपतिर्जगौ ॥३९२॥
 द्वीपो वारिनिधर्मध्ये हरिमेलाऽभिधो वरः । तिष्ठतीशानकोणेऽस्य सहकारो महादुमः ॥३९३॥
 देव-दानव-गन्धर्व किन्नर-व्योमचारिणाम् । मिथुनैः सेवितच्छायः सुधासिक्तः सदाफलः ॥३९४॥

(युगम्)

देवाऽनुभावात् तस्योपजीवति स्वाहु यः फलम् । दोषरोगजरामुक्तः स्फुटं स्यात् स पुनर्नवः ॥३९५॥
 शुकोऽपीदं वचः श्रुत्वा दध्यौ हृष्टमना भुशम् । भुवं मदर्थमेवेदं व्याख्यातं विदधे गुरुः ॥३९६॥
 दृष्टिभ्रष्टौ जराजीर्णौ यद् मातापितरौ मम । तदाङ्गफलदानेन किञ्चित् स्यामऽवृणस्तयोः ॥३९७॥
 किं तेन जातु जातेन पृथिवीभारकारिणा । आस्तामऽन्यस्य पित्रोरप्याशां पूरयते न यः ? ॥३९८॥
 स पुत्रो यः पितुर्मातुर्भूरिभक्तिसुधारसैः । निर्वापयति संतापं शेषस्तत्कृमिकीटकः ॥ ३९९ ॥
 उक्तं च कुलपतिना-

मातृपित्रोरऽभर्त्कः क्रियामुद्दिश्य याचकः । सुतशय्याप्रतिग्राही न भूयः पुरुषो भवेत् ॥ ४०० ॥
 वरं दृक्षोऽपि सिक्तोऽसौ यस्य विश्रम्यते तले । सचेतनोऽपि नो पुत्रो यः पित्रोः क्लेशकारकः ॥४०१॥

उक्तं च-

अविज्ञातविशेषस्य सर्वतेजोऽपहारिणः । स्वामिनो निर्विकस्य तमसश्च किमन्तरम् ? ॥३७९॥
कुदष्टं कुश्रुतं चाऽपि कुज्ञातं कुपरीक्षितम् । कृत्वा कार्यं पुरा देव ! बहवः प्रापुरापदम् ॥३८०॥
सहसाकारिणं सद्यो मुञ्चन्ति सुखसंपदः । इत्यर्थे श्रूयतां देव ! जयरजो निर्दर्शनम् ॥३८१॥
तथाहि-

अस्ति विन्ध्याचलासन्नभूमिभागे महादवी । अधुष्या हरि-भल्लूक-शार्दूल-सरमादिभिः ॥३८२॥
अभिगम्या च हिन्ताल-सरलाऽ-ञ्जन चन्दनैः । आम्र-जम्बू-पिपालार्थैर्वकुला-ऽशोक-चम्पकैः ॥३८३॥
तस्यामुत्सङ्गविस्तीर्णो नानालीनविहङ्गमः । वटदक्षोऽस्ति तत्रैकं शुभं वसति कीरयोः ॥ ३८४ ॥
तयोर्निर्दृतिसारेण सुखेन सप्रयं सदा । सस्त्रेहं निर्गमयतोः शुकापत्यमजायत ॥३८५॥
पित्रोः पक्षाऽनिलस्त्रेदचूर्णिदानादिना क्रमात् । वर्धमानो बभूवाऽसौ किञ्चिदुद्भिन्नपक्षतिः ॥३८६॥
अन्यदा बालचापत्यादुड्डीय गमनोत्सुकः । कियद् दूरं गतो मार्गाऽन्तराले सहसाऽपतत् ॥३८७॥
श्रान्तो व्यात्तमुखो विभ्यत् सलिलायाऽऽगतेन सः । दृष्ट्वा तपस्विनैकेन गृहीतः कृपया करे ॥३८८॥
वीजयित्वा वल्कलेन पाययित्वा कम्पण्डलोः । जलमाश्वास्य निन्देऽसौ तापसेन निजाऽऽश्रमम् ॥३८९॥
पुत्रवत् पोषितः स्वादुनीवारफलवारिभिः । संभूय मुनिभिश्चक्रे शुकरराज इति प्रथा ॥३९०॥

पसरत्तरलोत्तुङ्गतस्त्राभतुरङ्गमे । दृश्यमानमहामानमत्तमातङ्गपर्वते ॥ ३६६ ॥

करालमकराकारबलधिरथसंकुले । स्फुरत्त्वारभटाऽनेकनक्रचक्रभयङ्करे ॥ ३६७ ॥

डिण्डीरपिण्डसंकाशच्छत्रगङ्घ्रिविराजिते । महाकलकलध्वानपूरितव्योममण्डले ॥ ३६८ ॥

दुर्वातश्रुभितोत्तालपूर्वापरसमुद्रवत् । प्राणिक्षयाय सञ्जाते संग्रामे सैन्ययोर्द्वयोः ॥ ३६९ ॥

मन्त्रिभिश्चिन्तितं हन्त ! सत्स्वप्यऽस्मासु यद्यसौ । राज्ञा संहार आरेभे ततो जीवन्मृता वयम् ॥३७०॥

(पञ्चभिः कुलकम्)

पुष्पैरपि न योद्धव्यं प्रबुद्धेन यथा तथा । अयं ह्यवसरोऽस्माकं तन्निवारणकर्मणि ॥ ३७१ ॥

सर्वे समुदितीभूय पश्चात्कुल्य बलद्वयम् । उपाऽसर्पन् द्रुपं नत्वा तेष्वेक इदमूचिवान् ॥ ३७२ ॥

कलानामिव शीतांशुर्नदीनामिव सागरः । निधिस्त्वमेको विद्यानां देव ! संप्रति भूतले ॥ ३७३ ॥

यथा च द्रुषु राजा त्वं विवेकश्च गुणेष्वयम् । अविमर्शो महानेप दोषो दोषेष्वयं तथा ॥३७४॥

शल्य-बद्धि-विषादीनां सुकरैव प्रतिक्रिया । सहसाकृतकार्योत्थाऽनुतापस्य तु नौपथम् ॥३७५॥

गुह्यत्वं च लघुत्वं श्रीभावाऽभावतां जडाः । वदन्ति तत्पुनर्दक्षाः सद्विवेकाऽविवेकतः ॥ ३७६ ॥

निर्विवेकतरं नारी प्रायोऽन्याऽपि न काङ्क्षति । किं पुनः श्रीरियं देवी पुरुषोत्तमबल्लभा ? ॥३७७॥

निजपत्न्युर्निरीक्ष्यांशं श्रीरियं श्रयते दृषम् । तमनेनाऽविवेकेन मा हारय नरोत्तम ? ॥३७८॥

अन्यञ्चित्तेऽन्यथा वाचि कर्त्तव्यं त्वन्यदेव हि । गणिकाक्रमवन्नाथ ! राजधर्मोऽप्यनेकधा ॥३५२॥
 विश्वासोऽत्र न कर्त्तव्यस्तन्वरेण विजानता । नीतौ किं न श्रुतं राजा मित्तं कस्याऽपि नो भवेत् ? ॥३५३॥
 अकारणपसादोऽपि प्रस्तावं न विना शुभः । अरिष्टाय तर्रोः पुष्पोद्भेदोऽप्यऽसमये भुवि ॥३५४॥
 यथा दाहभयाद् देव ! ध्रियते दाहस्तकः । फलकं यातरक्षार्थं प्रस्तावार्थं तथाऽनुगः ॥३५५॥
 आस्ते सगस्तकृत्येषु प्रधानस्तव सजनः । स एव प्रेष्यतां ज्ञात्वा कार्यं कुर्याद् यथोचितम् ॥३५६॥
 दयितायाः स तादृक्षमिक्षुरम्भाफलोपमम् । वचः श्रुत्वा परं तोषाऽऽपूरितो हृद्यऽचिन्तयत् ॥३५७॥
 कुलव्रतधरा नारी नरस्य यदि जायते । तदा सैव गुरुर्लक्ष्मीः शाल्त्रं मित्रं मतिः सखा ॥३५८॥
 अहो ! केयं मतिप्रौढिरस्याः कीदृक् वचःक्रमः । पक्षपातः सरस्यत्याः स्त्रीजातित्वादिभ्यं भुवम् ॥३५९॥
 प्रहितः सज्जनश्चाथ व्रजन् सौधाऽन्तराऽध्वना । तत्रस्थपुरुषैः तीक्ष्णखड्गघातैर्दहं हतः ॥ ३६० ॥
 अपतञ्च हताशत्वाद्ऽसावुभयथाऽप्यथः । सत्यमाभाणको जातः स्वस्य स्याञ्छिन्तितं परे ॥ ३६१ ॥
 श्रुत्वा कलकलं तत्र ज्ञात्वा च वृषणुत्रिका । पूरिता शोक-हर्षाभ्यां जगादेति सगद्गदम् ॥ ३६२ ॥
 हा ! नाथ ! सरलस्वच्छप्रकृते ! कथितं यदि । नाऽकरिष्यः तदाऽवस्था काऽभविष्यन्ममाऽधुना ? ॥३६३॥
 आर्यपुत्र ! तदद्यापि शुक्त्वा गजनिमीलिकाम् । भूत्वा स्वसैन्यसन्नद्धो बहिस्त्रिष्टु पुरादरम् ॥ ३६४ ॥
 तथैव विहिते तेन विदित्वा तन्दृपोऽपि हि । स्पष्टकोपो बलादोपं कृत्वा सज्जो युधेऽभवत् ॥३६५॥

नितान्तममुना कर्णविषेण व्याकुलीकृतः । नृपो दध्यौ हहा ! कीदृक् संजातमसमञ्जसम् ॥३३९॥
 पणवद्धामसौ कन्यां वाढं गृह्णातु, मेऽखिलम् । यत्पुनर्मलिनीचक्रे राज्यं दुःखाकरोति तत् ॥३४०॥
 तदेनं निग्रहीष्यामि पापमित्यात्तनिश्चयः । आर्हास्त स रहो भृत्यान् यत् कृत्यादेशकारिणः ॥३४१॥
 आदिशच्च य एकाकी निशि सौधाऽन्तराऽध्वना । एति वध्यः स युष्माभिर्निर्विचारमुदायुधैः ॥३४२॥
 देवाऽऽदेशः प्रमाणं मे इति व्याहृत्य ते नराः । ततो गत्वाऽभूवन् राज्ञो निदेशकरणोद्यताः ॥३४३॥
 अथ वर्षसमं नीत्वा दिनं राजा महानिशि । शिक्षयित्वा नरं प्रैषीत् कुमारऽऽह्वानहेतवे ॥३४४॥
 सोऽपि गत्वाऽवदद् देव ! नृदेवस्त्वं दिदृक्षते । कार्यात्सुक्रयात् ततो मध्यमार्गेणैव समेयताम् ॥३४५॥
 खड्गमादाय पत्यङ्कादुत्थाय सहसाऽचलत् । कुमारः प्रिययाऽग्माणि करे धृत्वा पटाऽञ्चलम् ॥३४६॥
 देव ! शुभस्वभावोऽसि राजनीतिं न वीक्षसे । इयत्यामविचार्यैव यदेवं चलितो निशि ॥३४७॥
 एतदेव कुलीनानां जीवितव्यं प्रिये ! नृणाम् । निर्विकल्पं परीक्ष्याऽऽज्ञां यदादेशो विधीयते ॥३४८॥
 विकल्पेन पुनस्त्वास्मिन् भक्तिव्याजाद् विदम्बना । इति शिष्टे कुमारेण राजपुत्री पुनर्जगौ ॥३४९॥
 सत्यमेतत् परं कापि विकल्पोऽप्युचितः प्रिय ! । जैनदर्शनवन्नैव सिद्धिरेकान्तपक्षतः ॥३५०॥
 ऋजुता धन्व-गुणयोरस्तु वस्तुस्वरूपतः । कार्यासिद्धौ मशस्येत वक्रतैव तयोः पुनः ॥३५१॥

१ हुण् स्पर्धांशद्वयोः । २ त्वामित्यर्थ ।

महतामप्यहो ! दैवाद् दुर्वारा नीचसंगतिः । कर्पूरस्य कथं न स्यादङ्गारेण समं रतिः ? ॥३२६॥

स्यस्वास्थित्या ततः काले कियत्यपि गतेऽन्यदा । पपच्छ वसुधाऽधीशः पच्छन्नमिति सज्जनम् ॥३२७॥

कः संबन्धः कुमारस्य त्वय्येवं यत् तदादरः ? । कुद्रन्धजीवदोषेण सोऽपि चिन्तितवानिदम् ॥३२८॥

स्मृत्वा पूर्वविकारं मे कुमारोऽनर्थहेतवे । काऽपि भावी, विपद्येनं तदादावेव पातये ॥३२९॥

पापः स्वर्पोषकस्याऽपि संपदा हृदि विद्यते । हरिताद्रां भुवं पृष्ठे यथा दृष्ट्वा खरश्चरन् ॥३३०॥

जगाद् च त्वया देव ! भूयः कथितमुन्दरम् । न पृष्ठयमिदं राजा सुतरामाहतस्ततः ॥३३१॥

ददौ शपथमूचेऽसाऽवहो ! संकटमग्नतम् । निषेधाज्ञा कुमारस्य कथनाज्ञा महीपतेः ॥३३२॥

कुमारस्याऽपि पूज्यस्य दुर्लब्ध्याऽऽज्ञाऽथवा तव । तेनैष कथयन्नास्मि शृणु देव ! यथातथम् ॥३३३॥

श्रीवासनगराधीशनरवाहननन्दनः । अहं देव ! महीयस्यकौरिकस्य सुतस्त्वयम् ॥३३४॥

प्रकृत्या रूपवानाऽऽस्मि विद्यालाभः कुतोऽपि हि । स्वजातिलज्जया गेहं त्यक्त्वा देशान्तरं भ्रमन् ॥३३५॥

अत्राऽऽयातस्तदूर्ध्वं तु पात्र्यभाग्यवशाद्भूत् । यत् किञ्चिदिह तत्सर्वं तवैव विदितं विभो ! ॥३३६॥

(युगमम्)

पितुः परिभवाद्ब्राऽऽयातोऽहमपि पर्यटन् । दृष्टोपलक्षितस्तेन मर्मज्ञ इति संभ्रमात् ॥३३७॥

पुरस्त्वरितमाकार्यं मा मासुद्धाटयोरिति । आज्ञां दत्त्वा विशेषेण संमान्य स्थापितोऽनतिके ॥३३८॥

सर्वस्योपकृतिर्देव ! निर्विचारं विधीयते । स्तोत्राऽपि न पुनः कर्तुं युज्यते नीचसंगतिः ॥३१४॥
 कान्तया वारितोऽप्येवमऽतिदाक्षिण्यतोऽथ सः । क्षणं यामीति तामुक्त्वा सहाऽनेन गतो वनम् ॥३१५॥
 तत्र निम्बस्य शाखायामुपविष्टाबुभावपि । बालात्क्रीडया श्रान्तस्तदाऽथश्चाऽगतो नृपः ॥३१६॥
 उड्डीनो वायसो विष्टां कृत्वाऽथ नृपमस्तके । दृष्ट्वा हंसो नैरैकेन धनुर्गुलिकया हतः ॥३१७॥
 पतितं भुवि तं वीक्ष्याऽवदद् नृपपरिच्छदः । अहो ! चित्रं यदीक्ष्येत हंसरूपेण वायसः ॥३१८॥
 हंसः कण्ठगताऽऽत्माऽपि जनालापं निशम्य तम् । स्वजातिदूषणोद्धारहेतवे नृपमब्रवीत् ॥३१९॥

यतः—

नाऽहं काको महाराज ! हंसोऽहं विमले जले । नीचसंगप्रसङ्गेन मृत्युरेव न संशयः ॥३२०॥
 इत्यादि गदितं तस्य श्रुत्वा सदयमानसः । नृपस्तद्दिनमारभ्य निवृत्तो नीचसंगतः ॥३२१॥
 कुर्वतो हि तमप्येवमहिताय खलो भवेत् । अतः प्रिय ! तदाऽऽसंगो वार्यते ते पुनः पुनः ॥३२२॥
 सज्जनेनाऽपि किं तेन यः शङ्खसमलक्षणः । धवलो वहिरत्यन्तमन्तस्तु कुटिलस्थितिः ॥३२३॥
 स्त्रीणामपि वचः कालेऽनुकूलं मन्यते बुधैः । दुर्गा वामरवा किं न शस्यते मार्गगामिभिः ॥३२४॥
 इदं हृदि कुमारस्य चमञ्चके तयोदितम् । परमार्यस्वभावस्य कर्तव्यमिति न स्थितम् ॥३२५॥

१ तृतीयान्तम् । २ पक्षिविशेष, यो वामं शब्दायमान. सुशकुनचिह्नम् ।

तेजोमयोऽपि पूज्योऽपि यातिना नीचधातुना । लोहेन सङ्गतो वह्निः सहते वनताडनम् ॥ ३०१ ॥
 वदने समतां विश्रत् पश्चाच्च विषमुल्लवणम् । दूरं दृशिकवत् त्याज्यः क्षुद्रात्मा दुर्जनो जनः ॥ ३०२ ॥
 स्तोत्रकमप्युद्धमं प्राप्य न्यग्रोधोद्धुरवत् खलः । प्रसरन् पाटयन् सन्धिं प्रासादं पातयेद् नृपम् ॥ ३०३ ॥
 स्नेहे नाशं भुण्णे दाहं वितनोत्पपले मलम् । दीपज्वालोपमा देव ! खले मैत्री नृणां खलु ॥ ३०४ ॥
 श्रूयते नीतिशास्त्रेषु हृदोत्तारोपकारिणः । हंसस्य यद्भूद् नीचकाकसंसर्गदोषतः ॥ ३०५ ॥
 यथा क्रोऽपि सरस्याऽऽतिस्पर्धया सूर्खवायसः । पतितोऽन्तर्जलं मीनजिवृक्षुर्व्योममण्डलात् ॥ ३०६ ॥
 स तरीतुमजानानः सलिलल्लुतपक्षतिः । सेवालैर्वैष्टितोऽत्यन्तं जातो मृत्युभयाऽऽकुलः ॥ ३०७ ॥
 तं दृष्ट्वा कृपया हंसी तीरगा हंसमब्रवीत् । प्रिय ! पश्य कथं काको वराको स्त्रियते पुरः ? ॥ ३०८ ॥
 विश्वपक्षिगणेषु त्वमुत्तमो गीयसे जनैः । तदस्य दीयतां जीवदानमुत्तार्य नीरतः ॥ ३०९ ॥
 साधु साध्विति भाषित्वा हंसो हंसी च वायसम् । चञ्चवाऽऽदाप तृणं तत्र विलग्नं निन्यतुर्वहिः ॥ ३१० ॥
 क्षणादाऽऽश्वास्य काकोऽथ वातेनोद्दानपक्षतिः । विलग्न्य पादयोर्बाहामिति हंसं न्यमन्त्रयत् ॥ ३११ ॥
 क्रोऽपि प्रत्युपकारस्ते नैव निष्पद्यते मया । तथाऽपि कुरु मे तोषं रामागम्याऽद्य मद्दनम् ॥ ३१२ ॥
 हंसेनाऽपि तदाऽऽकर्ण्य प्रियाया वीक्षितं मुखम् । साऽपि ज्ञाततदाहूर्ता पच्छन्नामिदमब्रवीत् ॥ ३१३ ॥

१ दत्तवरेके अत्रि । २ कञ्जलमपि । ३ पक्षिविशेषः । ४ पक्षमूलम् । ५ विदितहसाऽभिप्राया ।

स राजा धर्मिणां सोमो यमस्त्वन्यायवर्तिनाम् । वरुणः करुणाढ्यीनामर्थिनां धनदः सदा ॥ ६९३ ॥
 नृणामन्यायलेशोऽपि केशो नेत्र इवाऽमले । मार्गपकाशके तस्मिन् न रतिं कुरुते भृशम् ॥ ६९४ ॥
 दण्डपाशिकमाकार्य कार्यमन्यदचिन्तयन् । आदिदेश विशार्मिणो द्रुतं कमठनिग्रहे ॥ ६९५ ॥
 स तस्य भवने गत्वा यमदूत इव स्वयम् । रुद्धा वद्धा च कमठं हठादारोप्य रासये ॥ ६९६ ॥
 शिखाभिः सप्तभिः श्वभ्रवर्णिकाभिरिवाऽन्वितम् । उपनिष्ठाद् वृत्तस्थूलैकातपत्राभशूर्पिकम् ॥ ६९७ ॥
 मसतके कलितं स्थूलविल्वैः पापफलैरिव । शरावैः कण्ठविन्यस्तवरमालमिवापदा ॥ ६९८ ॥
 पुरतो बाह्यमानोच्चैर्दिण्डिमोडामरस्वरैः । आह्वयन्तमिवाशेषमीक्षकं बालकव्रजम् ॥ ६९९ ॥
 भ्रमयित्वा पुरि मध्ये दर्शयित्वा विडम्बनाम् । अबध्यमिति जीवन्तं निष्काश्य मुमुचे वहिः ॥ ७०० ॥

(पञ्चाभिः कुलकम्)

पुरस्कृतोऽपि तत्रासीत् स पुरस्कारवर्जितः । सदैव कमठोऽप्येवमभूदकमठस्तथा ॥ ७०१ ॥
 सर्वथा विपरीतात्मा संवृत्तः कर्मदोषतः । सत्यमात्माऽपि नाऽऽस्मीयः प्रतिक्वले विधौ भवेत् ॥ ७०२ ॥
 स्वस्वस्थानं गते राजपूरुषप्रमुखे जने । मन्थुभारभरणेव नीचैःकृतशिरोऽधरः ॥ ७०३ ॥
 दुःस्वातिपातजाताऽश्रुपूर्णाक्षिण्णालच्छलात् । स्वजनस्नेहसौह्यानां यच्छन्निव जलाञ्जलिम् ॥ ७०४ ॥

१ नरेश्वरः । २ श्वभ्रं नरकम् । ३ अकं दुःखम्, तस्य मठः स्थानम्, अकमठ ।

धमुन्धरा पुनर्भावयतिना मरुभूतिना । स्वमेऽप्यवीक्षिता वाढं जज्ञे मदन्विह्वला ॥६८०॥

अथ दौरात्म्यदोषेण दुर्जेयत्वाद् मनोभुवः । कमठस्य भुशं तस्यां सविकारं मनोऽजनि ॥ ६८१ ॥
ततस्तेन कुलाचारविरुद्धवचनोक्तिभिः । अनिच्छन्ती बहिर्दृष्ट्या मानसैक्याद् वशीकृता ॥ ६८२ ॥
निरङ्कुशतया लोकद्वयदोषाऽनपेक्षया । अनाचारपरौ जातौ कामान्धौ तौ रहोऽन्वहम् ॥ ६८३ ॥
तज्ज्ञात्वा वरुणा जातविततेष्यारुणेक्षणा । गत्वा न्येवदयत् सर्वं महसा मरुभूतये ॥६८४॥

श्रुत्वा तत् तादृशं सोऽपि ग्रामान्तरगमच्छलात् । आपृच्छद्य कमठं गत्वा कियञ्छ्रमिं न्यवर्तत ॥६८५॥
श्रान्तः कार्पटिकीभूयागत्यासौ कमठं मृदु । आश्रयं निशि वासाय ययाचे सोऽप्यचिन्तयत् ॥६८६॥
आतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात् पतिनिवर्तते । स तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति ॥६८७॥
किञ्च-

दृणाति भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च स्रजता । सतापेतानि गेहेषु नो छिद्यन्ते कदाचन ॥ ६८८ ॥
ऽयात्वेति कमठस्तस्य गृहकोणमदर्शयत् । व्याजनिद्रागतस्तत्र मरुभूतिरपि स्थितः ॥६८९॥
कुपितश्च भुशं दृष्ट्वा दुश्चरित्रं तयोरेथ । जायापरामर्षो येन तिरश्चामपि दुस्सहः ॥६९०॥
भ्रवितव्यनियोगेन दीर्घदृश्वाऽपि दीर्घया । अनवेक्ष्याऽऽयति दृष्ट्या कथयामास भूभुजे ॥६९१॥
राज्ञः तत्कथनात् तेजोनिधेः प्रकुपितं मनः । पित्तं पिचात्मनः सद्यस्तैलपक्वाऽशनादिव ॥ ६९२ ॥

विहाय तृणवद् राज्यं समस्तविरतिव्रतम् । गृहीत्वा पालयित्वा च पर्यन्तेऽनशनक्रमात् ॥६६८॥
देहमौदारिकं त्यक्त्वा ललिताङ्गो दिवं गतः । ततश्च्युत्वा समुत्पद्य विदेहे सिद्धिमेधयति ॥६६९॥

(विशेषकम्)

ज्ञात्वा धर्मजयादेवमैहिकामुष्मिकं फलम् । सर्वदुःखापनोदाय धर्मे कार्यः सदाद्यमः ॥६७०॥
मुनेर्वाक्यमिति श्रुत्वाऽबुध्यन्त बहवो जनाः । नियमाऽभिग्रहादीनि स्वस्वभाष्याऽनुमानतः ॥६७१॥
रोहणादिव रत्नानि तस्मादादाय सद्गुरोः । भक्त्या कृतनमस्कारा ययुः सर्वे यथास्पदम् ॥६७२॥
उज्ज्वले सद्गुणे स्वच्छे पदे रत्न इव स्थिरः । निविष्टो मानसे धर्मो मरुभूर्तेर्गुरुदितः ॥६७३॥
पकृत्या लघुकर्माऽसौ विशेषोपदेशतः । विषयेभ्यो विरक्तात्मा धर्मकृत्यपरायणः ॥६७४॥
दाक्ष्य-दाक्षिण्य-सौजन्य-सत्य-शौच-दयादिभिः । कनिष्ठोऽपि गुणैर्ज्येष्ठो मरुभूतिरभूत् तदा ॥६७५॥
मिथ्यात्वकठिनत्वेन ज्येष्ठोऽपि कमठः पुनः । तथैवाऽभिन्नहृदयो मुद्गशैल इव स्थितः ॥६७६॥
वेधसा मलिनात्माऽसौ कषोपल इव ध्रुवम् । मरुभूर्तेर्गुणस्वर्णरेखोद्द्योताय निर्मितः ॥६७७॥
यथा केतकपत्राणामेकत्रोत्पन्नवासिनाम् । वर्णगन्धादिना भेदो महानित्यं नृणां गुणैः ॥६७८॥
तथा-प्रदीप-सर्वपो श्लाघ्यौ लघू अपि गुणोज्ज्वलौ । महान्तावपि न श्रेष्ठौ मदीपन-विभीतकौ ॥६७९॥

१ विषयविशेषः ।

शमार्द्र ! सुकृताऽऽराम ! भवभ्रान्तिभवं मम । त्वत्पादपादप्रच्छाया तापं निर्वापयेत् चिरात् ॥६५४॥
 तच्चित्रं यन्निरालम्बं चिरं भ्रान्तं भवार्णवे । त्वां चालम्ब्य मनो मेऽद्य शमनीरे ममज्ज यत् ॥६५५॥
 धर्मकोशाद् धनं दत्ते सेवकेभ्यः प्रभुर्भवान् । प्रसन्नः समतावस्तु कस्मैचन पुनर्निजम् ॥ ६५६ ॥
 इति स्तुत्वा जगन्नाथमुत्थाय पुलकाञ्चितः । आनन्दजलपूर्णाक्षो विज्ञप्तिं कृतवानिमाम् ॥ ६५७ ॥
 तथा मम जगन्नाथ ! प्रसीद नतवत्सल ! । यथा क्षणमपि स्वामिन्नैवोत्तरसि चेतसः ॥ ६५८ ॥
 सर्वोऽपि वदति श्राद्धो यत् त्वं मे नाथ जीवितम् । नाहं तु जीवितं येन चलं मे त्वं तु निश्चलः ॥६५९॥
 न कुले न बले रूपे न च न श्रीषु ते विभोः । यत् किञ्चिद् वीतरागतत्वं तत्र लीनं मनो मम ॥६६०॥
 नानानामानि संकल्प्य विवदन्तां विचक्षणाः । मन्दमेधास्त्वहं नाथ ! नीरागतत्वे तव स्थितः ॥६६१॥
 विकल्पकल्पनालोककल्लोलैर्नाथ ! रक्ष मे । धूममानं मनःपीतं यत् तरामि भवान्मुधिम् ॥६६२॥
 वपुः शस्तं प्रसन्ना दृग् जन्तुरक्षाकरं वचः । अतस्त्वयि कथं नाथ ! सतां न रमते मनः ? ॥६६३॥
 भ्रमन्तु भावाः प्रस्तावादिदरे तारका इव । सर्वज्ञ ! तव तत्त्वाद्गौ धुवीयति मनस्तु मे ॥६६४॥
 अलं परिग्रहै रभ्यैरपि क्लेशकरैः प्रभो ! । सदानन्दमयं देहि भावदेव ! प्रियं पदम् ॥६६५॥
 इति कृत्यपरो नित्यं निर्वाह्य बहुवासरान् । वार्धकं प्राप तारुण्यवनीदहनपावकम् ॥६६६॥
 पालितस्थानियत्नेन लालितस्य महासुरैः । स्वदंहरयापि वैशुण्यं भुशं वीक्ष्य विषादितः ॥६६७॥

कृत्वाऽस्य विधिना स्नात्रं कुम्भैर्गन्धाभ्युपूरितैः । उच्छलद्विव्यवादित्रनिर्घोषापूरिताभ्यरम् ॥६४२॥
विलेपनं च-कर्पूरमिश्रसच्चन्दनद्रवैः ।-त्रिजगद्भूषणस्यापि भक्तयारोध्य विभूषणम् ॥६४३॥
पाटला-मल्लिका-जाती-केतकी-चम्पकादिभिः । अभ्यर्च्य कुम्भैः कृष्णाऽगुरुभूषणदक्षिपत् ॥६४४॥

(विशेषकम्)

भूमिः स्नात्रजलैरार्द्रा धूपधूमाभ्रितं नभः । वादित्रं गर्जिताभासं भूषणश्रीस्त्रिजिभा ॥६४५॥
पञ्चवर्णपद्मनश्रीः सुरचापसमप्रभा । तदा शंस्थाय लोकानां मेघाऽऽगम इवाभवत् ॥६४६॥ (युग्मम्)
ततः कृत्वोच्चरासङ्गं शुद्धदेशस्थितः पुरः । न्यस्तजानुयुगो भूमौ त्रिः प्रणम्य कृताञ्जलिः ॥ ६४७ ॥
चिरं निर्वर्ष्य सद्गुणाऽतिशयं परमेशितुः । कृतद्रव्यस्त्वो भावस्त्वमेवं पचक्रमे ॥ ६४८ ॥
जय त्रिशुवनाधीश ! श्रीयुगादिजिनेश्वर ! । नम्रापरशिरोरत्नदीपनीराजितक्रम ! ॥ ६४९ ॥
अज्ञानतिमिरं हत्वा नवभानुरिव प्रभो ! । प्रकाशितजगद्विद्याव्यवहार ! नमोऽस्तु ते ॥ ६५० ॥
निष्कषायतया चेतःपटे शुभ्रगुणे तव । रागो लगतु मा किंतु तेनाऽस्त्रिज्जि कथं जगत् ? ॥ ६५१ ॥
सद्गन्धशीतलस्यच्छौ नत्वा पादौ तव स्त्वम् । कृत्वा श्रुत्वा च नाथ ! स्यादऽक्षणां युगपत् सुखम् ॥६५२॥
त्रिलोकीसुभगं वीक्ष्य त्वां चलाया अपि प्रभो ! । स्तम्भस्येदार्द्रताभावो जायते कस्य नोदृशः ? ॥६५३॥

१ सद्गुलाय धान्याय च ।

दिव्योरुशिवरं प्राप्तसद्वरेखं सुरशैलवत् । रामसैन्यमिव व्यक्तं सुश्रीर्वापलसारकम् ॥६३२॥
 धनदागारवत् स्फारद्रव्याढ्यकलशाञ्चितम् । आंयशास्त्रमिवाऽभिज्ञैर्वर्णनीयगुरुध्वजम् ॥६३३॥
 अखण्डमण्डपच्छायं सुविशालबलानकम् । प्रतिविभवचलच्चित्रं जगतीपरिवेष्टितम् ॥६३४॥
 सुवर्णभित्तिविच्छित्तिसद्ब्रजस्तम्भशोभितम् । स्फुरन्मणिमयोत्तानपद्मसोपानतोरणम् ॥६३५॥
 वै राज्यकुलसम्भूतं शुद्धनागरजातिकम् । सर्वाङ्गसुन्दरं विश्वकर्माणेव स्वयं कृतम् ॥६३६॥
 यशः स्वामिव विस्तीर्णं स्वमानसमिवोन्नतम् । प्रत्यक्षीभूतमात्मीयपुण्यराशिमिवोज्ज्वलम् ॥६३७॥
 चञ्चच्चूडामणीकल्पं श्रीवासनगरश्रियः । जिनेन्द्रभवनं चारु कारयामास भूषतिः ॥६३८॥

(त्रयोदशमिः कुलकम्)

कन्दमानन्दबल्लीनां बीजं सद्धर्मभूरुहः । कर्पूरपिण्डं नेत्राणां मुक्ताणुण्डं शिवाश्रियः ॥६३९॥

हारतारककुन्देन्दुक्षीरनिरुचामिव । जनितसारमादाय विभ्वानन्दाय वेधसा ॥६४०॥

तत्रात्मानमिव स्वच्छस्फटिकोपलनिर्मितम् । नाभेयविभवं विधिना प्रतिष्ठाप्य न्यवीविशत् ॥६४१॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

इत्येवं सर्वभेदानां मानसं मूलकारणम् । तस्मात् तदेव कर्तव्यमेकतानं मनीषिणा ॥६२०॥
 तथा सर्वज्ञत्वादि सप्तक्षेत्र्यां नियोजितम् । चित्तं चित्तं च सम्यत्तत्रपुष्टिमिष्टां तनोत्यलम् ॥६२१॥
 यतः—अथः क्षिपन्ति कृपणा वित्तं तत्र यियासवः । सन्तस्तु गुरुतीर्थादौ समुच्चैःपदकाङ्क्षिणः ॥६२२॥
 -गुरोर्वदननिर्यातैरित्यादिवचनामृतैः । सिक्तस्वान्ततल्ल्यासिप्रमोदकिशालोज्ज्वलः ॥६२३॥
 ललिताङ्गदृपो देशविरत्या सह सप्रियः । अङ्गीचकार सम्यत्तवं चकार सफलं जर्तुः ॥६२४॥ (युग्मम्)
 प्राणिपत्य गुरुं भूयो निजं धामगतोऽनिशम् । कुर्वाणो धर्मकृत्यानि श्रद्धानातिशयादसौ ॥६२५॥
 कुलीनामिव गम्भीरहृदमूलं सुभूमिकम् । गुरो वदान्यगृहवददैकस्तवमण्डितम् ॥६२६॥
 दृतापणमिव स्फूर्जत्प्राज्यकुम्भमनोहरम् । दर्शनीयकर्णालीकं सुग्रासं च सुभिक्षवत् ॥६२७॥
 गजाश्वनरपीठाढ्यं पृथिवीधवसौधवत् । योगीन्द्रमिव सम्पूर्णकुम्भैकं कलसानुगम् ॥६२८॥
 आसन्नोद्वाहकन्यौक इव प्रवरमश्विकम् । दिव्यस्त्रीरूपवच्चारु तारजङ्घामनोहरम् ॥६२९॥
 पचूर्णिलेख्यकमिव सद्वितीयार्थपादकम् । भृशं भरणिकारम्यं पृथुलाभेभ्यसार्थवत् ॥६३०॥
 कपोत-पीलिकोपेतं गिरिवृक्षनिकुञ्जवत् । विततच्छाद्यकाकीर्णं मालाकारनिकेतवत् ॥६३१॥

१ किशालाः पल्लवाः । २ जन्म । ३ अर्दका याचकाः । ४ प्राञ्श वहवः, बहुदृताश्च । ५ कणालीकं उच्चशिल्पमपि । ६ योगीन्द्रपक्षे
 कुम्भकाव्यो योगः । ७ यत्र पक्षिणो विश्रामयन्ति तत्काष्ठं कपोतपालिका, कपोतश्रेणी च ।

द्वडिमायाति सद्धर्मः स्तोकोऽपि वदबीजवत् । परं कृपणवत् कोऽपि न ग्रन्थफलमश्नुते ॥६०८॥
निसर्गस्त्रिमुख्याश्च कथ्यन्ते दशधा श्रुते । तारतम्यविभागेन सर्वे सम्यक्त्वधारिणः ॥६०९॥

तथाहि—

द्रव्यक्षेत्रादिभावा ये जिनैः ख्यातास्तथैव यः । अद्धते स्वयमेवैतान् स निसर्गस्त्रिः स्मृतः ॥६१०॥
यः परेणोपदिष्टांस्तु च्छब्दस्थेन जिनेन वा । तानेव मन्यते भावानुपदेशस्त्रिः स वै ॥६११॥
रागो द्वेषश्च मोहश्च यस्याऽज्ञानं क्षयं गतम् । तस्याज्ञायां स्त्रिं कुर्वन्निहाज्ञास्त्रिःरिष्यते ॥६१२॥
अर्थायानः श्रुतं तेन सम्यक्त्वमवगाहते । अज्ञाऽनज्ञप्रविष्टेन यः स सूत्रस्त्रिः स्मृतः ॥६१३॥
स बीजस्त्रिचिरासाद्य पदमेकमनेकथा । योऽव्यापयति सम्यक्तवे तैलविन्दुमिवोदके ॥६१४॥
श्रीसर्वज्ञागमो येन दृष्टः स्पष्टार्थतोऽखिलः । आगमस्रैरभिगमस्त्रिरेषोऽभिधीयते ॥६१५॥
द्रव्याणां निखिला भावाः प्रमाणैरखिलैर्नयैः । उपलभ्यं गता यस्य स किंस्तारस्त्रिर्मतः ॥६१६॥
ज्ञानदर्शनेचारित्रतपःसमितिगुप्तिषु । यः क्रियासु रतो नित्यं स विज्ञेयः क्रियास्त्रिः ॥६१७॥
आज्ञाप्रवचने जैने कुदृष्टाव्नभिग्रहः । यः स्याद् भद्रकभावेन तं संक्षेपस्त्रिं विदुः ॥६१८॥
यो धर्मं श्रुतचारित्राऽस्त्रिकायविषयं खलु । श्रद्धयाति जिनाख्यातं स धर्मस्त्रिरिष्यते ॥६१९॥

नैवं तैः प्रतिबुद्धं स शोके दीनैर्नैरपि । धैरैरपि धैरै रीढुं शक्यते किं रविर्द्विजन् ? ॥१२१४॥
 अथाऽसौ षष्ठमक्ताऽन्ते भ्रमन् गोचरचर्यया । चीनकूरमजातक्रसहितं लब्धवान् मुनिः ॥ १२१५ ॥
 तच्च भुक्त्वा पुनः षष्ठोपवासं विदधे महान् । आरभ्य तद्दिनात् तेन दोषेण व्याधयोऽभवन् ॥१२१६॥
 शुक्कच्छूर्जरः कासः श्वासश्चान्नाऽरुचिस्तथा । आक्षिदुःखं तुन्ददुःखं समैतेऽत्यन्तदारुणाः ॥१२१७॥
 सप्तवर्षशतानीत्थं सम्यक् तस्याऽधिसह तान् । दीप्तोन्नतसयोरारुतिभेदेन चरतस्तपः ॥ १२१८ ॥
 कफ-विपुण्-मला-मर्श-सर्वाधिमहर्दयः । संभिन्नश्रोतोलङ्घियश्च समैवं लब्धयोऽभवन् ॥ १२१९ ।

(शुभम्)

तथाप्यङ्गप्रतीकारं न चक्रे स महामुनिः । सतामारब्धनिर्वाहसारान् एव प्रवृत्तयः ॥ १२२० ॥
 अथ भूयोऽपि सौधर्मसभायामृषिवर्णनम् । कुर्वन् सनत्कुमारस्य प्रशंसामकरोद्धरिः ॥ १२२१ ॥
 अहो ! सनत्कुमारस्य परीषहसहिष्णुता । काष्ठा च परमा काऽपि तपघोऽस्य महामुनेः ॥ १२२२ ॥
 निशम्य तत्परीक्षायै तावैव त्रिदशौ पुनः । कृत्वा शबरवैद्यस्य रूपं मुनिमुपागतौ ॥ १२२३ ॥
 अबोचतां च भगवन्ननुजानीहि येन ते । धर्मवैद्याविमात्रावां कुर्वो व्याधिप्रतिक्रियाम् ॥ १२२४ ॥
 निरपेक्षोऽसि किन्तु स्यान् न धर्मोऽपि तनुं त्रिना । कृतमौने मुनात्रैवं भणतस्तौ पुनः पुनः ॥१२२५॥

ततः परं हीयमाना यान्ति, यावदसुव्ययः । दृष्टमस्मापैराश्रयं तत्र रूपाश्रयः पुनः ॥ १२०१ ॥
 येयं दुर्जनमैत्रीव सन्ध्याश्रीरिव सम्भ्रति । परिवृत्य क्षणेनैव ययौ विच्छायतामिति ॥ १२०२ ॥
 चक्री प्राह कथं त्वेतद् यूयं जानीत तावपि । प्रकटीभूय भूपाय परमार्थं शशंसतुः ॥ १२०३ ॥
 आवाप्तश्रद्धानौ ते रूपमिन्द्रेण वर्णितम् । आगतौ तद्यथायुक्तं कुर्या उत्तरोति तौ गतौ ॥ १२०४ ॥
 नृपोऽथ विस्मितो दिव्यकटकान्नादभूषितम् । सम्भगालोकयन् बाहुयुगं विच्छायमैक्षत ॥ १२०५ ॥
 अपि वक्षस्थलं हाराऽद्धहाराद्यैर्विभूषितम् । निःश्रीकमिव सोऽपश्यद् रजश्छन्नार्कविम्बवत् ॥ १२०६ ॥
 ततो दध्यावहो ! लोके काऽपि जागर्त्यनित्यता । रूप-यौवन-तेजांसि यत् क्षणादेव मेऽनशन् ॥ १२०७ ॥
 संपन्नरतये रम्याऽप्यनित्यत्वप्रदूषिता । नेष्टा रसवती स्वादुरपि यद् विषमिश्रिता ॥ १२०८ ॥
 अत एव महात्मानः सद्यसदिवाऽरिखलम् । हृदि मत्वा परिव्रज्य प्रागेव वनमाश्रिताः ॥ १२०९ ॥
 ध्यात्वेति सहसा राजपट्टं बद्ध्वात्मजन्मनः । विनयन्धरगुर्वन्ते निःसङ्गः प्राव्रजन् नृपः ॥ १२१० ॥
 ततः श्रीरत्नमुख्यानि रत्नान्यपरयोषिताः । आभियोगिकदेवाश्च नरेन्द्रा निषयस्तथा ॥ १२११ ॥
 किं वाऽथ बहुना सर्वे स्कन्धावारजना अपि । तस्य मार्गानुलगाः षण्मासान् यावद्वम्भ्रमन् ॥ १२१२ ॥
 (युगमम्)
 सिंहाऽबल्लोकितेनाऽपि न च ते तेन वीक्षिताः । अगन्धनकुले नागा वान्तमिच्छन्ति किं पुनः ? ॥ १२१३ ॥

दृष्टस्ताभ्यां तदा कुर्वन् तैलाभ्यङ्गविधिं नृपः । विस्मितां चाऽधिकां दृष्ट्वा शक्रोक्ताद् रूपसंपदम् ॥११८७॥
 पृष्ठां च चक्रिणा किं भो इहाऽऽगमनकारणम् ? । केवलं तौ धुनीतः स्म शिरोन्युञ्जन्कं किल ॥११८८॥
 उत्कं ताभ्यां यथारूपं वर्णितं ते जगत्त्रये । तद् द्रष्टुं कौतुकेनाऽऽर्वां चक्रवर्तिनिहाऽऽगतौ ॥११८९॥
 अहो ! धन्योऽहमेवैको यद्दृपं वर्णयते सुरैः । इत्यलंगवितेनोक्तौ तौ भूयोऽपि महीभुजा ॥११९०॥
 अहो ! विभौ ! मदीयं किं रूपं लोकेन वर्णयते । युवाभ्यां दृदशे किं वा स्तोक्वेला प्रतीक्ष्यताम् ? ११९१
 विधाय मज्जनं यावत् पुनर्मण्डनभूषणैः । शरीरसंस्थितिं कृत्वाऽलङ्करोमि सभामहम् ॥ ११९२ ॥
 तदा सिंहासनस्थस्य युवां मे रूप-तेजसोः । प्रेक्षयां श्रियमित्युक्तौ तौ द्विजौ निर्गतौ ततः ॥११९३॥
 जीयते मत्तमातङ्गवटाऽपि सुभटैः कलौ । गर्वः सर्वकपस्त्वेव महतामपि दुर्जयः ॥ ११९४ ॥
 अथ शीघ्रं नृपः स्नात्वा कृत्वाऽङ्गे मण्डनादिकम् । मध्येराजसभं सिंहासनस्थोऽजृहवद् द्विजौ ॥११९५॥
 ताभ्यां चाऽऽगत्य दृष्ट्वा तद्देहशोभामनीदशीम् । समुत्पन्नविषादाभ्यां भणितो भूपतिर्यथा ॥११९६॥
 मनुष्याणामहो ! रूप-तेजो-यौवनसंपदः । अनित्याः क्षणमात्रेण यदेता नाशमागताः ॥११९७॥
 चक्रवर्ती ततोऽपृच्छत् संभ्रान्तौ भो द्विजौ ! कथम् ? । सविषादात्रिव द्रूथस्तावभ्यभणतां पुनः ॥११९८॥
 भो महाराज ! देवानां रूप-तेजो-बल-श्रियः । आरभ्योत्पत्तितः शेषषणमासान् यावदासते ॥११९९॥
 ततः परं तु हीयन्ते, मनुष्याणामिमाः पुनः । आरभ्य जन्मतो यावद् वर्धन्ते मध्यजीवितम् ॥१२००॥

परमानन्दितौ मातापितरौ नागरा अपि । महारत्नानि जातानि चक्राद्यानि चतुर्दश ॥११७४॥

(युग्मम्)

साधितं भरतं सर्वमुत्पन्ना निधयो नव । जातो विख्याततेजाश्च चक्रवर्ती महानिति ॥११७५॥

भोगानुदारान्स्तस्यैवं भुञ्जानस्याऽन्यदा दिवि । सौधर्मन्द्रः सभासीनः प्रेक्षमाणोऽस्ति नाटकम् ॥११७६॥

अत्राऽन्तरे सङ्गमारुप ईशानसुरलोकतः । एको देवः समायातः सौधर्मन्द्रस्य सन्निधौ ॥११७७॥

तद्देहप्रथया तत्र सर्वे देवाः सभास्थिताः । अभूवन्निष्प्रभाः सूर्योदये चन्द्रग्रहा इव ॥११७८॥

पृष्टोऽथ त्रिस्मितैर्देवैर्देवैर्न्द्रो यदयं कृतः । कारणाद् द्वादशादित्याधिकतेजाः सुरः प्रथो ! ? ॥११७९॥

तत इन्द्रोऽवदद् देवाः ! कृतं प्राच्यभवेऽमुना । आचाम्ल-वर्धमानारुपं तपस्तेनेदृशोऽजनि ॥ ११८० ॥

तथात्माऽनेन हेमेव तपस्तापेन शोधितः । तदाधारोऽस्य देहोऽपि येनाऽयं दीव्यतेतराम् ॥११८१॥

ततः पृष्टं पुनर्देवैर्यथाऽन्योऽपि जगन्नये । अस्ति कोऽपि न वेदक्षस्तेजोरूपद्धिसंयुतः ? ॥ ११८२ ॥

इन्द्रेण शणितं बाहं हास्तिनागपुरे पुरे । चक्री सनत्कुमारोऽस्ति कुरुवंशविभूषणम् ॥११८३॥

यस्य तेजश्च रूपं च देवेश्योऽप्यतिरिच्यते । तन् निशरुय सुराः प्रापुर्विस्मयादतिविस्मयम् ॥११८४॥

विजयो वैजयन्तश्च सुरौ तद्वचनं पुनः । अश्रद्धाय जरद्विप्ररूपेण भुवयागतौ ॥ ११८५ ॥

नरेन्द्रभवने वेजिसुक्तादारौ भविश्य तौ । गत्वा राज्ञोऽन्तिकं तस्य निरवर्णयतां तनुम् ॥११८६॥

सर्वाऽप्यशानिवेगस्य राज्यश्रीः सह खेचरैः । संचक्राम कुमारेन्द्रे स्थिरीचक्रे च सोऽपि ताम् ॥११६०॥
 एष सनत्कुमारारण्यो जीयाद् भरतभूतले । चतुर्थश्चक्रवर्तीति चक्रे देवैर्भयध्वनिः ॥ ११६१ ॥
 ततो लब्धजयाः सर्वे गता वैताड्यपर्वतम् । मङ्गलातोद्यवाधेन स्वस्थधामानि चाऽत्रिंशत् ॥ ११६२ ॥
 तत्र सनत्कुमारस्य संभूयाऽखिलखेचरैः । विद्याधरमहारराज्येऽभिषेको विदधे मुदा ॥ ११६३ ॥
 एवं महासुखं तिष्ठन् चक्री विज्ञापितोऽन्यदा । चन्द्रवेगेन यद्येवं पुरा मे मुनिराख्यत ॥ ११६४ ॥
 तत्र पुत्रीशतं भानुवेगस्याऽष्टौ च कन्यकाः । चर्की सनत्कुमारारण्यः परिणेष्यत्यहो ! इति ॥११६५॥
 तदेतासां विवाहेन प्रसादः क्रियतां विभो ! । इत्यभ्यर्थनया ता अप्यार्यपुत्रो व्यवाहयत् ॥ ११६६ ॥
 वैताड्यं साधयामास कारयामास चाऽर्हताम् । वैत्येष्वष्टाहिकापूर्णां सङ्गीतोत्सवपूर्वकम् ॥ ११६७ ॥
 अथो विविधलीलाभिः खेचरीभिः सहाऽनिशम् । क्रीडन्नत्राऽऽज्ययौ भर्ता तावत् त्वं मीलितोऽयुना ११६८
 यावद् वकुलमत्येवं महेन्द्रस्य न्यवेदयत् । तावच्चक्री समुत्सयौ निद्रान्ते वासमन्दिरात् ॥११६९॥
 परिरुपन्देन महता वैताड्यं च गतस्ततः । विज्ञप्तोऽवसरं प्राप्य महेन्द्रसुहदा नृपः ॥ ११७० ॥
 पितरौ तव दुःखेन कालं गमयतः प्रभो ! । अतस्तदर्शनात् कार्यः प्रसादोऽस्मादृशामपि ॥११७१॥
 श्रुत्वा सनत्कुमारस्तदतीवाऽभवदुत्सुकः । यन्नामाऽपि सुधातुल्यं गुरुस्तान् स्पृहयेन्न कः ? ॥११७२॥
 अथ व्योमगताऽश्वमेविमानारूढखेचरैः । दिव्यवेषधरैश्चक्री हस्तिनागपुरं ययौ ॥ ११७३ ॥

वादितातोद्यनिस्वानस्वानोत्कर्णपुरन्दरम् । दंराऽपेतमथाकीर्णं कीर्णमुण्डकलेवरम् ॥ ११४८ ॥
 वरार्थदेवीसङ्घातं घाताऽलक्ष्यनिजाऽपरम् । परस्परोद्गीर्णगोत्रं गोत्राकारपतद्भजम् ॥ ११४९ ॥

(त्रिभिविंशोषकम्)

बलद्वयेऽपि भग्नेऽथ द्वयोरेव परस्परम् । अङ्गाङ्गि समभूद् सुदं कुमारऽशानिवेगयोः ॥ ११५० ॥
 महोरगास्त्रं मुमुचेऽशानिवेगेन भीषणम् । कुमारो गरुडास्त्रेण सत्वरं तन् न्यपातयत् ॥ ११५१ ॥
 आग्नेयं वारुणास्त्रेण वायव्यं शैलनामना । चिक्षेप रिपुमुक्तास्त्रं प्रत्यस्त्रेण कुमारराद् ॥ ११५२ ॥
 ततो गाण्डीवमादाय नाराचाऽसारमुत्बजम् । विमुञ्चन्तुत्थितो रोषारुणोऽशानिवाऽशानिः ॥ ११५३ ॥
 सगुणोऽपि सुवंशोऽपि हिंसकोऽयामितीव सः । चक्रे तमपि निर्जीवमर्धचन्द्रैर्नृपाङ्गजः ॥ ११५४ ॥
 शतस्वण्डीकिरोमयेनमभ्युनेति रुषा रिपुः । कोशतः स्वङ्गमाकृष्य दन्तपेषं प्रथावितः ॥ ११५५ ॥
 कोशे सत्यप्यसौ बाढं गाढमुष्टिर्मलीमसः । इतीवाऽसिः कुमारेण तस्य छिन्नभुजः कृतः ॥ ११५६ ॥
 ततश्च बाहुयुद्धेन प्रवृत्ते खेचराधिपे । कुमारस्य स्फुरद्भ्रिमचक्रं चक्रं करेऽचटत् ॥ ११५७ ॥
 गुणैरेकोऽप्यसौ तेन द्रुतं दशगुणोऽभवत् । करस्थेन पुरस्थेन विन्दुनाऽङ्को यथैककः ॥ ११५८ ॥
 चक्रे चक्रेण तेनाऽरिं कुमारश्छिन्नमस्तकम् । श्रीरप्यशिरसं दृष्ट्वा मुषोच सहसैव तम् ॥ ११५९ ॥

तस्याऽथ वज्रवेगस्य नास्ना सन्ध्यावली स्वसा । आगता भ्रातरं तत्र हतं दृष्ट्वाऽकुपतराम् ॥११३५॥
 वज्रहन्तुरियं भार्या भवितेति मुनेर्वचः । पुनः स्मृत्वा विवाहार्थं सा कुमारमुपस्थिता ॥ ११३६ ॥
 गन्धर्वविधिना साऽपि कुमारेण विवाहिता । सुखेन तस्थुषोऽस्यैवं यज्जातं तन्निशम्यताम् ॥११३७॥
 चन्द्रवेग-भानुवेगचराभ्यां सुतौ तथा । प्रेषितौ रथ-संनाहौ ताभ्यां चाऽभ्याणि राजसूः ॥११३८॥
 पुत्रस्य मृत्युवृत्तान्तं ज्ञात्वा देव ! तवोपरि । आगच्छत्यशनिवेगो विद्याधरवलैः समम् ॥ ११३९ ॥
 तदावां प्रेषितौ चन्द्र-हरिचन्द्राऽभिधौ सुतौ । युष्मच्चरणसेवार्थमुत्सुकाः पितरोऽपि नः ॥११४०॥
 अथागतौ चन्द्रवेग-भानुवेगौ सहायके । सन्ध्यावत्याऽपि दत्ताऽस्य विद्या पद्मसिसंज्ञिका ॥११४१॥
 अथाऽऽगादशनिवेगबलं कलकलाकुलम् । प्रलयार्थेव लोकानां मुक्तसीमाऽम्बुधेर्जलम् ॥ ११४२ ॥
 तदा सैन्यद्वये वीरसन्नाहोत्साहकारिणा । भेरीभाङ्गारनादेन सहसाऽपूर्यताऽम्बरम् ॥११४३॥
 कुमारस्य पुरश्चन्द्र-भानुवेगबलं ततः । सैन्येनाऽशनिवेगस्य सह योद्धुं प्रचक्रमे ॥ ११४४ ॥
 हस्ती नागं, हयो वाहं, पत्तिः पत्तिं, रथो रथम् । सख्यार्थमिव सङ्कल्पयायाऽन्योऽन्यं समतयाऽमिलत् ११४५॥
 सैन्यमेधे शरासारं नभः पच्छाद्य वर्षति । शिरःकमलसंकीर्णा रक्तनद्यस्तदाऽवहन् ॥ ११४६ ॥
 तयो रणमहोत्साहवशान् मिलितयोः क्रमात् । प्रावर्तत महायुद्धमवद्धवलयोर्द्विधा ॥ ११४७ ॥

नख-केश-तनूकान्ति-दृष्टि-दन्त-स्वरादिभिः । विशिष्टलक्षणैरेवं लक्षिता या च लक्ष्यसे ॥ ११२० ॥
 सा त्वं कथमिमां दीनां दशां प्राप्ताऽसि मुन्दरि ! । किञ्च सनत्कुमारः स्यात् तव यं चरणरिपसि ? ११२३
 साऽवोचद् भद्र ! मे भर्ता स मनोरथमाजतः । पित्रा दत्ताऽस्मि यत् तस्मै दुःखहेतुपथो शृणु ॥ ११२४ ॥
 श्रीसाकेतपुरे राजा सुरभिश्चन्दना प्रिया । दुहिताऽहं तयोजिता प्राणेभ्योऽप्यतिबल्लभा ॥ ११२५ ॥
 रूपं सनत्कुमारस्य लिवित्वा फलकेऽन्यदा । आगाद् दूतोऽध्वसेनस्य पित्रा तद् दर्शितं मम ॥ ११२६ ॥
 जाता शून्याऽस्मि तद् वीक्ष्य यन् मे चित्तापहारतः । तत् सर्जीवमभूच्चित्रं निर्जीवत्वं पुनर्मम ॥ ११२७ ॥
 ततः पित्रा विदित्वाऽहं संपदानविधानतः । दत्ता सनत्कुमाराय विवाहोऽद्यापि नाऽभवत् ॥ ११२८ ॥
 एको विद्याधरस्तावत् कुट्टिमाद् मामिहाऽनयत् । विद्याविक्रुर्विते सौधे मुक्त्वा चाऽस्मिन् कुतोऽप्यगात् ११२९
 एवं वदति सा यावत् तावद् विद्याधराऽधमः । सहसा स समागत्य कुमारं गगनेऽक्षिपत् ॥ ११३० ॥
 ततो हाहारवं रौद्रं कुर्वाणा साऽपि बालिका । मूर्च्छार्परवशीभूता पपात धरणीतले ॥ ११३१ ॥
 तावन्मुष्टिप्रहारेण हत्वा तं दुष्टखेचरम् । आर्यपुत्रोऽनितके तस्या अक्षताङ्गः समाययौ ॥ ११३२ ॥
 तां समाध्यास्य चाऽऽख्यातस्वहृत्तान्तो व्यवाहयत् । सा च स्त्रीरत्नमेतस्य सुनन्दाख्या भाविष्यति ॥ ११३३ ॥
 तमस्तोमप्रमं दुष्टखेचरं विनिहत्य तम् । सा बाला पत्निनी येनाऽऽनन्दिता स्मर एव सः ॥ ११३४ ॥

सर्ग,	श्लोके । अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
चतुर्थे,	१२ -दर्शना कु-	-दर्शनाकु-
"	२९ पर्याणं	पर्याणं ।
"	३४ रम्भां सौ-	रम्भासौ-
"	६७ -मागता ?	-मागता ? ।
"	८१ चैव	चैव ।
"	८५ -लाऽऽस्या	-ला स्या ।
"	९९ महर्ध्या	महर्ध्या ।
पञ्चमे,	२१८ नता	नता ।
षष्ठे,	३४६ परणात्ते	परेणात्ते
"	५११ -सुन्मत्त	सुन्मत्तक ।
"	५६० अद्-	अद्-
"	७६० -यासु कर्म-	-या सुकर्म-
"	९१५ तत् क्षणाद्	तत्क्षणाद् ।
"	९४१ -च्छद्य	-च्छद्य ।
"	९४५ दूरं ततः	दुरन्ततः ।
"	१०६० -सीषु	-सीषु ।

सर्ग,	श्लोके । अशुद्धम् ।	शु
षष्ठे,	१०८५ पात्री	पात्री
"	११०७ -सुदृश्य	-सुदृहि
सप्तमे	२ -धम	-धर्म
"	२०१ -टीविका-	-टीणि
"	२४३ वर्तिणौ	-वर्त
"	३१८ -खिया	-खि
"	५२८ -र्णवास्या-	-र्णव
"	६२० -कौञ्च-	-कौ
अष्टमे	२५० सहखाणा	सह
"	२७८ गुणपूजया	गुणं
"	३३० सुखिना	सुखि
"	३५१ स्थता	स्थि
"	३५२ निवृत्ता-	नि
"	३५२ -स्तुमल.	स्तु
"	३६० शयत्रयी	शय

सर्ग,	श्लोकं ।	अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
द्वितीये	२५२	सिन्धुराणां	सिन्धुराणाम् ।
”	२५३	-लेकिताः	-लोकिताः ।
”	३२४	शिल्प्या	शिल्प्या ।
”	३३४	स्वान्त्वेन	सान्त्वेन ।
”	३४५	आलिकं	अलीकम् ।
”	३६९	अद्य प्रभु-	अद्यप्रभु- ।
”	४२४	भव्य भाव-	भव्य-भाव- ।
”	४२९	-वनेसुर-	-वने सुर- ।
”	४४४	सोऽपि	सापि
”	४४७	केनाप्यकृत-	केनापि कृत- ।
”	४४८	त्वां	तां ।
”	५७४	पुत्र ! भिक्षा	पुत्राभिक्षा ।
”	६१८	दूत-	दूत-
”	५५	लब्ध्वास्वा-	लब्ध्वास्वा- ।
”	१४७	दृष्टु-	द्रष्टु- ।
”	१८५	न्यवर्तत	न्यवर्तत ।

सर्ग,	श्लोक	अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
तृतीये,	२३९	प्रतिज्ञा	प्रतिज्ञां ।
”	२७०	प्रपच्छ	प्रपच्छ ।
”	३७६	महिभुजे	महीभुजे ।
”	३८३	महर्था	महर्था ।
”	४१४	कुलिना	कुलिना ।
”	५१७	पृष्टे	पृष्टे ।
”	५२४	दुर्णित-	दुर्णित- ।
”	५६४	-त्तसै वृक्षे-	-त्तसै वृक्षे- ।
”	५६५	-लेन्दुखी-	-लेन्दु खी ।
”	५७२	मेदनीम्	मेदिनीम् ।
”	७६१	निलम्प-	निलम्प- ।
”	८४२	तृणोक्तं	तृणोक्तो ।
”	९१६	तत् प्रण-	तत्प्रण- ।
”	१०८६	मनो मर्क-	मनोमर्क- ।
”	१०९९	आति भीषणम्	अतिभीषणम् ।
”	६	भृष्टद-	भृष्टद- ।

